

KRIMINOLOGISKA INSTITUTIONENS AVHANDLINGSSERIE

Var rädd om dig! Rädsla för brott enligt forskning, intervjupersoner och dagspress

Nr 23

Var rädd om dig!

Rädsla för brott enligt forskning, intervjupersoner och dagspress

Anita Heber

Stockholm University

© Anita Heber, Stockholm 2007
Omslagsfoto av: Anita Heber

ISSN 1404-1820
ISBN 91-7155-403-3

Tryckt i Stockholm, Sverige av US-AB
Kriminologiska Institutionen
Stockholms Universitet

Tack så mycket!

Det är många som har haft en del i den här avhandlingen. Först vill jag börja med att tacka mina intervjupersoner för att ni delade med er av era uppfattningar och erfarenheter. Jag är också tacksam till er som har hjälpt mig att komma i kontakt med intervjupersonerna. Henrik Tham och Hanns von Hofer var de som föreslog avhandlingsämnet men sen lät mig utforska det fritt. Ett särskilt tack till min handledare Henrik Tham som har guidat mig igenom avhandlingsarbetet utan att styra det för mycket och bidragit med ovärderliga idéer, kommentarer och mycket uppmuntran. Jag har också fått mycket värdefulla kommentarer från Eva Tiby som bland annat opponerade på litteraturöversikten och Ester Pollack som var min opponent på slutmanuset. Lars Korsell har kommit med flera goda förslag men framför allt låtit mig utforska andra områden än rädsla för brott, vilket jag är mycket tacksam för. Staffan Litzén har varit en skarp diskussionspartner. Lise-Lotte Rytterbro, Hanns von Hofer och Tove Pettersson har också bidragit med bra tips till avhandlingen. Många andra har också kommit med små och stora kommentarer som har varit till mycket hjälp.

Det finns många på institutionen som bör tackas för att ni gör det så kul att vara där varje dag. Jag gillar verkligen alla luncher, fikastunder, badmintonmatcher och de roliga och nördiga diskussionerna om allt ifrån läskedryckers genusprofilering till vilka frukter som har efternamn. Särskilt vill jag tacka My, Lisa, Lena och Sofia för er vänskap. Jag hade även ett trevligt år på Brå tack vare många som jobbade där. *Thank you Keele people for lots of fun and good memories!* Jag är också tacksam för att jag har haft sällskap på kontoret av Harpan (särskilt dataversionen), Beth Orton, Feist, Tindersticks, Hello Saferide och the Magic Numbers.

Bengt, tack för alla skratt, för all kärlek och för den fantastiska maten som du har lagat till mig genom åren! Vilken tur att du dök upp där i korridoren i Västra skogen med din charm och ditt brutna revben. Och vad snällt att du hjälpte mig med korrekturläsningen. Jag är tacksam för att mina föräldrar jämt har uppmuntrat mig att göra precis det jag vill i livet. Mamma, tack för att du alltid har funnits här och stöttat mig! Jag vill också tacka mina kompisar för alla roliga upplevelser, fester, resor, fikastunder och middagar som gör att jag glömmer avhandlingen. A-M, vad bra att du fortsatte vara kompis med mig trots att jag många gånger bara kom hem till dig och satte mig och läste dina Bamsetidningar.

Ett mycket stort tack till mina många finansiärer (i kronologisk ordning): Vetenskapsrådet, European Commission's Marie Curie Host Fellowship, Brottsförebyggande rådet, Anna Ahlströms och Ellen Terserus Stiftelse, Nordiska Samarbetsrådet för Kriminologi och Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Innehåll

INLEDNING.....	11
Syfte och frågeställningar.....	14
Teoretiska utgångspunkter.....	15
Konstruktionistisk ansats.....	15
Avgränsningar.....	16
Risksamhällets risker.....	17
”Rädsla för brott” – vad betyder det?.....	24
DELSTUDIE I. Forskningen om rädsla för brott.....	31
Inledning.....	33
Disposition.....	35
Litteraturoversiktens metod.....	36
Avgränsningar.....	36
Metoden i denna litteraturoversikt.....	36
Metodproblem inom forskningen om rädsla för brott.....	37
Kvantitativa och kvalitativa metoder.....	39
Del I. Rädslans utveckling och kopplingen till brott.....	41
Rädslans utveckling.....	41
Framväxten och uppmärksammandet av rädslan.....	41
Utvecklingen av rädsla för brott.....	43
Rädslan i Sverige jämfört med andra länder.....	45
Brott och rädsla för brott.....	48
Rädsla för olika typer av brott.....	48
Nationell nivå.....	49
Bostadsorten.....	50
Gruppenivå.....	52
Individnivå.....	54
Del II. Förklaringar till rädsla för brott.....	58
Förklaringar till olika gruppers rädsla för brott.....	58
Kön och ålder.....	59
Andra rädda grupper.....	66
Slutsats av förklaringarna till olika gruppers rädsla för brott.....	69

Rädslans sammanhang	71
Otrygga och trygga platser	71
Grannskapets betydelse	74
Tider och personer	76
Slutsats av rädslans sammanhang	78
Samhällsfaktorer som påverkar rädsla för brott	79
Samtal om brott	79
Mediers inverkan på rädslan	80
Kriminalpolitik och medborgarnas ansvar	83
Slutsats av samhällsfaktorer som påverkar rädslan för brott	84
Sammanfattande diskussion	86
Motsättningar	86
En ny forskningsinriktning?	90
DELSTUDIE II. Rädsla för brott och uppfattningar om brott hos intervjupersoner	93
Inledning	95
Metod	98
Varför djupintervjuer?	98
Urval	99
Intervjuguide och frågor	101
Procedur	102
Intervjuarens roll	106
Intervjuarens förståelse	107
Bra och dåliga intervjupersoner	107
Etiska överväganden	109
Beskrivning av intervjupersonerna	110
Resultat	112
Föreställningar	112
Föreställningar om samhällsutvecklingen	112
Föreställningar om brottsligheten	114
Föreställningar om brottslingar	115
Föreställningar om brottsoffer	118
Otrygga platser och tider	120
Influenser	128
Medierna	128
Prat om brott	135
Utsatta bekanta	136
Hotfulla upplevelser och utsatthet för brott	138
Reaktioner på brott	143

Försiktighetsåtgärder.....	143
Oro, risk och rädsla	146
Rädsla för brott?	148
Sammanfattande diskussion	153
Konstruktioner av brottsligheten.....	153
Rädslans influenser	158
Konstruktioner av "rädslan för brott".....	160
DELSTUDIE III. Beskrivningar av rädsla och brott i dagspressen.....	165
Inledning.....	167
Syfte, frågeställningar och disposition.....	169
Teorier om medier, rädsla och brott.....	170
Bakgrund	170
Teorier om mediernas påverkan	171
Hur brott blir nyheter.....	173
Hur beskrivs brottsligheten?	176
Varför läser människor nyheter om brott?	179
Metod	180
Innehållsanalys.....	180
Tolkande och tematisk innehållsanalys.....	180
Material, urval och avgränsningar	181
Analysen i denna studie	184
Kvantitativ beskrivning av de analyserade artiklarna	186
Resultat	189
Rädsla för brott definieras	189
Rädsla kombinerat med brott	189
En självständig rädsla	193
Rädsla för andra skull.....	195
Rädsla för brott personifieras	198
Rädda kvinnor	198
Rädda barn och ungdomar.....	203
Rädda män	206
Rädda vittnen	208
Övriga	208
Rädsla för brott situationaliseras.....	210
Den farliga förorten.....	210
Rädsla för brott kontextualiseras	214
Det otryggare samhället	214
Den frånvarande polisen	216

Staten som gärningsman	218
Sammanfattande diskussion	220
Pressens bild av rädsla för brott.....	220
Brottsligheten i artiklarna.....	222
Rädda personer och otrygga platser.....	224
Skildringar av rädslans samhälle	227
Nyanserade och stereotypa beskrivningar i pressen	228
SLUTSATSER.....	230
Rädsla för brott enligt forskningen	230
Rädsla för brott enligt intervjupersonerna	233
Rädsla för brott enligt dagspressen	236
Rädsla för brott och risksamhället.....	240
English Summary	243
Literature review	243
The interview study.....	245
The press study	246
Referenser	249
Bilaga 1. Intervjuguide.....	271
Huvudintervjuerna	271
Pilotintervjuerna.....	273
Bilaga 2. Analyserade artiklar	274
Dagens Nyheter.....	274
Svenska Dagbladet	275
Aftonbladet	276
Expressen.....	279
Bilaga 3. Beskrivning av de analyserade artiklarna	281

INLEDNING

'Fear of crime' has been one of the most influential criminological constructs of recent times, shaping policy-making, criminal justice practice, the research agenda, media discourse and how people think about their social worlds.

Martin Innes, 2004 s.336

Rädsla för brott uppmärksammandes politiskt och forskningsmässigt för första gången på 1960-talet i USA. Det skedde i samband med att politiska initiativ togs för att genomföra omfattande opinionsundersökningar om människors erfarenheter och uppfattningar om brott. Ett fåtal frågor om rädsla för brott inkluderades i dessa undersökningar (Lee, 2007:64; Ditton & Farrall, 2000:xv).

Sedan dess har intresset för rädslan växt enormt. Föreställningarna om rädslan har stor betydelse för flera områden i samhället, vilket Martin Innes ovanstående citat återspeglar. Under de senaste fyrtio åren har över tusen akademiska artiklar och böcker skrivits om rädsla för brott och det kan ses som en ny inriktning inom kriminologin (Ditton & Farrall, 2000:xxi). Forskningen på området har framförallt växt fram i de engelskspråkiga länderna. I Sverige uppmärksammades rädsla för brott i större skala först i början på 1990-talet. Även här blev intresset omfattande. Numer genomförs regelbundet ungefär femton svenska enkätstudier som på något vis undersöker rädsla för brott (Litzén, 2006:130-144). Rädslan har också blivit en del av kriminalpolitiken och används för att motivera politiska initiativ. Med hänvisning till medborgarnas trygghet har regeringen bland annat föreslagit förändringar i den psykiatriska vården, kriminalvården och rättsväsendet (Regeringsförklaringen, 2003).

Medierna har också belyst rädsla för brott i stor utsträckning. Att brottsligheten är ett populärt ämne i medierna vet vi sedan länge. Studier av amerikanska tidningar har visat att pressen skriver allt oftare om rädsla, ibland är det till och med mer framträdande än brottsligheten (Altheide, 2002). Rädsla för brott är också ett vanligt ämne i svensk press. Sedan millennieskiftet har

svenska tidningar publicerat över fem tusen artiklar om rädsla eller oro för brott¹.

Svenska forskare har däremot inte lyft fram ämnet i någon större skala. Det saknas en övergripande kunskap om rädsla för brott och det finns inte många kvalitativa undersökningar på området. Hittills har ingen heller studerat på vilket sätt rädsla för brott framställs i de svenska medierna. Ökad kunskap om rädslan kan göra att den hanteras bättre hos statsmakten och myndigheter och förutsättningar skapas för ett förebyggande arbete.

Politikernas, mediernas och de anglosaxiska forskarnas fokusering på rädsla för brott kan motiveras utifrån rädslans möjliga negativa följder. Chris Hale har sammanfattat de konsekvenser som lyfts fram i den internationella litteraturen. Studier visar att rädsla för brott inte bara riskerar att inverkar negativt på känslan av trygghet utan också kan få människor att förändra sina beteenden. Det kan även leda till ökad brottslighet genom att människor undviker offentliga platser och på så vis minskar den informella sociala kontrollen. Rädsla för brott kan även få människor att kräva straff-skärpningar, vilket riskerar att undergräva lagstiftningens legitimitet och leda till överdrivna och ogenomtänkta åtgärder (Hale, 1996:82f.).

Att studera rädsla för brott är således kriminologiskt relevant utifrån flera aspekter. Samtidigt är det inte ett självklart kriminologiskt ämne utan kan förstås utifrån en bredare ansats än den kriminologiska. Rädsla för brott kan studeras utifrån ett psykologiskt perspektiv (t.ex. Gabriel & Greve, 2003), inom etnologin (t.ex. Stattin, 2006), med en kulturell utgångspunkt (t.ex. Logi Kristjánsson, 2007), ur en historisk synvinkel (t.ex. Oredsson, 2003) och inom medieforskningen (t.ex. Altheide, 2002). Det är emellertid inom kriminologin som de flesta studier om rädsla för brott har genomförts och denna avhandling inkluderar främst de kriminologiska studierna på ämnet.

Även inom kriminologin har ramarna för förståelsen av rädslan för brott vidgats. Girling, Loader och Sparks (2000:12-20) förkastar exempelvis det konventionella tillvägagångssättet att studera ämnet. De utgår istället från en kontextuell förståelse av människors berättelser om brott och rädsla och kopplar ihop det med människors uppfattningar om sin egen sociala och fysiska plats i världen. Det är också möjligt att placera in rädsla i ett bredare sammanhang på andra sätt. Kvantitativa mätningar visar exempelvis att människor i Sverige verkar vara mer oroliga för sin egen hälsa, för familjens ekonomi och för den internationella situationen än för att utsättas för brott

¹ En sökning på ”brott AND (oro OR rädsla)” mellan 2000-01-01 och 2006-12-31 gav följande resultat: Presstext: 1867 artiklar, Mediearkivet (endast svenska printkällor): 3169 artiklar. Sammanlagt: 5036 artiklar. Sökningen gjordes den 29 januari 2007.

(Statistiska centralbyrån, 2007)². Rädslan för brott framstår således som en mindre del av all rädsla, oro, otrygghet och bekymmer som människor kan uppleva. Flera forskare har därför ett övergripande samhällsperspektiv som utgångspunkt när de ska skildra rädsla för brott, och de har beskrivit dagens västvärld som en kultur fokuserad på oro och risk (t.ex. Furedi, 2005; Beck, 1992). Det är utifrån en del av dessa teorier om risksamhället som denna avhandling tar sitt avstamp.

Eftersom kunskaperna i Sverige om rädsla för brott är bristande utgörs den första delen av avhandlingen av en litteraturöversikt på området. Målet är att få en överblick av främst den internationella, men även den nationella, forskningen. Jag studerar hur forskarna förklarar rädslan för brott och diskuterar brottslighetens betydelse för rädslan. I litteraturöversikten lyfter jag också fram en del motsättningar inom forskningen.

Tulloch och Lupton (2003:7) menar att begreppet risk ofta debatteras på en expertnivå, medan de flesta individer hanterar risker på det lokala och privata planet. På samma sätt anser jag att det förhåller sig med rädsla för brott. För att kunna analysera hur människor förstår och förhåller sig till rädslan är det därför viktigt att utforska människors erfarenheter genom intervjuer. Litteraturstudien följs därför av en intervjustudie. Intervjustudien utgör den andra delen av avhandlingen.

Avhandlingens intervjustudie visar att alla intervjupersoner på ett eller annat sätt influeras av medierna. Beskrivningar av brott i tidningar och TV tas flitigt upp i intervjuerna och flera intervjupersoner menar att medierna influerar deras rädsla och deras uppfattningar om brott. Internationell forskning har även visat att medierna kan ha stor betydelse för att påminna människor om brott och föra upp ämnen på dagordningen (McCombs, 2006; Smith, 1984; McCombs & Shaw, 1972). Trots det finns det knappt några undersökningar om hur medierna beskriver rädslan. Därför gör jag en innehållsanalys som beskriver hur svensk nyhetspress skildrar rädsla för brott. Presstudien är den tredje och sista delstudien. Den följs av ett kapitel med avhandlingens slutsatser.

² Statistiska centralbyråns (2007) senaste mätning från 2003 visade att 44% känner oro för den internationella situationen, 34% känner oro för sin egen hälsa och 28% känner oro för familjens ekonomi. Det kan jämföras med 23% som känner oro för inbrott i bostaden och 17% som år 2003 avstått att gå ut på kvällen av rädsla att bli utsatt för våld.

Syfte och frågeställningar

Sammanfattningsvis är syftet med denna avhandling att studera rädsla för brott. De huvudsakliga frågeställningarna, som har berörts ovan och kommer att utvecklas i respektive delstudie, är:

- Hur förstås rädsla för brott inom den anglosaxiska och nordiska forskningen på området?
- Hur upplever ett antal intervjupersoner rädsla för brott?
- Hur skildras rädsla för brott i Stockholms dagspress?

Syftet är också att se hur beskrivningarna av rädsla för brott, inom forskningen, hos en grupp människor och i ett urval artiklar i dagspressen, förhåller sig till varandra.

Teoretiska utgångspunkter

Konstruktionistisk ansats

Utgångspunkten i denna studie är konstruktionistisk. Social konstruktionism var från början en reaktion mot den positivistiska skolan. Kitsuse och Spector, som var bland de första att introducera det konstruktionistiska perspektivet, vänder sig mot att inkludera objektiva förutsättningar i studier om sociala fenomen (Rubington & Weinberg, 1995:290). De menar att forskaren varken bör anta eller förklara objektiva förutsättningar för att förstå sociala förhållanden (Kitsuse & Spector, 1995:296). Konstruktionister är istället intresserade av själva konstruktionerna av sociala fenomen, vem som konstruerar dem, hur de konstrueras och vilka anspråk som görs med konstruktionerna (Sohlberg & Sohlberg, 2002:216).

Det finns flera typer av konstruktionism, exempelvis strikt/radikal konstruktionism och kontextuell konstruktionism. Mycket förenklat menar de strikta konstruktionisterna att verkliga sociala förhållanden inte är av betydelse utan det som är viktigt är människors konstruktioner av sådana förhållanden. Kontextuella konstruktionister utgår däremot från vissa objektiva, sociala tillstånd och undersöker hur de konstrueras (Best, 1995:344f.; för en vidare genomgång, se Lindgren, 2005; Delanty & Strydom, 2003:372-374; Rubington & Weinberg, 1995:293;). Somliga skiljer också på konstruktionism och konstruktivism (se vidare Hacking, 2004:72f; Delanty & Strydom, 2003:372f.). Gemensamt för de olika formerna är emellertid att de utgår ifrån att kunskap är socialt konstruerat (Delanty & Strydom, 2003:373).

Joel Best (1995:344;347) menar att det finns flera nackdelar med de strikta varianterna av konstruktionism. Strikta konstruktionister begränsas exempelvis i sina analyser eftersom de måste undvika antaganden om sociala förhållanden. Samtidigt gör de strikta konstruktionisterna i praktiken sådana antaganden som de också inkluderar i analyserna. Ett annat problem med konstruktionism, som Sohlberg och Sohlberg tar upp, är att slutsatserna ofta är generaliseringar av empirin samtidigt som konstruktionisterna tar avstånd från positivisternas generella slutsatser (Sohlberg & Sohlberg, 2002:220).

De flesta konstruktionister, om inte alla, tillämpar inte en strikt utan en kontextuell konstruktionism, anser Best. De utgår ifrån vissa antaganden om

faktiska, sociala förhållanden i samhället samtidigt som forskningens fokus ligger på hur dessa förhållanden har konstruerats (Best, 1995:344f.).

Denna avhandling har en utgångspunkt som ligger mellan den kontextuella och den strikta konstruktionismen. När jag började med avhandlingsarbetet var tanken att undersöka hur rädsla för brott är för brott, således en mer positivistisk utgångspunkt. Under litteraturgenomgången övergick det till ett intresse för att se hur rädsla för brott förstås i olika sammanhang utifrån ett konstruktionistiskt perspektiv. Syftet med avhandlingen är följaktligen att studera tre olika beskrivningar av rädsla för brott. Jag kommer till exempel inte att se forskningen om rädsla som den "sanna skildringen" av rädsla för brott. I avhandlingen försöker jag behandla denna beskrivning som en av flera skildringar av rädsla som förekommer i samhället. Jag kommer inte att jämföra de tre undersökningarnas beskrivningar av rädsla med en kvantitativ rädsla för brott från exempelvis undersökningar om självdeklarerad utsatthet för brott, som skulle kunna representera en "objektiv" rädsla. Jag kommer inte heller att göra en jämförelse av rädslan för brott med brottsnivån i syfte att uppskatta om rädslan är rationell eller irrationell. I dessa fall ligger jag närmare den strikta konstruktionismen än den kontextuella.

Däremot kommer sådana jämförelser att göras för att visa hur man inom forskningen ser på rädsla för brott i förhållande till bland annat brottsligheten. I och med att avhandlingens första studie är en litteraturgenomgång av forskningen på området har den legat till grund för den efterföljande intervju- och presstudien. Den tidigare forskningen har exempelvis påverkat intervjustudiens urval och formuleringen av intervjufrågorna. Den tidigare forskningen har också influerat kategoriseringen av resultaten liksom tolkningen av resultaten i både intervju- och presstudien. Samtidigt har jag även gjort stora ansträngningar att se förbi den tidigare forskningen och analysera rädsla för brott utifrån nya synvinklar. I de empiriska studierna har jag dock inte varit lika induktiv som en strikt konstruktionist skulle ha varit (jfr Sohlberg & Sohlberg, 2002:220) Jag har också sammanfattat föreställningar om rädsla för brott inom forskningen, hos intervjupersoner och i pressen. En sådan kategorisering och generalisering av empirin är ovanlig för en strikt konstruktionist. Här befinner jag mig således närmare den kontextuella konstruktionismen.

Avgränsningar

Avhandlingen har avgränsats till att omfatta forskningens, intervjupersonernas och dagspressens beskrivningar av rädsla för brott. Politikernas uppfattningar om rädslan har således inte inkluderats som en separat studie, vilket var den ursprungliga tanken. En del av politikernas uppfattningar om

rädsla och brottslighet framkommer emellertid i presstudien (delstudie III). Det hade varit intressant att utvidga detta och studera politikernas uppfattningar i exempelvis politiska dokument, särskilt eftersom politiker är viktiga aktörer när det gäller rädsla för brott. Plats- och tidsbrist har dock gjort att en sådan studie har valts bort.

Det finns också flera andra aktörer som skulle ha varit intressanta att studera eftersom de är med och formar samhällets bilder av rädsla för brott. Det är exempelvis larm- och säkerhetsföretag, försäkringsbolag och myndigheter. Andra former av nyhetsmedier än dagspressen, liksom olika fiktionsmedier hade också varit värdefulla att analysera. De kan vara intressanta för forskare att studera i framtida undersökningar.

I presstudien har jag också valt bort att särskilt analysera vilka som för fram och driver frågor om brott och rädsla för brott. Även om det berörs i studien ligger fokus på beskrivningarna av rädsla för brott. När jag planerade studien ansåg jag att den troligen behöver utformas på ett annat sätt för att kunna undersöka vilka som driver frågor, de s.k. "claims-makers" (jfr Best, 1995:348f.). Det kan vara av intresse att undersöka detta i en uppföljande studie.

Risksamhällets risker

Den som – liksom Columbus – gav sig iväg för att upptäcka nya länder och kontinenter, kalkylerade med 'risker'. Men det var *personliga* risker, inte globala hot som de som genom kärnklyvning eller förvaringen av radioaktivt avfall drabbar hela mänskligheten. Ordet 'risk' hade då en underton av mod och äventyr, inte av en hotande självförintelse av allt liv på jorden.

Ulrich Beck, 1998 s.30 [kursivering i original]

Begreppet "risk" är ett av de mest centrala och mest använda begreppen inom kriminologisk forskning under de senaste tjugo åren, menar Ian Loader och Richard Sparks (Loader & Sparks, 2002:92). Åtskilliga kriminologiska och sociologiska studier om rädsla för brott kopplar ihop rädslan med teorierna om risk (t.ex. Bauman, 2002; Furedi, 2005; Hope & Sparks (red.), 2001; Girling, Loader & Sparks, 2000; Walklate, 1998a; Holloway & Jefferson, 1997a). Teorierna om risk och rädsla för brott är ofta överlappande. Det beror på att begreppet risk har utvidgats och används för att benämna ett stort antal sociala förhållanden där rädsla för brott är en (Goodey, 2005:16f.). Eftersom teorierna om risk har varit betydande för den akade-

miska och allmänna debatten om rädsla för brott, känns det motiverat med en kort beskrivning av ett mindre urval av de många aspekterna på risk och det s.k. risksamhället. Det inleder denna avhandlings diskussion av begreppet rädsla för brott.

Beskrivningar av risksamhället

På medeltiden, när begreppet risk började användas, innebar det en ödesbestämd (ofta gudabestämd) objektiv, naturlig fara. Människan ansågs varken kunna undvika eller påverka en sådan risk (Lupton, 1999a:5). Under århundradena har betydelsen förändrats. I det postmoderna samhället har begreppet risk en mer obestämd innebörd³. Risk syftar i dagligt tal på en negativ eller oönskad fara eller ett hot (Lupton, 1999a:8f.). Många forskare som har undersökt riskbegreppet har försökt förstå vad som gör att människor i det postmoderna samhället är så upptagna med risker trots att riskerna var mer kännbara i de förmoderna samhällena. von Hofer (2006:196-200) beskriver hur de tidigare samhällenas störningar av epidemier, naturkatastrofer och hungersnöd har minskat drastiskt i Europa. Sådana störningar har blivit allt mer förutsägbara, de förekommer mer sällan och kan förebyggas i allt större utsträckning. Fysisk smärta ses därför som en onaturlig undantagsföreteelse. Parallellt med att risken att råka ut för en fysiskt smärtsam upplevelse minskar, ökar den fysiska och psykiska känsligheten för smärta och våld.

Ulrich Beck menar att det postmoderna samhället, till skillnad från det moderna, kännetecknas av dess omfattande fokusering på risker (Beck, 1992:9). Becks beskrivningar av risksamhället tillhör den teorin som har fått starkast genomslag i diskussionerna om rädsla för brott. Han utgår från begreppet risk och inom detta område representerar han och Anthony Giddens ett av de tre mest framträdande perspektiven, enligt Lupton. De övriga perspektiven företräds av antropologen Mary Douglas och hennes kollegor som står för det kulturella/symboliska perspektivet medan Michel Foucault står för en inriktning som tar sin utgångspunkt i begreppet styrningsrationalitet⁴ (Lupton, 1999a:16).

³ Dagens samhälle har givits många olika benämningar. Giddens (1994:91) beskriver samhället som ett senmodernt eller högmodernt samhälle. Beck (1992:19,21) kallar det för en reflexiv modernitet medan Bauman (1997:19) oftast använder benämningen postmodernitet. Begreppen är ofta ganska förvirrande och det är inte alltid tydligt vilken tid de åsyftar. När slutar moderniteten och när börjar post-/ sen-/ hög- moderniteten eller den reflexiva moderniteten? Bauman (1997:79) bekräftar tveksamheten kring hur vi ska benämna vår samtid och skriver ”*perhaps we live in a postmodern age, perhaps not*”.

⁴ Andreas Fejes avhandling utgår från Foucaults styrningsrationalitet. Fejes skriver i avhandlingens abstract: ”Styrningsrationalitet syftar på ett specifikt sätt att se på styrning där fokus är på de tankar/mentaliteter som skapas genom olika diskurser om hur styrning ska utövas” (Fejes, 2006).

Becks risksamhälle kännetecknas av att människor omges av allt fler och mer okontrollerbara risker som påverkar känslan av trygghet. Beck (1992:21) menar att "*Risk may be defined as a systematic way of dealing with hazards and insecurities induced and introduced by modernization itself*" [kursivering i original]. Definitionen innefattar också att risker är fysiska skador som orsakas av teknologi eller andra processer i det moderna samhället, exempelvis människans inverkan på miljön. Sålunda kopplar Beck ihop de nutida riskerna med teknik- och miljöutvecklingen.

Många av dagens risker är osynliga och kan inte uppfattas av människor. Riskerna är till exempel förknippade med olika miljögifter och radioaktivitet. Människor riktar allt mer sin uppmärksamhet på sådana risker som inte går att uppfatta. Även om rika länder och förmögna människor kan skydda sig bättre mot risker än fattiga, menar Beck att de moderna riskerna är så övergripande att de hotar hela vår värld. I dagens samhälle kan alla drabbas av kärnvapenkrig, miljöförstöringar och terroristattacker. På så vis blir riskerna globala, till skillnad från tidigare risker som i större grad var lokala och individuella (Beck, 1992:19-27,35). I den meningen kan risksamhället ses som ett världsomfattande risksamhälle, "*world risk society*" (ibid.:23).

Tulloch och Lupton (2003:2) tolkar Becks teorier om risk och menar att eftersom dagens risker influerar alla människor oavsett socialgrupp och geografiska begränsningar är riskerna både globala och lokala, s.k. "glokala". Samhällen som befinner sig långt bort från varandra förbinds. På det viset påverkas livet i lokalsamhället av händelser på annan ort. Även andra teoretiker har betonat föreningen av det globala och det lokala (t.ex. Giddens, 1990:108), betydelsen av globalisering och dess inverkan på människors rädsla och otrygghet (Bauman, 2000:110-114) liksom de globala riskernas inverkan på (den ontologiska) osäkerheten⁵ (Giddens, 1990:92-100).

Andra större förändringar i samhället under 1900-talets senare hälft är att både familjestrukturer och könsroller har förändrats drastiskt. De personliga nätverken har också fått en försvagad funktion (Bauman, 1997:22f,36f). Ian Taylor beskriver det som att riskerna därför upplevs som större än förut eftersom de personliga nätverken inte längre är lika stabila och omfattande (Taylor, 1999:13-50). Sålunda minskar de individuella och lokala kontaktnäten mellan människor samtidigt som de globala relationerna stärkts.

⁵ Ontologisk säkerhet, som är motsatsen till ontologisk osäkerhet, har att göra med människans omedvetna, emotionella trygghet och plats i världen. Giddens beskriver det som: "*the confidence that most human beings have in the continuity of their self-identity and in the constancy of the surrounding social and material environments of action*" (Giddens, 1990:92).

I risksamhället blir en av individualiseringens konsekvenser att människor måste hantera sin oro och otrygghet själva istället för få hjälp av familj och släkt. Beck anser att människor därför kommer att ställa allt högre krav på terapi, utbildning och politik (Beck, 1992:153). Hjälplösheten och känslan av att individen inte själv kan hantera vardagliga situationer är framträdande i dagens samhälle, menar Frank Furedi. Människan uppfattar inte sig själv som en aktiv skapare av sin egen framtid utan snarare som ett offer för omständigheterna (Furedi, 2005:142-145).

Reflexivitet är ett återkommande begrepp i Becks teorier om risksamhället. Lupton (1999a:66f.) har beskrivit Becks begrepp reflexivitet som en kritisk självkonfrontation som dagens människor ägnar sig åt. Hon anser att det handlar om en kritisk reflektion över, och en ny medvetenhet om, riskerna i dagens samhälle. Beck (1992:31,46,57) menar att eftersom de moderna riskerna ofta är osynliga, framtida och hela tiden allt fler, är människor beroende av experter för att kunna förutspå vilka risker som hotar dem. Därför är det experterna som har auktoriteten kunna fastställa risker medan befolkningen snarare uppfattar riskerna som experterna formulerar.

Samtidigt som reflexiviteten skapar en medvetenhet om risker, leder den också till ett ifrågasättande av experternas framställningar av risker (Beck, 1992:77,19). Ifrågasättandet har bland annat förklarats med att experters trovärdighet undermineras när allt fler instanser tillskriver sig själva en expertstatus. Många gånger tvistar experterna dessutom med varandra och experternas uppskattningar av risk stämmer inte alltid överens med befolkningens (Furedi, 2005:131.). Experterna verkar således kunna lyfta fram risker, vilket leder till en osäkerhet hos allmänheten. Samtidigt ifrågasätts experternas analyser, vilket också skapar osäkerhet.

I risksamhället tillhör medierna, tillsammans med vetenskapliga specialister, experterna som har makten att definiera och konstruera risker. Dessa experter blir följaktligen risksamhällets verkliga makthavare. Riskuppfattningarna hos folket formas således utifrån experternas kunskaper. Eftersom riskscenarierna också är framtida, handlar det därför om andrahands, icke-upplevda erfarenheter av risk. På det viset blir riskerna väldigt spekulativa (Beck, 1992:23,71-73). Exempelvis skapas föreställningar om brottsligheten och dess risker till stor del genom att människor tar till sig mediernas dramatiseringar av brott, anser David Garland. Medierna har också bidragit till konstruktionen av den rådande brottsofferdiskursen där brottsoffrets (negativa) erfarenheter av brott och rättsväsendet betonas (Garland, 2001:158).

Brottsoffer i risksamhället

Fokuseringen på brottsoffret, istället för brottslingen, är en av de största samhällsförändringarna på senare tid med kriminalpolitiska kopplingar. Den rådande brottsofferdiskursen innebär att brottsoffrens rättigheter, erfarenheter och reaktioner uppmärksammas stort i samhället (Garland, 2001:11f.). I Sverige har brottsofferrörelsen växt fram både uppifrån och nerifrån. Några av de faktorer som har bidragit till brottsofferrörelsens utveckling är uppmärksammandet av våldsbrottsligheten, den ökade anmälningsbenägenheten av våldsbrott, kvinnorörelsens parallella framväxt och uppmärksammandet av barns rättigheter. Även kriminalpolitikens politisering och den skärpta synen på brott liksom den nya tolkningen av brottsoffer utifrån ett social- och hälsopolitiskt perspektiv har bidragit till att brottsoffret lyfts fram som aktör snarare än offer (Tham, 2001a:30-40).

Samtidigt som brottsofferrörelsen växte fram expanderade också begreppet brottsoffer. Från att främst kvinnor och barn betraktades som brottsoffer i offerrörelsens inledningsskede, innefattar begreppet numer allmänheten i stort (ibid.:33). Brottsofferbegreppet har vidgats så att det inte bara omfattar allt fler grupper utan även inkluderar människor som har bevittnat brott eller hört talas om brott. Brottsoffret är således en nyckelsymbol för samhället idag (Furedi, 2005:97). Inom brottsofferrörelsen har det växt fram en stark sammanhållning som erbjuder en alternativ gemenskap för individer i en splittrad och otrygg värld (Tham, 2001a:41). Furedi (2005:96f) menar dagens samhälle uppmuntrar offerskap och att offentliga manifestationer av smärta premieras.

Risken att vem som helst kan utsättas för brott är en av de mest framträdande känslorna i risksamhället (Beck, 1992:48,23). Även medierna skildrar brott utifrån att ”det kan hända dig” och brott tolkas utifrån ett säkerhetstema. Medierna fångar således upp delvis omedvetna rädslor, lyfter fram och förmedlar dem till tittarna och läsarna (Garland, 2001:11,157).

Rädslans kultur

Förutom ”risksamhället” finns det flera benämningar på dagens samhälle. Garland har kallat det för en kontrollkultur. Med benämningen syftar han bland annat på den ökade straffbenägenheten, den omfattande inkapaciteringen och fokuseringen på brott och brottsoffer (Garland, 2001). Säkerhetsutopin, ”*the safety utopia*”, är en annan beteckning som har myntats av Hans Boutellier. Med det uttrycket vill han betona västvärldens omöjliga strävan efter en värld utan några risker men med en total frihet för individen. Han för en diskussion om västvärldens övergivande av den traditionella moralen som har ersatts med en frihet och en fixering vid säkerhet och riskreduktion. Lik-

som Garland lyfter Boutellier fram samhällets tidstypiska fokusering på brott, straff och brottsoffer (Boutellier, 2004).

Många av ovanstående resonemang finns med i ”*Culture of fear*”, Rädslans kultur, av Frank Furedi (2005/1997)⁶. Den gavs ut bara något år innan Barry Glassners (1999) bok med samma namn. Furedi gör en teoretisk betraktelse över dagens västvärld med utgångspunkt i förhållandena i Storbritannien och USA. Glassner har däremot en mer empirisk ansats och fokuserar på varför nordamerikaner är rädda för ”fel” saker, pådrivna av politiker och massmedier.

Furedi (2005:viii,10,18-22) menar att människors upptagenhet av säkerhet och rädsla präglar vår kultur. Berättelser om fasansfulla brott, fruktade sjukdomar och farliga miljögifter förstärker människors oro och påverkar hur de lever sina liv. Aktiviteter av alla möjliga slag framhålls som riskfyllda och ”nya” risker upptäcks hela tiden. Därför verkar det som att antalet risker ökar i en våldsamt takt. Strävan efter säkerhet är numer ett fundamentalt mål i västvärlden och människorna i väst har svårt att godta att det inte går att kontrollera risker fullt ut.

Risker som inte kan kontrolleras accepteras mindre än risker som är kontrollerbara. På samma sätt är naturliga risker lättare att acceptera än onaturliga, moderna risker som förknippas med den teknologiska utvecklingen (Furedi, 2005:27). Risker som kan kontrolleras kan till och med ses som lustfyllda; bergsklättring och fallskärmshoppning är exempel på det. Människor upplever vanligen frivilliga risker som njutningsfulla och beskriver dem i positiva ordalag (Tulloch & Lupton, 2003:27,37). Trots detta uppfattas begreppet risk i stort sett alltid som en negativ fara (Lupton, 1999a:8f).

I risksamhället upplevs möten med okända människor ofta som riskfyllda eftersom deras beteenden uppfattas som okontrollerbara och att de inte går att förutsäga. Det anses många gånger bäst att undvika ”farliga främlingar” och försiktighet betraktas numer som en dygd. Det gör att mänskliga relationer har kommit att innefatta ett element av osäkerhet. Att kontakter mellan okända människor är riskfyllda bekräftas dessutom ständigt av mediernas beskrivningar av våldsamma brott (Furedi 2005:107-112). I risksamhället stärks följaktligen känslan av att individen bara kan lita på sig själv parallellt med att kontakterna mellan människor försvagas (Beck, 1992:153,40f.).

Den dagliga oron över den osäkra framtiden och det otrygga nuet, tillsammans med mediernas omfattande fokusering på brott och våld, skapar en

⁶ Den första upplagan av *Culture of fear* av Frank Furedi trycktes år 1997, den refererade upplagan är tryckt år 2005.

upplevelse av att den egna säkerheten ständigt hotas. Därför uttrycks osäkerheten för framtiden som en personlig rädsla för brott. Rädslan projiceras på okända, okontrollerbara individer som i och med det uppfattas som farliga. ”Farliga” individer personifierar rädslan och därmed blir rädslan hanterbar. Genom denna överföring skapar människor ordning i sina liv och rädslan kontrolleras (Bauman, 2002:60,65; 1999:49).

Den främsta kritiken mot teorierna om risksamhället är att de är allt för generella. Enligt Tulloch och Lupton (2003:16,6) klargör inte Beck hur upplevelsen av risk skiljer sig åt i olika länder och/eller geografiska områden. Han går inte heller in på hur uppfattningarna om risksamhället skiljer sig åt beroende på människors kön, ålder, sociala klass, etnicitet eller sexuella läggning. Även Wendy Chan och George Rigakos (2002:743) kritiserar de sociologiska och kriminologiska teorierna om risk utifrån samma principer.

Becks vetenskapsteoretiska utgångspunkt har också blivit ifrågasatt. I en del av sina verk framstår han som en empirisk realist när han diskuterar risker definierat som olyckor. I andra skrifter ser han risker som socialt konstruerade och menar att det är sociala och kulturella processer som bidrar till människors upplevelser av risk (Tulloch & Lupton, 2003:2). I *Risksamhället* återfinns exempel på bägge synsätten. Beck skriver att risker är öppna för sociala definitioner och konstruktioner samtidigt som han talar om faktiska risker som radioaktivt avfall och miljöförstöringar (Beck, 1992:21). Tulloch och Lupton (2003:2) menar att Beck själv medger att han väljer att utgå från en realistisk eller konstruktionistisk utgångspunkt beroende på vad som passar hans resonemang.

Nilsson (2003:160,164) ifrågasätter också huruvida teorierna om risksamhället kan tillämpas på svenska förhållanden. Vårt sociala skyddsnet är starkare än i många övriga länder, vilket kan ha betydelse för risksamhällets inverkan på svenskarna. Becks risksamhälle kan även ses som allt för dystopiskt. Han tar inte hänsyn till andra, parallella aspekter som formar samhället, menar Nilsson och exemplifierar det med Giddens teorier om tillit.

Risk är många gånger svårt att skilja från rädsla. Teorierna på båda områdena är ofta överlappande, teorierna om risk används för att förstå rädsla och tvärtom. Empiriskt kan de två begreppen också vara svåra att separera. Samtidigt har en stor del av forskningen om rädsla för brott ägnats åt definitionsproblematiken. Forskare har försökt att etablera strikta skiljelinjer mellan begrepp som risk och rädsla och alla andra begrepp som sorteras in under ”rädsla för brott”. Därför kommer nästa stycke att handla om många olika begrepp som klassificeras in under rädslan för brott.

”Rädsla för brott” – vad betyder det?

Diskussioner om rädsla för brott i medierna, inom politiken och hos allmänheten innehåller en mängd begrepp som beskriver fenomenet. Uttryck som rädsla, risk, otrygghet, oro och fara används ofta utan att det finns någon tydlig och etablerad uppfattning om vad de betyder. Begreppen kan dessutom kombineras och användas på en rad olika sätt, vilket ofta skapar förvirring. ”Rädsla för brott” är således ett komplext begrepp som har flera olika betydelser. Syftet här är att redogöra för rädslans olika betydelser som har förts fram i forskningen och att visa hur forskare har försökt att klassificera rädsla.

Ferraro och LaGrange menar att ett av rädslans huvudsakliga kännetecken är att den grundar sig på subjektiva upplevelser och tolkningar. Individer uppfattar intrycken från omvärlden på olika sätt vilket ger upphov till ett brett spektrum av olika slags upplevelser (Ferraro & LaGrange, 1987:71). Rädsla för brott kännetecknas också av att det inte är en konstant upplevelse utan den varierar både i intensitet och över tid (Pain, 2000:368). Intensiteten i rädsan kan variera kraftigt under mycket korta tider och förändras under bara ett par minuter (Ditton m.fl, 2000:149).

Rädsla för brott är dessutom situationsbunden. Den influeras av platser, tider, ljus och mörker i olika kombinationer, liksom av vilka andra människor som befinner sig i omgivningen. Vissa psykologer menar därmed att rädsla har stora likheter med andra känslor som ständigt förändras, till exempel ilska och sorg (Öhman, 1991:41). Komplexiteten i fenomenet har inte bara bidragit till en begreppsförvirring inom ämnet utan också till en svårighet att undersöka omfattningen och nivåerna av rädsla för brott.

Av den anledningen har åtskilliga försök gjorts att kategorisera de begrepp som används inom ämnesområdet. Den kategorisering som oftast återkommer i litteraturen om rädsla för brott delar upp reaktionerna på brott i tre grupper, se tablå 1.

Tablåns vertikala axel visar att människors referensnivå kan vara både generell och individuell. Den generella nivån syftar främst på reaktioner på att någon annan ska drabbas av brott. Den individuella nivån är en reaktion på att personligen riskera att drabbas av brott (DuBow, McCabe & Kaplan, 1979:1-5).

Tablå 1. Klassificering av perceptioner av brott

Typer av perceptioner			
Kognitiv		Affektiv	
Referensnivå	Riskbedömning	Värdering	Emotion
Generell	A. Risk för andra; risk- eller säkerhetsbedömningar	B. Oro för att andra ska utsättas för brott	C. Rädsla för att andra ska utsättas för brott
Individuell	D. Risk för egen del; den egna säkerheten	E. Oro för egen del, intolerans	F. Rädsla för att själv utsättas för brott

Källa: Klassificeringen är ursprungligen gjord av DuBow, McCabe och Kaplan (1979:1-5) och utvecklad av Ferraro och LaGrange (1987:72).

Den horisontella axeln visar att rädsla kan vara allt från en kognitiv upplevelse som utgår från individens medvetna och omedvetna tankar om risk och säkerhet, till en affektiv känsla som innebär en känslomässig och (ofta) fysisk rädsla (Ferraro & LaGrange, 1987:71).

Den första typen av reaktion på brott i tablå handlar om risk- och säkerhetsbedömningar ("judgements"). Det beskrivs som en bedömning av risken för att en viss grupp i samhället ska råka ut för brott (A) och individens bedömning av sin egen säkerhet och sin risk att utsättas för brott (D). Forskarna anser att sådana riskbedömningar många gånger görs relativt omedvetet och ostrukturerat. Utgångspunkten för en människas riskbedömning varierar men verkar ofta basera sig på den omgivande miljön. Det innebär att individen gör en värdering av risken och säkerheten i sin närmiljö genom att studera omgivningens fysiska och sociala karaktär (Wilson & Kelling, 1982:30-36). Allmänheten grundar många gånger sin riskbedömning på andra faktorer än de som experterna utgår från. Det gör att experternas och lekmännens bedömningar inte alltid stämmer överens. Det är då diskussioner uppstår om människors över- eller underskattning av risker (Sjöberg, 1991:51). Chris Hale drar slutsatsen att riskbedömningen innefattar både en bedömning av

sannolikheten att utsättas för ett brott och konsekvenserna av ett eventuellt brott (Hale, 1996:106). En sådan formel för riskbedömningar diskuteras däremot inte i någon större omfattning i litteraturen om rädsla för brott.

Den andra typen av reaktioner på brott kan förstås som en värdering ("value") eller ett förhållningssätt. Det syftar på att en person kan vara bekymrad, orolig eller intolerant med avseende på brottsligheten. Individen kan till exempel ha åsikter om vilken form av brottslighet som är den mest allvarliga och vilken typ av kriminalitet myndigheterna bör bekämpa i första hand (B). Individen kan också reflektera över sin egen oro för att råka ut för brott (E) (Ferraro & LaGrange, 1987:71f,78). Denna typ av reaktion på brott innefattar således flera olika begrepp som verkar kunna vara både kognitiva och/eller affektiva.

Den tredje typen av reaktion på brott som nämns i tablån är den känslobetoadade rädslan för brott, emotion. Den syftar på den negativa reaktionen hos en människa som uppstår till följd av brott, tanken på brott eller symboler som förknippas med brott (Ferraro & LaGrange, 1987:73). Den emotionella rädslan kan vara allt ifrån en lättare oro till en djupare rädsla med starka fysiska reaktioner som häftiga hjärtklappningar, svettningar, darrningar och smärtor i bröstet (Öhman, 1991:44f).

En sådan rädsla för brott kan både vara generell (C) och individuell (F). Den generella, emotionella rädslan för brott brukar kallas för altruistisk rädsla (DuBow, McCabe & Kaplan, 1979:1-5). Den vanligaste altruistiska rädslan är att föräldrar oroar sig för att deras barn ska utsättas för brott eller att människor är rädda för att deras partner ska drabbas av brott (Warr, 1992:723,734f). En svensk studie av människors berättelser om rädsla för brott visade att 38 procent av de vuxnas berättelser tog upp någon form av altruistisk rädsla (Tiby, 2006:99).

Konkret och abstrakt rädsla och ytterligare några begrepp

Rädsla för brott delas ibland upp i ytterligare kategorier. Begreppet kan syfta på en konkret rädsla som innebär att en individ är rädd för något eller några specifika brott. Men människor är inte alltid rädda för några särskilda brotts typer utan de kan vara rädda för brott i allmänhet och det har kallats för en abstrakt rädsla (Figgie, 1980:18f). Ibland kallas det också för formlös rädsla (Carlsson, 2002:24).

I Sverige är det främst begreppen konkret och allmän oro/otrygghet som används inom forskningen om rädsla för brott (Litzén, 2006:48-49; Dolmén, 2002:162; Wikström, Torstensson & Dolmén, 1997c:53f.). I en av de mer tongivande, svenska undersökningarna definieras konkret oro genom en

sammanvägning av två frågor: ”Hur känns det om du går ut ensam sent en kväll i ditt bostadsområde?” och ”Finns det några speciella personer i området du bor i som du är rädd för?” (Wikström, Torstensson & Dolmén, 1997c:54). Detta skiljer sig från den anglosaxiska innebörden av ”concrete fear” eftersom det svenska begreppet inte syftar på rädsla för specifika brott, vilket det anglosaxiska gör. Begreppet konkret oro/”concrete fear” har således olika innebörder i den svenska respektive den anglosaxiska forskningen. Allmän oro definieras utifrån tre frågor om oron att utsättas för specifika brott i bostaden eller bostadsområdet (Wikström, Torstensson & Dolmén, 1997c:53f.)⁷. Ett annat mått som ofta används i Sverige för att undersöka rädsla för brott är om människor har avstått från en aktivitet på grund av oro/otrygghet (t.ex. Statistiska centralbyrån, 2007; Wikström, Torstensson & Dolmén, 1997c:54f). Undvikande och defensiva beteenden, som en höjd beredskap, anses nämligen uttrycka en form av rädsla för brott (Pain, 2001:901; Boers, 2003:5).

Nya aspekter: ilska och trygghet

På senare tid har rädsla för brott kopplats ihop med ilska. Ilska kan vara en reaktion på brott och en del av rädsla för brott kan därför förstås som ilska. Det menar ett antal brittiska forskare efter att ha genomfört flera kvantitativa och kvalitativa studier på området (Ditton, m.fl., 1999a; 1999b; Farrall, 2002). Ofta hör ilska och rädsla samman genom att rädsla kan orsaka ilska och tvärtom (Öhman, 1991:42). Studier har visat att det inte är ovanligt att människor är arga över brott och över risken att råka ut för brott (Ditton, m.fl., 1999a:37; 1999b:87-92).

Något annat som nyligen har lyfts fram inom forskningen är orädda människor. I en finsk avhandling intervjuade Koskela orädda kvinnor för att se vilka metoder de använder sig av för att känna trygghet. Kvinnorna i studien berättade att de ofta resonerade kring rädsla och dessutom rörde sig kontinuerligt i staden, även på kvällarna. På det viset formade de sin egen bild av vad som skedde på stadens offentliga platser. Studier om varför människor inte är rädda bidrar med nya perspektiv och utmanar de traditionella föreställningarna om rädsla för brott, anser Koskela (Koskela, 1997:301-316).

I en annan avhandling som fokuserar på trygghet har den sociala kontrollens betydelse för frånvaron av rädsla undersökts. Med hjälp av intervjuer och enkäter analyserades tryggheten hos boende i den finska skärgården. Den

⁷ De tre frågorna är: 1. Är du orolig för att utsättas för inbrott i bostaden? 2. Är du orolig för att din bil, motorcykel, moped eller cykel ska utsättas för skadegörelse eller stöld om den är parkerad i ditt bostadsområde? 3. Är du orolig att bli överfallen eller misshandlad i ditt bostadsområde? (Wikström, Torstensson & Dolmén, 1997c:53).

starka, informella sociala kontrollen och den geografiska avskildheten i skärgården bidrog till upplevelserna av trygghet, liksom jämförelserna med den ”farliga” världen utanför skärgården (Mallén, 2005: 23-41;193-203).

Sundhage har i sin d-uppsats gjort en intervjustudie med kvinnor boende i Göteborg och Stockholm. I intervjuerna resonerade kvinnorna kring sina upplevelser av trygghet, oro, rädsla och riskbedömningar. Syftet med studien var att se hur unga kvinnor skapar trygghet när de rör sig utanför hemmet och att ta reda på vilka strategier de använder för att minska risken att utsättas för brott. Trots att kvinnorna anpassade sig till risken att utsättas för brott, ansåg kvinnorna att de i allmänhet inte var rädda (Sundhage, 2005:i,36).

Sårbarhet

Att kvinnor var i fokus för studierna om orädda människor beror på att kvinnor vanligtvis brukar uppleva en större rädsla och sårbarhet än män. Sårbarhet och rädsla är två begrepp som är tätt sammankopplade. Sårbarheten syftar på vilka möjligheter en person upplever sig ha för att hantera en brottslig händelse. Sårbarheten verkar ha stor betydelse för rädsla eftersom de människor som upplever sig själva som sårbara ofta är rädda för brott. Sårbarheten är många gånger en subjektiv upplevelse som återspeglar hur en person upplever sin egen situation (Killias & Clerici, 2000:437; Killias, 1990:97; Skogan & Maxfield, 1981:78). Hos grupper som upplever en stark rädsla, men inte löper stor risk att utsättas för brott, kan sårbarheten vara en viktig förklaring till rädsla.

Sårbarheten brukar delas upp i en fysisk, social och ekonomisk sårbarhet. Den fysiska sårbarheten innebär att en person uppfattar det som svårt eller omöjligt att fysiskt förhindra en brottslig handling (Killias & Clerici, 2000:440; Koskela, 1999:2; Skogan & Maxfield, 1981:69-73). Social sårbarhet betyder att en person har få kontakter med andra och ett svagt socialt stöd från omgivningen. Om en person är ensamstående eller har familj påverkar därför den sociala sårbarheten (Hough, 1995:23). Även faktorer som ensamhet och isolering är avgörande (Koskela, 1999:2). Socialt sårbara personer riskerar att drabbas hårdare än många andra om de utsätts för brott. Återhämtningen från ett brott kan också vara svårare för dessa personer. Social sårbarhet kan bland annat motverkas av om en individ upplever att människorna i grannskapet bryr sig om och hjälper varandra (Hough, 1995:23).

De ekonomiska konsekvenserna som kan uppstå till följd av ett brott slår också hårdare mot en socialt sårbar person eftersom en sådan persons ekonomiska resurser generellt är mindre (Hough, 1995:23). Den ekonomiska sårbarheten avgörs till stor del av inkomsten och de ekonomiska tillgångar-

na. Resurser i form av pengar kan minska brottets skadeverkningar vid till exempel stöld och inbrott och kan underlätta återhämtningen från ett brott. Av de anledningarna är ekonomiska resurser betydelsefulla för om en person anser sig ha möjligheter att hantera följderna av en brottslig händelse (Hough, 1995:23).

Sårbarheten varierar under livet och påverkas av större förändringar som inverkar på en människas livssituation. Det kan till exempel vara förändringar som anhörigas dödsfall, graviditet, arbetslöshet och flyttning (Koskela, 1999:2). Fyra grupper har urskiljts som särskilt sårbara för brott: kvinnor, äldre, fattiga och etniska minoriteter (Box, Hale & Andrews, 1988:341). Statistiska undersökningar i både Sverige och Storbritannien har visat att det främst är människor inom dessa grupper som uppger att de är mest rädda för brott (Statistiska centralbyrån, 2004:87; Hough, 1995: 15-19). Sårbarhet och rädsla för brott är därför upplevelser som överlappar varandra.

Många begrepp med många betydelser

Genomgången av forskningen visar att många begrepp används för att beskriva det som i vardagligt tal brukar kallas för "rädsla för brott". Innebörden av begreppet är svårbestämd och varierar i de olika undersökningarna och teoretiska diskussionerna. Flera frågor besvaras inte av forskarna, till exempel: Vad är skillnaden mellan säkerhet och risk? Hur skiljer sig oro från rädsla? Hur kan sårbarhet och risk separeras från rädsla för brott? När det gäller sårbarhet skulle det också vara intressant att utifrån en maktanalys analysera vilka det är som har makten att definiera sårbarhet.

Rädsla för brott verkar sammanfattningsvis bestå av olika typer av rädsla som kan beskrivas på skilda sätt och tolkas olika. Det vill säga, om det vi kallar för rädsla för brott reflekterar risk, säkerhet, oro, intolerans, ilska, sårbarhet med mera, är det sannolikt att även dessa begrepp kan tolkas olika av olika personer. Det kan vara ett problem för forskare som utgår från en positivistisk ansats och vill uppskatta omfattningen av rädsla för brott. I en engelsk avhandling studerade Jonathan Jackson hur människor uppfattar några vanligt återkommande frågor om rädsla för brott. En av frågorna gällde hur säkra/trygga ("safe") intervjupersonerna kände sig när de var ute ensamma på natten i sina bostadsområden. I intervjuer som följde på en enkät kunde Jackson konstatera att intervjupersonerna till exempel tolkade begreppet "safe" på väldigt olika sätt. Det ansågs bland annat kunna betyda att personen var självsäker, trygg, inte orolig eller sårbar, misstänksam, eller uppmärksam (Jackson, 2002:168).

En annan studie i Storbritannien pekade på liknande resultat när intervjupersoners uppfattningar av oro ("worry") analyserades. Det fick forskarna att

ifrågasätta mätningarna av rädsla för brott och de menade att "*Our understanding of the fear of crime is a product of the way it has been researched rather than the way it is*" (Farrall, m.fl., 1997:666, 658).

En svensk d-uppsats lyfter också fram den svaga samstämmigheten som finns mellan de olika begreppen som vanligtvis används för att mäta rädsla för brott. I studien tillfrågades boende i Tyresö kommun i Stockholm om de kände sig otrygga på kvällen, om de hade undvikit platser i Tyresö och om de var oroliga för att utsättas för olika typer av brott. De tre olika frågorna var alla tänkta att mäta rädsla för brott men de visade sig ha låg samstämmighet. Frågorna påverkade också resultaten på varierande vis. Med somliga frågor gick det exempelvis att se skillnader i vuxnas och ungdomars rädsla för brott medan det inte var fallet med andra frågor (Carlsson, 2002: 35-43). Ytterligare diskussioner kring mätningar av rädsla för brott kommer att diskuteras i delstudie I under rubriken Metodproblem inom forskningen om rädsla för brott.

Samtidigt som diskussionerna om begreppen har fortskridit och samstämmigheten har ifrågasatts, har "rädsla för brott" etablerats som samlingsnamn för forskningen. Även om det sällan anses vara den korrekta termen att använda i undersökningar är rädsla för brott, eller "*fear of crime*", det begreppet som vanligtvis används för att beskriva denna inriktning inom kriminologin som undersöker människors reaktioner och förhållningssätt till brott.

I litteraturgenomgången av forskningen, delstudie I, kommer de begrepp att användas som redovisas i respektive undersökning (d.v.s. en lexikalisk definition, se Sohlberg & Sohlberg, 2002:103). I avhandlingen kommer begreppet rädsla för brott användas på två sätt. Dels för att allmänt sammanfatta människors reaktioner på brott, dels som en beteckning på forskningsinriktningen och debatten om människors reaktioner på brott.

DELSTUDIE I. Forskningen om rädsla för brott

Inledning

Människors rädsla för brott har uppmärksammas allt mer av medier, forskare och politiker i Sverige. Rädsla för brott betraktas oftare som ett problem i sig självt, både forskningsmässigt och politiskt. Rädsla anses numer vara minst lika viktigt som brottsligheten (Lee, 2007:203; Boers, 2003:5). Det återspeglas även inom den svenska kriminalpolitiken där människors trygghet har blivit en del av kriminalpolitikens mål (se t.ex. Riksdagen 2000/01:22; Regeringen, 2006:14). Det kriminalpolitiska målet kan tolkas på två olika sätt. De två synsätten finns också representerade inom forskningen om rädsla för brott.

1. Dels kan rädsla för brott tolkas som en konsekvens av brottsligheten. Brottsligheten leder till att människor använder sig av olika åtgärder för att försöka minimera risken att utsättas för brott. Till exempel undviker de särskilda platser eller tider som de anser vara farliga. De kan också skydda sig genom att skaffa lås och larm eller genom att vara särskilt vaksamma. Det gör att rädslan för brott riskerar att negativt påverka människors vardag och livsstil (Ferraro, 1995:102;106). På det sättet begränsar brottsligheten och rädslan människors livsrum, vilket berättigar att rädslan uppmärksammas.

2. Dels kan det kriminalpolitiska målet tolkas som att rädsla för brott till en del är separat från risken att utsättas för brott. Därför talas det om en ”upplevd” trygghet och en ”faktisk” trygghet (jfr Riksdagen 2000/01:22). Rädsla för brott anses i stor utsträckning bero på andra faktorer än om en person löper stor risk att utsättas för brott (Hale, 1996:131). Likaså betraktas rädsla för brott som delvis avskilt från utsattheten för brott. Människor som inte har råkat ut för brott kan också vara rädda för brott. Inte heller är det så att alla brottsoffer automatiskt blir rädda för brott (Sahlin & Åkerström, 2000:330). För att förstå rädsla för brott är det därför särskilt viktigt att uppmärksamma orsakerna till rädslan.

Inom forskningen har dessa två uppfattningar lett till att rädsla för brott har studerats på två olika sätt. Synsätten sammanfaller delvis i vissa studier.

1. Det ena sättet att studera rädsla utgår från synsättet att rädsla för brott är relaterad till människors direkta eller indirekta erfarenhet av brott. Studierna om rädsla är därmed ofta en del av brottsofferforskningen. Fokus ligger på

rädslans effekter och hur de tar sig uttryck (t.ex. Nilsson, 2003; Lindgren, Pettersson & Hägglund, 2001). Inom brottsofferforskningen utgör studierna om rädsla emellertid bara en mindre del av området. Statistiska mätningar av andelen som är rädda för brott utgår också många gånger från detta synsätt, även om sådana studier också kan ifrågasätta kopplingen mellan brott och rädsla (t.ex. Statistiska centralbyråns undersökningar). De statistiska undersökningarnas syfte är främst att mäta andelen som är rädda för brott och undersöka utvecklingen över tid, inte att djupare analysera orsakerna till rädsla.

2. Den andra inriktningen inom forskningen undersöker diskrepansen mellan brott och rädsla. I första hand analyseras de faktorer som kan förklara människors rädsla för brott (t.ex. Boers, 2003; Hale, 1996). Vanligtvis studeras hur olika demografiska variabler inverkar på rädsla. Variablerna kan exempelvis vara kön, ålder och ekonomiska förhållanden. Situationella faktorer som den fysiska och sociala miljön kopplas också till rädslan liksom förhållandena i samhället (t.ex. Ditton & Farrall, 2000; Tulloch m.fl., 1998). Studierna inkluderar både människor med offererfarenhet och sådana som aldrig har utsatts för brott. I de två grupperna är nämligen andelen rädda i stort sett lika stor (jfr Statistiska centralbyrån, 2004:90). Offererfarenhet är sålunda inte en utgångspunkt vid studierna, utan andra orsaker till rädslan anses som minst lika viktiga (Hale, 1996:104). Syftet är inte att uttala sig om andelen rädda utan att förstå orsakerna till rädsla för brott. Forskningen inom den här inriktningen är således fristående från brottsofferforskningen. Inom denna gren har forskningen växt till ett eget ämnesområde, där den internationella forskningen är särskilt omfattande. Det är inte bara forskningen vid universitetet som oftast utgår från detta synsätt utan även studierna vid Home Office i England och Europarådet (Hough, 1995; Boers, 2002).

Den här litteraturöversikten inkluderar båda synsätten. Översiktens första del utgår från det första synsättet. I denna del analyseras främst brottslighetens koppling till rädsla för brott. Den andra delen av litteraturöversikten, som också utgör huvuddelen, undersöker det andra synsättet. Här görs en utförlig sammanställning av orsakerna till rädsla för brott, så som de har beskrivits inom forskningen.

Syftet med litteraturöversikten är att ge en överblick av forskningen, undersöka hur forskarna förklarar och förstår rädsla för brott och diskutera brottslighetens betydelse för rädsla.

Tidigare sammanställningar av forskningen har till exempel gjorts av Chris Hale (1996) som gick igenom den brittiska och nordamerikanska forskningen. Jason Ditton och Stephen Farrall (2000) sammanställde en antologi med främst anglosaxiska studier från 1970-talet och framåt som har haft stor be-

tydelse för forskningen om rädsla. På en Europarådskonferens sammanfattade flera forskare kunskaperna om rädsla för brott i presentationer och papers, till exempel Klaus Boers (2003) och Michael Kilchling (2003). Dessutom har kulturgeografen Rachel Pain (2000; 1991) gjort flera sammanställningar av rädsla för brott utifrån ett genusperspektiv.

Denna sammanställning utvidgar förhoppningsvis kunskaperna ytterligare om ämnet. Litteraturen som sammanfattas inkluderar inte bara den engelskspråkiga forskningen utan även nordiska undersökningar till och med år 2006. Tillvägagångssättet har varit att sammanfatta litteraturen och leta efter samstämmighet i forskningsresultaten. Forskningen kommer också att problematiseras och motsättningar kommer att lyftas fram.

Disposition

Del I inleds med en diskussion av de metodproblem som tas upp inom forskningen om rädsla för brott. Utformningen av metoden i undersökningar om rädsla för brott har nämligen stor betydelse för resultaten. Det följs av en beskrivning av den metod som har används i denna litteraturgenomgång. Efter metoddiskussionen görs en beskrivning av framväxten och uppmärksammandet av ämnet. Därefter redovisas utvecklingen av andelen människor som är rädda för brott i Sverige utifrån statistiska undersökningar. Olika grupper jämförs med varandra och Sverige jämförs med andra länder. Sedan görs en genomgång av hur rädsla är kopplad till olika typer av brott och till risken att utsättas för brott. Den resterande delen av litteraturöversikten kommer att fokusera på andra orsaker till rädsla för brott än brottsligheten eftersom det främst är andra faktorer som har betonats inom forskningen.

Del II börjar således med en genomgång av förklaringar till varför vissa grupper av människor är mer rädda för brott än andra. Faktorer som kön och ålder anses ha stor betydelse i dessa sammanhang, liksom ytterligare några faktorer som kommer att nämnas. De är emellertid inte tillräckliga för att kunna förstå varför rädsla för brott varierar på olika platser och tider. Platsen där en människa befinner sig, och platsens kännetecken, kan också inverka på rädsla. Vilka sammanhang och situationer som påverkar människors rädsla för brott kommer därför att sammanfattas. Individerna är samtidigt en del av samhället och påverkar och påverkas av det. Samtal om brott, mediernas skildringar och kriminalpolitikens utformning anses inverka på rädsla för brott. Därför kommer det att göras en genomgång av dessa samhällsfaktorer. Slutligen analyseras och diskuteras motsättningarna inom forskningen.

Litteraturöversiktens metod

Avgränsningar

Den här litteraturöversikten är främst en sammanfattning av den kriminologiska forskningen om rädsla för brott. Även en del sociologisk forskning och teoribildning ingår. Litteraturöversikten inkluderar ett flertal genusanalyser, på det viset finns genusperspektivet till en viss del integrerat i texten⁸. Där- emot inkluderas inte den psykoanalytiska tolkningen av rädsla för brott. För sådan kunskap hänvisas läsaren till exempel till Holloway och Jefferson (2000; 1997a; 1997b) som analyserar rädsla för brott utifrån psykoanalytiska teorier kombinerat med sociologi. Gabriel och Greve (2003) har också ana- lyserat rädsla för brott utifrån ett psykologiskt perspektiv.

Metoden i denna litteraturöversikt

Litteraturen i denna översikt har delvis valts ut genom ett så kallat snö- bollsurval som vanligtvis används vid intervjuer. I en intervjustudie innebär det att vissa personer intervjuas och sedan tillfrågas om de kan rekommende- ra ytterligare personer. På så sätt kommer intervjuaren i kontakt med fler och fler intervjupersoner (Svenning, 1999:104; Argyrous, 1997:106). I den här genomgången innebar metoden att flera betydelsefulla artiklar och böcker om rädsla för brott användes som utgångspunkt. Dessa källor rekommende- rades av olika forskare med stora kunskaper om ämnet. Utifrån den rekommenderade litteraturen söktes ny litteratur. Dessutom genomfördes fyra bib- lioteksdatabaser, en svensk, en engelsk och två internationella databaser⁹, med sökorden *rädsla*, *rädsla för brott* och *fear of crime*. Böcker och artiklar från databasernas listor valdes ut och jämfördes med litteraturlistorna från snöbollsurvalet.

⁸ Forskare som ingår i denna översikt och helt eller delvis analyserar rädslan utifrån ett genus- perspektiv är: Goodey, 1997;1994; Koskela, 1999; 1998; Listerborn, 2002; 2000; Lundgren, Heimer, Westerstrand & Kalliokoski, 2001; Madriz, 1997a; 1997b; Pain, 2003; 2001; 2000; 1997; 1995; 1993; Painter, 1992; Stanko, 1996; 1995; Stanko & Hobdell, 1993; Tiby, 2006; 1999; Valentine, 1992; 1989; Walklate, 1998a; 1998b.

⁹ Databaserna var: Libris, JSTOR, EBSCO Host och Keele University Library Search.

Litteraturen till avsnittet om medierna samlades in på liknande sätt men ursprungligen till två examensuppsatser i kriminologi (Heber, 2002; 2001). Därefter har litteraturen lästs igenom flera gånger och kompletterats med nyare forskning. Inläsningen av litteraturen pågick under två års tid. Mot slutet av tidsperioden bedömdes att en mättnad hade uppnåtts eftersom de vanligaste förekommande referenserna var lästa och nytt material tillförde inte någon väsentligt ny kunskap. En del litteratur har valts bort, det gäller främst livsstilsteorin¹⁰ och de förebyggande åtgärderna¹¹.

Litteraturen i denna genomgång är främst brittisk och nordamerikansk eftersom den största delen av forskningen om rädsla för brott har bedrivits i de länderna. I huvudsak består litteraturen av empiriska undersökningar där de främsta metoderna har varit enkäter och intervjuer. Nackdelarna med att den största delen av litteraturen är anglosaxiska studier är att det är svårt att veta hur stor del av resultaten som går att generalisera till svenska förhållanden. Därför har så många nordiska studier som möjligt inkluderats. I genomgången framhålls de tillfällen då det framgår att det förekommer skillnader i rädsla för brott mellan nordiska och anglosaxiska förhållanden.

Metodproblem inom forskningen om rädsla för brott

Inom forskningen diskuteras ofta metodproblem med studierna om rädsla för brott. Kritiken har främst riktat sig mot de statistiska undersökningarna. Det som har kritiserats är allt ifrån operationaliseringarna, mätmetoderna, analyserna, urvalen och datainsamlingarna. Hur rädsla definieras och mäts inverkar på resultaten, vilket delvis kan förklara varför andelen rädda människor varierar i olika undersökningar (Ferraro, 1995:69,81f; Farrall m.fl., 1997:658). Många har också vänt sig mot hur rädsla för brott har avgränsats i undersökningarna (Boers, 2003:6). En felaktigt ställd fråga gör att något annat fenomen undersöks än vad som egentligen var syftet. Formuleringen av frågorna är därför avgörande (Boers, 2003:19; Farrall m.fl, 1997:658-679; Ferraro & LaGrange, 1987:242). Utifrån diskussionerna har forskare före-

¹⁰ Enligt livsstilsteorin påverkar människornas val av aktiviteter hur mycket brott de riskerar att utsättas för. Valet av aktiviteter beror i sin tur på individens bakgrundsfaktorer, rollförväntningar och sociala hinder (Hindelang, Gottfredson & Garofalo, 1978:243). Livsstilsteorin är fruktbar för att förstå varför vissa människor råkar ut för mer brott än andra. Livsstilsteorin går däremot inte att applicera på kvinnors och äldres utsatthet lika enkelt som på yngre mäns utsatthet. Livsstilsteorin förklarar inte heller varför människor kan vara rädda för brott på ställen där risken att utsättas för brott är marginell. Teorin fokuserar på utsattheten för brott, inte rädslan för brott. Av dessa anledningar anser jag att det kan vara problematiskt att tillämpa livsstilsteorin för att förklara människors rädsla för brott.

¹¹ För en redogörelse av förebyggande och trygghetsskapande åtgärder hänvisas läsaren till annan litteratur, till exempel Dalgleish & Myhill, 2004; Tulloch & Enders, 1998; Wikström & Torstensson, 1997; Wikström & Dolmén & Fermefors, 1997; Hale, 1996.

slagit ett flertal åtgärder för att undvika metodproblem i kvantitativa studier, dessa kommer att redovisas och diskuteras i detta kapitel.

Den vanligaste frågan som används i enkäter för att undersöka rädsla för brott är hur rädd individen är för att gå ut på kvällen då det är mörkt i bostadsområdet. Frågan har kritiserats av flera anledningar, bland annat för att den många gånger inte nämner ordet brott, att området och tiden för rädsla inte är avgränsad och att många inte alls går ut på kvällen och därför inte personligen kan relatera till frågan (Ferraro & LaGrange, 1987:76f).

Forskarna Kenneth Ferraro och Randy LaGrange menar att vid undersökningar om rädsla för brott är det viktigt att uttryckligen fråga om *brott*. Frågorna bör inte syfta på brottsligheten generellt utan de bör vara inriktade på vissa specifika brott. Det beror på att nivån på rädsla kan variera kraftigt mellan de olika brottstyperna (Ferraro & LaGrange, 1987:81). Genom att analysera svenska studier om oro, otrygghet och rädsla kunde Staffan Litzén visa att om frågorna var mer generella blev skillnaderna mellan mäns och kvinnors rädsla för brott mindre än om frågorna exempelvis specificerade tid och plats (Litzén, 2006:93f.).

Ferraro och LaGrange anser också att det är nödvändigt att frågorna inte är hypotetiska utan mäter en verklig erfarenhet. Om respondenterna exempelvis tillfrågas om de avstår att gå ut på kvällen av rädsla för brott, bör de respondenter som aldrig går ut på kvällarna låta bli att uppskatta hur rädda de skulle vara om de gick ut (Ferraro & LaGrange, 1987:81). Litzén kunde i sina analyser visa på stora skillnader i resultaten från studier med hypotetiska respektive icke-hypotetiska frågor. Han jämförde Statistiska centralbyråns (SCB) fråga om människor har avstått från aktivitet på grund av oro för att utsättas för brott med en likadan fråga från en annan trygghetsundersökning utförd av Wikström, Torstensson och Dolmén. Den enda skillnaden mellan frågorna var att personerna i SCB:s undersökning fick besvara frågan även fast de aldrig gick ut kvällstid, medan personerna i Wikströms undersökning ombads fylla i en ruta om de aldrig gick ut kvälls- eller natttid. SCB:s undersökning visade på mycket större skillnader mellan män och kvinnor än den andra studien. De hypotetiska frågorna ökade också andelen oroliga bland de äldre personerna (Litzén, 2006: 95-98).

Eftersom rädsla för brott förändras kraftigt i olika situationer och över tid bör frågorna även omfatta detta (Farrall m.fl., 1997:675). Förslagsvis bör frågorna avgränsas till respondentens bostadsort och till ett år bakåt i tiden, menar Ferraro och LaGrange (1987:81). Dessutom bör frågorna mäta både frekvensen och intensiteten i rädsla för brott (Farrall & Gadd, 2004:128). Det har till exempel visat sig att ord som ”mycket” ”ofta” och ”ganska” kan tolkas väldigt annorlunda av olika individer men även av samma människor

över tid (Jackson, 2002:167-170). Det kan vara ett problem vid studier med en positivistisk utgångspunkt.

Flera forskare har betonat att det är nödvändigt att ställa ett flertal frågor om rädsla för brott för att kunna mäta alla aspekter av begreppet (Farrall m.fl., 1997:67). Endast en fråga är problematisk och räcker inte för att kunna mäta människors oro eller rädsla för brott (Litzén, 2006:106; Tiby, 1999:196). Det kan vara svårt att avgöra vilket av de många begreppen som bör används för att beteckna rädsla för brott i en undersökning. Somliga rekommenderar därför att frågorna åtminstone ska inkludera tre kategorier av rädsla för brott. Respondenten ska tillfrågas om hon/han tänker på brott, är rädd för brott och huruvida tanken på brott gör personen arg (Farrall m.fl., 1997:674). Andra anser att rädsla för brott bäst studeras om undersökningens deltagarna tillfrågas om sin oro för brott (Ferraro, 1995:27). Vilken typ av rädsla som är lämpligast att fråga efter avgörs troligen bäst av vad den specifika undersökningen vill mäta. I fall ambitionen med en undersökning är att täcka in flera nyanser av rädsla för brott bör också ett flertal frågor ställas.

Det har visat sig att uppföljande intervjuer med personer som har svarat på enkäter om rädsla för brott kan tillföra mycket kunskap. I intervjuerna kan respondenterna ge en mer nyanserad bild av sina känslor men även uttrycka motsägelsefulla tankar om rädsla för brott (Farrall, 2002:3). Till exempel går det att få en uppfattning om hur frågorna i enkäten har tolkats och därför kan uppföljande intervjuer bekräfta eller motsäga resultaten från den statistiska studien (Jackson, 2002:168-184). Uppföljande intervjuer kan också visa på tillförlitligheten i mätningarna och ge antydningar om hur väl enkäten mäter rädsla för brott. Forskarna anser att även ett litet antal intervjuer är fullt tillräckligt för att få en uppfattning om detta (Farrall & Ditton, 1999:59).

Kvantitativa och kvalitativa metoder

Svårigheterna med att undersöka rädsla för brott utifrån en kvantitativ ansats har gjort att allt fler ifrågasätter om det går att mäta något meningsfullt med bara en metod. Det har lett till att många forskare förespråkar en kombination av flera metoder (t.ex. Farrall m.fl., 1997:675; Boers, 2003:30; Jackson, 2002:102; Hale, 1996:132). De olika metoderna kan utgöras av enkäter, intervjuer, gruppintervjuer och etnografiska studier som alla bidrar med varierande perspektiv på rädsla för brott hos individen och skapar en övergripande beskrivning av fenomenet.

De traditionella, kvantitativa studierna riskerar att kraftigt överskatta nivån på rädsla för brott, anser flera forskare som har studerat ämnet. Därför kan kvalitativa studier bidra till att öka förståelsen för rädsla (Farrall m.fl.,

1997:672;676). Hille Koskela har studerat rädsla för brott i flera studier och hon anser att intervjuer är mer lämpade för att studera komplexa och emotionella fenomen som rädsla. Rädsla för brott kan beskrivas mer detaljerat och mångsidigt i intervjusituationer. Intervjuerna kan också ge forskaren tillgång till sociala beskrivningar av en individs livssituation som kan behövas för att kunna analysera rädsla för brott. Om syftet är att undersöka rädslans mångfald och försöka förstå rädsla är det nödvändigt att göra intervjuer. Någon objektiv kunskap om rädsla för brott går inte att få eftersom det handlar om subjektiva känslor, menar Koskela (1999:8f).

Debatten om ett kvantitativt eller kvalitativt tillvägagångssätt hör samman med vilka frågor forskaren vill ha svar på och vilken vetenskapsteoretisk utgångspunkt forskaren har. Mycket förenklat går det att säga att den kvalitativa forskningens syfte ofta är att studera beskaffenheten hos ett fenomen medan den kvantitativa forskningen vill mäta utvecklingen och nivån på fenomenet. För den kvantitativa forskaren blir utgångspunkten att det finns en objektiv sanning som går att upptäcka (Kvale, 1997:67, 11). Den kvalitativa forskarens utgångspunkt är istället att människor tolkar förhållanden och situationer på olika sätt och utifrån en subjektiv erfarenhet (Koskela, 1999:9; Kvale, 1997:12). Dessa tolkningar anses också kunna påverkas av den omgivande kulturen (Sohlberg & Sohlberg, 2002:49).

Följderna är att många kvalitativa forskare ifrågasätter om rädsla för brott överhuvudtaget går att mäta medan de flesta kvantitativt inriktade forskare tar det för givet. Den här litteraturoversikten inkluderar både kvalitativa och kvantitativa studier. På det viset kan litteraturoversikten både beskriva rädsla samtidigt som den ger en översikt av utvecklingen och nivån på rädsla för brott.

Del I. Rädslans utveckling och kopplingen till brott

Rädslans utveckling

Rädslans utveckling innefattar både det historiska uppmärksammandet och framväxten av forskningen om rädsla för brott. Den större delen av kapitlet redovisar emellertid de statistiska beskrivningarna av rädslans utveckling i Sverige sedan 1980 enligt opinionsinstitutens mätningar. Nivån på rädsla för brott kommer också att jämföras med andra länders nivåer.

Framväxten och uppmärksammandet av rädslan

I Sverige baserades mycket av bondebefolkningens rädslor på den hotfulla och mystiska naturen. Vissa djur, växter och väderfenomen ansågs som övernaturliga och därmed fruktades de. Döda människor och främlingar betraktades också med rädsla. Speciellt utpekade blev luffare, tiggare, ogifta mödrar, krymplingar och människor av utländsk härkomst. Folklivsforskaren Jochum Stattin menar att bondesamhällets rädsla för naturen har bytts ut i industrisamhället mot en diffus oro för stadens personer, platser och situationer (Stattin, 2006:22-66).

Tidstypiska rädslor i dagens samhälle anses många gånger vara kopplade till tekniken och dess utveckling. Exempel på det är rädslan för kärnvapenkrig och miljöförstöringar (Stattin, 2006:122). Under 1900-talets senare hälft omfattade svensk rädsla även kommunismen, Ryssland, invandring och politisk extremism (Oredsson, 2003). Några av de mest framträdande rädslorna i den moderna folkliga traditionen är emellertid oron för våld och överfall på stadens offentliga platser liksom skräcken för ”främlingar” som rör sig i staden. Dagens folklore sprids inte bara genom muntliga berättelser utan har medierna till hjälp. Stattin anser att den moderna rädslan leder till en diffus känsla av obehag, oro och osäkerhet medan bondesamhällets faror gav upphov till en bestämd rädsla. Dåtidens och nutidens rädslor har dock det gemensamt att ”skräcken för det osynliga, okontrollerbara och okända är

densamma men dess orsaker och uttryck har ändrats” (Stattin, 2006:22-66;157f.).

Första gången rädsla för brott uppmärksammades av politiker och forskare var i USA under 1960-talet. Det var en tid med upplopp, protester mot kriget i Vietnam och en eskalering av brottsligheten i storstäderna (Zedner, 1994:1218). På grund av den växande kriminaliteten och människors oro för brott, tillsattes en kommission för brottsbekämpning¹². En av kommissionens viktigaste uppgifter var att undersöka människors attityder till brottsligheten och deras offererfarenheter. Det gjordes bland annat genom omfattande enkätundersökningar riktade till ett urval av befolkningen (Ditton & Farrall, 2000:xv). Dessa första studier har blivit mycket tongivande för hur rädsla för brott undersöks. Både metoden och frågorna om rädsla har senare kopierats av forskare i Europa. Likaså blev resultaten från de första opinionsundersökningarna betydelsefulla för uppfattningarna om rädsla för brott. Det var också genom dessa undersökningar som ”rädsla för brott” (*”fear of crime”*) uppstod som begrepp (Jackson, 2002:32-43). Den första boken om rädsla för brott publicerades redan något år efter de inledande undersökningarna (Harris, 1969).

I Europa började debatten om rädsla för brott i Storbritannien under 1970-talet när forskare genomförde liknande opinionsundersökningar som i USA (Jackson, 2002:46f.). Den allra första nordiska studien analyserade rädsla för brott på Grönland under 1970-talets första hälft (Sigsgaard, 1977, i Balvig, 1990:122). Sedan dess har allt fler nordiska undersökningar studerat rädsla för brott.

Resultaten från de tidiga, amerikanska enkätstudierna visade att många människor var rädda för brott och att åtskilliga individer vidtog åtgärder för att minska risken att utsättas för brott. Undersökningarna påvisade även att fler personer var rädda för brott än antalet som hade råkat ut för brott. Det gav ett nytt perspektiv på rädsla eftersom antagandet fram till dess hade varit att det framförallt var brottsoffer som var rädda. Dessutom tydde undersökningarna på att rädsla för brott inte heller behövde sammanhålla med risken att utsättas för brott. Människorna i de grupper som löpte störst risk att råka ut för brott var nämligen minst rädda för brott, och tvärtom. Det väckte ett intresse för vad som påverkade människors rädsla för brott och en omfattande debatt och forskning om ämnet tog fart (Dowds & Ahrendt, 1995:19).

Under 1970- och 80-talet ifrågasatte forskarna allt mer att rädslan för brott enbart berodde på brott. I USA framhölls den fysiska och sociala miljöns betydelse. I Storbritannien betonades teorierna om moralpanik och medier-

¹² The President’s Crime Commission on Law Enforcement and Administration of Justice.

nas inflytande på rädslan för brott och feministiska perspektiv på rädslan började diskuteras (Jackson, 2002:43-49).

På 1980-talet fick brottofferrörelsen ett stort inflytande i Storbritannien och den lyfte även upp rädsla för brott på agendan. Det framväxande brottsförebyggande arbetet influerade och influerades av forskningen på området. Fler feministiska analyser gjordes också av rädslan. En stor debatt fördes inom de akademiska institutionerna om rädsla för brott ska betraktas som irrationell eller rationell (Jackson, 2002:50-54).

Under 1990-talet uppmärksammades rädsla för brott forskningsmässigt i Sverige. Ämnet kan fortfarande anses vara nytt och utforskat, utifrån svenska förhållanden. Det håller dock på att förändras, ett tecken på det är de flera, nyligen publicerade avhandlingarna och licentiatavhandlingarna på området (t.ex. Larsson, 2006; Litzén, 2006; Burcar, 2005; Mallén, 2005; Listerborn, 2002; Wendt Höjer, 2002). Samtidigt som rädsla för brott är på väg in i den svenska forskningen är den på väg ut i den brittiska universitetsforskningen. I Jonathan Jacksons avhandling beskriver brittiska kriminologer hur forskningen om rädsla för brott minskade under 1990-talet. Kriminologerna ansåg att det berodde på att ämnet var uttömt och att det politiska klimatet hade förändrats. Politikerna betraktade inte längre rädsla för brott som ett stort problem, vilket också minskade forskarnas intresse för frågan (Jackson, 2002:67).

Under samma period i Sverige gick utvecklingen åt motsatt håll inom den politiska debatten. Frågorna om trygghet och rädsla för brott uppmärksammades stort i politiken under 1990-talet. Numer har rädsla för brott en central betydelse i de svenska debatterna om kriminalpolitiken och dess utformning. Även inom EU är ämnet aktuellt och rädsla för brott uppmärksammades bland annat på EU-konferensen om brottsförebyggande arbete under Sveriges ordförandeskap (EU-Conference, 2001) och på Europarådets forskarkonferens år 2003 (t.ex. Boers, 2003; Kilchling, 2003).

Utvecklingen av rädsla för brott

I Sverige har Statistiska centralbyrån (SCB) undersökt nivån och utvecklingen av rädsla för brott sedan 1978¹³. Samma frågor om rädsla för brott har ställts till ett relativt stort antal respondenter under en lång tid. Det ökar un-

¹³ Frågorna om rädslan för brott ingår i undersökningarna av levnadsförhållanden där ett slumpmässigt urval på numera 7500 personer av den svenska befolkningen årligen intervjuas (Statistiska centralbyrån, 2003:276). År 1978-1979 omfattade undersökningen personer mellan 16-74 år, därefter 16-84 år. För att kunna göra en korrekt jämförelse över tid redovisas därför rädslan för brott från och med år 1980 i denna rapport.

dersökningens tillförlitlighet och det är också vanligt att hänvisa till Statistiska centralbyråns siffror om rädsla för brott. Därför kommer även huvuddelen av detta kapitel att basera sig på deras undersökning.

För att mäta rädsla för brott frågar Statistiska centralbyrån om intervjupersonen någon gång under de senaste tolv månaderna har avstått från att gå ut på kvällen av oro för att bli överfallen, rånad eller på annat sätt ofredad. Utvecklingen, som redovisas i figur 1, visar att andelen människor som uppger att de är rädda för brott ökade mellan 1980 och 1990. Andelen rädda var som lägst i början på 1980-talet (10-11%) och högst år 1992 (18%). Därefter sjunker andelen som är rädda för brott till en relativt stabil nivå på ungefär 16 procent. Att döma av statistiken ökade andelen rädda människor sannolikt svagt under 1980-talet, men troligen inte under 1990-talet eller i början på 2000-talet. Den senaste mätningen från 2005 visar att 17 procent av befolkningen någon gång har avstått från att gå ut på kvällen av oro för brott (Statistiska centralbyrån, 2004:86; 2007).

Mellan 1980 och 2005 ökade andelen rädda i vissa grupper som traditionellt inte har ansetts vara rädda för brott: yngre, män, studenter och andra generationens invandrare. Kurvorna för männen respektive kvinnorna liknar varandra men andelen rädda män har ökat mer under tidsperioden än andelen rädda kvinnor (Statistiska centralbyrån, 2007)¹⁴. Andelen rädda kvinnor är emellertid fortfarande mycket högre än andelen rädda män i dessa mätningar¹⁵. Det är lättare att dra slutsatser om utvecklingen av rädsla än om nivån på rädsla för brott. Utvecklingen över tid är mer tillförlitlig eftersom samma frågor upprepas och de blir på så vis jämförbara.

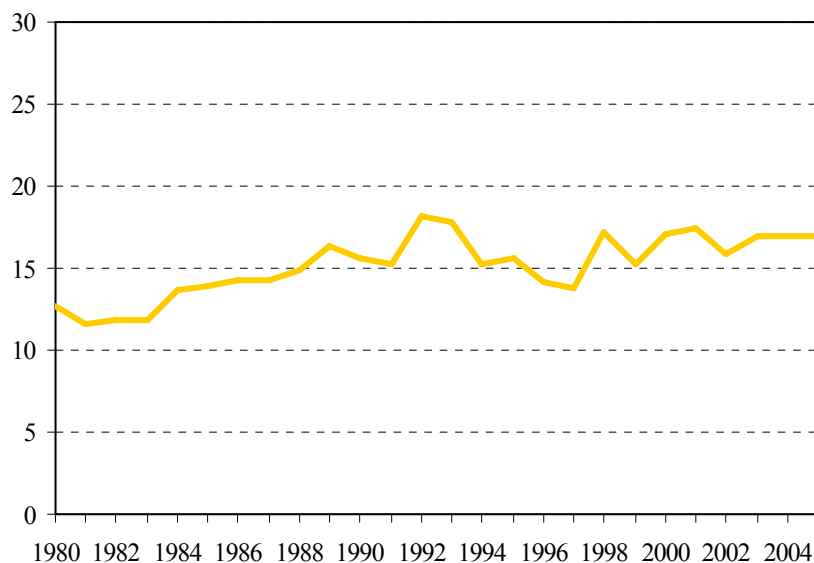
Under tidsperioden mer än fördubblades andelen yngre (16-24 år) som uppger att de var rädda medan nivån minskade något bland 65-74-åringarna och ökade svagt hos de allra äldsta i befolkningen¹⁶. Andelen rädda mer än fördubblades bland studenter och mer än tredubblades bland inrikesfödda personer med två utrikes födda föräldrar, dem man vanligen kallar för andra generationens invandrare. I de grupper av människor som vanligtvis är mer rädda för brott, till exempel kvinnor, äldre och utlandsfödda, har ökningen av andelen rädda under de senaste 20 åren inte alls varit lika kraftig som för ovanstående grupper (Statistiska centralbyrån, 2007).

¹⁴ Bland kvinnor (16-84 år) ökade andelen rädda från 19,8 procent år 1980 till 27,4 procent år 2005, en ökning med 38 procent. Bland männen (16-84 år) ökade andelen rädda från 4,2 procent år 1980 till 6,5 procent år 2005, en ökning med 55 procent.

¹⁵ År 2005 var andelen rädda kvinnor 27,4 procent medan andelen rädda män var 6,5 procent (SCB, 2007).

¹⁶ Bland de allra äldsta (75-84 år) ökade andelen rädda med 29 procent.

Figur 1. Andelen personer som uppger att de någon gång under de senaste tolv månaderna har avstått från att gå ut på kvällen av oro för att bli överfallen, rånad eller på annat sätt ofredad. Utvecklingen 1980-2005 bland personer mellan 16 och 84 år. Procent.

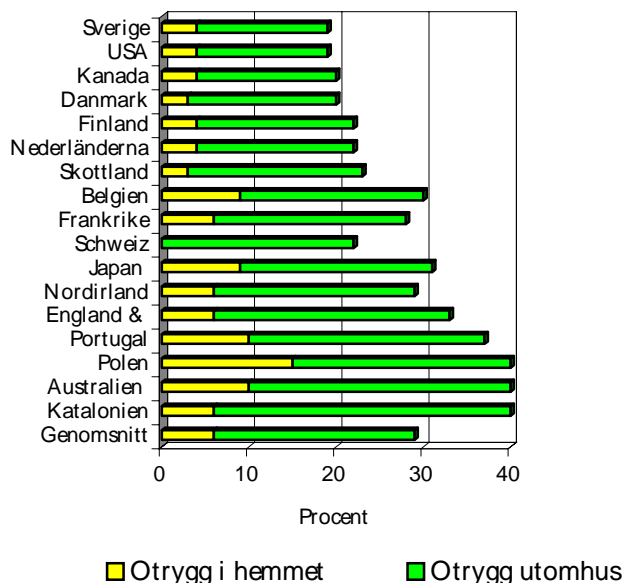
Källa: Statistiska centralbyrån, 2007.

Rädslan i Sverige jämfört med andra länder

För att kunna uttala sig om rädslan för brott är hög eller låg i Sverige kan det vara nödvändigt att jämföra rädslan i Sverige med nivån i andra länder. Den mest användbara jämförelsen kan göras genom att studera resultaten från den internationella brottsofferundersökningen (van Kesteren, Mayhew & Nieuwbeerta, 2000:1). I den studien ställs samma frågor om otrygghet till intervju-personer i 17 olika länder¹⁷, svaren sammanfattas i figur 2.

¹⁷ Vid den senaste mätningen år 2000 intervjuades ungefär två tusen personer per telefon i varje land.

Figur 2. Andelen personer som uppger att de har känt sig lite eller mycket otrygga då de var ensamma och det var mörkt ute. I hemmet och utomhus. År 2000. Procent¹⁸.

Källa: van Kesteren, Mayhew och Nieuwbeerta (2000:81).

Intervjupersonerna tillfrågas om hur trygga/säkra ("safe") de kände sig när de var ute ensamma på natten i sina bostadsområden. Ett problem med undersökningen är frågekonstruktionen, främst eftersom *brott* inte nämns i frågan. Liknande formuleringar diskuterades i metodavsnittet i denna litteraturoversikt. Undersökningens fördel är jämförbarheten mellan länderna.

Av personerna i de 17 länderna som deltog i studien uppgav medborgarna i Sverige och USA att de var mest otrygga utomhus på natten. Intervjupersonerna fick också frågan om de kände sig trygga/säkra i sina hem på kvällen då de var ensamma. På den frågan svarade intervjupersonerna i Danmark och Skottland att de kände sig mest trygga, därefter kom svenskarna och amerikanerna (van Kesteren, Mayhew & Nieuwbeerta, 2000:80ff)¹⁹. I ett internationellt perspektiv är således otryggheten/osäkerheten lägre i Sverige än i många andra länder, både inomhus och utomhus.

¹⁸ Resultaten från Schweiz angående "otrygg i hemmet" finns inte tillgängligt.

¹⁹ Både i Sverige och USA uppgav fyra procent av befolkningen att de kände sig otrygga när de var ensamma inomhus och det var mörkt ute.

Förutom år 2000 har den internationella brottsofferundersökningen även genomförts år 1996 och 1992. Resultaten från dessa undersökningar visade att Sverige och Finland hade den största andelen trygga/säkra invånare. Andelen trygga i Sverige har hållit sig på en relativt stabil nivå vid de tre undersökningstillfällena (van Kesteren, Mayhew & Nieuwbeerta, 2000:81f).

År 2005 genomfördes en brottsofferundersökning i 18 europeiska länder med samma frågor om rädsla för brott som i den internationella undersökningen. Resultaten visade att Sverige låg långt under genomsnittet när det gäller otrygghet/osäkerhet i hemmet och utomhus, jämfört med de europeiska länderna. Finland, Danmark och Nederländerna uppgav dock en högre andel trygga människor utomhus än Sverige (van Dijk; Manchin; van Kesteren & Hudeg, 2007:64f.).

Brott och rädsla för brott

Rädsla för brott förstås många gånger som en rädsla för våldsbrott. Det är en brottslighet som skrämmer många men människor känner även rädsla och oro för andra typer av brott. Därför ges en kort redovisning av vilka brott som oroar människor, enligt olika studier. Därefter kommer kopplingen mellan brott och rädsla för brott att beskrivas på nationell nivå, i bostadsorten, på gruppnivå och individnivå utifrån Statistiska Centralbyråns mätningar.

Rädsla för olika typer av brott

Människor kan vara oroliga för alla typer av brott men flera studier har visat att det främst är våldsbrott (inklusive sexualbrott) som gör dem rädda. De mest fruktade våldsbrotten är våldtäkt, överfall, rån, misshandel och mord (Ferraro & LaGrange, 1987:74; Taylor & Jamieson, 1996:250). Forskare menar att våldsbrott därmed skiljer sig från till exempel ekonomisk brottslighet eller miljöbrott, som inte så många är rädda för (Holloway & Jefferson, 1997a:260). Av den anledningen varierar rädsla för brott kraftigt i undersökningar beroende på vilket slags brott som åsyftas i frågorna (Tiby, 2006; Ferraro & LaGrange, 1987). Svenska studier undersöker dock sällan rädsla för flera olika brottstyper utan ställer vanligtvis bara övergripande frågor om rädsla för brott eller våldsbrott. Brittiska mätningar har däremot visat att människor är mest oroliga för inbrott, våldtäkt och bilbrott, som inkluderar bilstölder och stölder ur bilen (Hough, 1995:39). Det verkar således inte bara vara våldsbrott som oroar människor.

I Staffan Litzéns studie av oron för brott i Liljeholmen och Gröndal i Stockholm, låg oron för bilbrott på en mycket hög nivå i jämförelse med oron för andra typer av brott (Litzén, 2006:62f.). När Brottsförebyggande rådet studerade oro för fyra brottstyper i Örebro visade det sig att nästan en tredjedel av undersökningsdeltagarna oroade sig för att bilen, motorcykeln, mopeden eller cykeln skulle bli stulen (Brottsförebyggande rådet, 2000:40).

I Statistiska centralbyråns undersökning var 23 procent av människorna oroliga för inbrott²⁰. Det kan jämföras med 17 procent som avstod från att gå ut på kvällen av oro för att bli överfallna, rånade eller på annat sätt ofredade (Statistiska centralbyrån, 2005). Även om svaren på de två frågorna inte är direkt jämförbara, tyder det på att inbrott är en av de brottstyper som orsakar oro hos många människor. Att inbrott oroar människor stöds även av andra, svenska undersökningar (t.ex. Litzén, 2005:77f.). I en brittisk studie har människors uppfattning om inbrottet som en kränkning av privatlivets helgd beskrivits ingående (Kearon & Leach, 2000).

En studie av rädsla för brott i en dansk stad visade att en upprepad utsatthet för stöld, inbrott och allvarliga våldsbrott kan leda till en rädsla för brott. Det fanns däremot inget generellt samband mellan utsatthet för brott och rädsla för brott (Balvig, 1978:113). En amerikansk studie visade liknande resultat. Utsatthet för stöld och inbrott orsakade i allmänhet en rädsla för brott hos offren medan offer för våldsbrott främst blev rädda om de också hade utsatts för stöld eller inbrott (Newhart Smith & Hill, 1991:217).

Det pekar på att det finns fler brott än våldsbrott som gör människor rädda. En trolig slutsats är att det rör det sig om olika former av rädsla, alltifrån en mildare oro till en stark rädsla. Människor är sannolikt rädda för våldsbrott medan de är oroliga och bekymrade för inbrott och bilbrott.

Nationell nivå

Nivån på brottsligheten kan jämföras med rädslan för brott för att se hur mycket människors rädsla påverkas av brottsnivån. Statistiska centralbyrån har uppgifter på andelen som uppger att de har utsatts för våldsbrott och andelen som uppger att de har avstått från att gå ut på kvällen av oro för att bli överfallna, rånad eller på annat ofredad. Det kan vara intressant att jämföra de två kurvorna²¹, figur 3 visar en sådan jämförelse.

Statistiken visar att utsattheten för både det grövsta våldet och det mindre grova våldet låg på en ganska stabil nivå under 1980-talet. I slutet av 1980-talet skedde en svag ökning av andelen som uppger att de hade utsatts för våld. Ökningen planade snabbt ut och andelen som uppger att de hade ut-

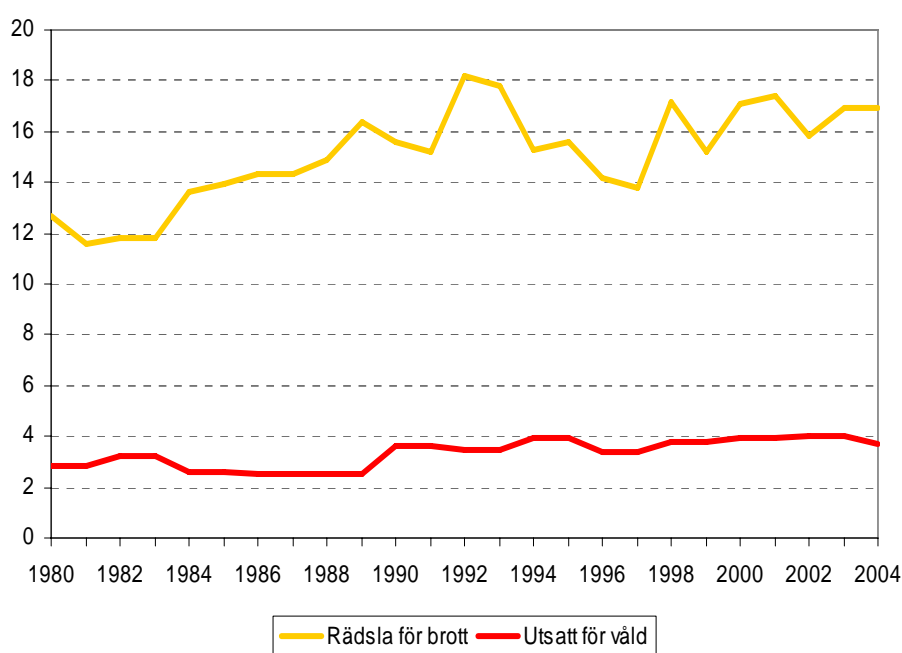
²⁰ Har svarat ”ja, ofta” eller ”ja, då och då” på frågan ”Vissa förhållanden eller situationer kan ju ibland upplevas som oroande eller skrämmande. Har Du själv under den senaste tiden känt Dig orolig för...inbrott eller skadegörelse i bostaden?”. Den senaste mätningen gjordes år 2003.

²¹ När denna jämförelse gjordes fanns inte uppdelningen mellan ”gatuvåld och hot” och ”bostadsvåld och hot” tillgänglig på Statistiska centralbyråns hemsida. Andelen som har utsatts för ”gatuvåld och hot” låg 1982/83 på 3,2%, vilket kan jämföras med 2,9% år 2005.

satts för våld låg på en stabil nivå under hela 1990-talet (Statistiska centralbyrån, 2005). Det kan jämföras med att personer som uppgav att de avstod att gå ut på grund av oro för brott ökade under 1980-talet men inte under 1990-talet (Statistiska centralbyrån, 2004:36).

Slutsatsen som kan dras är att det på nationell nivå verkar finnas ett samband under 1990-talet men inte under 1980-talet mellan andelen som uppger sig ha utsatts för våldsbrott och andelen som är oroliga för överfall, rån eller annan typ av ofredande. Det tyder på att det kan finnas andra faktorer än brottsutvecklingen som har stor betydelse för människors rädsla för brott.

Figur 3. Andelen personer som någon gång under de senaste tolv månaderna har utsatts för någon typ av våld och andelen personer som har avstått från att ge sig ut på kvällen av oro för att bli överfallen, rånad eller på annat sätt ofredad. Utvecklingen 1980-2004, 16-84 år. Procent.

Källa: Statistiska centralbyrån, 2007.

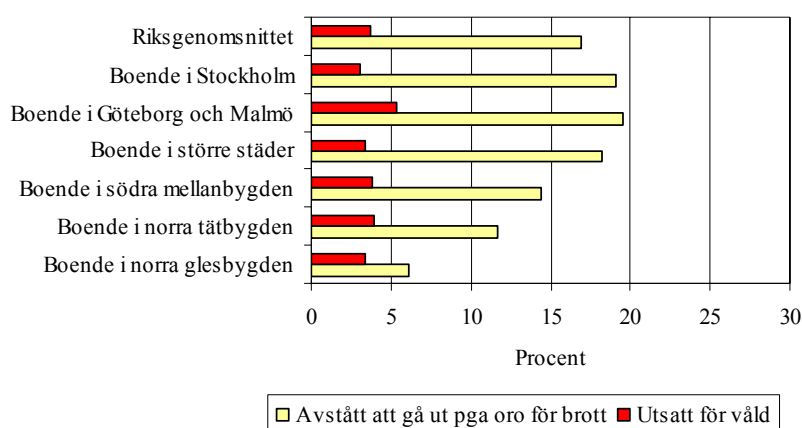
Bostadsorten

I allmänhet utsätts stadsbor i större utsträckning för brott än landsortsbors, vilket antas kunna förklara att en högre andel stadsbor är rädda för brott.

Under 1990-talet har emellertid de regionala skillnaderna minskat i Sverige när det gäller utsatthet för våld och hot. Statistiska centralbyrån menar därför att det inte längre går att säga att det finns skillnader i risken att utsättas för våldsbrott för de boende i exempelvis glesbygden i norr och i storstäderna. Självfallet begås ett större antal brott i storstäder men med hänsyn till antalet invånare är andelen brott inte betydligt fler. Trots det är andelen storstadsbor som avstått att gå ut av oro för brott fortfarande större än andelen av invånarna i mindre städer och på landsorten (Statistiska centralbyrån, 2004:48-52,89).

I Stockholm, Göteborg och Malmö utsattes 4,4 procent av invånarna för något våld och ungefär 19 procent var rädda. Det kan jämföras med riksgenomsnittet där 3,6 procent hade utsatts för våld och 17 procent var rädda för brott (Statistiska centralbyrån, 2007). Figur 4 visar på en likhet i utsatthet för våld mellan storstadsbor och boende i resten av landet, och en skillnad i oro för brott mellan storstadsbor och resten av landet.

Figur 4. Andelen personer som någon gång under de senaste tolv månaderna har utsatts för någon typ av våld och andelen personer som har avstått från att gå ut på kvällen av oro för att bli överfallen, rånad eller på annat sätt ofredad. Uppdelat på regioner. År 2004, 16-84 år. Procent.

Källa: Statistiska centralbyrån, 2005.

På kommunnivå finns det vanligtvis ett samband mellan brottsnivån och andelen som är rädda för brott. Kommuner med en hög brottslighet har i allmänhet en större andel invånare som är rädda för brott än kommuner med en låg brottslighet. Karolin Wallström genomförde i sin d-uppsats en kvanti-

tativ analys av trygghetsmätningar i 198 svenska kommuner. Resultaten visade att rädslan för brott var mer omfattande i storstads-kommuner än i till exempel glesbygdskommuner och övriga mindre kommuner. Resultatet gällde för alla tre typer av rädsla för brott: allmän otrygghet, konkret otrygghet och om personerna hade avstått någon aktivitet på grund av otrygghet. Kommuninvånarnas sammanlagda rädsla för brott hängde ihop med den anmälda brottsligheten i kommunen. Av sex faktorer var den anmälda brottsligheten i kommunen dessutom den faktorn som bäst förklarade kommuninvånarnas konkreta otrygghet i bostadsområdet (Wallström, 2004:18,30-38).

Undersökningar har emellertid visat att rädsla för brott kan variera kraftigt inom kommunen (t.ex. Brottsförebyggande rådet, 2000:33). Ibland skiftar nivån på rädslan för brott mer inom en kommun än mellan kommuner. En enkätstudie av stadsdelsområdet Liljeholmen i Stockholm visade på kraftiga variationer i rädsla för brott mellan två bostadsområden som låg precis bredvid varandra. I det ena området var sju procent av de boende oroliga för att utsättas för brott i bostadshuset och dess närhet, medan hälften av invånarna var oroliga i området strax bredvid. Brottsnivån och problemlivnivån var lika hög i de båda områdena och förklarade inte skillnaden i rädsla för brott (Litzen 2006:90).

Det verkar således som det finns ett samband mellan brottsnivån och rädslan för brott på kommunnivå, men något tydligt samband verkar inte finnas vid mätningar som jämför rädsla för brott mellan städer och inom städer i Sverige.

Gruppnivå

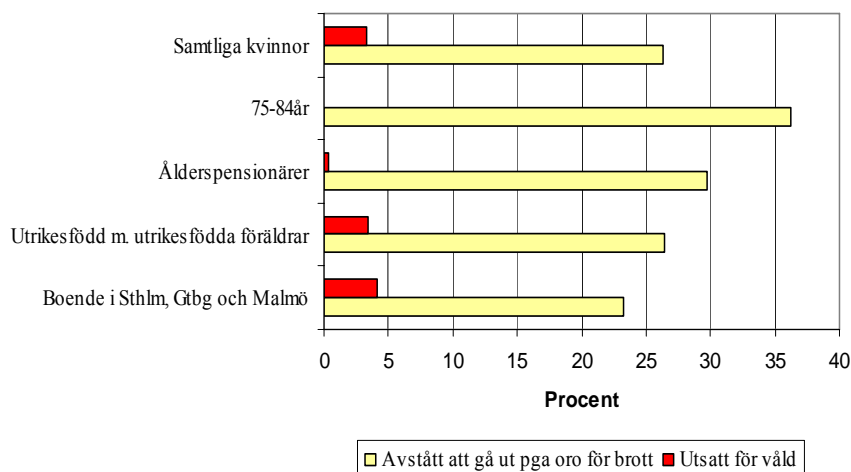
Utsattheten för våld och hot är ojämnt fördelad i befolkningen. I Sverige är det främst tre grupper av människor som i vissa situationer löper större risk än andra för att råka ut för våld eller hot, visar Statistiska centralbyråns undersökningar. Riskgrupperna är yngre män i nöjeslivet, ensamstående småbarnsmammor i hemmet och vissa yrkesgrupper som poliser, väktare, vårdpersonal och busschaufförer som har mycket kontakter med våldsbenägna individer (Statistiska centralbyrån, 2004:69)²².

Det är emellertid inte riktigt samma grupper av människor som är rädda för brott som utsätts för brott. Enligt Statistiska centralbyrån finns en större andel som har avstått att gå ut på grund av oro bland äldre kvinnor, ålderspensionärer, utrikesfödda och storstadsbor än i resten av befolkningen (Statistis-

²² Barns utsatthet för hot och våld omfattas dock inte av undersökningen.

ka centralbyrån, 2005). Deras oro för brott och utsatthet för våld beskrivs i figur 5.

Figur 5. Grupper av människor där andelen som har avstått att gå ut på kvällen av oro för att bli överfallen, rånad eller på annat sätt ofredad är högre än genomsnittet och utsattheten för våld är i nivå med/lägre än genomsnittet. År 2004, 16-84 år. Procent²³.

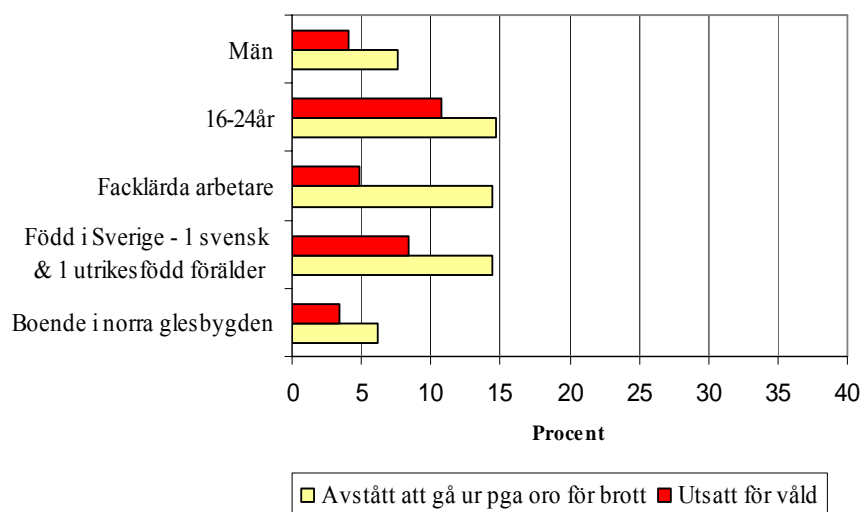
Källa: Statistiska centralbyrån 2005.

Det finns också grupper där andelen som har avstått att gå ut på grund av oro är lägre än genomsnittet samtidigt som utsattheten för våld är relativt hög, ofta högre än genomsnittet. Till dessa grupper hör vanligtvis: yngre, män, facklärd arbetare, svenskfödda med en utrikesfödd förälder och glesbygd-sbor. I figur 6 redovisas dessa gruppers oro för brott och utsatthet för våld.

Redovisningen i figurerna 5 och 6 kan jämföras med befolkningens genomsnittliga oro för brott som under 2004 låg på 16,9 procent, och utsattheten för våld 3,7 procent. Oron för brott hos ovanstående grupper kan vara svår att förstå om hänsyn bara tas till människors statistiska risk att råka ut för våldsbrott. Dessa gruppers rädsla för brott går däremot att förstå utifrån djupare analyser om förklaringar till olika gruppers rädsla för brott, som kommer att redovisas i senare kapitel.

²³ Bland dem i ålderskategorin 75-84 år hade färre än 0,0 procent utsatts för något våld år 2004.

Figur 6. Grupper av människor där andelen som har avstått att gå ut på kvällen av oro för att bli överfallen, rånad eller på annat sätt ofredad är lägre än genomsnittet och utsattheten för våld är högre/i nivå med genomsnittet. År 2004, 16-84 år. Procent.

Källa: Statistiska centralbyrån 2005.

Individnivå

Förra kapitlet visade att sambandet mellan oro för brott och utsatthet för våld är något otydligt på gruppnivå. Det verkar som om sambandet mellan brott och rädsla blir svagare allt eftersom datamaterialet blir mindre aggregerat, vilket kan ha metodologiska förklaringar. Statistiker menar att det är fel att dra slutsatsen att nationella samband eller samband på kommunnivå automatiskt återspeglar samband på individnivå. En sådan felaktig slutledning brukar kallas för ett ekologiskt felslut. Nationella och kommunala samband är i regel starkare än individuella samband, trots att beräkningarna görs på samma data. Det förekommer också att samband byter riktning när beräkningarna görs på individnivå. Ett negativt samband kan därför bli positivt och vice versa (Robinson, 1950 i Dolmén, 2002:69).

För att kunna uttala sig om det finns något samband mellan en persons brottsoffererfarenhet och personens rädsla för brott måste beräkningarna

göras på individnivå. Statistiska centralbyrån har jämfört människors utsatthet för våld eller hot på allmän plats med huruvida människor har avstått att gå ut på kvällen på grund av oro för brott. Resultaten som redovisas i tabell 1 visar att endast en mycket liten andel av befolkningen både hade utsatts för våld/hot och känt en oro för brott (Statistiska centralbyrån, 2004:90).

Tabell 1. Jämförelse mellan utsatthet för våld / hot på allmän plats och oron för våld. 16-84 år. År 2000-2001. Procent.

		Utsatt för våld/hot på allmän plats	
Har avstått att gå ut på kvällen p.g.a. oro för brott		JA	NEJ
	JA	0,8	16,4
	NEJ	2,9	79,9

Källa: Statistiska centralbyrån, 2004:90

Många fler människor känner en oro för brott än antalet personer som har utsatts för brott på allmän plats. Majoriteten av dem som har utsatts för brott har inte avstått att gå ut på grund av oro för brott (Statistiska centralbyrån, 2004:90). Något påtagligt samband mellan individers oro för brott och deras utsatthet för våld eller hot verkar sålunda inte förekomma enligt dessa mätningar.

En av förklaringarna till avsaknaden av ett statistiskt samband kan vara att Statistiska centralbyrån har begränsat båda frågorna så att de endast avser den senaste ettårsperioden. Därför kan människor ha utsatts för våld eller hot innan de senaste 12 månaderna, vilket fortfarande kan göra att de avstår från att gå ut. Det går även att diskutera hur operationaliseringen av rädsla och av brott kan ha påverkat svaren. I en omfattande enkätstudie av rädslan för brott i Stockholm visade det sig att brottsoffer inte automatiskt lät bli att delta i vissa aktiviteter på grund av oro för brott. De individer som hade utsatts för våldsbrott upplevde däremot en högre konkret och allmän otrygghet än de som inte hade utsatts. Otryggheten var också lägre bland dem som hade utsatts för stöld respektive skadegörelse. Utsattheten för brott verkade emeller-

tid bara påverka oron för liknande brott, det skapade inte någon generell oro för att utsättas för brott (Dolmén, 2002:170-174).

Hur utsattheten för brott är kopplad till oron för brott har även studerats i en enkätstudie i Tyresö kommun i Stockholm. Samtliga skolelever och ett urval av 1000 vuxna tillfrågades om sin utsatthet för olika brottstyper under det senaste året och för sin oro för att utsättas för flera brott under det kommande året. Bland de ungdomar och vuxna som tidigare hade utsatts för ett brott var andelen rädda högre än bland dem som inte hade utsatts. Av dem som hade utsatts för brott flera gånger var andelen rädda ännu högre, både bland ungdomar och vuxna. Det fanns det således ett starkt samband mellan utsattheten för brott och oron för att åter utsättas för brott. Även indirekt utsatthet, om någon närstående hade utsatts för brott, inverkar på oron för brott (Carlsson, 2002:31ff).

Statistiska centralbyrån har frågat individer om de har sett någon utsättas för våld som gjorde att respondenten blev upprörd eller illa till mods. Sammanlagt uppskattades tolv procent av befolkningen ha bevittnat sådant våld under det senaste året. Av dessa vittnen var det också många som själva hade utsatts för våld under samma tidsperiod (Statistiska centralbyrån, 2004:82). Att känna någon som har utsatts för ett våldsbrott eller att själv bevittna ett våldsbrott verkar sålunda kunna påverka oron för brott.

Antalet brott och hotfulla händelser som en person utsätts för har visat sig kunna vara betydelsefullt för rädslan för brott. Internationella kvalitativa och kvantitativa studier har till exempel visat att kvinnor som utsätts för ett stort antal sexuella trakasserier kan bli rädda för att även råka ut för mer allvarliga sexualbrott (Madriz, 1997a:60-64; Pain, 1993:65-68; Hough, 1995:31). En omfattande, svensk enkätstudie visar också att olika former av kontroll och maktutövning, som inte alltid kategoriseras som brott, kan påverka kvinnors integritet och självkänsla (Lundgren, Heimer, Westerstrand & Kalliokoski, 2001:29).

Resultaten från de svenska undersökningarna som har redovisats här tyder på att det finnas ett visst samband mellan rädsla och utsatthet på individnivå. Bland de personer som tidigare har utsatts för brott är andelen oroliga högre än bland dem som inte utsatts. En upprepad utsatthet för brott verkar således göra fler människor rädda för brott. Samtidigt verkar inte oron generaliseras till att gälla alla typer av brott. Även indirekt viktimisering genom att bevittna eller känna någon som har utsatts för ett brott verkar kunna inverka på rädslan.

Internationella studier har däremot inte kunnat belägga något entydigt samband, varken Home Office i England, Europarådet eller ICVS, den interna-

tionella brottsofferundersökningen har funnit några tydliga samband i sina studier (Hough, 1995:30f; Boers, 2002:20; van Kesteren, Mayhew & Nieuwbeerta; 2000:81). Chris Hale har sammanfattat de internationella studierna om rädsla för brott och skriver att vissa studier visar på en svag anknytning mellan utsatthet och rädsla medan andra inte har kunnat visa på något samband. Eftersom utsattheten för brott inte till fullo kan förklara rädslan för brott är det nödvändigt att också undersöka andra faktorer som kan förklarar den, anser Hale (1996:104,131).

Sannolikt blir de människor som råkar ut för grova våldsbrott rädda för brott, vilket beskrivs mer ingående inom brottsofferforskningen (Lindgren, Petersson och Hägglund, 2001:Del IV). Trots detta visar de svenska studierna att många människor är rädda för brott, trots att de inte har råkat ut för brott. Det är inte heller så att alla brottsoffer är rädda för brott. Sociologerna Ingrid Sahlin och Malin Åkerström skriver att ”sambandet mellan brott och rädsla är varken omedelbart, nödvändigt eller enkelriktat. För det första finns en rad vanliga brott som knappast ger upphov till rädsla, t.ex. snatteri, ekonomiska brott eller felparkering. För det andra kan rädslan för brott uppstå eller utebli oberoende av verkliga brottsrisker” (Sahlin & Åkerström, 2000:330).

Av dessa anledningar måste också andra förklaringar sökas till rädslan. Den resterande delen av litteraturöversikten kommer att redovisa andra faktorer än brott, som är viktiga för att förstå orsakerna till rädsla för brott.

Del II. Förklaringar till rädsla för brott

Inom forskningen om rädsla för brott har fokus inte riktats mot brottsligheten som en förklaring utan forskare har främst försökt att förstå den utifrån andra faktorer. Det är faktorer som utgår från olika gruppers rädsla för brott, de sammanhang inom vilka rädsla ofta upplevs och samhällsfaktorer som anses påverka rädsla för brott.

Förklaringar till olika gruppers rädsla för brott

Kvinnor och äldre är de två grupper som vanligtvis är i fokus när rädsla för brott diskuteras. Traditionellt har studier visat att om kvinnor och män jämförs med varandra är kvinnor i allmänhet mer rädda för nästan alla typer av brott än män. Därför har en stor del av diskussionerna handlat om att förklara kvinnors högre rädsla. På senare tid har kvinnors högre rädsla ifrågasatts och männens rädsla lyfts fram. Det här kapitlet kommer främst att redogöra för hur kvinnors rädsla har tolkats och analyserats. Därefter diskuteras männens rädsla, för att sedan problematisera bilden av män som orädda och kvinnor som rädda.

På samma sätt görs först en genomgång av hur äldres rädsla har förklarats i undersökningarna, eftersom den länge har antagits vara högre än hos andra grupper. Därefter diskuteras barns och ungdomars rädsla för brott. Slutligen kommer den senaste tidens forskning om äldres rädsla för brott att belysas. Den visar nämligen att det inte alls är så säkert att äldre är räddare för brott än yngre människor.

Andra grupper som brukar framhållas i diskussionerna om rädsla för brott är människor med dåliga ekonomiska förhållanden, etniska minoriteter och invandrare. I dessa grupper är det i allmänhet en högre andel som är rädda för brott. Människor som på något vis anses avvika från normerna i samhället är vanligtvis också mer rädda för brott, till exempel homosexuella. Orsakerna som har förts fram till dessa gruppers rädsla kommer också att tas upp.

Kön och ålder

Kvinnors rädsla för sexualbrott

Våldtäkt är det brott som skrämmer kvinnor allra mest, visar ett stort antal studier. Det är ett brott som nästan uteslutande riktar sig mot kvinnor. Rädslan för våldtäkt anses överskugga rädslan för alla andra typer av brott. Kvinnor kan vara mer oroliga för att utsättas för våldtäkt än för mord, visar studier (Ferraro, 1996:667; Stanko, 1995:57; Painter, 1992:172; Warr, 1984:699f). Ofta är kvinnor även rädda för att andra brott ska kombineras med en våldtäkt. Det kan till exempel vara att ett inbrott eller ett överfall avslutas med en våldtäkt. Därför menar vissa forskare att rädslan för våldtäkt förklarar kvinnornas höga rädsla (Ferraro, 1996:673). Denna utbredda rädsla har gjort att rädslan för våldtäkt har kallats för *the female fear*, den kvinnliga rädslan (Gordon och Riger, 1989).

En mätning av kvinnors allmänna rädsla för våldtäkt gjordes i en studie i Liljeholmen utanför Stockholm. Bland de yngre kvinnorna uppgav en tredjedel att de kände en hög oro för våldtäkt. Denna andel sjönk med stigande ålder och bland de allra äldsta kvinnorna över 65 år svarade endast två procent att de upplevde en hög oro för våldtäkt (Litzén, 2006:94).

En svensk enkätundersökning har visat att 66 procent av de 7000 kvinnorna i studien var lite eller mycket oroliga för att bli våldtagna av en okänd man eller för att utsättas för våld när de gick hem på natten. Även i denna undersökning minskade andelen oroliga med stigande ålder (Lundgren, Heimer, Westerstrand & Kalliokoski, 2001:43f). En analys av barn och ungdomars berättelser om oro och utsatthet för brott visade att rädslan för sexualbrott var mycket framträdande bland flickorna i studien och de uppgav också en högre nivå av rädsla än pojkarna (Tiby, 2006: 103-113).

Det är inte bara risken för våldtäkter som skrämmer kvinnor utan även lindrigare sexualbrott och sexuella trakasserier, som inte alltid klassificeras som brott, har visat sig påverka kvinnors rädsla för brott (Madriz, 1997a:60-64; Stanko, 1995:49). Sexuella trakasserier mot kvinnor är vanligt förekommande på alla typer av platser, visar en skotsk intervjustudie. Kvinnorna i undersökningen ansåg att trakasserier också gjorde dem mer rädda för att utsättas för allvarigare sexualbrott (Pain, 1993:65-68)²⁴.

²⁴ I en grekisk studie har Basilia Softas-Nall och Achilles Bardos även undersökt mäns rädsla för våldtäkt. De fann de att 40 procent av männen uttryckte en rädsla för våldtäkt. Det påpekas emellertid av forskarna att de inte vet ifall männen var rädda för att själva utsättas eller om de var oroliga för att en närstående kvinna skulle bli våldtagen (Softas-Nall & Bardos, 1995:177).

Andra förklaringar till kvinnornas rädsla för brott har tagit sin utgångspunkt i flickors uppfostran och de sociala förväntningar som finns på flickorna. Redan när flickor är små lär föräldrarna sina döttrar att vara försiktiga, uppträda skötsamt och inte gå iväg med främmande människor. Dessa varningar riktar sig mycket oftare till flickor än pojkar. Flickor och kvinnor varnas för brott under hela livet och de uppmanas kontinuerligt att skydda sig själva (Madriz, 1997b:55). De varnas av bekanta, av berättelser i medier och genom rykten i lokalsamhället (Valentine, 1992:26f). Även polisen kan påverka kvinnornas uppfattningar om brott. I Storbritannien har Elisabeth Stanko analyserat hur polisen varnar kvinnor för brott. Polisen ger dem broschyrer med råd om hur de kan skydda sig själva. De ger till exempel förslag på att kvinnor ska dra för gardinerna då de är hemma, be okända besökare legitimera sig och att de ska hålla sig på upplysta vägar när de är ute på kvällarna. Trots att kvinnor till övervägande del utsätts för brott inomhus av närstående män, gavs ytterst få råd om hur kvinnorna skulle agera i sådana situationer. Slutsatserna från studien var att varningarna riskerade att göra kvinnorna ännu mer rädda för brott, och dessutom i fel situationer (Stanko, 1996:8-15).

Tidigare kapitel i denna litteraturöversikt har visat att sårbarheten är sammanlänkad med rädslan för brott. När det gäller kvinnors rädsla för brott brukar främst den fysiska sårbarheten lyftas fram. I intervjustudier har forskare sett att kroppstyper som i många fall är typiskt kvinnliga automatiskt associeras med fysisk sårbarhet, både av omgivningen och av kvinnorna själva. Att vara kort och smal förknippas med femininitet och fysisk sårbarhet medan att vara lång och välbyggd sammankopplas med maskulinitet och styrka (Madriz, 1997b:352f). Andra människors uppfattningar om kroppsbyggnaden är därför betydelsefull och kan inverka på individers upplevelser av sig själva. Uppfattningar om kroppen kan påverka om människor upplever att de skulle kunna försvara sig själva och förhindra ett överfall (Messerschmidt, 2000:90).

En grekisk studie av universitetsstuderandes rädsla fann inte några skillnader mellan mäns och kvinnors rädsla för brott när personerna tillfrågades om brott som inte innebar direkta konfrontationer. Könsskillnaderna var däremot uppenbara vid brott som förutsatte en konfrontation med gärningsmannen. Kvinnorna uttryckte en högre rädsla än männen vid dessa frågor (Softas-Nall och Bardos, 1995:180).

Män, maskulinitet och rädsla

Inom forskningen om rädsla för brott anses män i allmänhet vara mycket mindre rädda för brott än kvinnor, trots att männen utsätts för fler brott än kvinnor. De förklaringar som har förts fram gällande männens lägre rädsla

har utgått från att pojkar uppfostras till orädda män och inte känner eller uttrycker rädsla för brott eftersom det inte är socialt acceptabelt.

Pojkar uppfostras traditionellt till att ta risker och vara modiga. Den slutsatsen drar Jo Goodey efter att ha genomfört en enkät- och fokusgruppsundersökning i England. Pojkar tränas i att hålla tillbaka känslor som uttrycker svaghet. Det finns ett krav på dem att leva upp till en maskulin roll där sårbarhet och rädsla för brott vanligtvis inte ingår. Att pojkar och män omedvetet håller tillbaka känslor som rädsla för brott för att anpassa sig till samhällets normer, skulle därför kunna vara en förklaring till att de uppger en lägre rädsla för brott, menar Goodey (1997:402f).

En brittisk intervjustudie som särskilt inriktade sig på mäns rädsla för brott visade att männen ovilligt beskrev att de upplevde rädsla eller sårbarhet. Männen ansåg att det var omanligt att vara svag och prata om känslor och att det inte var ”macho” att uttrycka rädsla. Trots det kunde alla män i studien berätta om situationer då de hade varit rädda för brott. De beskrev också hur de genom hela livet hade varit medvetna om risken att de kunde utsättas för våld. Resultaten visar att det är viktigt att ta hänsyn till faktorer som maskulinitet för att kunna förstå männens rädsla för brott (Stanko & Hobdell, 1993:400-413).

Messerschmidt (2000:10f.) baserar sig på Connell (1995) och menar att alla män ständigt måste förhålla sig till en hegemonisk maskulinitet som är en slags idealbild av manlighet. Idealbilden varierar mellan olika kulturer och förändras över tid. Många män strävar efter att uppfylla denna föreställning av den ideala manligheten. Men män kan också konstruera en oppositionell maskulinitet som utmanar föreställningarna om den hegemoniska maskuliniteten.

Unga mäns berättelser om utsatthet och rädsla för brott har studerats ingående i en svensk intervjustudie. De unga männen, som alla hade utsatts för brott, lyfte fram känslor som ilska och rädsla när de pratade om brottet. Rädslan för brott uttrycktes många gånger i nedtonade ordalag och det var vanligt med indirekta beskrivningar av rädsla. De unga männen använde ofta ord och begrepp som vanligen inte förknippas med stereotypa brottsoffer utan snarare med ett ”manligt” sätt att uttrycka sig. Således pratade de unga männen om rädsla för brott på ett alternativt vis som var ett sätt för dem att lösa dilemmat mellan att vara både man och offer (Burcar, 2005:105-132).

Utifrån dessa diskussioner har det gjorts försök att mäta huruvida män och kvinnor besvarar frågor om rädsla på ett socialt önskvärt sätt. Frågor från psykologin användes i en brittisk enkätstudie om rädsla för brott för att identifiera vilka människor som omedvetet anpassar sina svar efter vad som är

socialt önskvärt. För männens del visade det sig att ju mer benägna de var att ge socialt önskvärda svar, desto mindre rädda uppgav männen att de var för brott. Den sociala förväntan på männen gjorde att männen rapporterade tio procent lägre rädsla för brott. När effekten från de socialt önskvärda svaren togs bort var männens rädsla för brott till och med högre än kvinnornas nivå. Resultaten tyder på att männen omedvetet anpassar sina svar om rädsla för brott till en maskulin identitet där känslor som rädsla inte passar in (Sutton & Farrall, 2005:7-13).

Rädda och orädda människor

Tonvikten inom forskningen har således legat på att förklara kvinnornas högre rädsla och männens lägre rädsla. Under 1990-talet har bilden av den rädda kvinnan och den orädda mannen ifrågasatts allt oftare och forskningen om rädsla för brott bland män har ökat. Forskarna diskuterar om det är rimligt att kvinnor och män betraktas som två, helt skilda grupper (Pain, 2000:375; Newburn & Stanko, 1994:159; Gilchrist m.fl. 1998:285). Vissa menar att det oftast görs en allt för ensidig kategorisering av kvinnor som rädda och män som orädda (Gilchrist m.fl. 1998:283).

Numer är studierna inte längre inriktade på att förstå kvinnornas högre och männens lägre rädsla. Den traditionella ”sanningen” om rädda kvinnor och orädda män ifrågasätts allt oftare och nya perspektiv utforskas. Ett exempel på en sådan studie är en skotsk enkät- och intervjuundersökning. Studiens resultat innehöll många exempel på orädda kvinnor och män liksom rädda kvinnor och män. Därför kategoriserades människorna som rädda och orädda individer istället för rädda kvinnor och orädda män. Forskarna ansåg att det var viktigt att inte ignorera männens rädsla eller att endast belysa kvinnors rädsla (Gilchrist m.fl. 1998:286, 295f).

Det har också gjorts flera studier som inte har visat på särskilt tydliga könsskillnader. I Litzéns enkätstudie av oro för brott i Liljeholmen och Gröndal fanns det stora könsskillnader vid konkreta frågor om oro. Vid allmänna frågor var däremot skillnaderna mellan män och kvinnor mycket mindre, nio procent av kvinnorna och sex procent av männen uppgav en hög oro för att utsättas för brott (Litzén, 2006:93f.). I minoritetsgrupper kan könsskillnaderna vara mycket mindre än hos majoriteten av befolkningen. En svensk studie som undersökte svenskars och invandrares rädsla för brott fann att utomeuropeiska kvinnor och män var i stort sett lika rädda för brott (Martens, 1998:92).

På senare tid har flera studier genomförts där orädda kvinnor har intervjuats för att se hur de upplever och skapar trygghet (Koskela, 1997; Sundhage, 2005). Forskaren och kulturgeografen Hille Koskela menar att det är viktigt

att även studera orädda kvinnor, på så vis blir studierna om rädsla för brott mer nyanserade (Koskela, 1997:301-316).

Den stora nivåskillnaden mellan mäns och kvinnors rädsla för brott är inte längre så självklar som den tidigare har framstått som. Samtidigt finns det en hel del motsägelsefulla resultat. Somliga studier pekar på stora könsskillnader i rädsla för brott (t.ex. Statistiska centralbyrån, 2004:86) medan andra visar på mycket mindre skillnader (t.ex. Litzén, 2006:93). En förklaring kan vara att rädsla mäts på skilda sätt och med olika frågor. Sammantaget finns det allt fler studier som visar att könsskillnaderna är mindre än vad tidigare undersökningar visade. Det kan hänga ihop med att mätmetoderna har utvecklats och att intervjuer används i allt större utsträckning. Majoriteten av studierna visar ändå att en större andel kvinnor än män är rädda för brott. Rädsla för brott verkar således vara ett större problem för kvinnor än för män.

De sårbara äldre

Diskussionerna om äldre och yngre²⁵ människors rädsla för brott påminner mycket om resonemangen som har förts om kvinnors och mäns rädsla. På samma sätt som när det gäller kvinnors rädsla för brott har många diskussioner om äldres rädsla gått ut på att förklara och förstå den stora andelen rädda (Ferraro, 1995: 67ff.; Hale, 1996:100).

En självskrivna förklaring grundar sig på att det finns en större andel kvinnor än män i grupperna av äldre personer eftersom kvinnor i genomsnitt lever längre än män. Därför kan äldres rädsla för brott delvis förstås och analyseras utifrån samma teorier som kvinnornas rädsla för brott (Pain, 1997a:122ff). En annan förklaring utgår från att äldre direkt eller indirekt har upplevt fler brott än andra åldersgrupper eftersom de har levt längre och på så vis hört talas om eller råkat ut för fler brott. Dessa ackumulerade upplevelser av brott skulle kunna göra att människor blir alltmer rädda för brott ju äldre de blir. Rädslan för brott hos äldre har därför beskrivits som en ackumulerad rädsla (Goodey, 1994:198,202,207f; Valentine, 1992:24f; Pain, 1995:586; 1997a:121).

Äldre människor är emellertid många gånger mer fysiskt, socialt och ekonomiskt sårbara än andra grupper. Rädslan för brott har visat sig vara särskilt hög hos äldre som har en hög sårbarhet (McCoy, 1996:201). Äldre männi-

²⁵ Definitionen av äldre varierar i litteraturen, gränsen går ofta vid åldern 55, 60, 65 eller 70. Den oklara avgränsningen gör att det kan vara något problematiskt att jämföra olika studier om äldres rädsla för brott. Även definitionen av yngre varierar avsevärt. För en översikt om hur ungdom definieras inom litteraturen, se Estrada och Flyghed (2001:13-15).

skor är fysiskt svagare än många andra människor och skulle därför ha svårare att försvara sig om de utsattes för våldsbrott. Det skulle också vara svårare för dem att fysiskt återhämta sig från ett överfall. Generellt har äldre människor även färre bekanta och mindre resurser som kan underlätta en återhämtning om de utsätts för brott. Det bidrar till deras sårbarhet och rädsla för brott, anser Ezzat Fattah och utgår från sin sammanställning av forskningen om äldres rädsla för brott (Fattah, 1993:15f).

Äldre antas i allmänhet vara mer avskilda från samhället än många andra grupper eftersom de har slutat arbeta, vilket avsevärt minskar de äldres sociala kontakter. Relationerna med andra människor förmodas avta allt eftersom bekanta och släktingar blir sjuka, dör eller får minskad rörelseförmåga. Av dessa anledningar minskar också antalet tillfällen då de äldre går utanför hemmet, menar flera forskare (Taylor, Evans & Fraser, 1996:254; Fattah, 1993:15; Warr, 1984:682). Håkan Jönson gör antagandet att isoleringen kan medföra att huvuddelen av uppgifterna om brottsligheten fås från medierna. De kan ge en överdriven bild av brottsligheten och skrämja upp människor, menar Jönson (2001:139).

Barns och ungdomars rädsla

Till skillnad mot de äldre, har forskarna inte intresserat sig för barns och ungdomars rädsla för brott i någon större utsträckning. Under 1990-talet lyftes däremot yngres rädsla för brott fram allt mer. Fortfarande har endast ett fåtal undersökningar genomförts där yngres rädsla studeras och därför är kunskaperna något begränsade²⁶.

Under skoltiden uppger många barn att mobbning är ett stort problem. Åtskilliga är rädda för andra barn och för att de ska utsättas för obehagliga händelser i skolan (Tamm, 2003:102). I intervjuer har yngre barn berättat att den största rädslan inte är att vuxna ska göra dem illa utan att andra barn ska ge sig på dem (Taylor, Evans & Fraser, 1996:266ff.). En svensk studie om rädsla för brott bekräftade att yngre barn i högstadiet generellt var mer rädda än äldre ungdomar i gymnasiet (Elofsson, 1998:7,10f). En annan studie i Sverige undersökte 2000 barn och ungdomars berättelser om utsatthet och rädsla för brott. Rädslor som inte grundades på någon självupplevd händelse var kopplade till mörker, ensamhet och främlingar. Berättelser om specifika, skrämmande händelser handlade oftare om en bekant gärningsperson och barnen/ungdomarna lyfte fram den altruistiska rädslan, oron att någon annan skulle utsättas för en liknande händelse (Tiby, 2006:92-114). I en brittisk intervjustudie berättade barn och ungdomar om sina uppfattningar om vilka

²⁶ För studier om barns och ungdomars rädsla för brott se t.ex. Tiby, (2006); Burcar, (2005); Elofsson, (1998); Goodey, (1994); Anderson m.fl. (1994).

personer som är farliga och vilka platser de måste akta sig för i sitt grannskap. Det gav intrycket av att de oroade sig en hel del för brott (Taylor, Evans & Fraser, 1996:266ff.).

Det är vanligt att barn och ungdomar som på något sätt anses avvika från andra drabbas av våld även utanför skolan. Dessa ungdomar har i intervjuer uppgett att de i huvudsak är rädda för andra i sin egen ålder och speciellt för andra gäng med ungdomar (Tulloch, 2000:464f.). I andra intervjuer har unga sagt att det kan vara en försvarsstrategi att samlas i gäng. Genom att hålla ihop i grupper undviker i synnerhet pojkar att bli överfallna. Det gör i sin tur att utomstående personer uppfattar grupperna som hotfulla och farliga (Taylor, Evans & Fraser, 1996:262). Ungdomar kan därför betraktas både som fruktade förövare och rädda offer vilket forskare menar gör ungdomarnas roll i samhället relativt otydlig (Pain, 2003:151).

Oklara åldersskillnader

Allt fler undersökningar indikerar att rädsla för brott hos barn och ungdomar är vanligare än vad man tidigare har trott. Samtidigt visar fler och fler studier att andelen rädda bland de äldre inte alltid är fler än bland människor i andra åldrar. Åtskilliga utländska undersökningar antyder att äldres omfattande rädsla är överskattad²⁷. Enligt den internationella litteraturen beror det främst på tidigare mätfel (McCoy, 1996:201; Pain, 2001:908, Ferraro & LaGrange, 1987:241).

Svenska studier visar på mycket varierande resultat när det gäller äldres och yngres rädsla för brott. Lundgren och hennes kollegor fann att rädslan för våld är ungefär 40 procent lägre hos den äldsta gruppen kvinnor i åldern 55-64 år jämfört med den yngsta gruppen kvinnor som var 18-24 år (Lundgren, Heimer, Westerstrand & Kalliokoski, 2001:43). I en enkätstudie av Wikström, Torstensson och Dolmén fick de personer som gick ut på kvällarna besvara frågan om de var oroliga för att utsättas för brott när de var ute. Resultaten visade att de yngre i högre grad än de äldre hade avstått från att gå ut på kvällen på grund av oro för brott (Wikström, 1997c:56).

Andra studier tyder på att det rör sig om ett U-format samband. Det skulle innebära att de yngsta och de äldsta personerna är mest rädda för brott. Sådana tendenser finns i Gabriella Sandstigs enkätstudie där rädslan för brott är störst bland de yngsta personerna (i studien var de 15-29 år) och hos de allra äldsta (65-85 år; Sandstig, 2003:17). I Statistiska centralbyråns undersökning består gruppen med de yngsta personerna, 16-24 år, av en lika stor andel som

²⁷ Till exempel Killias & Clerici (2000); McCoy m.fl. (1996); Ferraro, (1995); Ferraro & LaGrange (1992); Warr, (1984).

inte vågar gå ut på grund av oro som gruppen med personer i åldrarna 45-54. Den största andelen som inte vågar gå ut finns dock bland de allra äldsta (75-84 år; Statistiska centralbyrån, 2005). Sandstigs och Statistiska centralbyråns studier ger ett svagt stöd åt ett eventuellt åldersmässigt U-format samband.

Statistiska centralbyrån ställer emellertid frågan om rädsla för brott även till dem som aldrig går ut på kvällarna. Det ökar troligtvis andelen oroliga bland de äldsta i befolkningen än om bara de som går ut skulle ha tillfrågats (Lit-zén, 2006:95-98). Det finns således inga resultat som tydligt visar om andelen rädda är störst bland de äldre eller yngre, eller om det inte finns några ålderskillnader när det gäller rädsla för brott.

Liksom studierna om kön och rädsla har undersökningarna om äldres rädsla för brott kritiserats för att vara alltför generaliserande (Pain, 1995:594). Det är viktigt att ha i åtanke att de flesta äldre människor i allmänhet är orädda. Bland de äldre finns det en del som är rädda och deras rädsla måste naturligtvis tas på allvar. För att till fullo förstå rädslan för brott i samhället är det också viktigt att göra fler studier om barns och ungdomars rädsla, menar Rachel Pain (2001:908).

Andra rädda grupper

Människor med dåliga ekonomiska förhållanden

Dåliga ekonomiska förhållanden²⁸ och rädsla för brott hänger många gånger ihop. Trots att Sverige har ett omfattande socialförsäkringssystem och tillgång till i huvudsak kostnadsfri sjukvård, är människor med sämre ekonomiska förhållanden mer rädda för brott. Exempelvis är social-bidragstagare, låginkomsttagare, ensamstående föräldrar och personer födda utomlands mer rädda för brott än andra människor (Nilsson & Estrada, 2003:661-667).

I Storbritannien har studier visat på ett ännu tydligare samband mellan rädsla för brott och dåliga ekonomiska förhållanden. Människor som har det svårt ekonomiskt har färre möjligheter att skydda sig själva och sin egendom från brott. Individer med dåliga ekonomiska förhållanden uppger att de generellt drabbas hårdare av brott eftersom de inte alltid har försäkringar eller bekanta som kan hjälpa dem att återhämta sig socialt eller ekonomiskt från brott. Dessa faktorer bidrar till en ekonomisk och social sårbarhet som gör att de är

²⁸ Om en person har dåliga ekonomiska förhållanden avgörs i många studier utifrån boendeförhållanden eller årsinkomst. I Pantazis (2000:419) ofta refererade undersökning klassificeras grupperna med "fattiga" och "rika" utifrån hushållets sammanlagda årsinkomst, socialklass, tillgång till bil och boendeform.

mer rädda för brott än mer välbeställda personer (Pantazis, 2000:416-421, 432). Dåliga ekonomiska förhållande är i allmänhet synonymt med låg socialklass och de två faktorerna brukar i sin tur också regelbundet höra ihop med rädsla för brott. När socialklass studerades utifrån utbildningsnivå i Storbritannien visade det sig att de med kortast utbildning var mest rädda för alla typer av brott och de med längst utbildning var minst rädda (Hough, 1995:17).

Liknande, men inte lika tydliga, förhållanden mellan utbildning och rädsla finns även i Sverige. Bland lägre tjänstemän och facklärd respektive icke-facklärd arbetare är andelen som inte går ut av oro för brott högre än bland tjänstemän på mellannivå och hög nivå (Statistiska centralbyrån, 2005). En jämförande, statistisk studie av fattiga i Sverige och Storbritannien visade att rädslan för brott var mer utbredd hos fattiga i båda länderna, än hos dem som inte var fattiga. I Storbritannien orsakades rädslan bland de fattiga av att denna grupp var mer sårbar än genomsnittsbefolkningen. De hade en särskild utsatt position på arbetsmarknaden, vilket bidrog till deras rädsla för brott. I Sverige kunde rädslan för brott bland fattiga bäst förklaras av själva fattigdomen och dess konsekvenser (Larsson, 2006:160-191).

Individer med dåliga ekonomiska förhållanden uppger att de ofta oroar sig för andra saker än brott, till exempel sjukdomar, arbetslöshet och ekonomisk situation. Därför måste rädsla för brott förstås med hänsyn till arbetslöshet, skulder och avbetalningar som tillsammans skapar en ekonomisk osäkerhet i vardagen (Pantazis, 2000:414,424-426).

Invandrarfientliga brott, språksvårigheter och segregation

Generellt är personer som har invandrat till ett land mer rädda för brott än infödda, oavsett vilket land som studeras. I Sverige är rädslan för brott högre bland utrikesfödda och andra generationens invandrare (Statistiska centralbyrån, 2005). Det innebär att det är något i invandrarernas²⁹ situation som kan förklara en del av rädslan för brott. Liknande resonemang som gäller för människor med dåliga ekonomiska förhållanden och från lägre socialklass kan användas för etniska minoriteter och invandrare. Dessa grupper är ofta ekonomiskt och socialt sårbara, vilket kan inverka på deras rädsla (Hale, 1996:103).

Etniska minoriteter är speciellt utsatta eftersom de dessutom riskerar att råka ut för rasistiskt relaterade våldsbrott. Exempelvis har judiska personer som

²⁹ ”Invandrare” definieras i denna litteraturoversikt utifrån Statistiska centralbyråns definition, som en person som är utlandsfödd eller har två utlandsfödda föräldrar. Olika studier använder dock begreppet på varierande sätt och ”invandrare” definieras inte heller alltid i studierna.

bor i Sverige dels uttryckt en rädsla för traditionell brottslighet, dels för antisemitisk brottslighet. I intervjuer berättade de att de antisemitiska brotten upplevs som mer våldsamma än andra brott eftersom syftet med de antisemitiska brotten många gånger uppfattades vara att ta livet av offret. Det bidrog till att den typen av brott var så fruktade. Dessutom tyckte de judiska personerna att samhället inte förstod hur allvarligt ett antisemitiskt brott kunde vara, vilket skapade en känsla av maktlöshet och sårbarhet (Johansson, 1997:47ff).

Människor som tillhör etniska minoriteter kan ofta känna sig otrygga på andra platser än majoritetsbefolkningen, visade en brittisk intervjustudie. I studien berättade många invandrare att de var mindre rädda i sina egna bostadsområden än i typiska medelklassområden, trots att deras egna områden kunde vara okända för sin brottslighet. Invandrarna i undersökningen förklarade det med att de kände sig hemma i sina bostadsområden och att de visste vad som kunde hända där. I medelklassområdena kunde de istället råka ut för rasistiska påhopp och annan oväntad brottslighet som de inte visste hur de skulle hantera. Det gjorde att de kände sig otrygga på sådana platser (Taylor, Evans & Fraser, 1996:198-225).

Invandrarnas rädsla för brott kan vara särskilt stark på grund av språkproblemen. Språkproblemen kan, tillsammans med svårigheterna att förstå det nya landets kultur, leda till att invandrarna blir isolerade. På så vis ökar deras segregation och rädsla för brott (Martens, 1998:76). Segregationen och språksvårigheterna verkar således skapa ett utanförskap och en sårbarhet som inverkar på rädslan för brott.

Invandrarkvinnor i de lägre socialklasserna i USA nämnde i en intervjustudie att språksvårigheterna gjorde att de kände sig särskilt hjälplösa eftersom ingen skulle kunna förstå dem om de skrek på hjälp när de utsattes för brott. Dessa kvinnor bekymrade sig också över att de skulle ha stora svårigheter att rapportera ett eventuellt brott till polisen eftersom polisen kanske inte skulle förstå dem. Flera av de svarta kvinnorna uppgav dessutom att de hade blivit trakasserade av polisen. De personer som befann sig illegalt i landet var även oroliga för att utvisas om de gick till polisen. Invandrarnas rädsla för brott påverkades således av deras låga status i samhället, svårigheterna med att göra sig förstådda och deras sociala sårbarhet (Madriz, 1997a:53f,81f,146).

Andra minoritetsgrupper

Liksom invandrare och etniska minoriteter är också andra minoritetsgrupper mer rädda för brott än majoritetsbefolkningen. Situationen för personer i minoritetsgrupper är relativt lika, eftersom de oftare är mer ekonomiskt och socialt sårbara än majoritetsbefolkningen. Dessutom riskerar de att utsättas

för brott som specifikt riktas mot dem, till exempel rasistiska brott och hatbrott. Ändå är deras rädsla är tämligen utforskad.

En av flera minoritetsgrupper i samhället är homosexuella som många gånger uttrycker en större rädsla för brott än heterosexuella. De homosexuella riskerar också, i högre utsträckning än genomsnittsbefolkningen, att utsättas för våldsbrott. De löper särskild risk att utsättas för homofobiska brott vilket inverkar på deras rädsla. I en avhandling om hatbrott visade det sig att rädslan för brott bland homosexuella gällde både egen och andras utsatthet för brott, liksom konsekvenserna av att avslöjas som homosexuell. Bland homosexuella som hade utsatts för brott var rädslan stor för att bli dödad, våldtagen eller ytterligare misshandlad (Tiby, 1999:173f,196f.). Homosexuella ungdomar har i intervjuer uttryckt att de är medvetna om att de tillhör en högriskgrupp när det gäller risken att utsättas för brott eftersom de upplever en generell fientlighet från heterosexuella. Ungdomarna kände sig också osäkra på hur de skulle bli bemötta ifall de vände sig till föräldrarna eller polisen om de råkade ut för brott. Denna ovisshet bidrog ytterligare till deras rädsla för brott (Tulloch, 2000:464f).

Ännu en grupp människor som är särskilt sårbara i samhället är hemlösa. De hemlösa saknar ofta en stabil kontakt med det etablerade samhället. Det gör deras sociala och ekonomiska sårbarhet särskilt stor. Hemlösas rädsla för brott har uppmärksammats i ett mindre antal studier (t.ex. Pain & Francis 2001; Coston, 1993; Löfvenberg & Melin, 1999). Även personer med funktionshinder är mer rädda för brott än majoriteten av befolkningen. De funktionshindrade uppfattar sig själva som lätta offer på grund av sin fysiska sårbarhet som gör att de skulle ha svårt att försvara sig om de råkade ut för brott. Det är inte heller ovanligt att funktionshindrade har blivit diskriminerade och trakasserade på offentliga platser, vilket ökar deras rädsla för brott (Pain, 1997a:240f).

Slutsats av förklaringarna till olika gruppers rädsla för brott

I detta kapitel har förklaringar till olika gruppers rädsla för brott lyfts fram. Syftet har varit att försöka förstå människors rädsla för brott. Det är en sammanfattning där likheterna hos olika människor har lyfts fram för att kunna visa på faktorer och gemensamma erfarenheter som kan inverka på rädslan. Det är naturligtvis problematiskt att gruppera individer. Det finns en hel del personer i alla grupper som skiljer sig väsentligt från grupperna de anses tillhöra. Dessutom kan en individ vanligtvis anses tillhöra mer än en grupp och grupptillhörigheten varierar också beroende på vem som klassificerar

individen. Kanske upplever individen sig inte alls tillhöra någon grupp överhuvudtaget. Samtidigt kan det vara viktigt att lyfta fram de speciella förhållanden som karaktäriserar olika grupper för att på så sätt visa hur det inverkar på rädsla för brott. Det skapar en större förståelse för livsvillkoren för människorna i de olika grupperna.

Förklaringarna till olika gruppers rädsla för brott visar att de grupper som vanligtvis lyfts fram som särskilt rädda verkar ha flera gemensamma kännetecken. Gruppernas rädsla för brott är förståelig utifrån att de ofta upplever en eller flera typer av sårbarhet. Det är också vanligt att specifika brott är riktade mot just de här grupperna. Exempelvis riktar sig sexualbrott mot kvinnor, mobbning mot barn, invandrarfientliga brott mot invandrare och hatbrott mot homosexuella. Därutöver påverkas rädsla för brott av uppfostran och sociala förväntningar. Isolering, språkproblem och segregation slår särskilt hårt mot vissa av grupperna. Dessa kännetecken kan också klassificeras som en social sårbarhet som har visat sig inverka på och vara en betydelsefull del av rädsla för brott.

Rädslans sammanhang

Forskningens förklaringarna till olika gruppers rädsla för brott indikerar varför rädslan ibland skiljer sig åt mellan grupper men inte varför rädslan varierar i olika situationer. I det här kapitlet görs en genomgång av var, när och för vem människor i allmänhet är rädda enligt forskningen. Det görs också en sammanfattning av vad människor har uppgett kännetecknar skrämmande platser, tider och människor. Dessutom beskrivs grannskapets fysiska och sociala miljö, som anses ha stor betydelse för rädsla för brott.

Otrygga och trygga platser

Hemmets trygga vrå

Hemmet är den plats där upplevelsen av trygghet i allmänhet är störst. I en kvantitativ studie i Göteborg tillfrågades personer om sin rädsla i sex olika situationer. Totalt uppgav åtta procent av de cirka 1000 personerna att de ofta eller ibland hade upplevt rädsla/otrygghet i hemmet under det senaste året. Det kan jämföras med att hälften hade känt sig rädda vid resor med kollektivtrafiken (Sandstig, 2003:24f). Hemmet verkar således uppfattas som en trygg plats av många.

Hemmet är emellertid en plats där särskilt ensamstående kvinnor ofta råkar ut för våldsbrott, medan det är ovanligt att de drabbas av våldsbrott utomhus (Statistiska centralbyrån, 2003:281,286). I en svensk brottsofferundersökning uppger var tredje kvinna som har skiljt sig eller separerat att hon har utsatts för någon form av våld av sin make eller sambo. Våldsbegreppet i denna studie är emellertid bredare än i många andra studier och inkluderar exempelvis om mannen har kastat något på kvinnan eller hållit fast henne (Lundgren, Heimer, Westerstrand & Kalliokoski, 2001:23).

Den typen av våld återspeglas sannolikt också i Göteborgsstudien där det var fyra gånger så vanligt att kvinnorna uppgav att de var rädda i hemmet än männen (Sandstig, 2003:25). Samtidigt uppger en övervägande majoritet av kvinnorna att de är trygga i hemmet. I en brittisk intervjuundersökning var till och med en del kvinnor som hade utsatts för våldsbrott i hemmet av nå-

gon närstående, i allmänhet mer rädda för våldsbrott utomhus än i sina hem (Pain, 1993:60f). Det verkar därför som att hemmet är en stark sinnebild för tryggheten i många människors tankar.

I australiensiska intervjuer har hemmet beskrivits av intervjupersonerna som en plats som skyddar dem mot farorna utomhus. Därför ansågs inbrott i hemmet vara en känslomässigt stark upplevelse bland dem som hade råkat ut för det. Dessa personer menade att inbrottet gjorde att deras känsla av trygghet försvann. Brottet förändrade upplevelsen av hemmet som tryggt och säkert till otryggt (Lupton, 1999b:9). Liknande resultat framkom i en brittisk studie av människors upplevelser av inbrott i hemmet (Kearon & Leach, 2000). Det verkar som om upplevelsen av hemmet påverkas starkt av om förövaren är en okänd person men inte lika starkt av om förövaren är känd och kanske till och med bor i hemmet (jfr Pain, 1993:60f; Lupton, 1999b:9).

Arbetsplatsen är den säkra platsen

I likhet med hemmet upplevs inte heller arbetsplatsen generellt som en farlig plats, trots att många människor utsätts för brott på jobbet³⁰. En förklaring är att majoriteten av alla människor inte råkar ut för våld eller hot på arbetsplatsen. Det drabbar endast ett fåtal yrkesgrupper som råkar ut för en stor andel våld eller hot. Särskilt utsatta är servicepersonal, personal inom kollektivtrafiken, poliser och liknande yrkesgrupper som dagligen kommer i kontakt med allmänheten (Statistiska centralbyrån, 2003:285).

Att arbetsplatsen inte uppfattas som farlig kan också bero på att många som utsätts för våld inom arbetet avdramatiserar händelserna och inte betraktar dem som våld. I en studie av vårdpersonal visade det sig att en tredjedel av personalen på sjukhemmen blev slagna, rivna eller klösta varje vecka. Trots det kallade inte sjuksköterskorna händelserna för våld, inte ens då de fick ta emot brett, sparkar och knytnävsslag. Istället tonades våldet ned och sågs som en oavsiktlig händelse (Åkerström, 2000:297-311). På samma vis uppfattas sällan arbetsmiljöbrott som kriminella handlingar, trots att många människor skadas eller omkommer på sina arbetsplatser. I åtskilliga fall beror brotten på att arbetsgivaren inte har följt säkerhetsföreskrifterna för att spara in på kostnaderna (Croall, 2004:28). Konstruktionen av händelser som brott verkar kunna påverka om människor blir rädda.

³⁰ Statistiska Centralbyrån har visat att den vanligaste platsen där människor i Sverige oftast råkar ut för våld eller hot är på sin egen arbetsplats. År 2000-2001 skedde 38 procent av hoten eller våldshändelserna på den egna arbetsplatsen (Statistiska centralbyrån, 2003:281).

Offentliga platser är typiska brottsplatser

De flesta är således inte rädda i hemmet eller på arbetsplatsen. Däremot upplever människor ofta offentliga platser som otrygga. Studien i Göteborg visade att cirka hälften av de tillfrågade hade oroat sig ofta eller ibland vid resor med kollektivtrafiken och när de var i nöjeslokaler på kvällstid (Sandstig, 2003:24). Människor verkar ha vissa föreställningar om typiska brottsplatser. Otryggheten på offentliga platser påverkas av den fysiska miljön och utifrån vilka personer som kan tänkas befinna sig i området, enligt Luptons intervjustudie (Lupton, 1999b:11f). Därför förknippas vissa offentliga platser automatiskt med brott.

Platser som parken, puben och tågstationen pekades ofta ut som typiska brottsplatser. I en engelsk småstad upplevde de boende den lokala parken som ett osäkert ställe att vistas på, speciellt på kvällen när det var mörkt. Parken ansågs farlig eftersom gäng med unga män brukade befinna sig där. Det gick också rykten om att det var ett tillhåll för narkotikalangning. Okända bilar hade observerats i närheten av parken, vilket ytterligare bidrog till känslan av otrygghet och rädsla för brott. En annan plats som uppfattades som ett osäkert ställe var puben. Den sågs som ett tillhåll för unga, högljudda, fulla och narkotikapåverkade människor. Tågstationen upplevdes som farlig på samma grunder som puben och parken. Invånarna beskrev den som ett ställe för okontrollerbara människor med ett oreglerat beteende. De menade att det var känslan av att en plats var okontrollerbar som gjorde dem rädda för brott (Taylor, 1995:267-275).

Brott sker någon annanstans

En vanlig föreställning är att brott sker någon annanstans, inte där man själv bor eller arbetar. Det beror främst på att bekanta platser anses som säkrare än obekanta. På en välbekant plats känner människor till området och de vet vilka personer de kan förvänta sig att stöta på. Därför upplever de att de vet vad som kan hända. Det framgick av en skotsk gruppintervjustudie att om människor var bekanta med ett område, var de också mindre rädda för att utsättas för brott på den platsen (Bannister, 1993:82-83). I en intervjustudie i Åbolands skärgård betonade skärgårdsborna ofta skillnaden mellan den trygga skärgården och det otrygga fastlandet. Skärgårdsborna var välbekanta med varandra och med skärgården, vilket var avgörande för upplevelsen av trygghet (Mallén, 2005).

Ett exempel på att människor ofta refererar till att brott begås på andra, okända platser, kommer från en intervjustudie i USA. De flesta personerna i studien sa att deras område var tryggt, medan området på andra sidan staden var otryggt. Invånarna i det utpekade området upplevde det precis på motsatt

vis, deras område var tryggt medan det andra var otryggt. Dessutom uppgav de boende i innerstaden att förorterna var farliga medan förortsborna menade att innerstaden var farlig. Det innebär att även brottsbelastade områden kan upplevas som trygga. Intervjupersonerna ansåg överlag att det säkraste området utomhus var precis utanför den egna bostaden. Samtidigt skedde två tredjedelar av alla personrån i den undersökta staden i direkt anslutning till offrets bostad. Föreställningen att brott sker någon annanstans verkar vara mer betydelsefull för rädslan än var brotten faktiskt begås (Merry, 1981:153f).

Att brott sker på ”andra ställen” verkar vara en vanlig föreställning hos människor, även i enkäter har folk uttryckt liknande åsikter. I USA tillfrågades människor i åtta olika städer om hur de upplevde sitt eget grannskap i jämförelse med andra storstadsområden. Av de tillfrågade svarade bara en mycket liten andel på tio procent att deras eget grannskap var farligare än andra områden i närheten, trots att områdena hade samma brottsnivå (Hindelang, Gottfredson & Garofalo, 1978:159). Det visar hur utbredd föreställningen är att brott sker någon annanstans och att det också upplevs som farligare i områden utanför det egna grannskapet.

Att döma av litteraturen skulle en del av rädslan för brott kunna tolkas som en brist på kontroll. Hemmet är kontrollerbart och välbekant, vilket gör att det upplevs som tryggare än offentliga platser. Likaså verkar närmiljön uppfattas som säkrare än andra obekanta och okontrollerbara platser.

Grannskapets betydelse

Eftersom rädsla för brott ofta kopplas ihop med särskilda platser är det betydelsefullt att analysera människors vardagsmiljö för att förstå rädsla, anser Rachel Pain och Susan Smith (Pain, 2003:8; Smith, 1989:194f). Särskilt boendemiljön anses vara betydelsefull för rädsla för brott enligt flera svenska och anglosaxiska undersökningar (Dolmén, 2002:170-174; Wikström, 1990; Wikström, Torstensson & Dolmén, 1997a,b,c; Smith, 1986:128; Skogan & Maxfield, 1981:kap 6). Undersökningar om boendemiljön brukar avgränsas till det närmaste grannskapet. Om det är en mindre ort kan hela orten betraktas som ett grannskap, i en större stad syftar det ofta på stadsdelen eller de närmaste kvarteren. Exakt vad i grannskapet som inverkar positivt eller negativt på rädslan kommer att utvecklas här.

Oordning kännetecknar farliga platser

Karaktären på grannskapet avgörs till stor del av den fysiska miljön. Utifrån miljön i grannskapet drar invånarna slutsatser om brottsligheten och det på-

verkar deras rädsla för brott (Dolmén, 2002:171,177). Planeringen av en stad eller ort kan vara avgörande för rädslan för brott. Till exempel kan många offentliga utrymmen i en miljö underlätta att kontakter knyts mellan människor. Naturliga mötesplatser, som torg och parker, bidrar till att invånarna lär känna varandra, vilket kan öka tryggheten (Lilja, 2002:32f,43). Samtidigt har andra studier visat att torg och parker också uppfattas som typiska brottsplatser (Taylor, 1995:267-275; Lupton, 1999b:11f). Utformningen av de offentliga platserna framstår därför som betydelsefull.

När invånarna i en skotsk stad ombads peka ut vilka områden de ansåg farliga, baserade de till stor del sina omdömen på utformningen av omgivningarna. Exempelvis ansågs dåligt upplysta gator och förfallna och folktomma platser vara otrygga (Bannister, 1993:70-73). Vilka platser som är farliga bedöms också utifrån ordningen som råder på stället. Vandalisering, graffiti och övergivna bilar tyder på oordning i grannskapet (Skogan, 1990:22-46; Wilson & Kelling, 1982:30-36). I sin avhandling om brottslighet och otrygghet har Lars Dolmén gjort mer ingående statistiska analyser av olika bostadsområden. Resultaten visade att bostadsområdets ordningsproblem, social kontroll och social integration inverkar på de boendes otrygghet och oro för brott (Dolmén, 2002:192f).

Goda grannar

En välordnad fysisk miljö är lika viktig för tryggheten som en god social miljö. En behaglig social miljö uppstår då människor trivs i sitt bostadsområde, bor där länge och planerar att bo kvar under en längre tid framöver. I sådana miljöer har invånarna goda kontakter med varandra och känner igen vilka som hör hemma i området, anser Skogan och Maxfield (1981:Kap.6).

Genom en informell, social kontroll över varandra reglerar invånarna omedvetet sina egna och andras beteenden. En sådan social kontroll påverkas av samhällets utformning eftersom det är lättare för invånarna att kontrollera varandra om samhället är litet och om invånarna enkelt känns igen (Wikström, 1990:9f).

I ett samhälle med hög social kontroll bemöts okända människor alltid med viss försiktighet. Därför menar somliga forskare att rädsla för brott kan påverkas av hur många okända människor en invånare möter i sin vardag. Många okända människor i ett område kan öka rädslan för brott. De som bor i en stor, tätbefolkad stad med många olika typer av invånare träffar naturligtvis på fler okända människor än folk i mindre städer. Okontrollerbarheten skulle delvis kunna förklara varför människor i större städer är mer rädda för brott än i mindre städer (Wikström, 1990:8f). En alternativ tolkning är att stadsboende också kan medföra en viss trygghet. Den ständiga närheten till

andra människor och möjligen också det ökande självförtroende av att kunna klara sig i en stad, kan göra människor mindre rädda (jfr Koskela, 1999).

Känslan av tillhörighet har visat sig vara betydelsefull för den sociala miljön och därmed för upplevelsen av trygghet. Kvinnorna i en brittisk studie berättade att de ofta resonerade kring rädslan och dessutom rörde sig kontinuerligt i staden, även på kvällarna. På det viset formade de sin egen bild av vad som skedde på stadens offentliga platser. Genom att regelbundet använda sig av grannskapet och rutinmässigt vistas på området skapas en känsla av tillhörighet. Det gör att invånarna vet vilka de kan lita på och upplever det som att säkerheten inte är något problem så länge de befinner sig inom grannskapet. Utanförskap har därför en negativ inverkan på rädsla för brott (Walklate, 1998b:555-564). Liknande resultat har beskrivits i en studie i Finland (Koskela, 1997) och i en svensk d-uppsats (Sundhage, 2005).

Ryktet om ett område kan ofta påverka rädslan för brott mycket mer än den fysiska och sociala miljön i grannskapet (Pain, 1991:417). Beskrivningar av och rykten om ett område fastnar i folks medvetande och platsen bedöms utifrån dessa föreställningar, visar en svensk studie. Ett exempel är uppfattningarna om storstadsförorterna i Stockholm. De har ofta kritiserats för sin fysiska utformning och för att de bidrar till utanförskap och de associeras automatiskt med kriminalitet. Uppfattningar om ortens identitet visade sig hänga ihop med och påverka invånarnas identitet (Lilja, 2002:20f,5,49).

Tider och personer

Den obehagliga natten

Ljus och mörker influerar människors upplevelser av en plats och av andra människor på platsen (Listerborn, 2000:51). På offentliga platser är människor framför allt rädda för brott när det är mörkt. Utifrån en enkät- och intervjustudie om kvinnors rädsla påpekar Pain att tidpunkten är en lika viktig faktor som platsen i analyserna av rädsla för brott. Mörker ger många gånger upphov till en känsla av otrygghet. I studier om rädsla kan det därför vara viktigt att ta hänsyn till växlingen mellan dag och natt liksom vinter och sommar (Pain, 1997b:238).

Mörkret kan upplevas som farligt eftersom det är svårt att se i mörker. Av den anledningen kan det vara svårt att överblicka både platsen och människorna i omgivningen, vilket kan bidra till otrygghet och rädsla för brott (Warr, 1990:894). I enkätstudier om rädsla för brott brukar den vanligaste frågan vara hur rädda respondenterna är för att gå ut i sina bostadsområden

när det är mörkt. I Storbritannien har svaren på den frågan analyserats mer i detalj genom uppföljande frågor. Det visade sig att av dem som uppgav att de var rädda, berodde rädslan i fjorton procent av fallen på att det var mörkt (Hough, 1995:2).

Årstiderna kan också vara betydelsefulla för rädsla för brott. Enligt en brittisk studie var rädslan som högst under slutet av vintern. Både att gå hem när det var mörkt och att vara hemma på natten upplevdes som mer otryggt på vintern. Skillnaderna var dock väldigt marginella och studien omfattade endast ett litet antal människor (Semmens, Dillane & Ditton, 2002:804ff). Resultaten tyder ändå på att årstider är en faktor som kan vara värd att undersöka ytterligare.

Nästan alla studier om mörkrets inverkan på rädsla för brott har genomförts i länder där antalet mörka timmar på dygnet inte förändras avsevärt under året. I de nordiska länderna varierar däremot de mörka timmarna i hög grad beroende på årstiden. En undersökning av mörkrets inverkan på rädsla kan därför vara särskilt betydelsefull i Norden. I Helsingfors visade en intervjustudie att människor var lika rädda för brott under både vinter- och sommarnätter. Orsakerna till rädslan skilde sig emellertid åt under årstiderna. Intervjupersonerna upplevde vinternätterna som farliga på grund av att mörkret hindrade dem från att få en bra överblick av omgivningen. Sommarnätterna ansågs däremot farliga eftersom det var varmt ute. Värmen innebar att eventuella förövare kunde gömma sig länge och lurpassa på sina offer, menade intervjupersonerna. Hille Koskela, som genomförde studien, drog slutsatsen att det inte bara är mörkret som gör människor rädda för brott nattetid utan allt som förknippas med natten. Särskilt de människor som rör sig ute nattetid och deras beteenden påverkar rädslan för brott, liksom de aktiviteter som pågår i städerna under natten (Koskela, 1998:7, fotnot 9).

Studien i Helsingfors ger indikationer på att rädslan för brott i de nordiska länderna kan skilja sig från andra länder på grund av variationen av antalet ljusa timmar. Medan mörkret kan vara en viktig förklaring till rädslan hos människor utanför Norden, kan tiden på dygnet vara väsentlig för nordbors rädsla för brott.

Den fruktade "främlingen"

Personer som rör sig på offentliga platser påverkar platsens rykte och om området upplevs som tryggt eller otryggt. Människor blir särskilt rädda för brott om okända och avvikande personer rör sig på en plats. I Sally Merrys undersökning beskrev människor att till exempel ungdomsgång, som drog omkring i ett område, gjorde att invånarna kände sig rädda för att utsättas för

brott av gängen. Invånarna som däremot kände ungdomarna i gänget eller hade vänner eller familjemedlemmar som var bekanta med ungdomarna, upplevde ingen rädsla att utsättas för brott. Om människor känner varandra eller inte och om de upplever att många okända personer uppehåller sig på ett område verkar således ha stor betydelse för rädslan, enligt Merry (1981:154f).

Många negativa drag associeras med okända människor. Därför kan en okänd person automatiskt bli någon som många är rädda för. En stor del av rädslan för brott har därför förklarats som en rädsla för ”främlingar” (*”stranger danger”*; Holloway & Jeffersson, 1997a:260). Okända människor anses som farliga eftersom deras beteenden uppfattas vara svåra att förutsäga och kontrollera (Merry, 1981:161). Wesley Skogan skriver att ”främlingar är oförutsägbara: vi förstår inte deras motiv och vi vet inte vad de kan få för sig att göra” (Skogan, 1976:13 i Garofalo & Laub, 1978:245). Uppdelningen i ”vi” och ”de” skapar en föreställning om en grupp som står utanför samhället och en grupp som är inkluderad i samhället. Människor behöver bilden av ”den andre” eller ”främlingen”, menar Bauman och May för att själva känna att de tillhör samhället (Bauman & May, 2001:30-34,43).

Känslan av att ha kontroll anses vara viktig för att människor ska känna sig trygga. Om människor i allmänhet upplever att de har liten kontroll över händelser kan det påverka deras rädsla för brott, menar Skogan och Maxfield (Skogan & Maxfield, 1981:51). Nätter och okända människor verkar anses otrygga på grund av att det inte går att kontrollera eller förutse vad som kommer att hända.

Slutsats av rädslans sammanhang

Det verkar vara vanligt att uppleva en rädsla på offentliga platser och på okända platser. Fler är rädda nattetid eller när det är mörkt ute, särskilt om många okända människor rör sig i området. Upplevelsen av en plats är därför viktig för människors rädsla för brott. Den kan till och med vara viktigare än om personen har råkat ut för ett brott på platsen. Det kan förklara varför hemmet nästan alltid uppfattas som tryggt medan offentliga och okända platser upplevs som otrygga. Grannskapets fysiska utformning och ordning liksom sammanhållningen, tillhörigheten och platsens rykte kan också vara avgörande för människors rädsla för brott.

Samhällsfaktorer som påverkar rädsla för brott

Vilka förhållanden i samhället som inverkar på rädsla för brott har diskuterats flitigt och i detta kapitel görs en genomgång av de vanligaste faktorerna. Hur människor i allmänhet pratar om brott och rädsla med varandra har ansetts betyda mycket för rädslan. En av de främsta förmedlarna av brottsliga händelser är emellertid medierna. Medierna har också länge ansetts vara en viktig orsak till rädsla för brott (t.ex. Gerbner & Gross, 1976). Därför utreds deras betydelse för rädslan särskilt noga i denna genomgång. På senare tid har mediernas betydelse däremot tonats ner och andra fenomen i samhället lyfts fram.

Kriminalpolitiken är ett område vars betydelse har betonats inom forskningen om rädsla för brott under 1990-talet. Medborgarnas ökade ansvar för sin egen säkerhet och riskerna i samhället anses betydelsefulla för rädslan för brott. Kriminalpolitiska uttalanden i media har också visat sig kunna inverka på medborgarnas oro. Forskare har även diskuterat om utformningen av kriminalpolitiken kan påverka rädslan på egen hand.

Samtal om brott

Uppfattningarna om farliga platser, tider och sammanhang formas i stor utsträckning under samtal med bekanta. Det kan till exempel vara samtal med familjen, grannarna eller vännerna. Människors rädsla för brott influeras av de vardagliga samtalen om brott, visar kvalitativa studier (Sasson, 1995; Girling, Loader & Sparks, 2000).

Genom samtal och kontakter tar människor del av varandras erfarenheter av brott. Människor är särskilt intresserade av fall där det går att sympatisera med offret, vilket är vanligast om offret är en äldre person och/eller en kvinna. Berättelser där det går att relatera till brottsoffret influerar människors uppfattningar om risker respektive rädsla mer än något annat, anser Skogan och Maxfield (1981:74). Det har visat sig att de brott som människor helst pratar om är våldsbrott begångna av personer som är obekanta för offret. På så vis liknar människors berättelser nyheterna i medierna. Det har gjort att

människors historier om brott även har kallats för ”improviserade nyheter” (Smith, 1986:121).

När en människa har råkat ut för ett brott leder det vanligtvis till att brotts-offret pratar om brottet med sina bekanta som i sin tur pratar om det med andra bekanta. På så vis blir brottet ett återkommande diskussionsämne i ett stort antal samtal (Caldeira, 2000:28). Många människor har dessutom någon gång bevittnat ett brott (Statistiska centralbyrån, 2004:82), eller känner någon som har råkat ut för ett brott, visar svenska studier (Carlsson, 2002:33f). Resultatet blir att ett stort antal personer har hört talas om andra som direkt eller indirekt har drabbats av brott.

Rykten blir sanningar och sanningar blir rykten

En intervjustudie i England har visat att mycket av individens uppfattningar om brottsligheten formas av händelser på annan ort och av rykten som florerar i andra trakter. Samtidigt kan händelser i människors lokala miljö uppmärksammas globalt (Girling, Loader & Sparks, 2000:5-7,11). Lokala rykten och utbredningen av myter om brott i en småstad har analyserats i ytterligare en engelsk studie. Den visade att dagliga samtal om brott spred och förstärkte föreställningarna om att brottsligheten ökade och blev allt råare. Diskussionerna om brotten påverkades både av lokala och globala nyheter om brott och av löpande, uppdaterade iakttagelser och rykten. Fakta och myter om brott och farliga platser förenades i historier som ofta stod oemotsagda. Historier växte fram om specifika områden där det var särskilt riskabelt att befinna sig eftersom farliga personer uppehöll sig där. Berättelserna om dessa potentiella brottsplatser, ”främlingar” och brott förmedlades både genom samtal mellan invånarna och via lokala medier (Taylor, 1995:267-272,277-284). I samtalen om brott kan verkliga händelser omvandlas till historier och rykten. Dessa berättelser kan i sin tur bli en lokal folktro som influerar människors dagliga aktiviteter och deras rädsla för brott, visar en tredje engelsk studie (Smith, 1986:123-128).

Mediers inverkan på rädslan

Medierna³¹ har i allmänhet fått bära ett stort ansvar för rädsla för brott eftersom mycket information om brottsligheten kommer därifrån. Det är särskilt mediernas sätt att presentera nyheterna om brott som anses kunna påverka människor negativt. Hur mycket medierna influerar sina konsumenter och på

³¹ Med medier avses i denna rapport tv, tidningar och radio. Fiktionsmedier tas inte upp i denna genomgång.

vilket sätt de inverkar på rädsla för brott är däremot inte helt tydligt. Därför kommer detta kapitel att diskutera mediernas roll.

Ovanliga brott är vanliga i medier

Brott är ett av de mest populära ämnena i alla former av medier, en stor del av utrymmet i medier ges åt just brottslighet (Chermak, 1994:95ff). En analys av svenska medier visade att de brott som rapporteras i medier inte återspeglar kriminaliteten. Istället lyfter medier fram brott som är ovanliga, spännande och våldsamma. De vanligaste brotten beskrivs mindre sällan (Dahlgren, 1987:31,35,16). Det slumpmässiga våldet får stort utrymme, särskilt i USA används begreppet ”slumpmässigt våld” (*random violence*) allt oftare av journalister (Best, 1999:5f).

Det är inte bara brott som skildras flitigt i nyhetsmedier utan även rädsla för brott är ett vanligt förekommande ämne som uppmärksammas allt mer. I en amerikansk studie framgick det att rädslan inte alltid var knuten till en händelse. Många gånger användes rädsla i vid mening och det fanns en generell tendens att lyfta fram och fokusera på rädslan oavsett nyheten. I nyheter om brott, våld och droger var rädslan många gånger en större nyhet än själva brottet (Altheide, 2002:98f).

Påverkar medier rädslan för brott?

Genom att medier beskriver och lyfter fram brott, ökar människors medvetenhet om brott (Kilchling, 2003:76). Det är emellertid mycket svårt att påvisa hur medierna påverkar rädslan. Många studier har undersökt sambandet mellan mediekonsumtion och rädsla för brott. Trots det har ett tydligt och övergripande statistiskt samband mellan medier och rädsla för brott sällan upptäckts i kvantitativa studier (Ditton m.fl., 2004:597). Däremot har intervjustudier visat att medier kan påverka människors rädsla för brott men resultaten är motstridiga (Reiner, 1997:219).

Människans individuella egenskaper, liksom framställningen av en nyhet verkar vara avgörande för mediernas inverkan på rädsla för brott. Ett exempel på detta kommer från en skotsk intervjustudie där intervjupersonerna delades in i tre grupper utifrån hur oroliga de var för brott. Det visade sig att människorna i de tre grupperna använde medier på olika sätt för att bekräfta eller avfärda sin oro. De som bara oroade sig lite för brott använde sina egna erfarenheter från vardagslivet som en motbild till mediernas beskrivningar av brottsligheten och blev därför inte rädda. Personerna som var måttligt oroade hade svårt att avgöra hur de skulle tolka mediernas bild av brottsligheten eftersom den inte stämde överens med deras egna upplevelser av brott som ovanliga händelser. De som var mest oroliga för brott tog till sig mediernas be-

skrivningar av brottsligheten och blev mer rädda för brott (Ditton m.fl., 2004:605f).

Analyserna av sambandet mellan tv-tittande och rädsla för brott har visat att tv-programmen troligen inte ökar rädslan för brott. Tv-nyheter ökar nämligen upplevelsen av trygghet på den egna orten men gör samtidigt människor mer rädda för brott på andra platser (Heath och Petraitis, 1987:97,100). I likhet med tv-tittandet blir även tidningsläsare i allmänhet trygga av att läsa om brott som har begåtts på någon annan ort. Läsarna jämförde, ofta omedvetet, sin egen ort med den som beskrevs i nyheterna och kunde konstatera att det var tryggt där de själva bodde (Liska & Baccaglioni, 1990:360,372).

Lokala nyheter om brott kan däremot skrämman upp människor (Chiricos, Escholz & Gertz, 1997:342; Romer, Hall Jamieson & Aday 2003:102). En studie i USA fann samband mellan hur mycket en individ såg på lokala nyheter och rädslan för brott. Resultaten tolkades som att lokala nyheter framstår som mer verkliga eftersom tittarna och läsarna känner till var brottet har begåtts och de kanske också känner till brottsoffret, vilket gör dem mer rädda för brott (Escholz, Chiricos & Gertz, 2003:410).

Forskare har haft svårt att hitta något generellt samband mellan hur mycket människor tittar på tv och rädsla för brott (Doob & MacDonald, 1979:177). Tv-program som visar att brottslingar grips kan till och med lugna allmänheten och skapa trygghet hos tittaren (Sparks, 1992:93). Spektakulära våldsbrott kan således göra allmänheten mer rädd för brott medan en ”lycklig utgång” av händelsen kan lugna. Samtidigt skrämmer dramatiseringar av verkliga brottsfall upp människor (Escholtz, Chiricos & Gertz, 2003:411).

Världsomfattande nyheter om brott verkar minska rädslan för brott bland människor som befinner sig långt ifrån där brotten har skett. Ett sådant exempel är terrorangreppet den 11 september 2001 i USA. En dansk studie före respektive efter attackerna visade att andelen som var mycket bekymrade över våld och kriminalitet minskade. Andelen som bekymrade sig över krig ökade emellertid. Resultaten tolkas som att terrorattackerna avleder människors uppmärksamhet från vardagens bekymmer samtidigt som medierna fokuserar mindre på lokala brott efter händelserna (Clausen, 2002:16-21). En isländsk studie visade på liknande resultat. Efter den 11 september attackerna ökade andelen Reykjavikbor som uppgav att de kände sig trygga. Samtidigt publicerade den största morgontidningen i Reykjavik färre negativa artiklar om kriminaliteten i Reykjaviks centrum. Forskarna anser att studien stöder tesen att medierna beskrivningar av brott influerar människors rädsla för kriminalitet (Gunnlaugsson & Þórisdóttir, 2003:108ff.).

Ett generellt problem vid studier av medier är dock att veta om människor verkligen blir rädda av att läsa om och titta på nyheter om brott eller om det är rädda människor som tillägnar sig många brottsnyheter (Pollack, 2001:51; Reiner, Livingstone & Allen, 2001:179). Nyheter uppfattas och tolkas på olika sätt och sådant kan vara svårt att mäta (Reiner, 1997:219). Ytterligare ett problem är att det kanske inte är kvantiteten som är avgörande för rädslan för brott utan karaktären på mediernas rapporteringar (Ditton, m.fl., 2004:607). Forskningen har således inte kunnat visa till vilken grad medier påverkar rädsla för brott, bara att medier riktar människors uppmärksamhet mot brottsligheten.

I samspel med politiska uttalanden har medier däremot visat sig ha en stor betydelse för människors oro för brott. I en amerikansk studie som jämförde statistiska data var det tydligt hur medier och politiker samverkade i att lyfta fram brottsligheten. Det fanns ett klart samband mellan när medier och politiker uppmärksammade kriminaliteten och beskrev den som allvarlig och då människor ansåg att brottsligheten var landets största problem. Fenomenet var dessutom ömsesidigt förstärkande, ju mer brottsligheten uppmärksammades i medier och av politiker, desto mer oroades människorna av kriminaliteten. Det gjorde i sin tur att medier och politiker lyfte fram brottsligheten ännu mer (Beckett, 1997:15f, 23ff). I en svensk avhandling har samspelet mellan medier, kriminalpolitik och brottslighet studerats ingående. Studien visade att de centrala teman som fanns i medier och inom kriminalpolitiken var väldigt lika, även om växelspelet mellan medier och kriminalpolitik skiftade i både styrka och riktning (Pollack, 2001:27, 306-311).

Kriminalpolitik och medborgarnas ansvar

Samtidigt som mediers betydelse för rädsla för brott har tonats ner inom forskningen under 1990-talet, har kriminalpolitikens betydelse lyfts fram. Teorier om hur kriminalpolitiken anses påverka den enskilda individens rädsla för brott kommer att beskrivas i detta avsnitt.

En stor del av kriminalpolitiken kommuniceras till allmänheten genom medier. Kriminalpolitiken kan dock på egen hand influera medborgarnas uppfattningar om brottsligheten. Somliga forskare menar att politiker, liksom medier, i stor utsträckning kan driva egna frågor och på det sättet påverka medborgarna. Allmänheten influeras exempelvis av om fokus inom kriminalpolitiken ligger på brottslingen eller brottsoffret. Politikerna förmedlar även åsikter om orsakerna till brottsligheten och åtgärder mot den. Dessutom anger politikerna vilka de anser har ansvaret för tryggheten, om det är polisen eller om det är medborgarnas ansvar (Tham, 2001b:5-10).

I allt större utsträckning anses medborgarna få ett ökat ansvar för sin egen säkerhet (Rose, 2000:322). Sådana tendenser finns både i Sverige och i resten av Europa, menar en del forskare (Listerborn, 2002; Garland, 2001; Hörnqvist, 2001). I Sverige drivs en politik där medborgarna ska ta större ansvar för att hjälpa till att förebygga och bekämpa brottsligheten. Enligt politikerna är det ”alltmer tydligt att rättsväsendet inte ensamt kan bekämpa brottsligheten” (Justitiedepartementet, 1996:12). Carina Listerborn beskriver hur fler och fler invånare engageras i det brottsförebyggande arbetet och de uppmanats att hjälpa polisen med att förebygga brott genom nattvandringar och grannsamverkan. Samtidigt har samhällsutvecklingen lett till att säkerhet har blivit en tjänst som ofta kan köpas i form av vakter, larm, lås och galler. Privata vakter anställs i större utsträckning och tekniska lösningar som portkoder och övervakningskameror installeras (Listerborn, 2002:143 220f).

En del forskare anser att allmänhetens medvetenhet om brottsligheten och om krav på att de själva ska skydda sig mot brott leder till oro för brott. Människor har nämligen svårt att skydda sig själva mot alla risker i samhället och de förväntar sig att rättsväsendet ska skydda dem mot brott (Garland, 2001:155). Det är emellertid svårt att veta hur människors ökade ansvar för sin egen säkerhet påverkar deras rädsla för brott. Ansvaret kan nämligen också ge människor en känsla av att de har mer kontroll över brottsligheten vilket får dem att känna sig tryggare. Det är avgörande att medborgarna känner att de kan vidta tillräckliga brottsförebyggande åtgärder, på det viset går det att undvika att ansvaret leder till en ökad rädsla för brott (Caldeira, 2000:90f).

Det verkar som om kriminalpolitiken både skulle kunna inverka positivt och negativt på rädsla för brott. Det anses svårt att empiriskt pröva detta samband och genomföra studier som kan styrka kriminalpolitikens påverkan. Däremot har undersökningar, som redovisades i förra kapitlet, visat att människors rädsla för brott och deras uppfattningar om brottsligheten påverkas av mediernas beskrivningar kombinerat med kriminalpolitiska uttalanden.

Slutsats av samhällsfaktorer som påverkar rädslan för brott

Gemensamt för samhällsfaktorerna är att det är svårt att visa hur mycket de påverkar rädslan för brott. Sannolikt påverkas rädsla indirekt av diskussionerna om brott i människors privata samtal, i medier och i den kriminalpolitiska debatten. Forskarna menar att samtal om brott och mediernas beskrivningar är betydande för människors rädsla. Föreställningar om brott och

rädsla verkar således influera rädslan för brott. Samtalen med andra sprider både fakta och överdrifter om brott och rädsla för brott. På samma sätt verkar medier fungera. Frågan om kriminalpolitiken påverkar rädslan för brott är inte helt klarlagd men forskare verkar anse att den troligen har ett indirekt inflytande.

Sammanfattande diskussion

Rädslan för brott är inte tydligt kopplad till utsattheten för brott eller risken att utsättas för brott. Därför kan rädslan vara svår att förstå om det inte görs djupare analyser av orsakerna till att individer är rädda eller orädda. Förklaringarna till människors rädsla för brott visar att ett stort antal faktorer är betydelsefulla. Forskare anser därför att rädsla för brott bör förstås utifrån en bred ansats (Smith, 1987:16). Sammantaget anser forskarna att rädsla för brott beror på faktorer hos individen, gruppfaktorer, situationella faktorer och samhällsfaktorer. Det finns således inte någon enkel förklaring till rädsla för brott. Rädsla för brott är inte bara rädsla för *brott*.

Sammanställningen av litteraturen visade att forskningen dominerades av den inriktningen som utforskar orsakerna till rädslan för brott. Fokus ligger på diskrepansen mellan brott och rädsla, och hur rädslan kan förklaras med hjälp av andra faktorer än brott. Det händer också att forskningen kombinerar två synsätt: både hur diskrepansen mellan utsatthet och rädsla kan förklaras och hur rädslan är relaterad till brottsligheten.

Motsättningar

Det förekommer en hel del oenigheter inom forskningen om rädsla för brott. Det kan bero på forskarnas olika synsätt som kan rikta in forskningen mot olika områden. Det kan också förklaras av att olika mätmetoder ger olika resultat. En tredje förklaring är att kunskapen om rädslan växer i takt med forskningen och därför utvecklas förståelsen av rädsla för brott konstant. De motsättningar och tvistefrågor som har framkommit utifrån denna litteraturstudie kommer att redovisas i detta kapitel.

Rädslan är statisk – rädslan varierar

I en stor del av forskningen har rädsla för brott beskrivits som något som ständigt varierar i styrka och omfattning. Rädslan upplevs som mer eller mindre stark i vissa situationer. Samma människor kan ibland känna en väldigt intensiv rädsla medan de inte upplever någon rädsla alls i andra situationer. Den förändras också beroende på individuella omständigheter och förhållanden i samhället. Om rädsla för brott lyfts fram mycket i medier och

inom kriminalpolitiken kan det påverka rädslan hos människor. Det finns en stor medvetenhet om att rädslan är situationsbunden och att den påverkas av mätmetoderna. Samtidigt behandlar många forskare rädsla för brott som en oföränderlig upplevelse. Trubbiga frågeformulär används med frågor som ofta innehåller oklara definitioner och svarsalternativen har mångtydiga val som ”ganska rädd” och ”mycket rädd”.

Kvantitativ metod – kvalitativ metod

Diskussionerna om kvantitativ respektive kvalitativ metod hänger ihop med huruvida rädsla för brott anses vara statisk eller om den varierar, och om den således kan kvantifieras eller inte. Kvantitativt inriktade forskare är främst intresserade av att undersöka andelen som är rädda. För dessa är utgångspunkten att rädslan för brott går att mätas och kvantifieras. Den kvalitativa forskningens syfte är emellertid inte att studera andelen rädda utan främst att utforska orsakerna till rädsla för brott. Inom den forskningsinriktningen som studerar orsakerna till rädsla för brott används ofta kvalitativa metoder där förståelsen av en annan människas upplevelser är viktiga. De kvalitativt inriktade forskarna anser att kvalitativa metoder är bättre lämpade att studera ett så komplext ämne. De menar att kvantitativa studier inte kan studera rädslan eftersom den är så föränderlig. För att undersöka rädslan och hur den påverkar människors liv rekommenderar de djupintervjuer med både rädda och orädda människor.

Rädslan är omfattande – rädslan är marginell

Om rädslan är omfattande eller inte beror på vad den jämförs med. Det går till exempel att bedöma rädslan för brott i förhållande till nivån på brottsligheten, utvecklingen av andelen rädda och jämföra andelen rädda i Sverige med andelen i andra länder. Utifrån det går det att göra en bedömning av om rädslan för brott är en omfattande eller marginell företeelse. Bedömningen influeras också av hur rädslan för brott förklaras. Om den anses orsakas av andra faktorer än brott kan en jämförelse bakåt i tiden eller med andra länder vara rimlig. Om rädsla för brott ses som en effekt av nivån på brottsligheten bör rimligtvis bedömningen av nivån göras utifrån en jämförelse med brottsligheten. Rädslans omfattning påverkas dessutom av hur rädslan definieras. En större andel människor anger rimligen att de har varit oroliga någon gång i livet än allvarligt rädda under det senaste året. På så vis inverkar definitionen och frågornas formulering på rädslans omfattning.

Rädslan orsakas av brott – rädslan orsakas av andra faktorer än brott

Rädsla för brott kan ses som främst orsakad av brott eller främst av andra faktorer än brott. Det finns tendenser till två olika synsätt inom universitetsforskningen och vid olika myndigheter. Inom den svenska universitetsforskningen verkar det som om studier om orsakerna till rädslan för brott dominerar. Andra faktorer anses nödvändiga att studera för att förstå rädslan. Detta verkar också vara den huvudsakliga inställningen hos majoriteten av anglosaxiska forskare och myndigheter. Bland svenska myndigheter tenderar fokus främst att ligga på hur rädslan för brott är kopplad till utsattheten för brott och rädslan ses som en direkt konsekvens av brottsligheten.

Rädslan är en del av viktimologin – rädslan är ett fristående ämne

Rädslan för brott kan betraktas som en del av brottsofferforskningen, viktimologin, eller som ett fristående ämne beroende på om den i huvudsak anses orsakas av brott eller även av andra faktorer. Viktimologisk forskning inkluderar främst dem som har utsatts för brott. Forskningen om rädsla för brott inbegriper också dem som aldrig har utsatts för brott men ändå är rädda. Viktimologisk forskning utgår i huvudsak från brottsligheten som grund till rädslan. Forskningsinriktningen som studerar rädsla för brott lyfter främst fram andra faktorer än brott.

Rädslan är irrationell– rädslan är rationell

Huruvida rädsla för brott ska ses som irrationell eller rationell är en diskussion som fördes främst när rädslan för brott började undersökas på 1970-talet. Då utgick studierna oftast från rädslan för brott i förhållande till brottsligheten men liknande diskussioner har också förts på senare tid. Inställningen att rädslan för brott är irrationell och således överdriven grundar sig ofta på jämförelser med risken att utsättas för brott. Eftersom rädslan för brott inte alltid hänger ihop med risken att utsättas för brott betraktas den som överdriven. Att rädslan är rationell är däremot en åsikt som har växt fram som ett resultat av att andra faktorer än brott anses kunna förklara rädslan.

Kvinnor är rädda för brott – män är rädda för brott

Kvinnors rädsla för brott har ofta lyfts fram medan mäns rädsla är ett nytt och outforskat område. Ofta jämförs kvinnornas rädsla för brott med männens. Studier av männens rädsla betraktas ibland som ett ifrågasättande av kvinnors högre rädsla för brott. Det behöver emellertid inte betyda att det

finns en motsättning mellan att studera kvinnors respektive mäns rädsla men ibland framställs det så inom litteraturen.

Äldre är rädda för brott – barn är rädda för brott

Äldres och yngres rädsla för brott kan betraktas på liknande vis som kvinnors och mäns rädsla. Äldre framhålls ofta eftersom de flesta undersökningar brukar visa att den högsta andelen rädda finns bland de äldre. På senare år har barns rädsla för brott lyfts fram och ställts mot äldres rädsla. Det behöver inte nödvändigtvis röra sig om någon direkt motsättning mellan de två inriktningarna, snarare är barnen en ny grupp som lyfts fram.

Staden gör människor rädda – staden gör inte människor rädda

Flera studier har belagt att förhållanden i städerna kan bidra till människors rädsla för brott. Ibland tenderar emellertid stadens nackdelar att överbetonas och fördelarna glöms bort. Att ständigt vara omgiven av okända människor och röra sig i ovana miljöer tolkas som negativa upplevelser i de flesta studier om rädsla för brott. Städer behöver däremot inte göra alla människor mer rädda för brott. Att omges av okända människor kan lika gärna innebära en trygghet på grund av den ständiga närheten till andra. Det kan också utveckla människors förmåga att umgås med främmande individer, att bli så kallad gatusmart (*street wise*).

Hemmet är tryggt – hemmet är otryggt

”Har du avstått från att gå ut på kvällen av oro för brott?” är den vanligaste frågan i många undersökningar om rädsla för brott. I detta ligger antagandet att människor inte är rädda för brott i sina hem. Frågor om rädsla för brott i hemmet ställs mycket sällan. Samtidigt finns det en medvetenhet om att många, särskilt kvinnor, utsätts för brott i sina hem. Det finns därför en motsättning i studierna om rädsla för brott och upplevelsen av hemmet. Det blir främst problematiskt för den forskningsinriktningen som utgår från att rädslan hänger ihop med utsattheten för brott. Både bland allmänheten och bland forskarna förekommer således delade uppfattningar om hemmet; hemmet som tryggt och hemmet som otryggt.

Medier påverkar rädslan – medier påverkar inte rädslan

Mediers inverkan på rädsla för brott har ofta lyfts fram. Under vissa perioder har medier tilldelats ett stort ansvar för rädslan för brott. På senare tid har mediers inverkan på rädslan däremot tonats ner. Numer anses främst vissa former av medier, exempelvis lokaltidningar, inverka på rädslan för brott. Om medier och politiker driver samma frågor verkar också kunna ha en stor

betydelse för rädslan för brott. Faktorer hos publiken antas emellertid influera graden av påverkan. Samtidigt menar forskare att det är svårt att visa på vilket sätt medier påverkar rädsla för brott. Medier kan nämligen ha en mängd olika former: nyhetsprogram, filmer, tv-spel och deckare. Att särskilja en sådan mediekulturs inverkan på rädslan för brott från andra faktorer är komplicerat.

Kriminalpolitiken påverkar inte rädslan – kriminalpolitiken påverkar rädslan

När kriminalpolitiken förändrades i Sverige och resten av Europa under 1990-talet, tillskrevs den också en allt större betydelse för rädslan. Tidigare verkar kriminalpolitikens inverkan på rädslan för brott inte ha diskuterats i samma utsträckning. Flera forskare anser numer att medborgarnas ökande ansvar för sin egen säkerhet och den växande medvetenheten om brottsligheten leder till oro för brott.

En ny forskningsinriktning?

Genomgången visar inte bara på ett flertal motsättningar och tvistefrågor i forskningen om rädsla för brott. Den visar också på tendenser till en äldre och en nyare inriktning inom forskningen som sammanfattas i Tablå 2.

Tablå 2. Motsättningar inom forskningen om rädsla för brott

Rädslan är statisk	Rädslan varierar
Kvantitativ metod	Kvalitativ metod
Rädslan är omfattande	Rädslan är marginell
Rädslan orsakas av brott	Rädslan orsakas av andra faktorer än brott
Rädslan är en del av viktimologin	Rädslan är ett fristående ämne
Rädslan är irrationell	Rädslan är rationell
Kvinnor är rädda för brott	Män är rädda för brott
Äldre är rädda för brott	Barn är rädda för brott
Staden gör människor rädda	Staden gör inte människor rädda
Hemmet är tryggt	Hemmet är otrött
Medier påverkar rädslan	Medier påverkar inte rädslan
Kriminalpolitiken påverkar inte rädslan	Kriminalpolitiken påverkar rädslan

Uppdelningen i tablån är framförallt tidsmässig. Det är emellertid svårt att dra tydliga gränslinjer mellan de olika uppdelningarna av äldre och nyare forskning. En grov gränsdragning kan dock göras mellan den äldre inriktningen på 1970- och 1980-talet och den nyare på 1990- och början på 2000-talet.

Den äldre inriktningen är förstaelig utifrån tidsandan och den spirande forskningen om rädsla för brott under 1970- och 1980-talet. Under den perioden växte forskningen om rädsla för brott fram som en följd av de tidiga opinionsundersökningarna om rädslan för brott. Undersökningarna visade på en omfattande rädsla som inte stod i proportion till andelen utsatta. Särskilt rädda var kvinnor, äldre och storstadsbor. Fokus låg på rädslan för brott utomhus. En kvantitativ kunskapsbas om rädslan för brott började byggas upp. Rädslan jämfördes med brottsligheten och risken att utsättas för brott och rädslan utvecklades som en del av viktimologin. Medierna ansågs också ha en stor betydelse för rädslan.

Under 1990-talet växte rädsla för brott till ett fristående forskningsfält. Forskare sökte efter nya sätt att undersöka och beskriva ämnet. Fler kvalitativa studier gjordes där resultaten ledde till att rädslan problematiserades i allt större utsträckning. Rädslan beskrevs mer och mer som komplex och varierande, orsakad av fler faktorer än brott. Den irrationella rädslan förklarades, liksom kvinnors och äldres omfattande rädsla. Rädsla för brott bland män, barn och ungdomar lyftes fram. Att hemmet är tryggt och staden otrygg ansågs inte längre som något självklart. Mediers inverkan på rädslan tonades ner. Kriminalpolitiken lyftes fram och ansågs kunna påverka rädslan för brott.

Forskningen om rädsla för brott inkluderar således flera motsättningar. Lika så domineras den svenska debatten om rädsla för brott av motsättningar som förenklat kan sammanfattas i två synsätt, dels synen att rädslan för brott är en konsekvens av brottsligheten, dels att rädslan till en del är separat från risken att utsättas för brott. Den här litteraturöversikten har försökt att inkludera båda synsätten och redovisat hur rädsla för brott har förklarats i litteraturen samtidigt som brottslighetens betydelse för rädslan har diskuterats.

Idag har forskningen om rädsla för brott en lång historia och det finns en mängd undersökningar att ta hänsyn till när rädslan ska beskrivas och tolkas. Från att ha varit en mindre del av viktimologin är rädsla för brott ett fenomen som idag engagerar hela samhället. I Sverige är det ett ämne som har fått allt större uppmärksamhet. Rädsla för brott har inte bara växt till ett eget ämne inom den kriminologiska forskningen utan också utvecklats till en politisk fråga med stor betydelse för de politiska partierna, brottsoffer- rörelsen och kvinnorörelsen.

Den forskningen om rädsla för brott som växte fram under 1990-talet pekar på betydelsen av att problematisera ämnet. Rädslan för brott är komplex och föränderlig och förstås på olika sätt av olika människor. Därför är det problematiskt att enbart försöka uppskatta och förstå rädslan i enkäter med fasta frågor. För att bättre förstå rädsla för brott, vilka föreställningar människor har om rädsla, hur de konstruerar rädsla, oro och risk, och vad som påverkar dessa föreställningar krävs ett annat angreppssätt. Intervjustudier gör att rädslan kan beskrivas mer detaljerat och mångsidigt. Denna litteraturstudie följs därför av en intervjustudie som har som syfte att undersöka människors upplevelser av rädsla för brott.

DELSTUDIE II. Rädsla för brott och uppfattningar om brott hos intervju personer

Inledning

Det finns många föreställningar om rädsla för brott i samhället. Politikerna, forskarna och medierna bidrar med olika skildringar av rädsla. Ofta debatteras omfattningen av rädslan för brott och olika företrädare kräver åtgärder för att minska rädslan. Vanligtvis framhålls olika grupper av befolkningen som särskilt rädda. De olika föreställningarna lyfts fram och det skapar en diskussion kring rädsla för brott i samhället. Uppfattningar om brottslighet och rädsla formas också i vardagens samtal. Diskussioner med familjen, grannarna och vännerna bidrar till människors uppfattningar om rädsla och brott, visar kvalitativa studier (Sasson, 1995; Girling, Loader & Sparks, 2000).

Den ”grupp” som ofta framhålls som särskilt rädd i olika sammanhang är kvinnorna. I den statliga utredningen ”Slag i luften. En utredning om myndigheter, mansvåld och makt” skriver utredarna:

I kvinnors liv är våld en del av vardagen, där den egna utsattheten eller andra kvinnors utsatthet för våld, och rädslan för att utsättas för våld, ständigt är närvarande.

(Slag i luften, SOU 2004:121, s.12)

Utredarna betraktar rädsla för brott som ett konstant tillstånd för kvinnor. I utredningen nämns rädslan i samband med en diskussion om våld mot kvinnor och den används som en grund för att politiker bör initiera mer effektiva åtgärder för att förhindra mäns våld mot kvinnor.

Mediernas beskrivningar av rädsla för brott påminner ofta om dem som drivs av politikerna. Många gånger beror det på att politikerna för fram sina budskap i medierna. Rädsla för brott är ett vanligt förekommande ämne i medierna och enskilda personer intervjuas ofta och får berätta om sin rädsla. Olika statistiska undersökningar citeras också flitigt för att visa på den omfattande rädslan för brott. En artikel från Dagens Nyheter hänvisar till en Sifo-undersökning men här lyfts främst unga mäns rädsla fram istället för kvinnors rädsla, rubriken är i fetstil:

Åtta av tio tycker att samhället blivit otryggare visar ny Sifo: ”Unga män mest rädda för våld”

Två av tre unga män mellan 18 och 29 år är rädda för att bli misshandlade eller utsättas för ”stökiga ungdomsgäng”. Mer än var tredje ung kvinna känner sig också rädd i sitt eget bostadsområde.

(Dagens Nyheter, 020909, s.4)

Forskningens syn på rädsla för brott skiljer sig emellanåt från mediernas och politikernas. Exempelvis är inte alla forskare övertygade om att rädsla för brott spelar en så betydande roll i människors vardag som den ofta framställs som i artiklar och politiska dokument. Vissa forskare menar att rädsla för brott snarare bör betraktas som ett konstruerat begrepp utan objektiv grund. Jason Ditton har genomfört många undersökningar på området och påstår exempelvis, något provokativt, att ”rädslan för brott existerar inte” (Evening Press, 020312). Få andra forskare skulle gå lika långt i sina ifrågasättanden av rädslan. Samtidigt kännetecknas forskningen av problematiseringar av ämnet. Särskilt kritiserade är de kvantitativa undersökningarna (Boers, 2003:19; Farrall m.fl., 1997:658-679; Ferraro & LaGrange, 1987:242).

Kvalitativa intervjuer kan ge en annan bild av rädsla för brott, jämfört med hur rädsla framställs i kvantitativa undersökningar, inom politiken och i medierna. Intervjuer är dessutom en särskilt lämplig metod för att studera komplexa och emotionella fenomen som rädslan för brott (Koskela, 1999:8f). I denna studie kommer jag att utforska människors egna upplevelser av rädsla för brott och se hur den är kopplad till deras föreställningar om brottsligheten.

Syftet med denna intervjustudie är följaktligen att undersöka ett antal intervjupersoners upplevelser av rädsla för brott. De huvudsakliga frågeställningarna är:

- Vad har dessa människor för föreställningar om brottsligheten, brottslingar och brottsoffer?
- Vad påverkar deras rädsla för brott?
- Hur konstruerar de rädsla, oro och risk för brott?

I presstudiens slutsatser kommer intervjupersonernas upplevelser av rädsla för brott och deras föreställningar om brottsligheten att jämföras med dagspressens beskrivningar av rädsla (delstudie III) och ställas mot forskningens

bild (delstudie I). Även i avhandlingens slutsatser kommer de tre studierna att relateras till varandra.

Metod

Varför djupintervjuer?

I denna studie undersöks människors upplevelser av rädsla för brott med hjälp av djupintervjuer. Steinar Kvale menar att styrkan med intervjusamtalen är ”att det kan fånga en mängd olika personers uppfattningar om ett ämne och ge en bild av en mångsidig och kontroversiell mänsklig värld” (Kvale, 1997:14). Rädslan för brott är särskilt lämplig att undersöka med hjälp av intervjuer. Intervjuer gör att forskaren kan sätta sig in i individens personliga upplevelser och förstå rädslans dynamiska karaktär, menar Hille Koskela (1999:9).

De vanligaste formerna av intervjuer är gruppintervjuer, narrativa intervjuer och djupintervjuer. I denna studie har jag ansett att djupintervjuer är den mest lämpliga metoden³². Djupintervjuer förstås i detta sammanhang som längre, individuella intervjuer där intervjuaren strävar efter att uppnå en ingående förståelse för andra människors upplevelser och tankar. Sådana intervjuers syfte är att få mångskiftande beskrivningar om människors liv och om specifika teman och situationer (Kvale, 1997:34f). Intervjuerna i denna studie har varit inriktade på beskrivningar av rädslan för brott. Ambitionen har varit att få tillgång till unika upplevelser och tankar om rädsla som upplevs som betydelsefulla av intervjupersonerna. Dessutom finns det en strävan att studera människors gemensamma erfarenheter av rädslan för brott.

³² Gruppintervjuer har inte ansetts passa för denna studie. Det beror på att syftet i den här undersökningen har varit att få människor att berätta om personliga och ibland också känsliga upplevelser och tankar. Sådant kan upplevas som allt för utelämnande i en grupsituation (Thomsson, 2002:71ff). Jag har också övervägt att använda mig av en narrativ intervjuteknik. Narrativa intervjuer fokuserar på människors berättelser och dess strukturer och språk (Kvale 1994:174; Trost, 1997:28). Det förutsätter emellertid att intervjupersonerna kan berätta historier och att de svarar på frågor med berättelser (Mischler, 1986:67f). Narrativa intervjuer riskerar därför att utesluta intervjupersoner som inte är bra på att berätta men som ändå kan bidra med intressanta upplevelser om rädsla för brott.

Urval

Valet av intervjupersoner gjordes utifrån att intervjuerna skulle resultera i mångsidiga beskrivningar av rädslan för brott. Strategin blev därför att försöka få en variation av intervjupersonerna (jfr Patton, 1987:53). Utifrån det konstruktionistiska perspektivet är det viktigt att urvalet är varierat eftersom det möjliggör en bred analys (Becker, 1998:67). Urvalet baserade sig på faktorer som anses vara betydelsefulla för rädslan för brott enligt forskningen på ämnet. Undersökningar har visat att rädsla bland annat influeras av faktorer som ålder (Warr, 1984), kön (Pain, 1993), ekonomiska förhållanden (Pantazis, 2000), bostadsort (Dolmén, 2002) och etnicitet (Martens, 1998). Därför valdes intervjupersoner som skiljde sig från varandra när det gäller dessa faktorer. Syftet med det varierade urvalet var däremot inte att söka upp de mest extrema eller ovanliga människorna utan främst att få en blandning av många olika individer. Syftet med urvalet var inte heller att få ett maximalt varierat urval i en statistisk mening utan främst att få med olika typer av intervjupersoner. Jan Trost (1997:105-107) rekommenderar ett liknande urvalsförfarande och kallar det för ett strategiskt, heterogent urval. Han beskriver det som en strävan att få en så stor variation som möjligt av människor men med en specifik representation av vissa faktorer. Denna undersökning har dock inte ett lika strategiskt urval som Trost förespråkar och syftet är inte att få exakt lika många individer i de olika grupperna utan främst att en mångsidighet ska finnas representerad.

För att få en variation på intervjupersonerna i denna studie kontaktade jag elva bekanta som bodde i olika områden i Stockholm. De ombads att komma med förslag på personer som skulle kunna tänka sig att ställa upp på en intervju. Personerna som föreslogs skulle inte vara nära bekanta till någon av de elva personerna och vara så olika varandra som möjligt, ibland föreslog de sina bekantas bekanta. Utifrån förslagen valde jag ut tjugo personer som skilde sig från varandra så mycket som möjligt med avseende på ålder, kön, etnicitet och bostadsort i Stockholmsområdet. Bland de utvalda var det exempelvis en kompis mammas chef, en person som min bekant brukar handla hos och en granne till min kompis ena släkting. Personerna tillfrågades därefter om de ville delta i en intervjustudie om brott och rädsla för brott. Två personer valde att inte delta, vilket gjorde att ytterligare två personer tillfrågades. Hälften var män, hälften kvinnor och deras ålder varierade mellan 16 och 93 år. De bodde i mycket olika områden i Stockholm, alltifrån områden som har rykten om sig att befolkas av fattiga invånare med en överrepresentation av invandrare, till områden som anses vara lugna och befolkade av en svensk, rik överklass.

Att be människor rekommendera intervjupersoner är en metod som används vid så kallade snöbollsurval. Snöbollsurvalet är en ofta använd metod vid

intervjustudier. Metoden innebär att forskaren utgår från några nyckelpersoner som rekommenderar ytterligare personer att intervjua och dessa rekommenderar i sin tur andra personer (Patton, 1987:56). Att använda ett snöbollsurval övervägdes även i denna studie men jag bedömde att det skulle kunna ge allt för lika intervjupersoner. Att endast utgå från några enstaka individer försvårar möjligheterna att uppnå en variation i urvalet. Därför tillämpades endast principen med det första steget i snöbollsurvalet där forskaren introducerades av någon som var bekant med intervjupersonen. Ett annat problem med att välja att intervjua bekantas bekanta är att det är svårt att få intervjupersoner som inte är allt för lika mig själv. Jag har försökt att undvika det genom att medvetet försöka välja intervjupersoner som inte är allt för lika mig och be mina bekanta att inte fråga nära bekanta. Trots mina ansträngningar är det möjligt att mina intervjupersoner inte skiljer sig allt för mycket från mig själv. Jag verkar ändå ha lyckats få en del variation av intervjupersoner, vilket visas i stycket Beskrivning av intervjupersonerna.

Det kan vara en lämplig ingång att använda sig av bekanta för att få tag på intervjupersoner om forskaren strävar efter att intervjua mer ovanliga intervjupersoner som kan vara svåra att nå på annat sätt menar Heléne Thomsson (2002:63f). Förhoppningen var att intervjupersonerna skulle ha större förtroende för mig och vara mer avslappnade och öppna eftersom de kontaktades genom en bekant. Jag ansåg det som särskilt viktigt att intervjupersonerna hade förtroende för mig eftersom intervjun kunde kretsa kring känsliga ämnen som rädsla, viktigmisering och brott. I sin metodbok beskriver Thomsson (2002:132f) att en bekantskap med forskaren kan göra att intervjupersonerna känner en större trygghet och lättare kan ta upp känsliga ämnen under intervjun.

Samtidigt finns det även flera nackdelar med ett sådant tillvägagångssätt. Vänskapsbanden kan skapa ett beroendeförhållande mellan intervjuaren och intervjupersonen. Intervjupersonen ställer kanske inte upp frivilligt i intervjun utan känner sig mer eller mindre tvingad att delta eftersom han eller hon tillfrågas av en bekant. Intervjuaren vågar kanske inte heller ställa obekväma frågor på grund av vänskapen. Det är också möjligt att intervjuaren tar vissa saker för givet och därför inte går in på vissa områden som intervjuaren redan tror sig känna till (Thomsson, 2002:125-130). Genom att vara medveten om dessa problem går det att till en viss del undvika dem.

Undersökningens syfte var inte bara att få mångskiftande beskrivningar. Det var också att kunna beskriva människors gemensamma erfarenheter av rädsla för brott. Även med ett sådant syfte kan det vara lämpligt med ett urval av intervjupersoner som ger en maximal variation. Ett maximalt varierat urval kan således resultera i skiftande och detaljerade fallbeskrivningar men kan också visa på gemensamma mönster hos en blandad grupp av människor

(Patton, 1987:53f). Skillnader och likheter i människors beskrivningar av rädslan för brott kommer därför att vara i fokus vid analysen av intervjuerna.

Innan jag genomförde de tjugo intervjuerna, som ligger till grunden för denna studie, gjorde jag åtta pilotintervjuer. De som intervjuades i pilotintervjuerna var bekanta till mig. När de bekanta tillfrågades betonade jag att deltagandet var frivilligt. Det är dock svårt att fullständigt garantera att de inte ställde upp mot sin vilja. Samtidigt går det att vända på resonemanget och anta att en bekant har lättare att säga ifrån än en obekant person, just för att den bekanta känner forskaren.

Intervjuguide och frågor

Intervjuguiden som användes i undersökningen bestod av ett tjugotal olika frågor. Frågorna berörde ämnen som intervjupersonens uppfattningar och föreställningar om brottsligheten, brottsoffer, brottslingar, oro, rädsla, risk och brottsförebyggande åtgärder. Frågor ställdes också om nyheter, böcker och filmer om brott. Dessutom tillfrågades intervjupersonerna hur mycket de tänkte på brott i sin vardag, den frågan ställdes alltid i slutet av intervjun. I avsnittet Procedur beskriver jag ytterligare hur frågorna växte fram. Intervjuguiden återfinns i bilaga 1.

Kanske hade det varit intressantare om jag istället hade frågat intervjupersonerna om de tänker på brott i början på intervjun. Det är nämligen tveksamt om intervjupersonerna kan bortse från att de har pratat om brott och rädsla, vilket de ombeds göra innan de besvarar frågan. Ett annat tillvägagångssätt hade kunnat vara att utgå från berättelserna om rädsla som kom upp under intervjun och med ledning av dessa diskutera om de uppfattar sig själva som rädda. Svaren på om de tänker mycket på brott hade eventuellt sett annorlunda ut med den metoden. Förfarandet att i slutet av intervjun fråga om de tänker på brott i vardagen ger också intrycket av att jag var ute efter att uppskatta intervjupersonernas "sanna" rädsla. Kanske är det en positivistisk skolning som lyser igenom och möjligen tappar jag i en viss mån bort det aktuella syftet med studien. Samtidigt försöker jag också utforska ytterligare en infallsvinkel och få ett annat perspektiv på intervjupersonernas rädsla.

Frågorna till de tjugo intervjupersonerna formulerades efter att åtta pilotintervjuer hade genomförts. Kvale (1997:137) anser att pilotintervjuer som görs innan den huvudsakliga undersökningen kan förbättra kvaliteten på de kommande intervjuerna. I pilotintervjuerna utforskades liknande ämnen som i de efterföljande, tjugo intervjuerna. Pilotintervjuerna tog dessutom upp frågor om utsatthet för brott, bevittnade brott och egen brottslighet. Intervjuguiden för pilotintervjuerna finns också i bilaga 1.

Intervjuguiden med frågorna användes ofta som en vägledning för vilka typer av ämnen som skulle täckas in under intervjun. Frågorna ställdes inte alltid exakt som de var formulerade i intervjuguiden och inte heller jämt i samma ordning som de var listade. Istället var vissa huvudteman markerade med fetstil. Det var de ämnen som jag ville ta upp under intervjun. Intervjupersonerna fick prata relativt fritt under intervjun och frågorna formulerades efter en snabb blick på det fetstilta i intervjuguiden. Många följdfrågor ställdes utifrån vad intervjupersonerna berättade och i vissa fall kunde de flesta frågeområden täckas in på det viset. Mot slutet av intervjun kontrollerades att alla ämnen hade berörts, om inte togs de bortglömda områdena upp. Holstein och Gubrium (1995:76) menar, liksom Patton (1987:111), att intervjuguiden främst ska vara en vägledning, den ska inte styra samtalet. Dessa åsikter låg till grund för genomförandet av studien.

Frågorna i intervjuerna var öppna och ostrukturerade i betydelsen att det inte fanns några fasta svarsalternativ. Trost (1997:21) menar att strukturering även kan syfta på huruvida intervjun avvek från ämnet och från de centrala frågorna. När intervjupersonerna avvek från studiens ämne tilläts de tala relativt länge eftersom det bedömdes kunna vara relevant och möjligen också bidra med nya, intressanta infallsvinklar. Då de var klara med utvecklingarna gjordes en återkoppling till frågorna eller till syftet med intervjun.

Procedur

Intervjustudien var uppdelad i två delar. Först gjordes pilotintervjuer med åtta intervjupersoner under våren 2002. Ett halvår senare genomfördes tjugo intervjuer som studien i huvudsak bygger på, här kallas de för huvudintervjuer. Proceduren för både pilotintervjuerna och de efterföljande huvudintervjuerna kommer att beskrivas nedan. Fokus ligger på huvudintervjuerna eftersom det är på dem intervjustudien grundar sig.

Pilotintervjuerna

Pilotintervjuerna ägde rum antingen hos intervjupersonerna eller hos intervjuaren, utifrån vad som var mest bekvämt för intervjupersonerna. Intervjupersonerna fick i förväg reda på att intervjun skulle handla om deras tankar om brott och brottslighet. Tanken var att ha en öppen ansats och inte direkt styra in intervjupersonerna på rädsla för brott.

Intervjupersonen fick veta att intervjun var en pilotintervju med huvudsyftet att prova metoden och att få idéer till fortsatta undersökningar men att svaren kanske också skulle användas i analyserna. Respondenterna förbereddes

också på att intervjufrågorna var mycket öppna och att deras svar skulle komma att styra vilken riktning intervjun tog och att man därför mer skulle kunna betrakta det som ett samtal istället för en konventionell intervju. Respondenten var anonym, och informerades om att han/hon inte skulle kunna identifieras när resultaten redovisades. Samtalet spelades in på bandspelare om intervjupersonen inte hade något mot det, vilket ingen sade sig ha.

Efter intervjun tillfrågades respondenterna om de hade något att tillägga och även hur det kändes att bli intervjuad. De informerades också om att syftet med intervjun huvudsakligen hade varit att undersöka rädslan för brott. Anledningen till att inte avslöja detta syfte inledningsvis förklarades också. Därefter skrevs intervjuerna ut ordagrant, utskriften lästes igenom och utvalda stycken ströks under med överstrykningspennor och nyckelord skrevs i marginalen. Detta är en teknik som Trost (2001:118) rekommenderar för bearbeta ett intervjumaterial. Slutligen sammanfattades resultaten och redovisades i ett papper som diskuterades på ett seminarium på Kriminologiska institutionen.

En del respondenter upplevde det som lite svårt att intervjufrågorna var väldigt öppna och att intervjun i stora delar byggde på vad respondenterna svarade. Somliga intervjupersoner var också något kortfattande till en början men med hjälp av följdfrågor och i vissa fall mer specificerade frågor utvecklade sig alla intervjuer till intressanta samtal. Ämnet ("dina tankar om brott och brottslighet") uppfattades som väldigt brett av vissa intervjupersoner och gjorde att de tvekade och frågade om de kunde berätta om specifika händelser som inte direkt var brottsrelaterade. De positiva omdömena som framkom om intervjuformen var bland annat att de öppna frågorna gjorde det lättare att prata och att det var enkelt att ta upp händelser som de kom på allt eftersom.

Huvudintervjuerna

Efter pilotintervjuerna gjordes en del ändringar i studiens upplägg. Frågorna blev mer precisa och inriktade på rädsla för brott. Syftet med intervjuerna blev öppet, intervjupersonerna tillfrågades om de ville ställa upp på en intervju om rädsla för brott. Ändringarna berodde också på att ytterligare litteratur om rädsla lästes in och att avhandlingen riktades in på ett mer konstruktionistiskt synsätt. Antalet frågor om brott minskades eftersom litteraturen tyder på att det finns många andra orsaker till rädsla för brott än utsatthet för brott. Intervjupersonernas konsumtion av nyhetsmedier, filmer och böcker om brott inkluderades i studien liksom deras kriminalpolitiska åsikter. Även detta berodde på att forskningen har visat att medier kan påverka rädslan för brott och att kriminalpolitiska uttalanden kan inverka på rädslan (t.ex. Beck-

ett, 1997). Vissa forskare har också rekommenderat att ordet oro ("worry") används vid studier av rädslan för brott (t.ex. Ferraro, 1995:27). Därför tillfrågades intervjupersonerna om hur oroliga de var för brott. Forskare anser också att undersökningar om rädsla för brott inte bör avgränsas till ett enda begrepp (Farrall m.fl., 1997:67; Litzén, 2006:106-109). Av den anledningen togs även begrepp som rädsla, risk och försiktighet upp i intervjuerna.

De tjugo personerna i studien intervjuades mellan 35 minuter och strax över två timmar. Intervjuerna gjordes i november och december 2002. Min tanke var att eventuellt intervju ytterligare tio personer. När de tjugo intervjuerna hade genomförts övergav jag emellertid den idén eftersom jag bedömde att en så kallad mättnad hade uppnåtts. De sista intervjuerna tillförde inte särskilt mycket ny information om ämnet och intervjupersonernas svar kändes förutsägbara. Inom kvalitativ forskning brukar en sådan mättnadspunkt tolkas som en anledning till att avsluta datainsamlingen (Kvale, 1997:98). Mättnaden uppnåddes endast i förhållande till det specifika urvalet som studien bygger på. En utvidgad studie med ett annat urval hade sannolikt fördröjt känslan av mättnad men en sådan utvidgning ansågs inte möjlig i detta fall på grund av nödvändigheten att avgränsa undersökningen.

Intervjupersonerna fick själva välja var intervjuerna skulle genomföras. Hälften av intervjuerna gjordes på intervjupersonernas arbetsplatser och hälften i deras hem. Det fanns två undantag, för en av personerna passade det bättre att intervjuas på ett kafé och för den andra personen var det mer praktiskt att komma hem till intervjuaren. Thomsson (2002:82,97,125) lyfter fram platsens betydelse för intervjuernas kvalitet. Hon betonar att det är viktigt att intervjupersonerna får välja var samtalet ska äga rum. Intervjupersonerna känner sig vanligtvis mer trygga och avslappnade på en välbekant plats. Det kan också minska intervjupersonens känsla av underlägsenhet i en obekant situation.

Alla intervjuer spelades in på bandspelare utom en intervju där intervjupersonen inte vill bli inspelad. Istället gjordes anteckningar i samband med intervjun. Anteckningarna skrevs ut omedelbart efter intervjun. Intervjupersonen fick senare läsa igenom anteckningarna och ombads också att förklara några oklarheter. Före intervjuerna informerades intervjupersonerna om undersökningen, användningen av resultaten och att de skulle vara anonyma i redovisningarna av resultaten. Efter intervjuerna tillfrågades intervjupersonerna, liksom de i pilotintervjuerna, om hur de hade upplevt intervjun och ifall de hade något att tillägga. Det gjordes efter att bandspelaren hade stängts av. Intervjupersonerna erbjöds också att ta del av resultaten från intervjuerna. Ett halvår efter att intervjuerna hade genomförts fick därför de respondenter som var intresserade en tvåsidig sammanfattning av intervju-

studiens preliminära resultat. De ombads också att ta kontakt med intervjuaren ifall de var intresserade av ytterligare information.

På samma sätt som vid pilotintervjuerna skrevs intervjuerna ut ord för ord och lästes igenom. Stycken som ansågs som centrala markerades och vissa nyckelbegrepp plockades ut. Analysen sammanställdes i ett papper som presenterades och kommenterades på två internationella konferenser. Därefter har de tjugo intervjuerna analyserats mer noggrant och det är resultatet från den analysen som kommer att redovisas här.

Thomsson (2002:152-157) föreslår att forskaren delar upp analysen i en lodrät och en vågrät analys. En lodrät analys inleds med att ett begränsat antal centrala intervjuer väljs ut. Urvalet kan göras utifrån vissa kriterier som forskaren bestämmer. De utvalda intervjuerna anses kunna bidra med särskilt mycket förståelse för det studerade ämnet. Dessa centrala intervjuer kan användas för att skapa specifika koder, lyfta fram viktiga teman och ligga till grund för analyserna av de övriga intervjuerna. I denna studie gjordes en kodning av pilotintervjuerna och utifrån dem valdes viktiga teman ut. När huvudintervjuerna sedan analyserades användes pilotintervjuernas teman samtidigt som sex intervjuer valdes ut av de tjugo huvudintervjuerna eftersom dessa bedömdes som särskilt informationsrika och varierade. De utvalda intervjuerna lästes igenom och ytterligare begrepp och teman noterades. Dessa teman användes som en grund vid genomläsningen av de övriga intervjuerna.

Efter den lodräta analysen föreslår Thomsson att forskaren gör en vågrät analys av sitt material. Vid en sådan analys studeras de teman som återkommer i många av intervjuerna. De stycken där liknande tankar och åsikter tas upp hos de olika intervjupersonerna kan sammanställas till ett separat textstycke (Thomsson, 2002:157-160). Det blev också tillvägagångssättet när huvudintervjuerna analyserades. Olika intervjupersoners uttalanden om de varierande teman sammanställdes i ett sammanfattande dokument. Analysen var främst inriktad på likheter i intervjupersonernas uttalanden men även skillnader noterades. Det sammanfattande dokumentet lästes igenom flera gånger liksom de separata intervjuerna och utifrån dessa skrevs resultat- och analysdelen.

Kategoriseringen i resultatdelen hade sin utgångspunkt i intervjufrågorna men strukturerades också efter de teman som kunde urskiljas i intervjuerna. Intervjufrågorna var i sin tur teoridrivna men också formulerade utifrån pilotintervjuerna. Eftersom det fanns mer än tillräckligt med material från huvudintervjuerna användes inte pilotintervjuerna i analysen mer än som ett bakgrundsmaterial.

Intervjuarens roll

För ett par decennier sedan var den idealiska intervjuaren objektiv och operativ (Trost, 1997:103). Det är fortfarande vanligt att forskare anser att intervjuare bör undvika personliga åsikter, intressen och egenskaper som kan påverka intervjupersonen. Marshall och Rossman (1995:18,38f) menar däremot att det är omöjligt att intervjuaren inte involveras i intervjun. Det kan till och med vara önskvärt med en aktiv intervjuare. En sådan intervjuare kan peka ut riktningar som intervjun ska ta, ämnen som respondenten ska ta upp och visa på samband mellan olika områden. Holstein och Gubrium (1995:39,4,18) är bland de främsta förespråkarna för en aktiv intervjuare. De anser att en aktiv intervjuare bör provocera men också begränsa respondenten. Intervjuaren kan även ge förslag på tolkningar och kopplingar på det som sägs i intervjun. Hur intervjupersonen formar sina uppfattningar tillsammans med intervjuaren är lika viktigt som det som förmedlas i intervjun, enligt Holstein och Gubrium.

Thomsson (2002:94f) förespråkar inte en riktigt lika aktiv intervjuare som Holstein och Gubrium. Hon betonar att det är viktigt att forskaren är sig själv under intervjun och exempelvis vågar skratta och komma med personliga kommentarer men fokus bör vara på intervjupersonen. Det kan förbättra kvaliteten på intervjun och bidra till en god stämning och ett bättre samspel med intervjupersonen. Även Kvale (1997:118,112) anser att intervjuaren bör skapa en situation som är mer personlig än vid en anonym och neutral konversation.

Under de tjugo huvudintervjuerna var strävan att hitta en balans mellan en aktiv intervjuare som samspelar med intervjupersonen och en neutral intervjuare. En sådan jämvikt rekommenderas bland annat av Kvale (1997:117f). Bedömningen var att ett sådant förhållningssätt skulle kunna ge en bra kvalitet på intervjuerna, att döma av den refererade litteraturen.

Den aktiva intervjuaren representerades genom att jag kunde vara medkännande under intervjuerna, jag deltog i samtalet, återgav delar av samtalet och frågade om tolkningarna var riktiga. Jag gjorde också kopplingar till det intervjuaren tidigare hade sagt och eventuella motsägelser lyftes fram och ifrågasattes försiktigt. Den neutrala intervjuaren kom fram i intervjuerna genom att jag var mån om att inte ta över samtalet, inte värdera eller döma intervjupersonen för hans/hennes uppfattningar och inte heller provocera intervjupersonen. Thomsson (2002:107,96) understryker att det är intervjuarens uppgift att se till att intervjun inte blir obehaglig för respondenten utan en trevlig upplevelse. Intervjuaren behöver inte undvika ämnen som skulle kunna uppfattas som obehagliga. Däremot bör respondenten respekteras och intervjuaren ska inte döma eller värdera respondentens uppfattningar.

Intervjuarens förförståelse

Före en studie har forskaren alltid en uppfattning om intervjupersonerna och deras uppfattningar (Holstein & Gubrium, 1995:7). En sådan förförståelse är en blandning av antaganden, fördomar och kunskaper som tas för givet. Det är viktigt att lyfta fram och reflektera över förförståelsen eftersom det oundvikligen påverkar studien (Thomsson, 2002:47-49).

Den här studien utgick från ett mer eller mindre omedvetet antagande att rädslan för brott är relativt vanligt förekommande, särskilt hos kvinnor och äldre. När intervjuerna genomfördes framkom det att min förförståelse inte stämde överens med intervjupersonernas utsagor. Särskilt tydlig blev förförståelsen i en av pilotintervjuerna. Den äldre kvinnan uppgav att hon aldrig var rädd för brott och att hon aldrig tänkte på brott. Dessutom berättade hon att hon nästan alltid lämnade ytterdörren olåst. I den här intervjun kom jag av mig något men tog sedan upp föreställningarna om rädda, äldre kvinnor och diskuterade det med intervjupersonen. Pilotintervjuerna förändrade således mina föreställningar om rädslan för brott. Inför huvudintervjuerna fanns det därför en större öppenhet inför att en del människor inte är rädda medan andra är det.

När pilotintervjuerna påbörjades hade jag också en föreställning om att en stor del av rädslan för brott beror på utsattheten för brott. Pilotintervjuerna antydde att det till en viss del kunde vara på det sättet men det verkade också finns många andra orsaker till rädslan. Ytterligare inläsning av litteraturen bekräftade detta. Det var en av flera orsaker till att brott inte var i centrum i huvudintervjuerna, istället fokuserades dessa intervjuer på konstruktionerna av rädslan för brott. Thomsson (2002:51-53) betonar att förförståelsen ständigt förändras under forskningsprocessen. Därför är det viktigt att forskaren reflekterar över sin förförståelse under hela undersökningens gång.

Bra och dåliga intervjupersoner

Vanligtvis har intervjuaren en uppfattning om vilka intervjupersoner som är bra och vilka som är dåliga. De som betraktas som bra är i allmänhet duktiga på att förmedla sina åsikter och berätta om sig själva (Holstein & Gubrium, 1995:21,24). Bra intervjupersoner anses också vara tydliga och de motsäger inte sig själva (Kvale, 1997:135). Det här kan få forskaren att medvetet eller omedvetet söka upp intervjupersoner som förmodas vara bra. Personer som ombes komma med förslag på intervjupersoner föreslår sannolikt också sådana som bedöms passa som intervjupersoner (Thomsson, 2002:66).

Det kan emellertid vara till stor nytta att intervjua personer som inte kan anses vara "bra" intervjupersoner. Det svårfångade, motsägelsefulla och det som inte sägs kan bidra till en bredare förståelse av ämnet (Thomsson, 2002:70f.). "Dåliga" intervjupersoner kan därför tillföra en kunskap som inte går att få fram genom att bara analysera de bra intervjuerna. Sådana personer kan bidra med alternativa tolkningar och ett annat synsätt än den idealiserade intervjupersonen (Holstein & Gubrium, 1995:24-26). Många gånger händer det att forskare undviker att intervjua personer som exempelvis pratar dålig svenska eftersom det inte anses kunna bli bra intervjuer. Sådana människor får därför sällan uttala sig om olika ämnen, menar Thomsson. Följaktligen kan intervjuer med personer som har språkproblem vara ytterst värdefulla eftersom de kan bidra med ytterligare aspekter på ämnet (Thomsson, 2002:98f).

I undersökningen förekom ett fåtal intervjuer som skulle kunna beskrivas som "dåliga". Under dessa intervjuer sa intervjupersonerna mycket lite, de kunde vara svåra att förstå eftersom svenska inte var deras modersmål och de satt ibland tysta under långa perioder. Under och strax efter intervjun kategoriserade jag dessa intervjuer som "dåliga" och de ansågs inte ha bidragit med särskilt mycket till studien. Efter ett tag framstod de däremot som ganska nyttiga eftersom dessa intervjupersoner ibland hade diskuterat sådant som inte vanligtvis togs upp av de andra respondenterna. Därför lästes dessa intervjuer igenom ytterligare några gånger. Jag strävade senare efter att inkludera dessa intervjuer i resultat- och analysdelen även då citat från andra mer värtaliga intervjupersoner hade kunna väljas. Sociologen Margaretha Järvinen har gjort en särskild analys av sina "misslyckade" intervjuer. Hon menar att en analys av så kallade dåliga intervjuer kan bidra med alternativa tolkningar och belysa forskarens förförståelse och fördomar (Järvinen, 2000:32f).

En annan form av intervju som kan upplevas som "dålig" är när intervjuaren tappar kontrollen över intervjun och respondenten tar över allt för mycket. Vanligtvis är strävan i en intervju att uppnå en så jämlik situation som möjligt där varken intervjuaren eller intervjupersonen ska dominera (Thomsson, 2002:125). I en av intervjuerna tog intervjupersonen över i slutet av intervjun. Intervjupersonen pratade mycket länge om sådant som jag betraktade som vitt skilt från ämnet för intervjun. Vid sådana tillfällen föreslår Patton att intervjuaren ska sluta med att uppmuntra intervjupersonen med nickar och instämmande kommentarer. Om det inte fungerar måste intervjuaren avbryta respondenten (Patton, 1987:132). Under intervjun gjorde jag sådana försök men intervjupersonen fortsatte ändå att prata under en mycket lång tid. Medan det pågick upplevde jag situationen som okontrollerbar eftersom åtgärderna för att återta ledningen över intervjun inte fungerade. I efterhand tänkte jag dock att intervjupersonens utveckling kan tolkas som en slags bak-

grundinformation till vem intervjupersonen är. Holstein och Gubrium (1995:45) skriver att det kan vara nyttigt för analysen med ytterligare observationer av respondenten som inte förmedlas i intervjun. Därför kan det vara givande att inte kategorisera utvecklingarna som irrelevanta utan se dem som en fördjupad kunskap om intervjupersonen.

Etiska överväganden

I en intervjustudie är det viktigt att intervjupersonerna har möjlighet att vara anonyma i resultatredovisningen. De måste också informeras om hur anonymiteten kommer att bevaras (Kvale, 1997:109,105). Anonymiteten kan betraktas som särskilt viktig när intervjupersonerna har kontaktats genom bekanta. För att de bekanta inte ska kunna identifiera intervjupersonerna har namnen på de intervjuade ändrats i redovisningen av resultaten. Dessutom ändras vissa beskrivningar i intervjuerna som skulle göra det möjligt för de bekanta att veta vem som har sagt vad (se även Beskrivning av intervjupersonerna).

En av de viktigaste etiska riktlinjerna vid en intervjustudie är att respondenterna ska vara fria att bestämma om de vill delta eller inte (Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, 1999:2f.). Den här studien bygger på att bekanta till mig ombads fråga personer om de ville delta i studien. Två personer tackade nej till att delta, vilket kan tydas som att de inte utsattes för allt för stora påtryckningar till att medverka. Emellertid var det en intervjuperson som var ovanligt kortfattad och distanserad under en intervju. Efteråt framkom det att en av mina bekanta hade sagt åt personen att ställa upp på intervjun, annars skulle personen inte få hjälp med en hemuppgift. En sådan påtryckning går emot principen om ett frivilligt deltagande. Av respekt gentemot intervjupersonen är denna intervju inte med i resultat- eller analysdelen. Studien bygger således på sammanlagt 19 djupintervjuer. Efter att detta hade uppdragats, tillfrågades de elva bekanta mer noggrant om tillvägagångssättet när de hade frågat sina bekanta om de ville medverka i studien. Några ytterligare fall av påtryckningar framkom inte.

Vid intervjustudier finns det också ett informationskrav som innebär att syftet med intervjuerna bör vara tydligt för respondenterna (Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, 1999:1f.). I pilotintervjuerna fick respondenterna först efter intervjun reda på det huvudsakliga syftet för att svaren inte skulle påverkas. Kvale (1997:108) för ett liknande resonemang när han i en intervjustudie håller inne med information om syftet för att hans hypoteser inte ska inverka på svaren. Kvale anser dock att ett sådant förfarande inte går emot intervjupersonernas intressen och således inte skadar dem. I denna studie går det också att dra slutsatsen att intervjupersonerna i

pilotintervjun med stor sannolikhet inte skadas av tillvägagångssättet. Dessutom informerades de i efterhand om syftet och orsaken till att det inte avslöjades i förväg. Det är i linje med Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådets (1999:1f.) krav på god etisk forskning.

Beskrivning av intervjupersonerna

I det här stycket kommer jag att göra en kort beskrivning av intervjupersonerna i huvudintervjuerna, beskrivningarna sammanfattas i Tablå 3. Det görs för att ge en mer överskådlig bild av urvalet. För att skydda intervjupersonernas identitet har jag inte bara ändrat namnet på dem utan också på deras ålder med något år uppåt eller neråt. Bostadsortens namn skrivs inte heller ut. Området beskrivs istället utifrån min egen subjektiva uppfattning och kunskap om området och utifrån intervjupersonernas uppfattningar om området, som de framkommer i intervjuerna. Bostadsområdena är indelade i s.k. problemområde/ medelklassområde/ övre medelklassområde och ett område som beskrivs som ett f.d. medelklassområde, numer s.k. problemområde. Den sistnämnda kategorin finns med eftersom en intervjuperson uppehöll sig mycket vid sitt bostadsområdes förändrade karaktär. Områdena avser stadsdelar om det är i innerstaden, exempelvis Östermalm, eller (geografiskt) något större områden om det är utanför innerstaden, till exempel Skärholmen. Men även utanför staden gör jag skillnad på större områdens karaktär. Jag skiljer till exempel på Enskededalen och Gamla Enskede. Dessa områden är olika varandra och kan därför beskrivas på olika sätt.

Skillnaderna mellan intervjupersonerna framkommer inte till fullo i tablå. Det finns exempelvis en person som hyr bostad i andra hand i ett övre medelklassområde. Det finns en annan person som jobbar med ett riktigt ”lågstatusarbete” men bor i ett medelklassområde och ytterligare en person med ett traditionellt arbetaryrke som bor i ett överklassområde.

När det gäller etniciteten beskriver jag om intervjupersonerna är utlandsfödda eller födda i Sverige. En sådan beskrivning av etniciteten säger inte något om hur intervjupersonerna uppfattar sig själva eller hur andra personer uppfattar dem. Det finns också flera intervjupersoner som har en eller två utlandsfödda föräldrar, i tablå beskrivs en sådan person som ”född i Sverige”. Kategorin ”född i Sverige” innefattar således de som är födda i Sverige av svenska föräldrar, av en utländsk och en svensk förälder och av två utländska föräldrar.

Tablå 3. Beskrivning av de 19 intervjupersonerna i huvudintervjuerna.

Namn	Ålder	Bosatt	Etnicitet
Inga-Lill (♀)	93	medelklassområde	född i Sverige
Krisztina (♀)	64	medelklassområde	utlandsfödd
Patrik (♂)	28	medelklassområde	född i Sverige
Bo (♂)	56	övre medelklassområde	född i Sverige
Salomon (♂)	31	s.k. problemområde	utlandsfödd
Camilla (♀)	33	medelklassområde	född i Sverige
Lisa (♀)	18	övre medelklassområde	född i Sverige
Mikael (♂)	50	övre medelklassområde	född i Sverige
Benjamin (♂)	18	medelklassområde	utlandsfödd
Fanny (♀)	40	medelklassområde	född i Sverige
Elisabeth (♀)	50	medelklassområde	född i Sverige
Yunjin (♀)	32	s.k. problemområde	utlandsfödd
Jan (♂)	44	övre medelklassområde	utlandsfödd
Sven (♂)	39	medelklassområde	född i Sverige
Göran (♂)	65	medelklassområde	född i Sverige
Ellen (♀)	18	medelklassområde	född i Sverige
Annika (♀)	35	övre medelklassområde	född i Sverige
Ismet (♂)	48	s.k. problemområde	utlandsfödd
Benita (♀)	45	f.d. medelklassområde, numer s.k. problemområde	utlandsfödd

Resultat

Resultatdelen inleds med en beskrivning av intervjupersonernas olika föreställningar om samhällsutvecklingen, brottsligheten, brottslingar, brottsoffer liksom otrygga platser och tider. Därefter görs en genomgång av rädsans influenser. En av de mest framträdande influenserna är medierna, vilket följs av en redovisning om prat om brott, utsatta bekanta samt hotfulla upplevelser och utsatthet för brott. Resultatdelens sista avsnitt tar upp intervjupersonernas reaktioner på brott. Intervjupersonernas försiktighetsåtgärder redovisas, deras oro, risk och rädsla tas upp och avslutas med en särskild del om rädslan för brott³³.

Föreställningar

Föreställningar om samhällsutvecklingen

Det har blivit en annan stämning

Den generella uppfattningen bland intervjupersonerna är att samhället har förändrats till det värre under de senaste åren. De gör många jämförelser med hur det var förr i tiden för tio, tjugo eller trettio år sedan när intervjupersonerna var yngre. I jämförelserna beskriver de det dåtida samhället som mindre hotfullt. Den äldsta intervjudeltagaren, Inga-Lill, 93 år, berättar om tryggheten att komma från en liten by där det bara fanns en enda tjuv. *Så när det hände nånting så var det han som kanske var i farten*, säger hon. Idag är

³³ I resultatdelen redovisas citat med kursiv stil när de står i texten. Vid längre citat markeras citatet med ett separat stycke och en indragen vänstermarginal. Om intervjupersonerna har betonat vissa ord kraftigt redovisas det med kursiv och fet stil. Om enstaka ord har tagits bort från citatet redovisas det med tre punkter inom parentes: (...). Tre punkter utan parenteser innebär en kort paus. När flera ord eller meningar har tagits bort från citatet redovisas det med tre streck inom parentes: (---). Ord eller meningar tas bara bort då det bedöms som svårt för läsaren att förstå citatet om meningarna eller orden skulle stå kvar. Ibland har jag inkluderat egna förklaringar i citaten för att citaten ska kunna förstås. Sådana förklaringar redovisas med normal stil inom två klamrar: []. Enstaka ord i citaten har ibland ersatts med XXX eller YYY för att undvika att någon ska kunna identifiera intervjupersonen. Alla rubriker på rubriknivå 3 i resultatdelen är citat.

det annorlunda eftersom man inte kan känna igen en brottsling, tycker Inga-Lill.

Stämningen var annorlunda då, människor kände varandra, de sa ifrån vid orättvisor och hjälpte varandra vid hotfulla situationer menar flera intervju-personer. Krisztina, 64 år, talar om hur hon förut alltid sa ifrån om någon var otrevlig men att hon inte längre vågar göra det. Idag tycker hon att folk hon möter i affären armbågar sig fram och inte bryr sig ifall det ramlar ner saker från hyllorna. *Då hörde man talas om mer rejäla slagsmål på gatorna med knytnävar och sådär*, säger Krisztina, men idag kan man få en kniv i magen istället. Nu är klimatet hårdare än förr, menar hon.

Flera män pratar också om det tuffare klimatet. Bo, 56 år, anser att det har skett en attitydförändring. Han uppfattar det som att *tilltalsnivån har ändrats från vad man kallar folk. Förut var det mer dumhuvud, nu är det hora*. De tuffare attityderna återspeglas även i brotten. Jan, 44 år, säger att samhället har blivit hårdare och hårdare. Liksom Krisztina tycker han att det är oärligare bråk nuförtiden. Jan säger att *idag så är det slagsmål och jag har ingen aning om vad det är de...personen du möter, vad han har på sig, det är lik-som inte ärligt längre*. Det som förut var en väskryckning kan idag sluta med att gärningsmannen sparkar på någon som ligger och sparkar sönder skallen, menar Sven, 39 år. Det finns en föreställning om att brottslingarna var mer rekordrika förut och att samhället på det viset var tryggare.

Även två yngre intervju-personer diskuterar samhället som de uppfattar har blivit allt hårdare. Patrik beskriver hur stämningen har förändrats på bara några år:

När man är ute kan man tänka att det har blivit en annan stämning bara sedan jag flyttade hit [till Stockholm] i mitten på 80-talet. Visst, bråk har det ju alltid varit men nu är det så att nu är det en annan stämning. Bara en sådan sak att det skulle vara helt uteslutet att de hade några metalldetektorer på krogen förr.

(Patrik, 28 år, bor i ett medelklassområde)

Camilla, 33 år, uppfattar att samhället har förändrats på samma vis som Krisztina beskrev det. Camilla vågar inte säga till om någon betar sig fel eftersom hon är rädd att personen ska ta fram en kniv. Hon förklarar att följderna av det är:

Nu tänker jag efter två gånger innan jag säger till och det är också hemskt för då tänker man att om det händer mig så är det säkert någon annan som tänker efter flera gånger också, så man är alldeles ensam.

(Camilla, 33 år, bor i ett medelklassområde)

Ett fåtal intervjupersoner uttrycker således en oro för att ingen kommer att hjälpa dem om de skulle råka ut för något. Det tuffare klimatet gör att ingen, inte heller intervjupersonerna, törs säga ifrån när de tycker att någon betar sig fel. Då finns det även en risk att människor inte vågar ingripa om ett allvarligare brott begås. En del av männen berör detta indirekt. De diskuterar hur de skulle göra om de ställdes inför en situation där de måste ingripa för att förhindra ett brott. En av dem säger: *Jag hoppas att jag vågar*. En annan menar att han förstår dem som inte har mod att ingripa.

Föreställningar om brottsligheten

Man får en känsla av att det ökar

Intervjupersonerna uppfattar både att samhällsklimatet har blivit hårdare och att brottsligheten har blivit grövre. Nästan alla intervjupersoner anser inte bara att brottsligheten ökar utan att den också har blivit råare, grövre och våldsammare. Det var något som de flesta återkom till flera gånger under intervjuerna. Intervjupersonerna framhöll särskilt att våldet hade ökat. En del tar upp att många bär skjutvapen och knivar och att det är lättare att få tag på vapen än förut, vilket gör det farligare att vara ute. En av männens uttalande sammanfattar många intervjupersoners uppfattningar:

På något sätt så tycker jag att man får en känsla av att det ökar. Både att det blir grövre brott, att det blir mer brott och att brotten går neråt i åldrarna. Senast igår så hörde jag att det var en tolvåring som hade slagit ner en lärare som hade blivit medvetslös.

(Bo, 56 år, bor i ett övre medelklassområde)

Några enstaka personer tycker inte att brotten har ökat. De anser att utvecklingen ganska länge har legat på en jämn nivå. Däremot menar även dessa personer att brottsligheten har blivit grövre och våldsammare än tidigare. Dessa personer skiljer sig åt i både ålder och kön. Det som de verkar ha gemensamt är att ingen av dem kommer från övre medelklassen, att döma av var och hur de bor. De bor inte heller i något traditionellt lågstatusområde,

utan på sådana ställen som kan anses vara medelklassområden. Den enda i studien som inte tycker att brottsligheten har blivit grövre är en 20-årig man som antar att brotten bara har ökat lite grann allt eftersom befolkningen har ökat.

Föreställningar om brottslingar

Ungdomar går i gäng

Ungdomsgång nämns relativt ofta i intervjuerna. Ismet, 48 år, berättar att han tycker att *det händer mycket i stan, ungdomar går i gäng. Tjej eller kille, det spelar ingen roll*. Ungdomar anses främst som farliga om de är flera stycken. Då uppfattar intervjupersonerna att det finns en risk att de begår brott. Det beror på att ungdomarna är missanpassade och frustrerade och de uttrycker sin frustration genom att begå brott eller ta droger, menar Jan, 44 år. Dessutom är de inte eftertänksamma utan *tänker med hormonerna* eller är *adrenalinstinna*, säger han.

Salomon, 31 år, tycker att det alltid finns svaga personer som hänger på de starkare i en grupp med ungdomar. Andra intervjupersoner kommer också in på att det ofta finns en ledare i gruppen som kan få de andra att göra saker för att det är tufft. Då finns den en risk att ungdomar överfaller oskyldiga eller rånar någon. Göran redogör för sin uppfattning om att det är ungdomar som begår brott:

Så vitt jag förstår är det mest ungdomar som gör överfall, det är vad man läser och hör på radio och TV så är det mest ungdomar och i alla fall under trettio [år], neråt vet jag inte var jag ska sätta gränsen men under trettio i alla fall.

(Göran, 65 år, bor i ett medelklassområde)

Däremot uttrycker ingen av intervjupersonerna under trettio år någon oro för ungdomsgång. Ellen, 18 år, nämner emellertid att hennes mormor är rädd för ungdomar i gäng. Ellen menar att hon själv är bättre än sin mormor på att läsa av vilka ungdomar som är ofarliga och vilka hon vill hålla sig undan från. Ellen anser att det beror på att hon är jämnårig med ungdomarna och därför kan sortera bland dem, till skillnad från sin mormor.

Påverkade människor kan få ett infall

Intervjupersonerna nämner ofta att de förknippar brott med påverkade människor. Både alkoholpåverkade och narkotikapåverkade personer uppfattas som potentiella brottslingar. Det beror till en viss del på att intervjupersonerna betraktade alkohol och narkotika som grunden till brottsligheten. Narkomaner måste finansiera sitt missbruk och därför begår de brott, menar Salomon, 31 år, och Birgitta, 50 år.

Både alkohol- och narkotikapåverkade anses vara oberäkneliga. Narkotikapåverkade tros till exempel kunna kasta ner någon på tunnelbanerälsen utan anledning, slåss, begå bostadsinbrott och råna andra. Bo, 56 år, säger att han inte vet hur han ska förhålla sig till narkotikapåverkade eftersom vissa är lugna medan andra *kan ju snetända och så smäller det utan, som man tycker, någon anledning*.

När det gäller alkoholpåverkade säger intervjupersonerna att de tycker att det är obehagligt med fulla medelstenssons med dåligt ölsinne, grabbgång som dricker för mycket, fulla ungdomar och gäng med berusade förortskillar. Liksom narkotikapåverkade anses alkoholpåverkade vara väldigt oberäkneliga. De kan *få infall* och de kan inte *behärska sig*. Fulla människor uppfattas därför som obehagliga och stökiga. Ellen, 18 år, anser att fulla killar vill hävda sig och vill ha en ursäkt för att få slåss.

Skillnaden mellan alkohol- och narkotikapåverkade verkar vara att intervjupersonerna främst tycker att alkoholpåverkade är obehagliga om det är unga män i en grupp. När det gäller narkotikapåverkade är det inga särskilda typer av människor som pekas ut, alla narkotikapåverkade verkar upplevas som skrämmande. Därför karakteriseras också hotfulla miljöer av att det finns många påverkade människor där, menar flera intervjupersoner.

Ibland sammankopplas drogade människor med psykiskt sjuka personer. Både Benita och Camilla föreställer sig nämligen att det är narkomaner blandat med psykiskt sjuka som begår våldsbrott.

De fattigas problem

Människor som kategoriseras som utlänningar och invandrare av intervjupersonerna lyfts också fram av somliga som de som begår brott. Det är främst två kvinnor med utländskt påbrå som diskuterar detta. Krisztina, 64 år, berättar att *nu har det ju kommit mycket utlänningar, mycket knark, och där slår det slint tycker jag*. Andra verkar syfta mer indirekt på invandrare när de pratar om brott som begås av *förortskillar* och ungdomar som är *utplacerade av integrationspolitiken*.

Vissa intervjupersoner ser fattigdom som en av orsakerna till brottsligheten. Det är större ojämlikheter mellan klasserna än förut, vilket leder till spänningar, menar Mikael, 50 år, som bor i ett övre medelklassområde. Salomon, 31 år, bor i ett så kallat problemområde och han anser att brottsliga ungdomar ofta blir *de fattigas problem, de som har minst pengar* eftersom nästan alla sociala problem finns bland de fattiga. *Vi lever tyngst*, anser han och identifierar sig själv med de fattiga.

Man kan inte se det på dem

Det förekommer många andra föreställningar om brottslingar i intervjuerna. Patrik, 28 år, nämner den organiserade brottsligheten med MC-gäng och organiserade rån. Sven och Bo pratar om yrkestjuvar och professionella tjuvar som skiljer sig från amatörerna. *Onda människor och samhällsfarliga psykopater* nämns också av enstaka personer. Både Annika och Jan diskuterar pedofiler. Annika pratar om obehaget med att inte kunna identifiera pedofiler:

Man kan ju inte se det på dem. Jag kan ju inte se att det där är en snuskig gubbe eller att det där är en som skulle kunna slå min dotter. Och det är väl det som är obehagligt naturligtvis, man vill ju gärna kunna identifiera dem men det går inte.

(Annika, 35 år, bor i ett övre medelklassområde)

Annika talade tidigare under intervjun om att hon kan identifiera narkomaner på grund av kunskaperna från sitt arbete. Identifieringen gör att hon kan undvika dem ute på stan, vilket gör att hon inte är särskilt orolig för dem. Pedofilerna kan hon däremot inte identifiera och därmed kan hon inte heller förhindra att hennes dotter träffar på dem. Annikas uttalande om pedofiler påminner om Ingrids tidigare uttalande. Ingrid berättade om det förändrade samhället och att hon inte längre kan känna igen en brottsling eftersom det inte syns på kläderna. Det oidentifierbara verkar upplevas som obehagligt eftersom personer som inte kan identifieras som ett hot inte heller kan kontrolleras. På samma sätt verkar det förhålla sig med ungdomar i gäng, alkohol- och narkotikapåverkade personer och i vissa fall även med de psykiskt sjuka. De uppfattas av de flesta intervjupersonerna som oberäknliga och okontrollerbara, vilket gör att de upplevs som hotfulla.

Föreställningar om brottsoffer

Vem som helst kan råka ut för brott, menar många intervjupersoner. Särskilt våldsbrott kan drabba i princip vem som helst, även om de är oprovocerade. Flera menar att det är slumpen som avgör om en person utsätts för brott eller inte. De anser därför att det är lika stor risk att de själva drabbas som någon annan.

De ser ut som perfekta offer

Under intervjuerna tar intervjupersonerna emellertid upp exempel på vissa grupper av människor som de anser löper särskilt stor risk att råka ut för våldsbrott. Tre av intervjupersonerna, som är kring pensionsåldern, anser att det är många äldre som drabbas av brott. Krisztina uttrycker sin oro för att bli en av de äldre som utsätts för brott:

- Så att man får nog tänka sig för lite när man är ute också.

Intervjuaren: Hur tänker du då?

- Jag kan bli en utav de gamla tanterna som blir nerslagen och...för att jag kanske är lite uppkäftig eller att jag går ute på gatorna och de ska rycka åt sig väskan...det är gamla tanter de vill åt, såna som inte rör sig lika snabbt, den känslan har jag fått.

(Krisztina, 64 år, bor i ett medelklassområde)

Äldre personer är mer hjälplösa, anser Krisztina. Camilla, 33 år, tycker att äldre människor ser ut som *perfekta offer* som är lätta att slå ner, vilket gör att hon ibland oroar sig för sina föräldrar. Äldre är i allmänhet psykiskt och fysiskt skörare än yngre, menar Ingrid, 93 år. Det verkar således som att intervjupersonerna anser att äldre riskerar att utsättas för fler brott än andra grupper eftersom de har svårt att fysiskt försvara sig mot angrepp.

Men även yngre personer betraktas som potentiella brottsoffer av vissa intervjupersoner. Intervjupersonerna pratar om småbarn som utsätts för brott och barn som försvinner. Jan och Göran diskuterar ungdomar som utsätter andra ungdomar för rån och överfall. Båda två pratade tidigare även mycket om ungdomsgäng som begår brott, det verkar därför som att de sammankopplar både brottslingar och brottsoffer med ungdomar.

En ung tjej, ensam

I intervjuerna finns det inslag av att intervjupersonerna anser att människor som tillhör andra grupper än de själva riskerar att råka ut för brott. Risken att utsättas för brott betraktas däremot inte som stor för någon som är i samma ålder eller är av samma kön som de själva. Sven, 39 år, säger exempelvis att det är lättare att vara man i hans egen ålder. *Det är ju lättare att ta en tjej på 20, 15 år eftersom de är svagare, tycker han.* Likaså menar en annan man i medelåldern att *en ung tjej, ensam, löper större risk än en gammal gubbe, ensam.* Krisztina, 64 år, diskuterar också brottsrisken för de unga tjejerna. Hon förfasar sig över de tjejer som är ute sent, klär sig utmanande och därmed riskerar att utsättas för sexualbrott.

En av intervjupersonerna som tillhör gruppen unga tjejer som ibland är ute sent, tror att det inte är tjejer utan killar som löper störst risk att utsättas för brott. Killar riskerar särskilt att råka ut för misshandel på stan. Även Camilla, 33 år, anser att män lättare hamnar i slagsmål. Det gör att hon ibland är orolig för sin sambo om han är ute sent. En av de yngre männen menar istället att medelålders män löper större risk att utsättas för brott. De riskerar att bli rånade eftersom de ofta har pengar på sig, anser han.

Jag är ingen machotyp

En del intervjupersoner diskuterar styrkans betydelse för att kunna avvärja brott. De tar också upp hur styrkan är kopplad till män respektive kvinnor. Ellen, 18 år, säger att hon idrottar väldigt mycket. Hon funderar på om det syns och om det är därför hon aldrig har känt sig hotad: *Ifall det syns på något sätt att man hellre ska hoppa på den tjejen som är tjugo centimeter kortare än mig och väldigt mycket smalare.* Krisztina, 64 år, nämner att hon har varit väldigt stark i händerna eftersom hon har byggt hus. Hon känner att *det har varit mitt försvar att veta det.* Stefan, 39 år, utgår från att män är starkare än kvinnor och därför kan försvara sig bättre mot en gärningsman. Det anser Bo bara delvis. Under intervjun talar Bo om sin oro för att hans dotter riskerar att utsättas för brott i högre grad än han själv. Han tror emellertid inte heller att han själv skulle klara sig särskilt bra i en direkt konfrontation med en gärningsman:

Intervjuaren: Påverkar det också att du kan försvara dig bättre?

- Det tror jag inte, jag är inte särskilt stark. Och tar vi risken för rån, den risken är nog lika stor för mig men då är de antingen flera eller så har de någon form av vapen. Jag är ju ingen He-man på det sättet så där är man nog lika klen. Jag är ingen machotyp.

(Bo, 56 år, bor i ett övre medelklassområde)

Flera intervjupersoner verkar således vara av uppfattningen att de själva inte riskerar att utsättas för brott utan att det snarare är andra grupper som drabbas. Diskussionerna om barn och ungdomar som brottsoffer tyder också på detta. Samtidigt verkar somliga av de äldre intervjupersonerna uppleva en sårbarhet och en känsla av att de kan utsättas för brott. De som uppfattar sig själva som starka verkar tycka att risken är mindre för dem att råka ut för brott medan de som uppfattar sig som svaga inte tycker det. I intervjuerna ger dock många uttryck för att brottsligheten är slumpmässig och att alla kan utsättas, inklusive de själva.

Otrygga platser och tider

När det är mörkt och mindre folk i omlopp

Mörker och sena kvällar förknippar många intervjupersoner med obehagliga och farliga situationer. Mer än hälften av intervjupersonerna nämner att de är oroliga när det är mörkt och sent: *på kvällarna, på nätterna, efter klockan nio, efter klockan elva* eller *efter klockan tolv*. Intervjupersonerna förknippar de sena kvällarna och mörkret med att det är mindre folk än normalt ute. Två av kvinnorna berättar också att de upplever att de tycker att det är obehagligt att vara på sina landsställena när det är mörkt och de är ensamma. De två kvinnorna känner sig utsatta och tycker att det är *läskigt*, men de är inte specifikt oroliga för brott utan det är en mer obestämbbar oro. Det verkar således som om andra människor kan skapa trygghet genom sin närvaro och kanske genom att de finns till hands och kan förhindra brott. Bo anser att risken att utsättas för brott är större när han är själv, i en park och det är mörkt:

Om jag går igenom en mörk park ensam med lite taskig belysning så är ju risken mycket större att jag blir rånad där än om jag blir det på ett upplyst torg eller gatan. [Säger bestämt:] Jag tror att det är så, det ligger en viss logik i det i alla fall.

(Bo, 56 år, bor i ett övre medelklassområde)

Därför kan det upplevas som särskilt skrämmande med brott som begås på dagen. Camilla berättar om ett brott som redovisades i TV-programmet *Efterlyst* och hon säger:

Det var någon nu som hade åkt runt och hotat tonårspojkar och släpat med dem till hemmet och även vid ett tillfälle då föräldrarna var hemma men då presenterade han sig som en kompis och så plockade han med sig värdesaker. De här pojkarna var alltså så rädda så de vågade inte ens signalera sina föräldrar. Det tycker jag var jätteskrämmande för det var ju mitt på dagen.

(Camilla, 33 år, bor i ett medelklassområde)

Att det är obehagligt när det är sent och mörkt kan också förstås som att det är svårt att se vad som händer och att det därför inte går att behålla kontrollen över omgivningen. Lisa, 18 år, säger att det är svårt att se i mörkret om andra personer kommer och varifrån de kommer. Hon verkar uppleva att det känns tryggt att kunna hålla reda på var andra befinner sig för att vara redo om de kommer för nära inpå henne.

Två av männen säger att de kan vara oroliga både under sena kvällar och tidiga morgnar. En av dem, Ismet, 48 år, berättar om när han jobbade på posten och kom hem på helgerna klockan fem på morgonen. Då var det mycket fulla ungdomar i rörelse vilket gjorde honom orolig.

Då går jag inte genom parken

Eftersom parker och grönområden ofta är ganska mörka på nätterna upplevs sådana områden som obehagliga. De är också ödsliga under vissa tider på dygnet, vilket bidrar till att de känns olustiga. Därför anser många intervju personer att de är typiska brottsplatser. Flera kvinnor och män berättar att de undviker parker och grönområden under vissa tider av de anledningarna. Fanny säger:

Jag kan vara orolig när jag går hem från tunnelbanan på natten när klockan är efter elva. Då går jag inte genom parken utan jag går runt den.

(Fanny, 40 år, bor i ett medelklassområde)

Få av intervju personerna måste passera sådana områden sent på kvällen, men de som gör det upplever det som obehagligt. Camilla beskriver den känslan:

Innan jag flyttade hit så bodde jag lite längre bort här och då när man klev av bussen går man på en promenadväg det var väldigt mycket buskage och inga lampor och då kändes det obehagligt men det är väl mer när det är mörkt, när man inte ser och väldigt trångt, inga öppna ytor.

(Camilla, 33 år, bor i ett medelklassområde)

Citatet sammanfattar många intervjupersoners upplevelser av obehag då det är mörkt, sent, ödsligt och de är själva.

Om det är mycket folk

I vissa situationer kunde intervjupersonerna emellertid uppleva att det var obehagligt med mycket folk. Några nämner att de är oroliga inne i stan då det är många påverkade människor i omgivningarna. Mikael, 50 år, känner oro om det är *mycket folk runt omkring* som är påverkade och det är *stökigt och rörigt*. Vissa stökiga fester med mycket folk upplever även Benjamin, 20 år, som obehagliga.

I folkvimmel kan det också finnas fiktjuvar, vilket gör att man inte är lika trygg där, säger både Sven och Krisztina. Större arrangemang som konserter och fotbollsmatcher verkar också kunna skapa oro. Lisa, 18 år, tycker till exempel att det ibland kan bli väldigt *intensivt* då det är mycket folk på konserter och liknande. Det gör *att man är lite rädd för det här*, som hon uttrycker det. Jan, 44 år, är försiktig när han går på fotbollsmatcher och tar inte med sig sina barn eftersom han *är orolig för att de skulle hamna mitt i någonting*.

Samtidigt som folkmassor kan oroa, är närvaron av andra människor också en trygghet. Flera intervjupersoner uttryckte en tudelad uppfattning när det gäller mycket folk. Göran ger ett exempel på det när han beskriver hur han väljer väg när han går hem sent på kvällen:

Ska jag till en plats så ska jag, sen kan det hända att har jag två vägar att välja på så kanske jag undviker den som jag kan känna någon viss oro för men det är det enda. (---) Det kan ju vara så att jag ser att det kommer tre, fyra stycken på det ena stället och det är tomt på det andra, då kanske jag går den tomma vägen. Medan däremot om det är mycket folk på den ena, då kanske jag gå där hellre. Men jag är inte ens säker på om jag gör det medvetet eller omedvetet, det är inget jag håller på och klurar ut långt i förväg hur jag ska ta mig från den ena punkten till den andra.

(Göran, 65 år, bor i ett medelklassområde)

Om många människor uppfattas som trygga eller otrygga beror på hur intervjupersonen upplever situationen. Ifall människorna bedöms vara sådana att de skulle hjälpa intervjupersonen vid ett brott anses de som trygga. Är människorna stökiga, påverkade eller bara för många för att kunna kontrollera, görs ofta bedömningen att de bör undvikas.

Tunnelbanan är ju så utsatt

Några intervjupersoner nämner speciellt tunnelbanan som en särskilt obehaglig plats sent på kvällen. Jan, 44 år, säger att han är mest orolig för brott i tunnelbanan eftersom *tunnelbanan är ju så utsatt på något sätt så om det börjas där så har man ju svårt att komma ut*. Både Benjamin och Fanny berättar att de brukar överväga om de ska sitta kvar i tunnelbanan när det går på en *knäppskalle* eller *någon person som verkade opålitlig*. Tunnelbanan verkar främst upplevas som obehaglig av intervjupersonerna eftersom det finns en risk att fastna där med någon som kan göra dem illa. Situationen i tunnelbanan blir därför svår att kontrollera. Jan, 44 år, undviker tunnelbanan på nätterna och tar taxi istället. Benita, 45 år, säger att hon är glad att hon har bil så att hon *slipper se vad som händer i tunnelbanan*.

Problemgetto

När intervjupersonerna tillfrågas om de undviker något område i Stockholm, och i sådana fall varför, nämner de ofta olika förorter. De förorter som intervjupersonerna undviker är alla kända som ”problemförorter”. Lisa, 18 år, förklarar det med att *man har ju nån slags bild av att i förorten så är det ju mer brottslighet*. Själv bor hon i innerstaden i ett övre medelklassområde. Annika, 35 år, bor utanför stan i ett övre medelklassområde och hon säger att hon inte gillar förorter eftersom många människor är samlade på en liten yta. Hon vill också känna dem som bor runtomkring henne, vilket hon tycker att man inte kan göra i *ett getto*. Ellen, 18 år, bor i ett medelklassområde i innerstaden. Hon undviker främst förorter för hon känner sig osäker där eftersom det är färre hus i förorten och således färre människor. Ellen känner sig vanligtvis trygg när hon har många människor omkring sig. Det finns således en föreställning om att förorten samlar många människor och en om att det är ödsligt i förorten. Båda föreställningarna kan skapa obehag och oro hos människor som sällan eller aldrig befinner sig i förorten.

Jan bor i ett övre medelklassområde i innerstan. Han säger att han skulle var försiktig med att flytta ut till vissa förorter. Några av de mest beryktade förorterna anser han är mer *äkta*, däremot tycker han värre om andra förorter:

...dystra förorter som är lite sovande och negativa, de behöver inte vara farliga men jag upplever det som att där finns det någon, en hund begravnen. De som bor därute blir lite... potentiella våldsverkare.

(Jan, 44 år, bor i ett övre medelklassområde)

De intervjupersoner som berättar att de brukar undvika förorter bor själva främst i innerstadens medel- eller övre medelklassområden och de är svenskar. Någon enstaka bor också utanför staden i övre medelklassförorter. Det verkar emellertid som om få av intervjupersonerna har besökt de förortsområden som de talar om att de undviker eller är rädda för. Krisztina, 64 år, är född utomlands och har en väninna som bor i en av de mer beryktade förorterna. Hon brukar därför vistas i denna förort ibland men uttrycker ingen tydlig oro för att vara där. Däremot verkar Krisztina anse att det är mycket segregerat, vilket kan medföra problem eftersom invånarna inte kan lära sig svenska ordentligt.

Benita, 45 år, bor i en förort som på tjugo år har förvandlats från ett traditionellt medelklassområde till ett område med ett dåligt rykte. Benita som själv är född utomlands beskriver denna plats: *Det är många svenskar också som flyttar ifrån för att de säger att det blir problemgetto, getton, kriminella ungdomar, massa invandrare.* Förorter som är kända som så kallade problemförorter beskrivs som getton och förknippas med brottslighet. Intervjupersonerna undviker dem för att inte utsättas för brott. Dessutom ligger förorterna en bit utanför stadskärnan, vilket kan bidra till att de sällan besöks. Lisa, 18 år, förklarar att hon inte endast undviker förorten för att det begås brott där utan också för att det skulle vara jobbigt att ta sig ut till en förort eftersom det tar så lång tid att åka dit och att hon inte har något ärende dit. Det gör att bilden av förorten som ett problemgetto bevaras.

Yunjin, 32 år, är en av intervjupersonerna som bor i en sådan beryktad förort som många refererar till. Hon tycker att *det är oroligt. Det är många ungdomar som samlas i grupper och i gäng och det blir bråk. När det är mörkt, inte på dagen. På kvällen är det mera oroligt.* Hon bekräftar således bilden av att det kan vara oroligt i förorten, men bara vissa tider på dygnet. Ismet, 48 år, bor i en annan beryktad förort. Hans oro är begränsad till en viss plats. Det är i centrum som ungdomarna samlas, säger han, men eftersom Ismet bor längst bort från centrum tycker han att *det är bra* där han bor. I ytterligare en förort med ett dåligt rykte bor Salomon. Han menar att det kan vara obehagligt vissa tider i förorten där han bor, men det skiljer sig inte från andra ställen:

...Men det där finns ju överallt, går du på dagarna normala tider är det hur lugnt som helst. Det finns vissa tider som är lite skumma, folk kommer hem efter fyllan och från festen och då är man kanske lite odräglig och lite knäpp och allt möjligt och påverkad och...men jag tror att det där beteendet är likadant på andra ställen, om du ska gå någonstans fyra fem på natten. Jag tycker att det är skittryggt alltså om man tänker så. Jag är helt nöjd, inga problem.

(Salomon, 31 år, bor i ett s.k. problemområde)

Det verkar som om de intervjupersoner som bor i de beryktade förorterna främst upplever obehag vissa tider, på vissa platser och för vissa typer av människor: ungdomsgång och påverkade människor. Det förefaller därför som om dessa intervjupersoners oro inte skiljer sig nämnvärt från oron hos intervjupersoner som bor på andra platser. Alla intervjupersoner verkar nämligen vara oroliga under sådana förhållanden. En eventuell skillnad är att de intervjupersoner som inte bor i förorterna framstår som rädda för att vistas på sådana platser. Föreställningen om den så kallade problemförorten som ett getto med hög brottslighet och potentiella våldsverkare verkar främst förekomma hos dem som inte bor i sådan förort.

Här är det lugnt

När intervjupersonerna berättar om hur de upplever sitt eget bostadsområde tycker i stort sett alla att det är relativt tryggt där de bor. *Det är tryggt, lugnt, ganska tryggt, jättelugnt* är de vanligaste kommentarerna. En del pratar om att det inte finns några hotfulla miljöer där de bor, att området är exklusivt och att någon skulle höra om de ropar på hjälp. Det verkar också upplevas som tryggt om området är välbekant och om det befolkas av människor som inte antas begå brott. Benjamin pratar om sitt bostadsområde:

Där jag bor är det lugnt för det är ju en massa småbarnsfamiljer och pensionärer som bor där så att just där omkring där jag bor, där är det lugnt och jag har ju växt upp där och har mina kompisar där så jag känner att det inte är nån fara.

(Benjamin, 18 år, bor i ett medelklassområde)

Ellen, 18 år, säger att hon hittar överallt i sin stadsdel, vilket bidrar till att hon upplever det som tryggt. Annika, 35 år, betonar hur viktigt hon tycker att det är att känna sina grannar. Salomon känner sig också trygg där han bor, trots att han bor i ett så kallat problemområde, för han känner många:

Sen är det alltid lite småbrottslighet men jag är inte rädd för dem, jag känner ju alla dem. Jag ser dem och säger: Är du dum eller vad fan går du och snor en bil för och kör över gräsmattan, är du dum eller? Man kan gå fram och säga det till dem, de känner ju mig, jag menar, jag är ju så pass ung också så att...och de vet ju vem jag är. Du vet, jag är ju uppväxt här.

(Salomon, 31 år, bor i ett s.k. problemområde)

Att känna till området och känna dem som bor där bidrar till att intervjupersonerna upplever sitt bostadsområde som tryggt. Två intervjupersoner skiljer sig däremot från de andra, de verkar inte uppleva sina bostadsområden som särskilt trygga. En av dem är Yunjin, 32 år, som talar om sin oro under specifika tider och platser i det bostadsområdet där hon bor. Även Bo, 56 år uttrycker en viss oro för att utsättas för brott i sitt bostadsområde och han tycker att området både är otryggt och tryggt. Han bor i ett övre medelklassområde och pratar om inbrott som har skett i närheten och om elever som har sålt narkotika på hans dotters gymnasium. *Så vi är inte så bra att vi kan säga att det händer inte här, det händer där borta*, säger han. Bo och Yunjin kan knappast vara mer olika. Bo är en medelålders, svensk man som bor i en villa i ett övre medelklassområde medan Yunjin är en yngre, utländsk kvinna som bor i en så kallad problemförort. Trots detta verkar dessa två känna sig mindre trygga än de övriga intervjupersonerna.

Där är det värre

Föreställningarna om var brott begås varierar mellan intervjupersonerna. Vanligtvis diskuterar de var *risken* är stor för att råka ut för våldsbrott, var det är *farligt* och vilka platser de *undviker*. Ofta nämner de platser som ligger någon annanstans än där de själva bor. Detta är tydligast när de som bor i innerstaden jämförs med dem som bor i förorterna. De i innerstaden upplever sina egna områden som trygga, däremot tycker de att förorterna är farliga. Samtidigt pratar många som bor i förorterna om att *innerstan*, *city* eller *stan* är farlig, otrygg eller ett ställe som bör undvikas. Krisztina, 64 år, bor i förorten och säger om sitt område att *här i omgivningarna är jag också ganska trygg men i stan är det värre*.

Det finns tendenser till att intervjupersonerna anser att brott inte begås där de själva bor utan någon annanstans. Det kan vara att en intervjuperson refererar till ett särskilt område som otryggt medan personen i det utpekade området beskriver den förre personens område som farligt. En av männen som bor i ett hyreshus i ett område som ofta betraktas som ett övre medelklassområde säger: *... inbrott, det är väl en annan sak men det är ju inte så vanligt här ute, även om det förekommer men då är det mest i villaområden*. En annan intervjuperson som bor i de utpekade villaområdena menar att även om det händer inbrott där han bor så är det farligare att bo i *stan*, med det syftar han på Stockholms innerstad. Det förs också ett liknande resonemang när det gäller förorten och innerstaden, vilket nämnts i avsnittet *Problemgetto*. Många av dem som bor i innerstaden upplever förorterna som farliga medan de i de utpekade förorterna ofta nämner att delar av innerstaden är farlig vid vissa tider.

Det är emellertid inte alltid så att intervjupersonerna är oroliga för platser som ligger långt bort. Två av personerna som bor i centrala Stockholm upplever vissa specifika gator i Stockholm som hotfulla. Sven, 39 år, pratar om att han undviker vissa bakgator bakom centralstationen. Själv bor han i en annan stadsdel än där stationen ligger. Inga-Lill, 93 år, läste för några år sedan i tidningen att en man hade blivit knivskuren i en stadsdel som gränsar till den där hon själv bor, vilket hon upplevde som obehagligt.

Endast tre personer nämner hemmet som en möjlig brottsplats; de är alla oroliga för inbrott. Av dessa bor två i övre medelklassområden och båda har grannar eller bekanta som har utsatts för inbrott i hemmen. Den tredje personen bor i ett medelklassområde och har utsatts för inbrott i bilen. Alla tre har dock vidtagit åtgärder för att de inte ska utsättas för brott igen. En av husägarna har till exempel installerat ett inbrottslarm. De drar därför slutsatsen att de inte kommer att utsättas för liknande typer av brott igen.

Sammanfattningsvis finns det tendenser till att intervjupersonerna hänvisar till att brott, främst våldsbrott, begås någon annanstans än där intervjupersonerna själva bor. De flesta uppfattar inte hemmet eller grannskapet som en farlig eller hotfull plats.

Influenser

Medierna

Det är ju media

Det verkar som om alla intervjupersonerna påverkas mer eller mindre av medierna. Det är en av de främsta informationskällorna om brott för intervjupersonerna. Alla refererar till någon form av medier under intervjuerna, främst till tidningar och TV, och menar att det influerar dem. Referenser till medierna tas spontant upp av i stort sett alla intervjupersoner innan intervjuaren hinner fråga om mediernas influenser. Bo beskriver tidigt under intervjun att han tror att brottsligheten ökar och blir grövre. Han baserar det på medierna och säger: *Vad man går på är naturligtvis på vad man läser i pressen och hör på radio och TV framförallt.* Många intervjupersoner ger flera exempel på att medierna är källan till deras kunskap om brottsligheten:

Man har ju den uppfattningen att den ökar. Men jag har ingen egen erfarenhet av brottsligheten, jag är väldigt förskonad så det är ju media man vänder sig till för att få någon uppfattning om.

(Mikael, 50 år, bor i ett övre medelklassområde)

En stor del av den bilden som jag har om brottsligheten i Sverige, den kommer från media, det gör det ju. Man färgas...allting som jag inte är med om själv eller känner människor som råkar ut för, aktuella saker, det får man ju genom media. Det är ju i form av tidningar eller radio eller TV.

(Ellen, 18 år, bor i ett medelklassområde)

Mikael och Ellen anser att eftersom de inte rör sig mycket ute och de inte heller har råkat ut för brott påverkas de mycket av medierna. Medier färgar deras bild av brottslighetens utveckling och influerar vilka typer av brott som de tror är vanligast. Intervjupersonerna uppgav att de i stor utsträckning baserade sina föreställningar om att brottsligheten i Sverige ökar och blir gröv-

re på mediernas beskrivningar. När medierna skriver mer om brott tolkas det också som att mer brott begås. Benita, 45 år, funderar kring brottsligheten och säger: *Jag tror att det ökar som man läser i tidningen och tittar på TV också och då kanske det ökar.* Vissa av intervjupersonernas föreställningar om brottslingar och brottsoffer kommer också från medierna. Exempelvis anser Krisztina att brottslingar vill åt *gamla tanter*, vilket hon tycker sig ha fått bekräftat av sin lokaltidning:

- ...det är gamla tanter de vill åt, såna som inte rör sig lika snabbt, den känslan har jag fått.

Intervjuaren: Varför känner du så?

- Det tycker jag för man läser... och man ser på TV och läser i tidningar, vi får ju XXX [lokaltidningen] här och jag kan ju bli en utav dem helt enkelt.

(Krisztina, 64 år, bor i ett medelklassområde)

Det förekommer också att många tar upp exempel på brott som de har läst om eller sett på TV. Till exempel har Patrik, 28 år, ett längre resonemang om MC-brottsligheten och den organiserade brottsligheten, baserat på mediernas beskrivningar. Göran, 65 år, diskuterar utvecklingen av misshandelsfallen och anser att de har blivit allt fler och grövre. Den uppfattningen har han eftersom *det är väl vad man läser i tidningen*. Således förefaller medierna i stor utsträckning påverka intervjupersonernas uppfattningar om enskilda brott, olika brottstyper och brottsutvecklingen.

Med en nypa salt

Samtidigt uppger många att de tar det som står i medier *med en nypa salt*. Flera intervjupersoner anser att *man måste läsa mellan raderna* eftersom medierna *skruvar till det*. Ett flertal intervjupersoner resonerar kring mediernas överdrifter och vinklingar. Patrik förklarar varför hans föräldrar är oroliga för att han ska råka ut för brott i Stockholm:

När man läser Aftonbladet och Expressen då kan man ju tro att det är som att vara på världens farligaste plats. Det upplever man ju inte när man är här, man går ju inte omkring och är rädd.

(Patrik, 28 år, bor i ett medelklassområde)

Både Sven och Annika har upplevt hur en verklig händelse har förvrängts i medierna. Sven, 39 år, anser därför att kvällstidningar i stort sett är som skvallertidningar. Annika, 35 år, jobbar inom kriminalvården och hon reagerar väldigt starkt på mediernas beskrivningar av vissa brott:

Jag vet att jag kan reagera så att jag blir väldigt arg när jag läser vissa artiklar i tidningen där de skrämmer livet ur människor som läser det och så kanske vi har med just den killen att göra och vi har läst domen och allting och då inser man att media är falsk propaganda.

(Annika, 35 år, bor i ett medelklassområde)

Det är svårt att avgöra hur mycket intervjupersonerna tar till sig det de läser och ser i medierna. Flera påpekar att de inte tror på det som står i medierna samtidigt som de under samma intervju ofta säger att de baserar sina uppfattningar om brottsligheten på mediernas beskrivningar och tar upp flera exempel på brott som de har läst om i tidningarna eller sett på TV. Det verkar därför som att mediernas skildringar av brott är betydelsefulla även för dem som menar att medierna vinklar och skruvar till beskrivningar av brott.

Lasermannen, Stureplansmorden, 11:e september

Många intervjupersoner tar upp flera ovanliga och våldsamma brott under intervjuerna. Det är främst sådana brott de har hört talas om genom medierna men enstaka individer har också upplevt dem indirekt. Sådant som nämns av mer än en person är Lasermannen, Stureplansmorden, 11:e september-attacken mot USA och Rinkebymordet. Det är sådana händelser som intervjupersonerna har läst om eller sett i medierna och därefter reflekterat en del över. Sådana händelser verkar främst oroa de intervjupersoner som bor i närheten av de platser där dessa extrema brott har begåtts. En av intervjupersonerna bodde tidigare nära ett område där flera mord skedde. Den personen säger:

Det tycker jag är läskigast med vapen, han kan vara full och så hugger han dig eller skjuter dig. Sen har det hänt mycket såna incidenter också i XXX [ett område i Stockholm], alltså jag bodde ju själv i XXX och de mördade ju en kille och höll på att slå ihjäl en i YYY [ett annat område i Stockholm], så det händer grejer.

Just att ett sådant allvarligt brott skedde i närheten av intervjupersonens hem verkar ha haft stor betydelse. Det påverkar personens upplevelse av brottsligheten i samhället, föreställningen om att det förekommer mycket vapen och att man själv kan utsättas för ett allvarligt brott. Patrik, 28 år, pratar istället om *Broder Tuck-mordet* och tycker att det är obehagligt eftersom en vanlig person som han själv skulle ha kunnat hamna i skottlinjen. Men han anser ändå att risken att han skulle råka ut för det är mycket liten. Det finns också en oro för att andra närstående ska utsättas för något av de riktigt allvarliga brotten. En annan intervjuperson pratar om terroristattentaten på Bali som skedde då personens båda barn reste runt i Sydostasien:

Sen har vi ju det här, den här oron för terroristattentaten (...) på Bali var det ju det. XXX [ena barnet] var ju inte där men XXX kom ju dit. YYY [andra barnet] var ju på Bali i somras och de var precis där det hände. Men jag kan inte säga att jag går och oroar mig, sådana där saker kan man ju inte göra så mycket åt, man kan ju inte låsa in sig. Så jag är ju inte en sån där som går och oroar sig för jag kan inte göra något åt det.

Fler verkar reagera på liknande sätt som den ovan citerade intervjupersonen och de anser att det inte går att förhindra en sådan händelse och därför är det inte lönt att oroa sig. Elisabeth uttalar sig på ett snarligt sätt om attacken den 11 september:

Intervjuaren: Är du orolig för att själv råka ut för brott?

- Nej, jag är inte orolig. Det är min inställning till livet att man inte kan ta ut oro i förväg. Så vi åkte till XXX [en storstad utomlands] då i november efter 11:e september och vi hade vänner då som inte flög men jag är inte orolig.

(Elisabeth, 50 år, bor i ett medelklassområde)

Det verkar således som om sådana händelser inte leder till en rädsla eller oro om de inte har ägt rum i närheten av intervjupersonens hem eller om de har någon indirekt eller direkt kontakt med inblandade personer. Om intervjupersonerna bara kommer i kontakt med sådana extrema händelser via medierna tyder intervjuerna på att de inte blir rädda. Däremot kan det påverka deras upplevelser av samhällsklimatet och brottsligheten. Det förekommer fler vapen, så intervjupersonen som hade bott i området där ett mord begicks. Patrik tycker att den organiserade brottsligheten har blivit mer omfattande, ett uttalande som han bland annat stöder på *Broder Tuck-mordet*.

Då man läser tidningen, då blir man orolig

Medierna påverkar inte bara människors uppfattningar om brottsligheten. I flera intervjuer uppger intervjupersonerna att nyheter om brott i medier gör att de blir skrämda, oroliga eller rädda. Fem kvinnor och en man talade om mediernas inverkan på deras oro för brott. De kunde till exempel bli oroliga för att vistas i vissa områden eller på särskilda gator. Yunjin beskriver sin oro:

Men jag är orolig i Stockholm, centralen och så. Och på området står det jämt om inbrott och misshandel eller våldtäkt eller sådär. Då man läser tidningen, då blir man orolig.

(Yunjin, 32 år, bor i ett så kallat problemområde)

Inga-Lill, 93 år, tycker att det är *otäckt* när hon blir påmind om brottsligheten i tidningarna. Det händer också att Göran, 65 år, undviker vissa vägar sent på kvällarna om han har läst eller hört att något har hänt där. Även när Elisabeth, 50 år, går hem sent på kvällarna enstaka gånger brukar hon se upp särskilt på ett ställe där hon har läst att en person blev rånad.

Brott som har begåtts i områden där intervjupersonerna rör sig till vardags verkar vara särskilt oroande. Krisztina bodde förut i ett övre medelklassområde men har nu flyttat till ett medelklassområde. Hon berättar hur brotten som beskrivs i den nya lokaltidningen påverkar henne:

...sen vi flyttade hit så får vi ju XXX [lokaltidningen] och där står det om man sen läser om nejden här, vad som händer, då har jag blivit mycket mer skrämmd av det som står här i tidningen nu än det som stod i våran förra lokaltidning.

(Krisztina, 64 år, bor i ett medelklassområde)

I samma tidning anser Krisztina ha fått bekräftat att personer i hennes ålder riskerar att utsättas för brott:

Man läser och tror att det gäller inte mig, det angår inte mig men det kan likaväl bli en som jag...så man är mycket mera rädd nu, **mycket** mera rädd att gå ut och gå.

(Krisztina, 64 år, bor i ett medelklassområde)

När intervjuaren frågar Camilla, 33 år, om hon tittar på några speciella program på TV berättar hon om TV-programmet Efterlyst:

Intervjuaren: Tittar du på några speciella program på TV?

- Vanliga nyheter men sen tittar jag på Efterlyst och det är inte bra för att då kan jag bli orolig efteråt och tycka att det är otäckt att det är så nära och så mycket. Jag borde inte titta på det programmet i alla fall, men jag kan inte låta bli.

Camilla berättar också om ett inslag hon såg i programmet om ett våldsbrott och hur hon reagerade på det:

Usch, jag måste flytta från Stockholm. Men nu har de tydligen tagit fast honom [förövaren] men jag tänker att finns det en så finns det flera. Det kanske är en förändring att det är mer våldsbrott ute i samhället.

(Camilla, 33 år, bor i ett medelklassområde)

Det verkar som om programmet influerar hennes uppfattningar om brottsligheten i hela Stockholm. TV-programmet påverkar både hennes åsikter om att våldsbrotten ökar och att det är farligt att bo i Stockholm. Ibland verkar medierna också göra att intervjupersonerna blir mer oroliga för att andra som de känner ska råka ut för brott. Exempelvis blir Fanny orolig för sina barn när hon läser om vissa brott:

Pedofili läser jag till exempel om och då blir jag orolig för barnens del och det är ju ett sådant brott som jag bara har läst om i tidningen. Men är det med i tidningen är så kan jag inte låta bli att läsa heller.

(Fanny, 40 år, bor i ett medelklassområde)

Beskrivningar av brott i medierna kan således göra att intervjupersonerna åtminstone tillfälligt blir oroliga för att råka ut för brott eller att någon de känner ska utsättas. Samtidigt blir inte alla intervjupersoner oroliga då de läser nyheterna i tidningarna eller ser på TV. Majoriteten av intervjupersonerna nämner bara att medierna påverkar deras uppfattningar om brott,

inte att det gör dem rädda eller oroliga. Ellen, 18 år, tycker till exempel att det är svårt att tänka sig att det skulle hända henne eftersom *jag inte vet någon som har råkat ut för det, jag har bara sett det på TV*. Hon verkar inte uppleva att det som visas på TV kan kopplas till att hon själv kan råka ut för brott. Patrik, 28 år, jämför mediernas beskrivningar med sina egna upplevelser och blir därför inte rädd för brott. Sammantaget förefaller det som om medierna kan ha stor betydelse för rädslan för brott. Men medierna verkar påverka människors oro och rädsla olika mycket.

Man blir ju påmind

När intervjupersonerna tillfrågades om hur mycket de tänkte på brott en vanlig dag sa alla utom en person att de främst tänker på brott när de ser, hör eller läser om brott i medierna. De blir också påmind om brott ifall någon i deras bekantskapskrets utsätts för brott, men eftersom det händer så sällan är det främst mediernas skildringar som får dem att tänka på brott. När intervjupersonerna svarar på hur mycket de tänker på brott en vanlig dag är följande svar ganska typiska:

Nästan ingenting, nej, det gör jag inte. Det är bara i samband med att jag läser tidningen eller tittar på TV, på nyheter, då kan jag tänka på det men inte i dagligen, i övrigt.

(Göran, 65 år, bor i ett medelklassområde)

Ja, man blir ju påmind när man läser i tidningarna och tittar på nyheterna på kvällarna, man blir ju påmind varje dag.

(Inga-Lill, 93 år, bor i ett medelklassområde)

Nej, jag tänker inte alls, om jag inte är påverkad av nån artikel, nån stark artikel, nån stark händelse, då tänker jag inte alls på sånt.

(Benita, 45 år, bor i ett f.d. medelklassområde, numer s.k. problemområde)

Intervjuerna tyder på att medierna informerar om brottsligheten och påminner intervjupersonerna om att brott begås. Även om medierna inte gör alla intervjupersoner rädda för brott formar det deras uppfattningar om brott, både vilka typer av brott som begås och hur många brott.

Prat om brott

Det har man ju blivit itudad

Intervjupersonerna uppger inte endast att deras åsikter om brott är influerade av medierna utan även till en viss del av diskussioner med andra människor. De refererar till vad deras föräldrar säger, vad deras sambor varnar dem för och vad de diskuterar med sina vänner.

De tre yngsta intervjupersonerna har föräldrar som har pratat med dem om brott och uppmanat dem att vara försiktiga. Lisa, 18 år, säger att *det har man ju blivit itudad sen man var liten att man ska vara försiktig*, främst på nätterna. Även Ellen, 18 år, har föräldrar som har sagt åt henne att vara *försiktig* på nätterna. Hon berättar att de *tycker att jag ska inte gå hem själv utan jag ska ha sällskap med någon när jag går hem men det har jag ju väldigt sällan*. Ellen säger att det är av praktiska skäl som hon sällan har sällskap men också för att hon själv inte tycker att det är så farligt ute på stan. Benjamin, 20 år, har också en mamma som är orolig för att han ska utsättas för brott om han åker hem själv med den sista tunnelbanan. Han avfärdar också hennes oro och säger att det är *lite mammagrejer* att vara orolig för sina barn. Även Sven, 39 år, kommer ihåg att hans föräldrar var oroliga för honom när han var yngre, hur gammal man än blir *är [jag] ju alltid deras lilla barn*, säger han.

Några intervjupersoner tar också upp att deras makar eller sambor är oroliga för dem främst när de åker hem sent på kvällen. Både Bo och Göran har fruar som är oroliga för dem i vissa situationer. Camilla, 33 år, diskuterar att hon upplever att andra i hennes omgivning är oroliga för att hon ska utsättas för brott. *Javisst, min sambo tycker inte heller om när man åker hem själv sådär men det måste man, man måste ju leva*, säger hon. Intervjupersonerna verkar ofta avfärda andras oro för att de ska utsättas för brott. Vanliga argument är att det inte går att anpassa sig efter en sådan oro och att intervjupersonen inte upplever att det är så farligt.

Han har hört att det blir sådär

Det är inte bara inom familjen som människor pratar om brott. Det verkar som om alla intervjupersoner någon gång har pratat om brott med sina bekanta. Intervjupersonerna har till exempel diskuterat med andra vilka människor de tycker att man ska akta sig för och var det är *farligt* att vara. Yunjin, 32 år, har pratat med sina bekanta om att *de som är fulla och hemlösa ska vi inte lita på*. Ismet beskriver hur han blev varnad av sin vän för att gå igenom

ett skogsparti när han skulle hälsa på vännen eftersom han kunde bli rånad där:

- Han sa om de kommer till dig och säger har du pengar, ska du genast lämna din plånbok till dem annars misshandlar de dig, de bråkar med dig. För det har hänt kanske några gånger har han sagt till mig.

Intervjuaren: Har det hänt honom?

- Han har hört att det blir sådär.

(Ismet, 48 år, bor i ett s.k. problemområde)

Intervjuerna visar att det inte är ovanligt att intervjupersonerna diskuterar brott med sina bekanta. Varningar för brott av anhöriga och bekanta verkar vara särskilt förekommande. Intervjupersonerna tycks däremot inte alltid ta varningarna på så stort allvar, särskilt inte de yngre som varnas av sina föräldrar.

Utsatta bekanta

Då kommer det närmare en själv

Intervjupersonerna refererar ofta till sina bekanta och berättar att de känner någon som har utsatts för ett brott eller har en *kompis kompis kompis* som har råkat ut för det. Ofta är beskrivningarna ganska ospecifika och de kombineras vanligen med vad de har läst i tidningen eller sett på TV om brott. Bo, 56 år, säger exempelvis att *man läser om det och hör i TV och av bekanta att det stjäls i skolorna*. Han hade också hört av en *bekants bekants bekant* att en kvinna hade blivit rånad på sin Mercedes, dessutom hade han läst om det i lokaltidningen. Ibland pratar intervjupersonerna om mer specifika brott. Elisabeth anser att brotten har blivit grövre eftersom:

Man hör ibland från vänner och bland annat en vars pappa hade blivit hotad av en knarkare och sånt. Det kryper närmare på det sättet, en kollega här vars son hade blivit av med sin mobil här på Kungsgatan och oj är det här också. Då kommer det närmare en själv och då tänker man lite mer. Och det här med att det är så mycket skjutvapen, den bilden ger ju tidningar för min bild är ju väldigt färgad av vad tidningarna förmedlar.

(Elisabeth, 50 år, bor i ett medelklassområde)

Elisabeth verkar hämta mycket av sin kunskap från bekantas bekantas upplevelser av brott, kombinerat med tidningarnas skildringar. Utifrån det skapar hon sig en bild av brottsligheten i samhället. När hon hör talas om någon som har utsatts för brott upplever hon dessutom att brottsligheten kommer närmre henne själv och skildringarna av brott i tidningarna blir mer verkliga. Det finns flera beskrivningar av att brottsligheten påverkar intervjupersonerna om en bekant utsätts för brott. Bo berättar hur han reagerade när hans syster hade utsatts för inbrott:

Vi har peppar, peppar klarat oss men min syster som bor bara ett par hundra meter härifrån, de råkade ut för inbrott när de var i Stockholm [centrum]. De kommer hem och ser att det har varit någon där och då fick vi fart på oss själva så då skaffade vi tjuvlarm. Och det är sådant man tänker hela tiden, det ska vi ha, det ska vi naturligtvis göra men sen blir det aldrig av. Men när det då kom lite närmare då reagerade vi.

(Bo, 56 år, bor i ett övre medelklassområde)

Sven, 39 år, tycker också att det *blev lite allvarligare* när hans kompis fru blev rånad, eftersom det var någon han kände indirekt. När bekanta utsätts blir risken mer påtaglig för intervjupersonerna att de själva kan råka ut för brott. Vissa vidtar därför åtgärder för att inte själva utsättas.

Det är ju inget farligt

Samtidigt upplever inte alla intervjupersoner en indirekt utsatthet för brott på samma sätt. Exempelvis har Lisa, 18 år, råkat ut för att några av hennes bekanta är lite *uppkäftiga* då de är onyktra, vilket gör att de har hamnat i *slagsmål*. Sådant tycker hon inte är skrämmande eftersom hon anser att risken för att hon själv ska hamna i slagsmål är liten. En liknande upplevelse berättas av Ellen, vars kompis har blivit misshandlad två gånger. Hon redogör för hur det gick till den senaste gången:

Jag tror inte han skulle slå någon men det räcker med att han får en putt och puttar tillbaka men sen vill inte han göra något mer men då har den andre fått tillräckligt med anledning för att göra resten.

(Ellen, 18 år, bor i ett medelklassområde)

Ytterligare en av de yngre intervjupersonerna, Benjamin, 20 år, har en kompis som har fått sin bilstereo stulen *men det är ju inget farligt* eftersom ingen kom till skada, tycker Benjamin. Benjamin säger också att han inte oroar sig för materiella saker. De yngre intervjupersonernas beskrivningar går att tolka som att de inte upplever att brottsligheten kommer närmre dem själva även om personer i deras närhet utsätts för brott. Det verkar främst bero på att de inte anser att de själva skulle kunna utsättas för ett liknande brott. De äldre intervjupersonerna kan däremot uppleva det som hotfullt när en bekant har utsatts och de vidtar i enskilda fall åtgärder för att inte själva drabbas av brott.

Hotfulla upplevelser och utsatthet för brott

Det hör ju till

Utsattheten för brott och hotfulla händelser varierar bland intervjupersonerna liksom deras reaktioner på brott. Under intervjuerna var det vanligt att de intervjuade inledningsvis sa att de inte hade utsatts för brott. Längre fram under intervjun hände det att de ändå berättade om brott eller hotfulla upplevelser som skulle kunna klassificeras som brott. På liknande sätt kunde intervjupersonerna först säga att de inte kände någon som har utsatts för brott, för att senare berätta om något sådant. Många gånger säger de som Lisa, 18 år: *Min första tanke är att jag känner ingen som har blivit utsatt men sen inser jag att det gör jag visst.*

Det verkar ibland vara så att intervjupersonerna inte alltid uppfattar det som att de har utsatts för ett brott trots att händelserna framstår som typiska brott. Exempel på detta finns också i pilotintervjuerna. Sven, 39 år, berättar under intervjun om en gång när han var i en park nära sitt hem och det kom fram ett gäng med narkomaner som tog ifrån honom hans cykel men han tog tillbaka den. Sven berättar också om hur han utsattes för ett rånförsök med en dold pistol/pistolattrapp när han var utomlands. En kort stund senare säger han:

Det berättade jag, jag har inte blivit utsatt för nånting men om man har blivit utsatt för nånting då blir man nog lite märkt för livet, man blir lite rädd. Även om man går vidare sen och lever normalt så finns det nog i bakhuvudet att om man nu har blivit utsatt för nånting rån eller nånting...

(Sven, 39 år, bor i ett medelklassområde)

Här blir det särskilt tydligt att han inte betraktar de händelser han har utsatts för som brott. Sven berättar även om hur han blev lurad på sina pengar en gång när han satt och väntade på växeln:

...[jag] har haft tur att inte råka ut för det själv så mycket. Blåst har man ju blivit utomlands, men det hör ju till. Gått in i en affär...vad kul, de kommer tillbaka, då sitter jag här och väntar...[Sven gör en uppgiven gest]

(Sven, 39 år, bor i ett medelklassområde)

Sven verkar betrakta vissa brott som något som hör till erfarenheterna av en utlandsvistelse, det är något han får räkna med. Konstruktionen av en händelse som brott/inte brott samt som något väntat/oväntat verkar vara avgörande för om intervjupersonerna ska blir rädda för brott.

Då kan jag bli rädd

Andra intervjupersoner har däremot reflekterat en hel del då de har utsatts för brott. Mikael, 50 år, har råkat ut för ficktjuvar och blev *försiktigare* efter den händelsen. Elisabeth, 50 år, blev sparkad av en knarkpåverkad man när hon var yngre och *fick sig en tankeställare*.

Några intervjupersoner har reagerat ännu starkare på hotfulla upplevelser. Annika jobbar som kriminalvårdare och har blivit hotad flera gånger av de intagna:

- Det man kan känna ibland är att om någon hotar, inte mig utan, jag vet var du bor eller vet vilket dagis dina barn går på, då kan jag bli rädd.

Intervjuaren: Hoten som kan komma inom jobbet, hur förhåller du dig till dem?

- Det mesta rinner av mig bara. De gånger jag har känt mig allvarligt rädd, de gånger är få. Men det är klart visst funderar man ibland och försöker analysera hur pass allvarligt det är. Oftast kommer man fram till att killen är stressad eller något sådant och vräker ur sig saker han inte menar.

(Annika, 35 år, bor i ett övre medelklassområde)

Hoten ledde till att Annika upplevde en rädsla även om hon försöker tona ner upplevelsen med att den som hotade henne inte menade allvar. På så vis kan hon undvika att ta till sig rädslan.

Jan, 44 år, har också upplevt en allvarlig händelse när Lasermannen sköt ner en person i hans bostadsområde. Det var först senare, när Jan förstod vad som hade hänt, som han kände *obehag för brott*. Benita, 45 år, bevitnade också en allvarlig misshandel i sitt eget bostadsområde. En man blev nerslagen på natten och hon hörde från sin bostad hur han skrek på hjälp. Hon vågade inte hjälpa honom utan hoppades att någon annan skulle göra det. Benita beskriver sina känslor efter händelsen, som ledde till att mannen hamnade i rullstol:

Så sen jag var väldigt... efter sån händelse jag var väldigt rädd på grund av att gärningsmännen eller mannen hade sprungit iväg och fram tills nu har de inte hittat honom så, jag tyckte att det kanske var bra att jag inte bevitnade det annars skulle jag (...) visa var jag bor.

Senare säger Benita:

Men det var, den oron som jag hade, det var ganska lång tid.

(Benita, 45 år, bor i ett f.d. medelklassområde, numer s.k. problemområde)

I både Jans och Benitas fall gjorde händelserna att de upplevde en oro för brott, i Benitas fall höll den i sig under en längre tid. Möjligen influeras rädslan av att Benita direkt förstod att hon bevitnade ett brott medan Jan *förstod inte riktigt vad det var*. Att brotten hade ägt rum nära intervjupersonernas bostäder bidrog antagligen till oron.

Två av kvinnorna talar om trakasserier som de har utsatts för av män på offentliga platser. Fanny berättar om en obehaglig upplevelse i tunnelbanan:

Men jag är inte orolig i tunnelbanan fast är jag själv i vagnen och det är någon knäppskalle där så kliver jag av. Det hände en gång när jag var yngre, då var det en som kom fram och började prata och då gick jag av precis när tunnelbanans dörrar höll på att stängas och då blev han snopen.

(Fanny, 40 år, bor i ett medelklassområde)

Hon framställer det nästan som en lustig händelse, därför är det svårt att veta om hon har oroats av upplevelsen. Yunjin, som kommer från Asien, har också trakasserats i tunnelbanan:

Ibland på tunnelbana har det hänt att en kille frågar så och så. Det var tidigt på morgonen. En sa: du är från Asien? Jag sa ja. Han: vill du gå med mig? [Yunjin svarade:] Vad ska du göra? Vad håller du på med? Men samtidigt var jag rädd, det fanns många där, därför vågade jag.

(Yunjin, 32 år, bor i ett s.k. problemområde)

Yunjins berättelse liknar Fannys eftersom båda lyckades avbryta trakasserier genom att aktivt säga ifrån (Yunjin) eller aktivt ta sig ur situationen (Fanny). Ändå verkar det som om Yunjin blir mer rädd än Fanny. Möjligen beror det på att hon stannade kvar i situationen och konfronterade mannen som trakasserade henne.

Enstaka intervjupersoner reagerar däremot inte med rädsla eller oro när de har utsatts för ett brott utan de blir arga. Bo, 56 år, berättar att han blev *irriterad* när hans dotter blev av med sin jacka i skolan. Sven, 39 år, uppger att *då vart jag så förbannad* när han nästan blev rånad på sin cykel. Krisztina blev också arg när hon råkade ut för att någon slog sönder en glastruta på hennes och makens bil:

Ja, de glasbitarna vi hade i den sönderslagna rutan när vi kom från sjön, jag grinade och var arg och ledsen och kände mig så kränkt. Och plockade och dammsög de där glasbitarna alltså. Alltså bara det att någon hade varit inne i bilen, hur ska det inte vara om någon går in i huset. (...) Ja, det känns obehagligt att någon har varit inne i våra privata saker.

(Krisztina, 64 år, bor i ett medelklassområde)

Krisztina kände sig kränkt av upplevelsen och verkar ha uppfattat sig själv som ett brottsoffer. Däremot verkar hon inte ha blivit orolig för att utsättas för ett liknande brott igen men hon börjar fundera på hur det skulle vara att råka ut för ett ännu mer kränkande brott, ett inbrott i hemmet.

Krisztinas reaktioner kan jämföras med Svens, där en del av Svens reaktioner också redovisades i kapitlet *Det hör ju till*. Båda blev förbannade när de utsattes för brott men Sven uppfattar inte händelserna som brott och betrak-

tar inte sig själv som ett brottsoffer. Sven känner sig inte heller kränkt och uppger inte att han blev orolig efter händelsen. Hans reaktioner skiljer sig avsevärt från Krisztinas. Det verkar som om det är nödvändigt att uppfatta sig själv som ett brottsoffer för att uppleva rädsla eller oro för brott men det behövs inte för att känna sig arg och förbannad.

Reaktioner på brott

Försiktighetsåtgärder

Jag har koll

I stort sett alla intervjupersoner vidtar någon åtgärd för att undvika att utsättas för brott. En av de vanligaste är någon form av undvikande beteende. Intervjupersonerna undviker ofta platser som de anser vara farliga, vilket diskuterades i förra kapitlet. De undviker också människor som upplevs som störande och obehagliga. Yunjin förklarar hur hon undviker vissa grupper av människor för att inte hamna i en hotfull situation:

Till exempel om man ser gäng ska man inte komma nära dem, man ska gå långt bort, jag tar vilken väg som helst. Om man träffar någon den tiden [sent på kvällen] och de kommer och pratar om någonting... jag svarar inte, jag försöker bara gå ifrån dem för att de inte ska bråka.

(Yunjin, 32 år, bor i en så kallad problemförort)

Bo och Sven pratar också om hur de brukar undvika stökiga situationer. När de ser att det *verkar dra ihop sig* går de därifrån eller tar en annan väg. En annan strategi som några intervjupersoner använder är att undvika ögonkontakt med hotfulla individer. Annika ger ett exempel på det:

Jag tittar ju inte okända människor i ögonen, det gör jag ju inte. Ser jag att det kommer någon som är påtänd så riktar jag blicken åt ett annat håll, man söker inte kontakt.

(Annika, 35 år, bor i ett övre medelklassområde)

Att undvika ögonkontakt är således ett sätt att inte dra till sig uppmärksamhet och hamna i en konfrontation. En annan strategi för att hålla sig borta från stökiga situationer är att ta en taxi hem. På det viset undviker vissa in-

tervjupersoner att åka tunnelbana sent på kvällen. Patrik, 28 år, säger: *Men visst, är det sent och jag åker hem så tar jag hellre taxi än åker tunnelbana.* Även Jan och Elisabeth pratar om att de tar taxi i liknande situationer. Orsaken verkar vara en kombination av bekvämlighet och för att *det är onödigt att utsätta sig*, som Patrik säger. De andra två kommer med liknande uttalanden.

Intervjupersonerna försöker också vara observanta. Det är främst på platser där de föreställer sig att ett brott skulle kunna äga rum. *Jag har koll*, säger en av intervjupersonerna, *man får ju se upp* påpekar en annan. Fanny, 40 år, berättar om att hon *är skärpt och kollar efter vilka som går samma väg*. Det är främst fyra kvinnor som talar om denna typ av åtgärd. Av männen är det bara Jan, 44 år, som beskriver att han är observant på vem han har omkring sig i vissa situationer. Att ha en överblick över situationen förefaller vara ett sätt att skaffa sig en känsla av kontroll och undvika hotfulla situationer där intervjupersonerna riskerar att utsättas för brott.

Nycklarna i handen

Två av kvinnorna är beredda på att fysiskt försvara sig i vissa situationer. I sin ungdom lärde sig Krisztina, 64 år, knep för att försvara sig mot överfall. Polisen i hennes skola tipsade om att ha nycklarna i handen för att kunna slå till en förövare. Hon lärde sig också att sätta ett knä i skrevet på en man om hon skulle bli överfallen. Krisztina menar att det under åren har känts bra att kunna dessa knep men hon vet inte om de verkligen skulle fungera. På liknande sätt resonerar Camilla när hon blir tillfrågad om hon använder några åtgärder för att minska risken att råka ut för brott:

- Nycklarna i handen, fast det är ju lite larvig men det är för att jag snabbt ska kunna låsa upp. Men jag har även nycklarna i handen för att jag tänker att jag ska kunna slå någon, försvara mig för att det skulle bli hårdare. Men jag vet ju att skulle jag hamna i en sån situation skulle inte jag kunna klara det utan det är mer som en falsk säkerhet.

Intervjuaren: Men du upplever att du känner dig säkrare då?

- Ja, fast det är mest lite larvigt, jag tror att det mest är en vana.

(Camilla, 33 år, bor i ett medelklassområde)

Det framstår som om vissa intervjupersonerna gör skillnad på en upplevd känsla av trygghet och en faktisk trygghet. Att använda sig av åtgärder som intervjupersonerna inte är säkra på skulle fungera i en verklig konfrontation gör dem ändå trygga.

När folk är borta tömmer man brevlådan

Två av männen som bäge bor i övre medelklassområden framstår som mer oroliga för inbrott i hemmet än för att överfallas utomhus. Som en följd av det talar de om tryggheten med att ha byggt upp en grannsamverkan och ha grannar som ser till ens hus när man själv är bortrest. Även Sven, 39 år, som har en bostadsrätt i innerstaden, diskuterar grannsämjan och tryggheten med att alla bryr sig om det gemensamma huset. Bo beskriver sina egna och sina grannars åtgärder som de vidtar för att undvika att utsättas för inbrott:

Och vi har ju byggt upp en grannsamverkan och håller faktiskt koll på saker och ting. När folk är borta tömmer man brevlådan och trampar lite i snön och skottar. Och jag tror att det hjälper till och man försöker att följa den enkla regelboken även om man häpnar om man går förbi några och ser vilka signaler de lämnar på att de är bortresta. Allt är nerdraget och brevlådan flödar över och en gräsmatta som inte är klippt och allt sånt där, men jag tror att de har klarat sig också.

(Bo, 56 år, bor i ett övre medelklassområde)

Bo betonar hur förvånad han är över att vissa inte vidtar några brottsförebyggande åtgärder. Samtidigt är han inte helt övertygad om att de hjälper utan anser att *det är klart att det inte är säkert att det fungerar*. Det går delvis emot uttalandet i citatet där han säger att han tror att åtgärderna hjälper. Ingen av de andra intervjupersonerna pratar om någon form av grannsamverkan. Det är möjligt att det beror på att inte många av dem bor i villa eller radhus, utan i flerfamiljshus där grannsamverkan inte är lika vanligt.

Intervjupersonernas olika åtgärder för att undvika att utsättas för brott förefaller ha en del gemensamma kännetecken. Grannsamverkan, nycklarna i handen och en överblick av omgivningen är sätt att kontrollera situationen. Genom sådana åtgärder upplever intervjupersonerna en trygghet, även i de fallen då de inte är riktigt säkra på om åtgärderna fungerar. Det ger dem ändå en känsla av att de aktivt kan undvika situationer där de riskerar att utsättas för brott.

Oro, risk och rädsla

Intervjupersonerna använder olika begrepp för att beskriva sina reaktioner på potentiella eller upplevda brott. *Obehagligt, osäkert, oro, rädsla* och *risk* är de ord som oftast används.

Jag kände obehag

Ordet *obehag* används oftast för att beskriva konkreta upplevelser av brott eller då intervjupersonerna upplever att ett brott skulle kunna äga rum. Camilla, 35 år, känner till exempel obehag när hon åker tunnelbana och det är sent på kvällen. Obehag kan också upplevas som en reaktion på ett specifikt brott. Exempelvis berättar Jan, 44 år, vad han tänkte när han förstod att Larsermannen hade avlossat ett skott: *Jag kände obehag när jag förstod att det var någon som nästan blev skjuten*. Vissa verkar skilja på obehag och oro. Salomon, 31 år, talar om både oro och obehag: *Nej jag är definitivt inte orolig. Men jag kan känna **obehag** bland ungdomar ibland om de är lite fulla och sådär*. Han känner således obehag i konkreta situationer, men det likställer han inte med att vara orolig.

Begreppet *oro* använder intervjupersonerna för att beteckna flera olika tillstånd. Oro omfattar en generell oro för brott, det är en reaktion på ett bevittnat brott och det används synonymt med otrygghet. Oro verkar också vara tätt sammankopplat med rädsla. Till exempel beskriver Fanny en allmän känsla och använder ordet *oro*:

Sen jag fick barn har jag blivit mera orolig. Det beror på att jag nu är viktig för andra men också för att jag inte rör mig lika mycket ute.

(Fanny, 40 år, bor i ett medelklassområde)

Camilla berättar om en liknande upplevelse men säger att hon är rädd:

Sen jag fick barn är jag räddare av mig, jag var aldrig rädd innan men det är tydligen ganska vanligt så det kanske går över om några år för det är ju tråkigt att behöva gå runt och vara rädd.

(Camilla, 33 år, bor i ett medelklassområde)

Båda syftar på en liknande känslomässig upplevelse. På samma sätt beskriver både Salomon, 31 år och Krisztina sin känsla för att människor de möter på offentliga platser kan bära kniv och/eller vapen. Krisztina säger: *det är jag rädd för* medan Salomon känner *obehag*. Däremot säger han senare att han känner *en rädsla för att de kan dra vapen*. Det verkar följaktligen som om olika intervjupersonerna använder varierande begrepp som rädsla, obehag och oro för att beskriva likadana upplevelser. Begreppen är således svåra att skilja från varandra, även om obehag tenderar att beteckna mer konkreta situationer.

Brottsrisken är lite större

Intervjupersonerna verkar däremot skilja ut *risk* från de andra orden. Det är möjligt att denna skillnad beror på intervjuarens frågor. Intervjupersonerna får frågan: Men om jag frågar om **risk**, istället för oron, upplever du att det finns någon skillnad? Upplever du att risken att du ska råka ut för brott är stor eller liten? Hade intervjupersonerna inte ställts inför sådana frågor skulle de kanske använda risk synonymt med rädsla, obehag och oro. Det finns emellertid indikationer på att intervjupersonerna själva skiljer ut begreppet risk från oro eller rädsla. Patrik, 28 år, pratar till exempel om att han är orolig för att hans syster eller föräldrar ska utsättas för brott men avslutar med att säga: *Men jag tror ju egentligen inte att det är någon större risk men det kan ju hända*. Bo skiljer också på oro och risk:

Det är klart att någon gång emellanåt så kan man väl känna någon viss liten oro men i stora drag nej. Och det kan väl bero på flera saker dels att jag inte tycker att jag kanske befinner mig där jag tror att brottsrisken är lite större.

(Bo, 56 år, bor i ett övre medelklassområde)

Både Patrik och Bo diskuterar skillnaden mellan risk och oro innan de har ställts inför frågan av intervjuaren. Benjamin, 20 år, resonerar kring risk och oro när han får frågan om det finns någon skillnad mellan begreppen. Han anser att risken är större under helger som Valborg då det finns många alkoholpåverkade ute men *jag är fortfarande inte särskilt orolig*, säger han. En annan som skiljer på risk och oro för brott är Jan, 44 år. Han säger: *Jag tror risken är rätt... förhållandevis liten, jag tror att det är mer oro för brott*.

Några kvinnor tar också upp risken att råka ut för det oprovocerade och slumpmässiga våldet. Ingen av dem anser att risken för att råka ut för sådant våld är särskilt stor. Camilla resonerar kring risken att hon ska utsättas för brott:

Jag tror inte att den är särskilt stor. Det är ju ändå en storstad med massor med människor som rör sig dygnet runt och även om jag tycker att det verkar så när man tittar i tidningar och på TV så är det ju bara enstaka fall.

(Camilla, 33 år, bor i ett medelklassområde)

Bo, 56 år, verkar däremot inte betrakta risken som slumpmässig utan som något som går att beräkna. Han säger: *En ung tjej ensam, visst är det en större risk än en gammal gubbe ensam, vill jag påstå.*

Ibland verkar ändå risken uppfattas som tätt sammankopplad med rädslan och oron för brott. Yunjin, 32 år, som är den enda som säger att hon är rädd i sitt vardagliga liv, pratar om brottsrisken och säger att *det är stor risk eftersom man är inne i stan*. Bo, 56 år, är orolig för inbrott och säger att *det som jag ser som risk för brott, det är inbrottsrisken*. Även om risken ibland synes sammankopplad med rädslan och oron verkar det som om de flesta intervju-personer ändå skiljer på risk och rädsla. Vissa upplever risken som slumpmässig medan andra anser att den kan kalkyleras och att brottsrisken är större för vissa individer. Det hänger ihop med resultaten som beskrevs i det tidigare avsnittet Föreställningar om brottsoffer. Där redovisades att somliga intervju-personer anser att alla människor kan utsättas för brott medan andra menar att vissa individer löper en större risk att viktimeras.

Rädsla för brott?

Trots att intervju-personerna pratar mycket om rädsla för brott, oro och otrygghet menar alla utom en att de inte tänker på brott i vardagen. De tänker bara på brott när de läser om brott i tidningen, ser det på TV eller hör om det i radion. I stort sett alla uppger att de inte är oroliga för brott, bara i vissa specifika situationer. Det är främst situationer då de är utomhus, själva, när det är sent och mörkt. Sådana situationer beskrevs tidigare i kapitlet Otrygga platser och tider.

Jag går inte och tänker på det

Liksom de flesta intervju-personer säger Bo att han sällan tänker på brott. Vid de tillfällen han gör det är det bara en mycket kort stund. Han tycker också att de brottsförebyggande åtgärderna som han vidtar mer ska tolkas som automatiska handlingar än en oro för brott:

Men jag går inte och tänker på det bara om det har hänt något eller om man har hört något men sen rinner det av mig. Men vi ser till att ha det låst, både när vi är hemma och inte hemma. Och det har vi hört om, det finns ju de som bara går in och känner på dörren och går in i hallen och tar något. Men om du anser att det är att gå och tänka på brott, nej det tycker jag inte, det är i sådana fall förebyggande. Det där är något som händer mer eller mindre av sig själv.

(Bo, 56 år, bor i ett övre medelklassområde)

Vissa intervjupersoner säger, liksom Bo, att de inte tänker på brott men ändå vidtar åtgärder mot brott. Åtgärderna är emellertid sådana som *ligger i ryggmärgen* enligt Fanny, 40 år.

De flesta intervjupersoner tänker väldigt flyktigt på brott. Benjamin, 20 år säger att det är som en *lätt tanke som fladdrar förbi fort så att jag tänker inte särskilt mycket*. Lisa, 18 år, menar att hon *går inte och mår dåligt över det, inte i mer än två sekunder ungefär*. Camilla, 33 år, har beskrivit sin rädsla för brott men menar att hon bara tänker på brott i specifika situationer när hon är själv och det är mörkt. Det är inte heller alltid ett brott hon är orolig för, hon säger att *sen kan jag bli lite rädd när jag går till tvättstugan men det är väl mer en mörkerrädsla*. Elisabeth förklarar varför hon inte tänker på brott i vardagen:

Sen är jag lite fatalist av mig, det är klart att det kan hända men vi kan också bli påkörda av en bil, vi kan bli allvarligt sjuka också. Jag går inte och funderar på olyckor av olika slag, det tar bara emot, det är ingen mening.

(Elisabeth, 50 år, bor i ett medelklassområde)

Intervjupersonerna verkar inte tro att de kommer att utsättas för brott. Några nämner att om det skulle hända lönar det sig ändå inte att oroa sig för det i förväg. Göran, 65 år, pratar om brott och säger: *Jag utgår från att det inte ska hända och om det händer så gör det det*.

Ibland är det svårare att veta hur stor betydelse brott har för vissa intervjupersoner i vardagen. Krisztina säger till exempel:

... jag går inte och tänker på det hela tiden alls men jag klämmer åt väskan om jag går till centrum, det gör jag. Men jag går inte och tänker på det hela tiden, det gör jag inte.

Lite tidigare under intervjun säger hon:

Men det är som Bengt säger här, min man, att man kan inte gå och tänka på det hela tiden för då orkar man inte existera och det försöker jag ju tänka på alltså.

(Krisztina, 64 år, bor i ett medelklassområde)

Oron för brott gör att Krisztina håller hårt i sin väska men samtidigt menar hon att hon inte tänker på brott hela tiden. Yunjin är den av intervjupersonerna som verkar tänka mest på brott:

Intervjuaren: Tänker du på brott en vanlig dag?

- Nej, inte hela tiden. Ibland när man ser själv vad som händer. Då tänker man men inte...man tänker inte så mycket. Men ändå på kvällen tänker man, men inte på dagen.

(Yunjin, 32 år, bor i ett s.k. problemområde)

Yunjin har tidigare under intervjun beskrivit att hon är rädd för att utsättas för brott då det är kväll, det är mörkt ute och hon är själv. Samtidigt säger Yunjin att hon inte tänker mycket på brott. Flera intervjupersoner ger uttryck för sådana motstridiga uppgifter. Det verkar ändå som om de flesta intervjupersoner inte tänker på brott mer än i förbifarten när de läser eller tittar på brott i medierna. Då kan de fundera på brott en kort stund. En del intervjupersoner tänker på brott i vissa specifika situationer. Det händer också att de vidtar åtgärder för att undvika att utsättas för brott. De menar trots detta att det inte är samma sak som att vara orolig för brott.

Jag är ju inte heller orolig

Fanny, 40 år, uttalar sig om sin oro och sammanfattar det som många intervjupersoner säger om brott: *Men jag är ju inte heller orolig, man reflekterar över det men gör det inte till någon stor sak.* Camilla talar om sin oro för brott och berättar att hon tänker på brott men menar:

Nej jag har ju inte upplevt något själv egentligen som gör att jag går och känner mig rädd. Men nu när jag tänker på det låter det som om jag går runt och är jätterädd hela tiden men det är jag inte.

(Camilla, 33 år, bor i ett medelklassområde)

De flesta påpekar, liksom Camilla, att de faktiskt inte är oroliga eller rädda för brott, trots att de har pratat om oro under intervjun. Lisa, 18 år känner sig *ovanligt trygg*, och är inte rädd för att råka ut för brott. Hon jämför sig med andra personer och betonar sin egen trygghet. Enstaka intervjupersoner jämför sina egna upplevelser med det som beskrivs i medierna. När Patrik, 28 år, gör det konstaterar han att *man går ju inte omkring och är rädd*. Intervjupersonerna framstår därför inte som särskilt rädda för brott, trots att de under intervjun kunde ge ett intryck av att vara oroliga för brott. De förefaller inte tänka på brott förutom i vissa specifika situationer.

Då är jag faktiskt mer orolig för honom

Trots att intervjupersonerna inte verkar vara oroliga för att själva utsättas för brott i sin vardag är de oroliga för att deras närstående ska råka ut för brott. Många intervjupersoner som har barn är oroliga för dem. Mikael, Elisabeth, Yunjin, Camilla, Bo, Göran, Annika, Benita och Jan är alla oroliga för sina barn. Intervjupersonerna är oroliga för att barnen ska råka ut för *det oprovo- cerade våldet*, att de ska träffa på *pedofiler* och för att barnen inte ser *faror omkring dem*. Därför har vissa av dem lärt sina barn olika åtgärder mot brott. Annika, 35 år, har till exempel uppfostrat sina barn till att inte gå med okända människor och att inte gå igenom mörkbelagda områden efter mörkrets inbrott.

Det finns enstaka antydningar till att vissa föräldrar är mer oroliga för sina döttrar än för sina söner. Elisabeth, 50 år, har tre döttrar som hon särskilt har varnat för *fula gubbar* eftersom *de är tjejer*. Bo, som anser att en ung tjej löper en större risk att utsättas för brott, är också mer orolig för sin dotter än sin son:

Intervjuaren: Är du orolig för att någon i din närhet ska råka ut för brott, du pratade om din fru tidigare?

- Ja, det är klart och vi har två barn också och framförallt dottern, som är jämnårig med dig, pluggar på universitetet. Och där var det ju ofta sena kvällsövningar och då det har varit väldigt sent har jag sagt, ta en taxi och åk hem. Sen träffade hon en kille på universitetet som bodde väldigt nära och vi tyckte att det var **kanon**, då behövde hon inte gå ensam.

(Bo, 56 år, bor i en övre medelklassförort)

Bland de yngre intervjupersonerna finns det istället en oro för att vännerna ska utsättas för brott. Både Lisa och Ellen, som är i 18-års åldern, oroar sig för att deras *killkompisar* ska hamna i bråk och bli misshandlade. Andra intervjupersoner är också rädda för att deras sambor, fruar, makar, föräldrar, bröder eller systrar ska utsättas för brott. En del säger att oron för att någon närstående ska utsättas för brott större än oron för att själv utsättas. Annika, 35 år, berättar: *Jag tror att jag är mer rädd för mina barn och min familj [att de ska utsättas för brott] än vad jag är för mig själv.* Det säger hon trots att hon har blivit hotad flera gånger på sin arbetsplats, vissa gånger så att hon har blivit *allvarligt rädd*. Likaså är Camilla mer orolig för att hennes sambo ska råka ut för brott än att hon själv ska göra det: *Jag är orolig när min sambo är ute sent, då är jag faktiskt mer orolig för honom än vad jag är för mig själv.*

Oron för andras skull kan mycket väl vara större än oron för att själv utsättas för brott. Många intervjupersoner talar om oron för att någon anhörig ska utsättas för brott. Samtidigt är det inte många som uppger att de är särskilt rädda för att utsättas för brott. Ellens beskrivning är väldigt talande för hur obetydlig rädslan för brott verkar vara i flera intervjupersoners liv:

Annars är det så att jag tänker att jag nästan skulle må bra av att det hände någonting på ett sätt för att jag tror att hela världen är god, inget dumt kan hända mig. Jag lever helt efter principen att, det händer inte mig. För att få lite respekt för att det faktiskt kan vara farligt att röra sig själv ute på nätterna så kanske ja...jag skulle behöva få det bekräftat att det faktiskt kan hända någonting nästan, för att så ofarligt känns det.

(Ellen, 18 år, bor i ett medelklassområde)

Sammanfattande diskussion

Konstruktioner av brottsligheten

Samhällsrisker

Intervjupersonernas beskrivningar av dagens respektive gårdagens samhälle liknar beskrivningarna om framväxten av risksamhället som ges av Beck (1992). De talar om att samhället har blivit värre, att det var bättre förr och att det har blivit en annan stämning. Garland (2001:152-154) menar att risken att råka ut för brott har blivit allt mer påtaglig för individen i dagens samhälle. Det återspeglas hos en del intervjupersoner som är rädda för att säga till okända personer om de betar sig fel eftersom de då riskerar att utsättas för brott. Intervjupersonernas beskrivningar reflekterar också en minskande social kontroll som till en viss del beror på rädslan för att drabbas av brott.

Intervjupersonerna reflekterar inte bara över vardagsbrott utan tar också upp extrema brott som Lasermannen, Stureplansmorden och 11 septemberattacken i USA. Beck (1992:21,183,77) menar att sådana händelser minskar människors trygghet och ökar deras medvetenhet om riskerna i samhället. I intervjuerna verkar det som om dessa extrema brott har påverkat intervjupersonernas uppfattningar om samhällsklimatet och brottsligheten. Attackerna 11 september och Bali-bomberna som intervjupersonerna tar upp skiljer sig från de andra brotten som nämns. Terroristattentaten utspelade sig långt från intervjupersonernas hem. Ändå reflekterade intervjupersonerna över risken att de själva eller deras närstående ska utsättas för sådana terroristattentat. Sådana händelser verkar ge upphov till en viss oro hos en del intervjupersoner, men endast om de har haft en indirekt eller direkt kontakt med inblandade personer. Det visar hur händelser på avlägsna platser kan inverka på upplevelsen av samhällsklimatet i lokalsamhället, vilket Giddens (1990:64) och Beck (1992:22) har beskrivit. Vissa intervjupersoner verkar inte alls påverkas av övergripande risker utan anser att det inte är lönt att oro sig. Risksamhällets risker tenderar att ha en större betydelse för individers föreställningar om samhället och brottsligheten än för deras rädsla för brott. Dessa typer av händelser har främst en indirekt effekt på somliga intervjupersoners rädsla för brott.

”Brottslingar”

Intervjupersonerna föreställer sig brottslingar som okända och okontrollerbara människor. Intervjuerna reflekterar mycket av rädslan för ”främlingar” som Holloway och Jeffersson (1997a:269) har beskrivit. Både Merry (1981:161) och Skogan (1976:13 i Garofalo & Laub, 1978:245) anser att okända människor uppfattas som särskilt hotande eftersom deras handlingar inte går att förutsäga eller kontrollera. Wikström (1990:8f) menar att många okända människor medför en okontrollerbarhet som ökar rädslan för brott. Intervjupersonernas beskrivningar stämmer väl överens med en sådan analys men den kan nyanseras något mer. Framförallt är intervjupersonerna inte oroliga för alla okända människor. Istället har de identifierat grupper som anses som mer oberäkneliga än andra.

Ungdomar i grupp uppfattas som typiska, oförutsägbara brottslingar av de intervjupersoner som är över trettio år. Att ingen av de yngre intervjupersonerna betraktar ungdomar som typiska brottslingar antyder att brottslingar ofta anses vara personer som är ”främmande” för intervjupersonerna. De i intervjuerna som nämner ungdomar associerar också olika egenskaper med dem. Pain (2003:151) anser att ungdomar har en dubbel roll i samhället i och med att de både anses vara offer och förövare. Intervjupersonerna uppfattar dock ungdomarna företrädesvis som förövare. Det förekommer emellertid att enstaka intervjupersoner beskriver ungdomar som både offer och förövare. Barn betraktas däremot alltid som offer men aldrig som förövare av intervjupersonerna. Skillnaderna mellan barn och ungdomar är dock oklar. När unga människor vistas i grupp på offentliga platser kallas de för ungdomar och nämns som exempel på typiska brottslingar. Gruppanslutningen verkar således vara ett betydelsefullt kännetecken för ungdomar och tas som ett tecken på att de kan vara farliga.

Det förekommer bara en enstaka gång att en av intervjupersonerna identifierar sig med en grupp som beskrivs som typiska brottslingar: *de fattiga*. Att det bara sker i ett fall tyder återigen på att det är vanligare att betrakta okända individer som karakteristiska brottslingar. Kanske beror identifikationen också på att intervjupersonen själv har varit en *värsting*, som han uttrycker det. Intervjupersonernas beskrivningar av brottslingar avspeglar också tendenser att dela in andra människor i ”vi” och ”de”, som Bauman och May (2001:30f) har beskrivit. Det går att anta att denna uppdelning gör världen mer hanterbar för intervjupersonerna. Om brottslingar ses som okända ”främlingar” kan de inte vara nära bekanta med intervjupersonerna. Närstående personer är därför inte hotfulla. Det är kanske nödvändigt med en sådan uppfattning för att skapa en känsla av trygghet i vardagen. Intervjupersonerna talar över huvudtaget inte om närstående som möjliga brottslingar.

Alkohol- och narkotikapåverkade är den vanligaste gruppen som anses vara typiska brottslingar. De är okontrollerbara på grund av sitt missbruk, vilket gör dem hotfulla. Däremot går det ibland att identifiera dem och därför också undvika sådana människor. Pedofiler är svårare att känna igen och anses som särskilt obehagliga. I intervjuerna är det främst de människor som inte kan kontrolleras som uppfattas som typiska brottslingar. Skogan och Maxfield (1981:51) har också beskrivit att känslan av kontroll är betydelsefull för att människor inte ska känna sig rädda för brott. Att känna varandra gör att andra människors handlingar upplevs som möjliga att förutsäga. I intervjustudien nämnde flera personer att de kände sig trygga i sitt grannskap eftersom de kände sina grannar. På det viset verkar känslan av kontroll öka och rädslan för brott minskar.

"Brottsoffer"

Typiska brottsoffer beskrivs av flera intervjupersoner som äldre, barn och kvinnor. Dessa grupper stämmer även in på de kategorier av människor som har framhållits som sårbara och rädda inom forskningen om rädsla för brott. Här verkar således gränsen mellan rädda grupper, sårbara grupper och riskutsatta grupper flyta ihop.

Det finns tendenser till att en del intervjupersoner anser att kvinnor är mer typiska brottsoffer än män. Somliga intervjupersoner varnar exempelvis sina döttrar oftare för brott än sina söner. Ett tydligt exempel är en av intervjupersonerna som berättar att hon varnar sina döttrar för *fula gubbar*. Hon förmedlar en bild till sina barn om att de kan drabbas av brott utomhus och att de bör akta sig för okända män. Det påminner om den brittiska polisens varningar till kvinnor om att de bör skydda sig mot okända män, vilket beskrevs av Stanko (1996:8-15). Varningar riktade mot flickor är handlingar som socialiserar flickorna till rädda individer, enligt vissa forskare (t.ex. Madriz, 1997b; Stanko, 1996). Det förekommer likväl att män och pojkar ses som offer av intervjupersonerna. Till detta hör även att flera intervjupersoner anser att brottsligheten är slumpmässig, därför kan både män och kvinnor råka ut för brott. Intervjupersonerna verkar således ha en något mer nyanserat syn på vilka som utsätts för brott än att bara kvinnor, barn och äldre kan vara brottsoffer.

Fysisk sårbarhet och styrka diskuteras av flera intervjupersoner. Inom forskningen pekar flera studier på att sårbarheten är betydelsefull för rädslan för brott (t.ex. Killias, 1990). Många forskare betonar även att sårbarheten är en subjektiv upplevelse och avgörs av människors egna uppfattningar om sig själva (Killias & Clerici, 2000:437; Killias, 1990:97; Skogan & Maxfield, 1981:78). Intervjupersonernas berättelser visar också att den egna uppfattningen av sårbarheten kan vara betydande för rädslan för brott. Flera inter-

vjupersoner i olika åldrar och av olika kön berättar att de uppfattar eller har uppfattat sig själva som starka. De beskriver att de har känt sig tryggare på grund av detta eftersom de vet att de skulle kunna försvara sig mot brott ifall det skulle behövas. Konstruktionen av sig själv som svag eller stark, det vill säga som fysiskt sårbar eller inte, inverkar således på rädslan för brott.

Däremot går det inte att se någon uppdelning av att de yngre männen inte känner sig sårbara medan de äldre kvinnorna upplever en sårbarhet, vilket tidigare forskning har hävdad (Box, Hale & Andrews, 1988). Enstaka intervjupersoner lyfter dock fram andra, äldre människors sårbarhet och att det gör att de äldre i högre grad än andra riskerar att utsättas för brott. Exempelvis menar en av intervjupersonerna att hennes åldersstigna föräldrar är *perfekta offer*. Somliga av de äldre kvinnorna pratade om sin egen sårbarhet men det gjorde även de yngre männen.

I intervjuerna talar också både män och kvinnor om sin styrka som ett försvar. Kvinnorna diskuterar dock sin styrka i förhållande till andra kvinnor, männen i förhållande till andra män. Enstaka män förknippar även styrka med mod och att vara macho. En av männen hoppas till exempel att han vågar ingripa mot brott men han är inte säker. En annan man talar om att han inte är någon *machotyp*. Sådant kan tolkas som att de förhåller sig till bilder av maskuliniteter i sina diskussioner om rädsla för brott. I uttalandena återfinns glimtar av den hegemoniska maskuliniteten som innefattar egenskaper som stark, modig och orädd. Vissa uttalanden i intervjuerna tyder på att männen inte känner att de kan leva upp till en hegemonisk maskulinitet (jfr Messerschmidt, 2000:10).

I Stankos & Hobdells (1993:400-413) intervjuundersökning i Storbritannien framhöll männen att det inte var ”macho” att vara rädd för brott. De brittiska männen i studien verkade inte ifrågasätta detta på samma sätt som det finns indikationer på att de svenska männen som intervjuades gör. Kanske har de svenska männen i undersökningen tillgång till en annan maskulinitet än männen i den brittiska studien. Möjligen skiljer sig den hegemoniska maskuliniteten i Sverige från den brittiska idealtypen av manlighet. Den svenska föreställningen av att vara en riktig man tillåter kanske mer att inte alltid vara modig utan även framhålla känslor som rädsla och ilska i samband med brott. Det kan också vara så att de svenska männen i undersökningen konstruerar en oppositionell maskulinitet (Messerschmidt, 2000:11).

Rädslans platser

Det går att dra paralleller mellan en del intervjupersoners uppfattningar att inte de själva utan andra råkar ut för brott och att brott inte begås där de bor utan på någon annan plats. Intervjupersonerna har en benägenhet att betrakta

brott som att de begås någon annanstans av en okänd förövare och det drabbar ett okänt offer. De gör att de kan känna sig trygga där de själva bor. Detta är även resultat som har framkommit i både svenska och internationella undersökningar (Bannister, 1993; Mallén, 2005; Merry, 1981; Hindelang, Gottfredson & Garofalo, 1978). Föreställningarna om att brott begås på en annan plats verkar vara betydelsefulla för känslan av trygghet, vilket även Merry påpekar (Merry, 1981:153f).

Det finns några motsägelsefulla resultat i studien. Intervjupersonerna menar att alla kan utsättas för brott samtidigt som de anser att andra, men inte de själva, riskerar att utsättas. På samma vis anser de att platser någon annanstans är farliga men enstaka personer nämner också platser nära sina hem och hemmet självt som en möjlig brottsplats, särskilt vid inbrott. Det är möjligt att detta hänger ihop med intervjupersonernas uttalanden om att de vidtar flera åtgärder för att förhindra brott samtidigt som de menar att de inte är rädda för brott. Medvetenheten om att brott kan drabba alla gör att de vidtar åtgärder mot brott. Samtidigt förefaller de i allmänhet inte vara rädda för brott och tror inte att de själva ska utsättas då de befinner sig i sina vardagliga, välkända och trygga miljöer.

Åtgärderna som intervjupersonerna vidtar för att förhindra brott är till stor del riktade mot att undvika brott på offentliga platser i situationer då intervjupersonerna föreställer sig att brott skulle kunna begås. Sådana situationer kännetecknas av att de är okontrollerbara. Det verkar således vara avsaknaden av kontroll som styr över rädslan för brott i specifika situationer. Om en plats karakteriseras av oordning, vilket Skogan (1990) och Wilson och Kelling (1982) menar, verkar ha mindre betydelse. Om det råder oordning på en plats som är trygg och välkänd verkar intervjupersonerna ändå känna sig trygga där, så länge de har kontroll över omgivningen. Det varierar om intervjupersonerna känner sig otrygga när det är mycket folk eller lite folk i närheten, beroende på hur dessa människor uppfattas. Om intervjupersonerna är osäkra på hur de andra människorna ska reagera känner de sig mer trygga utan andra människor. Återigen verkar kontrollen vara viktig för att kunna känna sig orädd. Rädslan för brott verkar till en stor del vara en rädsla för det okända och okontrollerbara. Därför kan rädslan för brott i vissa fall också inkludera rädslor som *mörkerrädsla*, vilket en av intervjupersonerna berättar om.

Föreställningarna om brottsligheten, brottslingar och brottsoffer är således tydligt kopplade till rädslan för brott. De influerar i vilka situationer och för vem intervjupersonerna är rädda samt vem de tror kan utsättas för brott.

Rädslans influenser

Förutom föreställningarna om brottsligheten, brottslingar och brottsoffer finns det flera andra förhållanden som inverkar på rädslan för brott. Av dessa framstår de indirekta erfarenheterna från medierna som en av de allra främsta. Även andra indirekta erfarenheter och intervjupersonernas direkta upplevelser av brott verkar influera rädslan.

Indirekta erfarenheter av brott

Mediala erfarenheter

I intervjuerna är det tydligt att medierna påverkar vad läsarna och tittarna ska tänka på. Den så kallade dagordningsfunktionen, som först beskrevs av McCombs och Shaw (1972), är uppenbar. Medierna påminner intervjupersonerna om att brott ständigt begås och formar på så vis deras bild av brottsligheten, speciellt genom beskrivningarna av särskilt allvarliga brott. Men medierna verkar också ha en större inverkan än att bara föra upp brott på dagordningen. Ett par intervjupersoner säger att de blir direkt rädda för brott när de läser om eller ser brott i medierna. I intervjuerna ges flera exempel på mediernas direkta inverkan på rädslan. Intervjupersonerna berättar att de blir rädda av att läsa om eller se brott i medierna. Mediernas skildringar av brott gör att intervjupersonerna uppger att de kan bli mer oroliga för brott i vardagen, vilja flytta från Stockholm och att de oroar sig för att deras barn ska utsättas för brott. Extrema brott förefaller också göra intryck på de flesta intervjupersoners föreställningar om samhället som allt mer farligt och otryggt, vilket i sin tur synes influera rädslan för brott.

Alla typer av brott som beskrivs i medierna verkar emellertid inte inverka på rädslan. Det som tas upp är allvarliga våldsbrott och sexualbrott. Intervjupersonerna refererar ofta till brott som enligt medierna har begåtts nära intervjupersonernas hem. Dessa brott verkar uppfattas som särskilt skrämmande. Det kan jämföras med studier som har visat att nyheter som skildrar lokala brott kan göra människor rädda (Escholz, Chiricos & Gertz, 2003; Chiricos, Escholz & Gertz, 1997; Romer, Hall Jamieson & Aday, 2003). Forskare har tolkat det som att lokala brott framstår som mer verkliga för mediekonsumenten vilket inverkar på rädslan för brott (Escholz, Chiricos & Gertz, 2003). Ytterligare en tolkning skulle kunna vara att brott som begås där människor rör sig till vardags går emot deras föreställningar om att brott begås någon annanstans och därför inte kan drabba dem själva. Istället måste de betrakta brott som vardagsnära händelser. Dessa brott går emot deras bild av det trygga grannskapet. Brotten uppfattas också som att de hade kunnat drabba intervjupersonerna själva, vilket gör att brotten således blir mer påtagliga.

Andra, indirekta erfarenheter

På liknande sätt verkar det vara när intervjupersonerna känner någon som har utsatts för ett brott. Den indirekta utsattheten verkar kunna påverka rädslan för brott (jfr Carlsson, 2002:33f). Att döma av intervjuerna har det inte haft någon avgörande betydelse om brottet är mindre allvarligt för att det åtminstone ska påverka intervjupersonernas uppfattningar om brottsligheten, om inte till och med deras rädsla för brott. Det kan således vara allt ifrån att dotterns jacka blir stulen på skolan till att grannen får inbrott och kollegans fru blir misshandlad. På det viset upplevs brotten *komma närmare* intervjupersonerna. Det blir mer tydligt för intervjupersonerna att de själva kan utsättas för brott på samma sätt som när de läser eller hör om lokala brott i medierna.

Diskussionerna om brott som intervjupersonerna för med sina bekanta kretsar även kring vilka platser och vilka typer av personer som är farliga. Tillammans med berättelserna om vilka som råkar ut för brott, formar dessa diskussioner intervjupersonernas föreställningar om brottsligheten, vilket också har beskrivits av andra forskare. Sådana berättelser om brott har visat sig kunna påverka människors rädsla för brott (Sasson, 1995; Taylor, 1995; Smith, 1986; Skogan & Maxfield, 1981).

Intervjuerna visar också att intervjupersonerna till en viss del konstruerar sina föreställningar om brottsoffer, brottslingar och brottsplatser under samtalen. En intervjuperson gav ett exempel på hur hans vän sa åt honom att undvika ett skogsparti eftersom han kunde bli både rånad och misshandlad där. Även om bilden av brottsligheten formas genom diskussionerna om brott med andra är det svårt att avgöra till vilken grad samtalen påverkar intervjupersonernas rädsla för brott. Ungdomarna i studien verkar till exempel avfärda föräldrarnas varningar. Möjligen beror det på att ungdomarna oftare befinner sig i de situationer som anses som farliga och därmed kan ställa sina egna erfarenheter mot föräldrarnas varningar. I vissa fall verkar ungdomarna också anse att det är tydligt att vissa bekanta brottsoffer aktivt har medverkat till att de utsattes för brott. Det gör att ungdomarna blir mer orädda av att höra talas om händelsen eftersom de själva menar att de inte skulle hamna i en sådan situation.

Direkta erfarenheter av brott

Enstaka intervjupersoner som har utsatts för brott säger att de inte blev rädda utan att de uppfattade brottet som något väntat och inte särskilt allvarligt. Det finns enstaka exempel på att intervjupersonerna i vissa fall inte betraktar händelser som brott och således kan de inte heller betrakta sig själva som brottsoffer. En av intervjupersonerna talar om att *det hör till* att utsättas för

brott. En annan ursäktar också brottslingen med att *han var stressad*. Ifall en händelse ska konstrueras som ett brott eller inte, verkar påverkas av om händelsen kan anses som väntad eller oväntad och om intervjupersonerna kan bortförklara händelsen. På liknande sätt som i Åkerströms (2000:297-311) studie tonades allvarligheten i händelserna ner av somliga intervjupersoner. "Brottslingen" ursäktades, han skuldbelades inte och händelserna betraktades inte som brott. Samma tendenser fanns hos Burcars (2005:122) intervjupersoner, dessa unga män tonade vanligen ner känslorna av rädsla när de pratade om brotten de hade utsatts för.

Andra intervjupersoner som har utsatts för brott reagerar med rädsla. De individer anser att de har utsatts för ett brott och betraktar sig själva som brottsoffer. En av intervjupersonerna säger att hon kände sig *kränkt* på grund av brottet, vilket är ett tillstånd reserverat för brottsoffer. Att konstruera händelserna som brott och sig själv som brottsoffer verkar inte vara nödvändigt för att kunna känna en ilska till följd av ett brott. I intervjuerna finns det tendenser till att kvinnorna oftare reagerar med rädsla efter ett brott medan män reagerar med ilska. Det verkar röra sig om liknande reaktioner på brott som uttrycks olika beroende på om händelsen konstrueras som ett brott och om den utsatta personen uppfattar sig själv som ett brottsoffer. Vilken typ av reaktion som uttrycks beror på vilken som ligger lättare till hands för de olika individerna. Både Madriz (1997a) och Goodey (1997) har visat att kvinnor uppfostras till att vara försiktiga, skötsamma och rädda. Därför ligger det möjligen närmare till hands för kvinnor än för män att konstruera händelser som brott, sig själva som brottsoffer och att uttrycka en rädsla för brott.

Konstruktioner av "rädslan för brott"

Reaktioner på brott

Intervjupersonerna är något motsägelsefulla när det gäller rädsla för brott. Nästan alla intervjupersoner pratar nämligen om hur de använder sig av någon typ av åtgärd för att förhindra att de råkar ut för brott. De använder sig av passiva åtgärder och undviker vissa platser, situationer eller personer. Intervjupersonerna vidtar också mer aktiva åtgärder då de till exempel går med nycklarna i handen eller hjälper till att tömma varandras brevlådor när någon är bortrest. Dessa åtgärder verkar ske relativt automatiskt, de är en del av vardagen för många och de ger intervjupersonerna en känsla av ökad kontroll. Samtidigt menar åtskilliga intervjupersoner att de inte tänker på brott i vardagen. Dessutom säger i stort sett alla att de inte heller är rädda för att de själva ska utsättas för brott. Kanske är det så att de åtgärder som intervjuer-

sonerna vidtar mot brott bidrar till att de inte tänker (eller behöver tänka?) på brott.

Det skulle också kunna tolkas som en konsekvens av att intervjupersonerna skiljer på risk respektive rädsla, oro och obehag. Åtgärderna används för att minska risken att utsättas för brott och verkar inte vara ett direkt uttryck för en rädsla för brott. En av intervjupersonerna påpekar exempelvis att åtgärderna mot brott inte ska tolkas som att han är orolig för brott. Istället verkar åtgärderna vara en konsekvens av intervjupersonens upplevelser av risk. Här får risk samma betydelse som Lupton (1999a:8f.) anför, nämligen en negativ eller oönskad fara. Denna fara förefaller vara möjlig att skydda sig emot genom att vidta förebyggande åtgärder. Möjligen minskar åtgärderna även rädslan för brott eftersom de ger intervjupersonerna en ökad känsla av kontroll, vilket verkar vara betydelsefullt för tryggheten.

De flesta intervjupersoner uppger att den rädsla de ibland kan uppleva är begränsad till vissa specifika situationer. I dessa fall verkar det inte finnas några större skillnader mellan intervjupersonerna, de uttrycker en rädsla i likartade situationer. När intervjupersonerna talar om sina reaktioner på brott beskriver de det som obehag, att de var rädda eller ledsna. Det verkar emellertid inte finnas någon tydlig skillnad mellan exempelvis oro, obehag och rädsla utan de används ofta för att beskriva samma typer av upplevelser.

En del intervjupersoner uttryckte även en ilska när de talade om brott, vilket både Farrall (2002) och Ditton m.fl. (1999a; 1999b) har visat kan vara en vanlig reaktion i samband med brott. Intervjupersonernas reaktioner på brott inkluderar även oräddhet, nedtoningar av brott och en ovilja att se händelser som brott och sig själv som brottsoffer (jfr Burcar, 2005; Sundhage, 2005; Koskela, 1997). Många intervjupersoner tar också upp den altruistiska rädslan som verkar vara större än rädslan för att själv utsättas för brott. Den omfattande altruistiska rädslan bekräftas också av andra undersökningar (t.ex. Warr, 1992). Den altruistiska rädslan inkluderas i Ferraro och LaGranges (1987:72) klassificering av reaktioner på brott men uppmärksammas inte i någon större grad inom forskningen.

Mer än både "rädsla" och "brott"

I intervjuerna uttrycks således många olika reaktioner på brott. Reaktionerna är mer mångfasetterade än den traditionella definitionen av rädsla för brott som den exempelvis har sammanfattats av Ferraro och LaGrange (1987:72). Intervjupersonernas förståelse av rädslan för brott inkluderar således mycket mer än bara *rädsla*. Vilka reaktioner på brott som en individ uttrycker påverkas sannolikt av de socialt acceptabla reaktioner som individen har tillgång till. Reaktionerna kan troligen influeras av intervjupersonernas föreställning-

ar om brottsligheten och samhällsklimatet. De kan också influeras av de reaktioner som tillhandahålls i diskussioner med bekanta och i medierna att döma av intervjupersonernas många referenser till dessa källor.

Det som beskrivs av intervjupersonerna inom ramen för begreppet ”rädsla för brott” är framförallt olika reaktioner på okända och okontrollerbara människor och situationer. Det tyder på att ”rädsla för brott” omfattar mycket mer än bara *brott*. Intervjupersonernas rädsla omfattar bland annat sådant som en rädsla för oförutsägbara människor, mörkerrädsla och rädslan för något ovisst men obehagligt. Sådana rädslor förekommer jämsides med rädslan för mord, överfall, inbrott och mer bagatellartade brott.

”Rädsla för brott” återspeglar i många fall en avsaknad av kontroll. Det är också en reaktion på oväntade händelser. Därför verkar känslan av att ha kontroll över en situation vara mycket viktigt för att människor inte ska känna sig rädda. Kontrollen inkluderar den inre tryggheten att individen kan hantera en oväntad situation med till exempel sin styrka. Därför kan begreppet fysisk sårbarhet anses som betydelsefullt (jfr Killias & Clerici, 2000). Kontrollen omfattar också en yttre trygghet som användandet av strategier där människor kategoriserar andra som ”brottslingar” och ”brottsoffer”. Även platser kategoriseras och vissa platser anses vara mer typiska brottsplatser än andra. På det sättet blir rädslan hanterbar eftersom det går att vidta aktiva och passiva åtgärder för att undvika situationer där individen skulle kunna drabbas av brott. Det går också att hålla rädslan på avstånd eftersom brotten sker *någon annanstans* och drabbar *inte mig*. Föreställningarna om brottsligheten förefaller därför vara mycket viktiga för rädslan för brott.

Erfarenheterna av brott genom medierna, bekanta och egna upplevelser påminner intervjupersonerna om att de trots allt kan drabbas av brott. Dessa erfarenheter går emot föreställningarna om att brott sker någon annanstans och att det drabbar någon annan. Alla intervjupersoner refererar till tidningar eller TV när de pratar om brott och rädsla. Åtskilliga tar upp exempel på brott och händelser som de har läst om i medierna. En del intervjupersoner anser även att mediernas beskrivningar av brott gör dem mer rädda. Det verkar som om medierna kan ha en stor betydelse för människors rädsla för brott. Många forskare har analyserat mediernas beskrivningar av brottsligheten. Studierna har visat att nyheterna om brott inte återspeglar den verkliga brottsligheten. Brotten som tas upp i medierna är ofta ovanliga, slumpmässiga och våldsamma (Best, 1999; Dahlgren, 1987). Få har emellertid studerat vilken bild medierna förmedlar om rädsla för brott. Förekommer det liknande framställningar av rädslan för brott i medierna som dem som intervjupersonerna uttrycker? Av dessa anledningar kommer nästa delstudie att handla om pressens beskrivningar av rädsla för brott. Resultaten från intervjustudien

kommer att knytas ihop med pressens och forskningens beskrivningar av rädsla för brott i presstudiens och avhandlingens slutsatser.

DELSTUDIE III. Beskrivningar av rädsla och brott i dagspressen

Inledning

”Det är omöjligt att skydda sig”. Polischefen: Svenskarna lever i falsk trygghet.

(Expressen, 021025, s.106)

Stockholmare ofta otrygga

(Svenska Dagbladet, 031216, s.15)

Åtta av tio tycker att samhället blivit otryggare visar ny Sifo: ”Unga män mest rädda för våld”

(Dagens Nyheter, 020909, s.4)

Rädslan stor bland barnen

(Aftonbladet, 020517, s.11)

Rädslan styr många kvinnors liv

(Stockholm City, 051005, s.8)

I medierna är rädsla för brott ett vanligt förekommande ämne och enskilda personer intervjuas ofta och får berätta om sin rädsla. Rubrikerna ovan är från några av de många tidningsartiklarna om ämnet. Journalisterna styr vilka personer som får uttala sig och hur rädslan för brott ska framställas. Genom att medierna betonar vissa frågor och väljer vilka som får uttala sig influeras debatten i samhället av mediernas definitioner av problem och förslag på lösningar (Iyengar & Simon, 1997:250). I och med att majoriteten av Sveriges vuxna befolkning läser minst en dagstidning varje dag, har journalisterna stora möjligheter att påverka många människors åsikter (Hadenius & Weibull, 2005: 401f.).

Det finns enstaka exempel på att dagspressen ibland lyfter fram rädsla för brott på egen hand. Det kan ske genom att pressen själv genomför statistiska undersökningar om rädsla. Murray Lee redogör för två exempel på detta i den australiensiska pressen. Tidningarna rapporterade väldigt alarmistiskt om rädsla för brott och skrev bland annat i en av rubrikerna att rädslan för brott var ofantlig ("CRIME FEAR IMMENSE"). I samband med enkätredovisningen av "den ökande rädslan" skrev tidningarna också om de ökande våldsbrotten, det ökande antalet gäng, farliga människor som "invaderar" områdena och brottslingar som inte straffas för sina brott. Tidningarna krävde i detta sammanhang även fler poliser, hårdare tag mot brottslingar och hårdare straff, vilket motiverades med den omfattande rädslan. Lee menar att det är osannolikt att en vetenskapligt korrekt undersökning skulle kunna resultera i sådana resultat som tidningarna fick fram. Slutsatsen som dras är att sådana artiklar gör läsaren uppmärksam på rädslan, tillhandahåller rädslan som en möjlig reaktion och intensifierar diskursen kring rädsla för brott (Lee, 2007:193-198).

Inom forskningen har det varit svårt att visa hur mycket mediernas rapportering om brott påverkar människors rädsla för brott. Sannolikt riktas medierna människors uppmärksamhet på brottsligheten och påminner dem om brotten som begås vilket gör människor rädda för brott (Smith, 1984; McCombs & Shaw, 1972). Ytterst få undersökningar har gjorts för att se hur medierna framställer rädslan med undantag från bland annat studierna av David Altheide (2002; 1997) och Lees kortfattade analys (Lee 2007:193-198). I undersökning av amerikanska tidningar kunde Altheide visa att rädslan ofta var mycket framstående i nyheter om brott, ibland var rädsla en större nyhet än brottsligheten (Altheide, 2002).

I Sverige är läsandet av dagstidningar bland det högsta i världen vilket innebär att tidningarna har en särskild betydelse för svenskarna. Tidningarna kan dessutom influera fler än bara sina läsare. En studie i Finland visade att även tidningarnas löpsedlar kan påverka människornas oro för brott och deras benägenhet att undvika att vistas på vissa platser på kvällar och nätter (Smolej & Kivivuori, 2006:214-218). Hur ett visst ämne framställs och konstrueras i samhället har stor betydelse för individernas egna uppfattningar om det givna ämnet (Noelle-Neumann, 1974). Eftersom medierna är inflytelserika opinionsbildare påverkar sannolikt deras framställningar av rädsla för brott mediekonsumenternas rädsla och deras uppfattningar om rädslan.

Många empiriska undersökningar tyder på att medierna är betydelsefulla för människors rädsla för brott, inte minst genom att medierna uppmärksammar brottsligheten och påminner sina konsumenter om brott. Inom forskningen om rädsla för brott saknas undersökningar om hur dagspressen skriver om rädslan. Det fattas också diskussioner om hur mediernas beskrivningar av

rädslan influerar föreställningarna om rädsla för brott i samhället. Något som ytterligare saknas är studier om hur mediernas skildringar av rädslan och framställningarna av brottsligheten samverkar med mediekonsumenternas rädsla för brott. Kunskapsluckorna inom området motiverar således en studie om pressens skildringar av rädsla för brott. Ytterligare ett starkt skäl för att genomföra studien är resultaten från den redovisade intervjustudien.

Syfte, frågeställningar och disposition

Syftet är att undersöka hur dagspressen skildrar rädsla för brott. Frågeställningarna är följande:

- Hur framställs rädsla, oro och risk för brott i tidningsartiklar?
- Vilka människor beskrivs som rädda och för vilka typer av brott?
- Hur framställs brottsligheten i samband med att rädsla för brott beskrivs i tidningsartiklar?
- I vilket sammanhang beskrivs rädsla för brott?

För att kunna besvara frågeställningarna inleds studien med en genomgång av några teorier som förekommer inom kriminologin och medieforskningen, vilka kan tänkas ha betydelse för tolkningarna av dagspressens beskrivningar av brott och rädsla för brott. Det följs av en redogörelse av den metod och det material som undersökningen grundar sig på. Därefter presenteras resultaten utifrån vissa specifika teman. Slutligen sammanfattas och diskuteras studiens resultat och kopplas till forskningen (delstudie I) och resultaten från intervjustudien (delstudie II.).

Teorier om medier, rädsla och brott

Bakgrund

I Sverige läser 81 procent av den vuxna befolkningen en dagstidning varje dag. Dagstidningen har således en betydelsefull roll som nyhetsförmedlare. I jämförelser med andra europeiska länder är det dagliga tidningsläsandet omfattande i Sverige. De nordiska länderna utmärker sig också genom att kvinnor och män läser dagstidningar i lika hög utsträckning. Likaså läser lågutbildade en dagstidning i stort sett lika ofta som högutbildade. I Sverige tenderar högutbildade att läsa en storstadsmorgontidning medan de lågutbildade oftare läser en kvällstidning, bägge grupper gör vanligtvis detta vid sidan av den lokala morgontidningen (Hadenius & Weibull, 2005:401ff.). Dessutom har Stockholm flera gratisutdelade tidningar, vilket har gjort att allt fler läser dagstidningar och konkurrensen mellan tidningarna har ökat (Nygren, 2005:128f.).

Generellt läser befolkningen morgontidningar i mycket högre utsträckning än kvällstidningar. I Stockholm är kvällstidningar däremot mer populära än i resten av landet men även i huvudstaden dominerar tidningsläsandet fortfarande av morgontidningarna. Flera faktorer är avgörande för vilken tidning läsaren väljer, bland annat vilken tidning familjen läste under uppväxten, vänner tidningsval, tidningens innehåll och dess politiska ståndpunkt (Hadenius & Weibull, 2005:401ff.).

Vilka nyheter läsaren väljer beror i sin tur på läsarens bakgrund, intresse, tidningens utbud och händelser i samhället. I tidningar är brott ett av de mest populära ämnena i den meningen att de flesta tidningsläsare är intresserade av att läsa om det. Nyheter om brott tillhör den primära läsningen som i stort sett alla tidningsläsare läser, fast inte särskilt detaljerat (Hadenius & Weibull, 2005:407ff.). Brott är också utrymmesmässigt det mest populära ämnet i tidningar. En studie av sju Stockholmsmedier visade att artiklar om brott och olyckor upptar 21 procent av tidningarnas innehåll, den största andelen finns i kvällstidningarna (Nygren, 2005:142). Läsarens selektionsprocess omfattar således valet av ett särskilt medium (dagstidningar), valet av en specifik tidning och valet att läsa nyheter om brott. En annan selektionsprocess sker för att ett visst brott ska hamna som nyhet i en tidning.

Teorier om mediernas påverkan

Inom kriminologin har forskare studerat om mediernas framställningar av brott uppmuntrar människor att begå brott. På senare tid har dock allt mer fokus riktats på om mediernas sätt att skildra brott influerar mediekonsumenternas rädsla för brott (Reiner, 1997:210). Det är främst två teorier om massmedierna som har varit tongivande i diskussionerna om rädsla för brott: kultiveringsteorin och teorin om mediernas dagordningsfunktion (Gross & Aday, 2003:411). Kultiveringsteorin innebär något förenklat att TV:n förmedlar en skrämmande bild av verkligheten till tittarna. I TV-programmen framstår brottsligheten som mer omfattande och grövre än i verkligheten vilket gör tittarna mer rädda (Gerbner & Gross, 1976:175). Gerbner och hans kollegor har undersökt det genom att göra en innehållsanalys av en veckas TV-sändningar under bästa sändningstid. Utifrån analysen ställer de sedan en rad frågor om brottslighet i en enkätstudie. Resultaten visar att de som tittar på TV minst fyra timmar om dagen har en bild av brottsligheten som stämmer överens med TV:s framställningar (Gerbner m.fl., 1978).

Kultiveringsteorin har både replikerats och utvecklats av medieforskare och kriminologer och TV:ns betydelse för rädslan för brott har undersökts i ett stort antal studier (t.ex. Escholz, Chiricos & Gertz, 2003; Gross & Aday, 2003; Romer, Jamieson & Aday, 2003; Gilliam, Franklin & Iyengar, 2000; Heath & Petridis, 1987). Richard Sparks (1992:86-93) har sammanfattat olika forskares kritik mot kultiveringsteorin. Han menar att en majoritet av studierna på området visar att andra faktorer, som kön och bostadsort, har större betydelse för rädslan för brott än TV-tittandet. Det verkar inte heller som att det går att generalisera effekterna av TV-tittandet. TV:n har en viss effekt på publiken i USA men liknande effekter har inte kunnat visas i andra länder. Dessutom kan TV-programmen också ge ett intryck av att brott i allmänhet klaras upp och således behöver de inte öka rädslan för brott utan kan till och med minska den.

Philip Schlesinger och Howard Tumber (1994:187f.) påpekar att olika former av medier beskriver brottsligheten på olika sätt. Medierna förmedlar således inte en samstämmig bild av brottsligheten. Det skulle delvis kunna förklara varför forskare har haft svårt att påvisa eller avfärda samband mellan mediernas beskrivningar av brott och rädslan för brott.

Historier om brott kan ses som både skrämmande och underhållande, vilket Alison Young har visat i sina studier av detektivhistorier. I slutet av historierna straffas ofta brottslingen, den sociala ordningen återställs och historien bekräftar att det inte lönar sig att begå brott (Young, 1996:80;107ff.).

Vid sidan av kultiveringsteorin har mediernas dagordningsfunktion diskuterats i stor utsträckning. Dagordningsfunktionen syftar på mediernas möjligheter att introducera olika ämnen i samhällsdebatten. Maxwell McCombs och Donald Shaw (1972:176ff,184f.) var de som förde fram teorin baserad på deras studie om de amerikanska presidenttalen och dess återspeglning i medierna. De drog slutsatsen att medierna i stor utsträckning bestämmer vilka teman de tycker är betydelsefulla och som ska ges utrymme. På så vis påverkas läsarnas attityder. I studien fann de ett samband mellan mediernas beskrivningar av de viktigaste frågorna i kampanjen och publikens och läsarnas åsikter om vilka frågor som är viktigast. McCombs och Shaw (1972:176) menar: "Readers learn not only about a given issue, but also how much importance to attach to that issue from the amount of information in a news story and its position." Utifrån en innehållsanalys av engelska kvällstidningsartiklar drog även Susan Smith (1984:292) slutsatsen att tidningar kan skapa en medvetenhet om brott bland sina läsare. Baserat på en litteraturstudie av den sammanlagda forskningen om dagordningsmakten anser McCombs (2006:76) att tidningar har större makt över dagordningen än TV. Han menar att TV endast levererar kortfattade nyheter medan det finns plats för fler frågor i dagstidningar. Det gör att läsarna också kan lära sig tidningarnas dagordning bättre än TV:s.

Efter de inledande studierna om dagordningsfunktionen har teorin utvecklats till att omfatta fem aspekter, enligt McCombs. Numer studerar forskare inte bara om och i vilken utsträckning människor påverkas av mediernas dagordning utan också varför dagordningseffekter uppstår och vad som formar mediernas dagordning. Dessutom undersöks vad som förknippas med de olika ämnena på dagordningen och vilka konsekvenser ämnena på dagordningen får för människors uppfattningar och beteenden (McCombs, 2006:14).

En annan, socialpsykologisk teori om mediernas inverkan på konsumenterna har framförts av Elisabeth Noelle-Neumann (1974). Hennes empiriska studie visade att människors åsikter formas i enighet med andra individers åsikter och i linje med uppfattningar som uttrycks i medierna. Medierna påverkar således sina konsumenter genom att redogöra för den allmänna opinionen. Enligt teorin väljer människor hellre att följa normerna än att uttrycka avvikande åsikter och därmed hamna utanför gemenskapen och bli isolerade. Därför stärks den dominerande opinionen i samhället och åsikter som går emot de vedertagna uppfattningarna tystnar. På så vis startar tystnadens spiral, "the spiral of silence" (Noelle-Neumann, 1974:43-46,51). En metaanalys av flera undersökningar om tystnadens spiral gav ett svagt stöd för teorin. Det finns möjligen ett samband mellan om en person tror att andra har en viss åsikt och personens benägenhet att själv uttrycka en liknande åsikt (Glynn, Hayes & Shanahan, 1997:452). Två svenska enkätstudier som tar upp rädslan för brott visade att en större andel människor ansåg att andra var

rädda för brott än andelen som själva var rädda. Det tolkades bland annat i linje med teorin om tystnadens spiral, nämligen att människor uppger en rädsla för brott eftersom det är socialt accepterat att vara rädd (Åkerström, 1996:237-240).

Betydelsen av andras åsikter lyfts även fram i en teori om tredjepartseffekter. Enligt teorin är det vanligt att en individ tror att mediernas innehåll påverkar andra mediekonsumenters attityder men individen anser inte att han/hon själv influeras. Phillips Davison, som framförde denna hypotes, undersökte endast effekten i fyra informella experiment (Davison, 1983:4). Inom medieforskningen verkar denna teori inte tillskrivas någon större betydelse att döma av olika översiktliga sammanställningar av medieeffekter (t.ex. McQuail, 2005; Bryant & Zillmann, 2002). Samtidigt som tredjepartseffekten inte verkar vara särskilt utforskad ifrågasätts den inte heller nämnvärt.

Hur stor makt medierna har över sin publik är således något som har diskuterats flitigt inom medieforskningen. Historiskt sett har mediernas makt över konsumenterna betraktats på olika sätt. Fram till 1940-talet betraktades medier som allsmäktiga och den försvarslösa publiken fick idéer insprutade direkt i huvudet. Från omkring 1940 till 1970 ansågs medier vara vanmäktiga men genom att påverka lokala opinionsbildare som pratade med folk i sin närhet kunde medierna indirekt förstärka människors tidigare åsikter. Efter 1970-talet övergav forskarna tanken på att massmedier kan bestämma *hur* en människa ska tänka. Istället anser man idag att medier har ett stort inflytande över *vad* publiken ska tänka på och den mest kända teorin är den ovan redovisade tesen om dagordningsfunktionen (Gripsrud, 1999:63ff).

Thomas Mathiesen (1986:203-213) menar att det dominerande paradigmet inom medieforskningen är att medierna spelar en avgörande roll för att förmedla budskap och påverka människors attityder. I denna avhandlings litteraturöversikt gjordes en kortfattad genomgång av hur medierna anses påverka människors rädsla för brott enligt kriminologiskt inriktade forskare. De empiriska kriminologiska och sociologiska studierna pekar i olika riktningar men tyder på att medierna indirekt påverkar publikens rädsla genom att öka deras medvetenhet om brottsligheten.

Hur brott blir nyheter

När journalister skildrar händelser förenklar de ofta beskrivningar och strävar efter att få ut ett enkelt och tydligt budskap eftersom det har ett större nyhetsvärde. Flera olika parters åsikter minskas idealt till två personers åsikter som ger motsatta perspektiv på en händelse. Komplicerade förhållanden som är delar av större sammanhang reduceras till enkla och avgränsade fakta

(Nohrstedt & Ekström, 1994:32,38f.). När det gäller nyheter om brott är det viktigt att brottet är allvarligt och att det har drabbat ett synligt brottsoffer för att det ska kunna betraktas som en nyhet med allmänintresse (Surette, 1998:61).

Utifrån kriterierna kan nyheter kategoriseras i fyra olika grupper. En tredje klassens nyhet är vardaglig, enkel och kort. Andra klassens nyheter har potential att bli viktiga och ofta används flera källor i dessa nyheter än i en tredje klassens nyhet. Primära nyheter är ovanliga händelser som ofta hamnar på tidningens framsida. Superprimära nyheter är riktigt exceptionella och sensationella händelser med ett nyhetsvärde som är nationellt, ibland till och med internationellt. Framsidan och ett flertal sidor i tidningen behandlar en sådan superprimär nyhet. Om det handlar om ett brott görs ofta uppföljningar av vad brottet har haft för inverkan på både brottsoffret och staden eller samhället där brottet begicks. Det kan också göras en analys av orsakerna till brottet och de eventuella påföljande rättegångarna bevakas noggrant (Chermak, 1994:117ff.).

Samtidigt som en ”riktig nyhet” kännetecknas av att den är oförutsägbar och sällsynt, presenterar medierna nyheten inom välbekanta och givna ramar. Läsaren känner igen dessa ramar och har därför ofta förväntningar på både formen och innehållet i en text om brott redan innan läsningen. Peter Dahlgren (1987:35-41) har studerat pressens bild av brottsligheten och beskriver berättarstilen som kortfattad med enkla ord och korta meningar. Han menar att den opersonliga kriminalrapporteringen syftar till att ge ett intryck av att journalisten är saklig och objektiv. I Dahlgrens undersökning hade kvällstidningarna Expressen och Aftonbladet en stil som skiljde sig från morgontidningarna. Dessa kvällstidningar hade längre artiklar med fler miljöbeskrivningar, personporträtt och citat än morgontidningarna. Artiklarna i kvällspressen präglades dessutom oftare av moraliserande, sentimentala eller indignerade attityder. I en amerikansk studie har Jack Katz (1995:66) funnit att tidningar som vänder sig till en högutbildad och välbeställd läsekrets skildrar brott mer neutralt och i större utsträckning undviker traditionella fördomar. Tidningar som riktar sig till läsare från en lägre socialklass vinklar nyheterna om brott till mer sensationella och moraliserande historier.

I Dahlgrens studie av svenska tidningar fann han att brottsrapporteringen ofta struktureras enligt olika teman. Vanligast förekommer tematiseringar i kvällspressen medan dessa är mindre frekventa i morgontidningarna. Ondska är ofta ett tema i artiklar om brott, inom detta tema skildras brutala och grymma våldshandlingar. Hot mot den kollektiva ordningen är ett tema som förekommer i journalistiken då brottsligheten stör den samhälleliga formen. Ibland kan kända brottslingars liv vara ett tema. Här följs den kriminelle

under en längre tid och hans/hennes handlingar skildras ingående. En juridisk process kan också vara ett artikeltema där rättegångarna blir en följetong. Slutligen är djärvhet, girighet och märklighet vanliga teman i kriminaljournalistiken (Dahlgren, 1987:48-51).

Journalistens kriminalartikel är en del av en selektionsprocess i många led som bestämmer vilka brottshändelser som prioriteras på olika redaktioner. Nyhetsjournalistens utrymme för överväganden och handlanden styrs i hög grad av vilken typ av medieorganisation journalisten arbetar inom. Produktionens tidsramar, arbetsfördelning, presentationsform samt normer skiljer sig åt inom organisationerna och mellan redaktionerna. Nohrstedt och Ekström har jämfört nyhetsproduktionen på Sveriges största morgontidningar med en av kvällstidningarna. På morgontidningarna har journalisterna mer flexibla och generösa tidsramar när de skriver en artikel, jämfört med många andra nyhetsorganisationer. Journalisterna har stora möjligheter att sätta in händelser i ett sammanhang, förklara och analysera dem. Publicservice-idealet och opartiskhetskravet är starkt på morgontidningarna (Nohrstedt & Ekström, 1994:115,127ff.).

Både morgon- och kvällstidningar stöder sig på annonser, men medan kvällstidningarna främst styrs av lösnummerförsäljning säljer morgontidningarna sina nummer genom prenumerationer. Det gör att kvällstidningarnas krav på att sälja är stort och konkurrensen är hög. Morgontidningarnas mål är att sakligt informera om händelser jämfört med kvällstidningarna vars främsta mål är att underhålla och väcka uppmärksamhet. Det inverkar på journalisternas arbetsmetoder. Kvällstidningsjournalisterna har mindre krav på saklighet och mångsidighet. Rubrikerna i kvällstidningarna är ofta överdrivna, uppgifterna kontrolleras inte i någon större utsträckning och händelser hårdvinklas (Nohrstedt & Ekström, 1994:135-138).

Struktureringen och selektionen av frågor om brott har även beaktats av sociologer och kriminologer. Stuart Hall m.fl. beskriver den sociala produktionen av nyheter: *”News’ is the end-product of a complex process which begins with a systematic sorting and selecting of events and topics according to a socially constructed set of categories”* (Hall m.fl., 1978:53).

Vad som i slutändan hamnar som innehåll i en tidning bestäms också av vad publiken är intresserad av, eller vad redaktionen tror att publiken är intresserad av. Här har mediernas ekonomiska villkor stor betydelse. Medier som till stor del finansieras av reklam är också mer känsliga för vad läsarna lockas av, än vad ett public-service medium är. Ägarna kan också indirekt styra över innehållet i en tidning genom att influera redaktionspolicyen och tillsätta redaktionsledningen. Dessutom har journalisternas källor betydelse för innehållet genom att bidra med nyheter och information (Nygren, 2005:149-153).

Polisen är en ofta använd källa i nyheter om brott (Innes, 2003:55). Det bekräftas av en svensk studie där bland annat Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Expressen och ytterligare tre Stockholmsmedier har analyserats under tre veckor i november 2001. Av 115 artiklar inom rättsfären hade 89 stycken polis eller åklagare som källa, resterande artiklar hade brottsoffret och slutligen de misstänkta som källa (Nygren, 2005:148). Brottsbekämpande myndigheter har därför stora möjligheter att själva avgöra vilka brott som ska lyftas fram och inom vilka ramar brotten ska beskrivas. Många nyheter om brott skildras således utifrån polisens och de brottsbekämpande myndigheternas perspektiv, vilket även visades i en tidig, brittisk studie (Hall m.fl., 1978:68).

Hur beskrivs brottsligheten?

I medierna finns det en tendens att sammankoppla vissa typer av brott och på det viset beskriva en brottsvåg. Journalisterna uppmärksammar till exempel våldsbrott som riktar sig mot äldre eller skapar speciella kategorier av brott som ”åldringsrån”. Sådana fenomen har skildrats både av amerikanska och svenska forskare. Mark Fishman (1981: 98-102,113f.) beskriver hur medierna uppmärksammade våldsbrott mot äldre i mycket stor utsträckning år 1976 i USA. Utifrån sin studie av olika nyhetsmediers beskrivningar av brott mot äldre och utifrån intervjuer med journalister drog Fishman slutsatsen att ökningen snarare berodde på allt fler brottsbeskrivningar i medierna, inte på en ökning av den faktiska brottsligheten. Det handlar således snarare om en ”medievåg” än en ”brottsvåg” (Fishman, 1981:100). De medieskapade brottsvågorna kan utnyttjas som argument för att exempelvis vidta mer repressiva åtgärder mot brottsligheten, varnar Fishman. På liknande sätt skildrade brittisk press personrån som ett nytt och ökande fenomen år 1972 under en månads tid. Dessa rån beskrevs som en allt mer bekymmersam brottslighet i samhället och framställdes som ett föremål för människors oro för brott (Hall m.fl., 1978:71-76).

I Sverige har Håkan Jönson gjort en studie av pensionärstidningars och nyhetstidningars beskrivningar av brott mot äldre. Han fann bland annat att journalisterna tenderade att koppla samman personrån med äldre brottsoffer och beskrev dem som ”åldringsrån” eller ”åldringsbrott”. Benämningen åldringsbrott inrymmer skilda kategorier av brott, allt från väskryckningar till mord och brott mot människor i 90-års ålder ner till 40-års ålder (Jönson, 2002:37f.,52f.). Genom att utvidga begreppet och inkludera olika kategorier av brott får medierna ett större utrymme att kategorisera ett fåtal brott som brottsvågor.

Martin Innes (2003:52) menar att vissa extrema och chockerande brott skickar betydelsefulla signaler till samhället och påverkar fler människor än bara brottsoffret, brottslingen och personerna i deras närhet. Dessa signalerande brott ("signal crimes") framstår i medierna och tolkas av omgivningen som tecken på att brottsligheten blir allt rårare och värre. Brotten förmedlar också en särskild kunskap om var riskerna och farorna i samhället förekommer. Inom den brittiska polisen definieras signalerande brott som "Any criminal incident that acts as a warning signal for people about the presence of risk" (Police Professional, 2004:22). Eftersom mediernas bevakning av dessa brott är omfattande har mediekonsumenterna ofta ett kollektivt minne av händelserna. Det kollektiva minnet påverkar också hur mediekonsumenterna uppfattar andra brott, menar Innes (2003:51ff,64f.). En mindre intervjustudie visade att det finns tendenser till att signalerande brott fungerar som varningssignaler till allmänheten om riskerna i samhället och om de brott som kan drabba människor (Innes, 2004:347, 349).

Mediernas beskrivningar av brott under olika tidsperioder har analyserats av flera forskare. I en brittisk studie har tidningsartiklar, biofilmer och TV-program studerats från 1945 till 1991 med hjälp av en historisk innehållsanalys. Studien visade att andelen brott som beskrivs i den brittiska pressen har ökat men inte andelen brott som skildras på biograferna. Däremot förekommer allt fler våldsbrott i filmerna, hälften av alla brott i filmer är våldsbrott och/eller sexualbrott. Egendomsbrott beskrivs i en minskande utsträckning. Polisen framstår i medierna som allt sämre på att bekämpa brott och poliskåren verkar vara mer och mer korrupt och våldsam. Samtidigt beskrivs brott allt oftare som lönsamma. I de studerade medierna porträtteras de kriminella i ökande utsträckning som onda och osympatiska. Under hela den studerade tidsperioden är den typiske brottslingen enligt medierna en vit, medelålders man från underklassen. Dock ökar andelen brottslingar med utländskt påbrå i beskrivningarna. Den största förändringen i mediernas beskrivningar av brott är synen på brottsoffret. Från att ha haft en undanskymd roll i både fiktions- och nyhetsmedier är brottsoffret allt mer framträdande. Konsekvenserna av brott för brottsoffret framstår allt tydligare i medierna under den senare perioden på 1980- och 90-talet och brottsoffrens erfarenheter upptar oftare huvuddelen av brottsbeskrivningarna (Reiner, Livingstone & Allen, 2000:108-119).

I Sverige har artiklar om brott, både i tidningen och på förstasidorna, ökat under hela 1900-talet, enligt en studie av Ester Pollack. En djupare analys visade att våldet fick stort utrymme i de studerade tidningarna under 1995, vilket är en tydlig förändring i fokus jämfört med artiklarna från 1955. Förutom våldsbrott är narkotikabrott, ungdomsbrott och rasistiska brott vanliga ämnen i artiklarna 1995 medan egendomsbrott oftare beskrivs 40 år tidigare.

Under den senare perioden i studien riktas uppmärksamheten i pressen allt mer mot offret på samma sätt som i den redovisade brittiska undersökningen av Reiner, Livingstone och Allen (2000). De svenska tidningarna ger ett stort utrymme åt brotts handlingen medan brottslingen beskrivs något knapphändig. I artiklarna från 1995 beskrivs brottslingen som en ung man som är rasist, fotbollshuligan eller en "värsting" med invandrarbakgrund. Artiklarna ger också en bild av att det saknas poliser som kan bekämpa den beskrivna brottsligheten (Pollack, 2001:106-112,259-274,314). Andra studier visar också att mediernas beskrivningar av stöldbrott minskar medan skildringar av våldsbrott ökar (Pfeiffer, Windzio & Kleimann, 2005; Estrada, 1997).

Medierna placerar också brott i vissa specifika områden. I sin studie av Stockholmsmedier visar Nygren att Stockholms innerstad får störst utrymme i medierna medan ytterstaden får en tredjedel så stort utrymme. Nyheterna om ytterstaden domineras av artiklar om brott, till skillnad från artiklar om innerstaden. Den största andelen positiva nyheter handlar om innerstaden och nyheter om "det goda samhället" är mest framträdande. I nyheter om ytterstaden förekommer knappt några positiva rapporteringar utan fokus ligger på "brott och olyckor". Artiklarna skildrar hur farligt det är i ytterstaden och att människor drabbas av brott och andra problem. Andelen nyheter om brott och olyckor är sålunda lägst i innerstaden och ökar längre ut från centrum (Nygren, 2005:161-164).

Trots att forskningen om rädsla för brott, liksom studierna om mediernas inverkan på rädslan, är omfattande förekommer det inte många undersökningar om hur rädslan för brott beskrivs i medierna. En av de få som har undersökt mediernas beskrivningar av rädslan är den tidigare nämnde forskaren David Altheide (2002; 1997; 1996); resultaten från hans studier berörs också kortfattat i delstudie I, i kapitlet om mediernas inverkan på rädslan.

Altheide har bland annat undersökt hur elva stora dagstidningar i USA beskriver rädsla och hur de rapporterar om ämnet mellan åren 1987 och 1996. Under de tio åren ökade förekomsten av rädsla avsevärt i både rubriker och tidningstext. Det berodde mycket på den ökade brottsrapporteringen. Även om rädsla nämndes i tidningarnas alla delar skrev journalisterna om rädsla främst i samband med våld och brott och i andra hand med droger och gäng. I början av den studerade perioden kopplades emellertid rädsla främst till AIDS, därefter blir rädsla mer och mer förknippat med brott. Rädsla och brott framstår som en underhållande kombination i medierna. Brottsoffret blir också mycket mer framträdande i tidningarna under den studerade tidsperioden och kopplas ihop med beskrivningar av rädsla (Altheide, 2002:64-99). Tidningarnas utökade fokusering på brottsoffret beskrivs således i en svensk (Pollack, 2001), brittisk (Reiner, Livingstone & Allen, 2000) och amerikansk studie (Altheide, 2002).

Varför läser människor nyheter om brott?

Det finns ett flertal teorier om varför människor läser nyheter om brott. Nyheterna kan ses som information där läsaren tillförs kunskap och lär sig att skydda sig själv. Rapporteringar om gripanden och domar kan ge en bild av rättssystemets funktioner. Nyheter om brott är också underhållning för många (Chermak, 1994:104ff.). Det finns en koppling mellan rädsla och fascination vilket medierna spelar på i sina artiklar om brott och det bidrar till att människor gärna konsumerar sådana nyheter, anser Garland (1990:239). Artiklar om brott kan således tillfredsställa människors behov av att bli överraskade, nyfikna, rädda och lättade (D'Elia, 2001:163).

Medierna kan också ses som en modern version av den sociala kontrollen genom den offentliga beskrivningen av påföljder (Dahlgren, 1987:47). Utifrån sin studie om TV:s skildringar av brott drar Sparks slutsatsen att TV-program om brott fungerar som moraliska berättelser. Berättelserna är uppbyggda i en klassisk fabelstil där fara, mod och förföljelse är centrala teman för historien, som slutligen avrundas med en återställning av tryggheten när brottslingen grips (Sparks, 1992:146). Nyheter kan följaktligen tolkas som berättelser om de rådande sociala normerna i samhället och vad som händer människor som bryter mot dessa normer (Hall m.fl., 1978:66). Somliga menar att mediernas rapportering om brott kan verka avskräckande och fungera brottspreventivt eftersom medierna visar att brottslingar riskerar att straffas (Chermak, 1994:104f.). Brott i medierna kan således betraktas som en blandning mellan samhällsinformation och underhållning. På ett mer ytligt plan går det också att betrakta läsningen om brott som att människor läser för att se så att inget har hänt som skulle kunna påverka dem själva i deras vardagsliv (Dahlgren, 1987:64;54).

Sammanfattningsvis har forskarna länge betraktat mediernas beskrivningar av brottsligheten som ett intressant område att studera. Kunskaperna om och på vilket sätt medierna och medieutbudet influerar människornas åsikter har varierat genom årtiondena. För tillfället framstår dagordningsfunktionen en av de mest dominerande teorierna och medierna antas påminna mediekonsumenterna om brott. Många studier framhåller mediernas skeva framställningar av brottsligheten. Trots detta läser och ser människor nyheter om brott och publiken tycks uppfatta dem som både informativa och underhållande. Rädslan för brott har under de senaste tio åren växt fram som ett viktigt ämne i både amerikanska och svenska medier. Sannolikt är det ett viktigt ämne i hela västvärldens medievärld. En kvalitativ analys av pressens beskrivningar av rädslan för brott kan därför tillföra ny kunskap om konstruktionen av rädsla för brott i samhället.

Metod

Innehållsanalys

Den kvalitativa innehållsanalysen är en metod som har sitt ursprung i den kvantitativa innehållsanalysen. I allmänhet använder forskare den kvantitativa varianten för att analysera innehållet i en text utifrån förutbestämda kategorier. Kategorierna har sitt ursprung i tidigare empiriska studier eller teorier; det är således en deduktiv metod. Oftast görs ett stratifierat urval som analyseras genom att data systematiskt registreras eller enheter räknas och kodas in i olika kategorier. Målet är vanligen att undersöka och testa en viss teori (Ezzy, 2002:82-85). Kvantitativ innehållsanalys kännetecknas generellt av att den är systematisk, fokuserar på det manifesta innehållet i ett material och utgår från ett objektivet perspektiv (Gunter, 2000:56f.).

Kvalitativ innehållsanalys har definierats på en mängd olika sätt. Bergström och Boréus (2000:45) menar att det främst är en textanalytisk metod som, till skillnad från kvantitativ innehållsanalys, inte räknar eller mäter något. Det kan emellertid också vara analyser där innehållet kvantifieras men där analyserna består av mer ”komplicerade tolkningar” som är mer kvalitativt grundade än vid kvantitativa analyser. Enligt Titscher m.fl. (2000) är den kvalitativa innehållsanalysens syfte att leta efter mönster i texter för att kunna tolka textens mening. I likhet med kvantitativ innehållsanalys används kategoriseringar för att kunna strukturera och tolka materialet. Kodningen är emellertid mer explorativ vid kvalitativ analys och syftar till att utforska teorier utifrån en induktiv ansats (Ezzy, 2002:93). Dessutom utgår ofta kvalitativa textanalytiker från en konstruktionistisk ansats och menar att texter är mångtydiga och kan tolkas på flera sätt (Gunter, 2000:82).

Tolkande och tematisk innehållsanalys

Det finns ett flertal olika former av kvalitativ innehållsanalys som har det gemensamt att de urskiljer olika teman, kategorier, händelser eller individer (Gunter, 2000:91). Till dessa analysmetoder räknas retorisk analys, narrativ analys, diskursanalys, strukturalistisk-semiotisk analys och tolkande analys (Hijmans, 1996:95-104). I denna studie kommer kvalitativ, tolkande och tematisk innehållsanalys att användas. Anledningen till att jag har valt en

kvalitativ analys är att jag vill försöka förstå och tolka dagspressens beskrivningar av rädsla för brott genom att, i detta fall, analysera de teman som rädsla för brott presenteras inom. Innehållsanalysen i studien har emellertid enstaka kvantitativa inslag, som att artiklarna inledningsvis presenteras med hjälp av en kvantitativ sammanställning (under rubriken Beskrivning av de analyserade artiklarna). Det centrala i analysen är dock det tolkande, tematiska förhållningssättet³⁴.

Den tolkande innehållsanalysen kännetecknas av att tillvägagångssättet är tydligt beskrivet och att frågeställningarna är deskriptiva. Texterna väljs mot en bakgrund av tidigare teorier samtidigt som urvalet är strategiskt och görs för att kunna belysa vissa frågor (Gunter, 2000:90f.). Genom att leta efter olika teman och kategorier växer olika tolkningar av en text fram (Titscher m.fl., 2000:62). Tematisk analys har som syfte att urskilja olika genomgående ämnen i en text. Det första skedet av analysen är ofta explorativt och koder och teman i texten undersöks. Därefter blir analysen mer selektiv, urvalet minskas och analysen fokuseras på vissa teman (Ezzy, 2002:86).

En forskare som använder en tolkande/tematisk analys av mediers innehåll är exempelvis Dahlgren (1980; 1987). Han beskriver metoden som ett sökande efter tematiska fält i de studerade nyhetsartiklarna (Dahlgren, 1987:48). Altheide (1996:13,1; 1987:68-71) gör liknande analyser med ett urval som är innehållsstyrt. Analyserna syftar till att formulera olika teman utifrån texten genom en induktiv metod men också med hjälp av tidigare forskning. En form av tematisering har även använts av Tiby (2006:100ff.) i analyser av barns och ungdomars berättelser om rädsla och utsatthet för brott. Genom att använda sig av ett flertal kodord för att placera in berättelserna i olika kategorier, som sedan strukturerats om åtskilliga gånger, har de ungas berättelser kunnat presenteras utifrån olika teman. Hur den tolkande/tematiska analysen har använts i den här undersökningen kommer att beskrivas under rubriken Analysen i denna studie.

Material, urval och avgränsningar

Materialet i denna studie är fyra rikstäckande Stockholmstidningar. Urvalet omfattar morgontidningarna Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet och kvällstidningarna Aftonbladet och Expressen³⁵. Anledningen till att Stock-

³⁴ Tolkande och tematisk analys verkar i många fall beteckna samma form av analys (jfr Ezzy, 2002; Gunter, 2000; Titscher m.fl., 2000).

³⁵ De har följande partipolitisk tendens: Dagens Nyheter: oberoende liberal, Svenska Dagbladet: obunden moderat, Aftonbladet: oberoende socialdemokratisk och Expressen: oberoende (Carlson, 1999). År 2002 hade de följande storlekar på sina upplagor per utgivningsdag: Dagens Nyheter: 370 600; Svenska Dagbladet: 185 000; Aftonbladet: 443 400 och Expressen

holmstidningar har valts är att intervjustudien i avhandlingens första del genomfördes med boende i Stockholm.

Anledningen till att välja olika sorters tidningar är inte att göra en jämförelse mellan deras rapporteringar utan att kunna studera många olika beskrivningar av rädslan för brott. En jämförelse mellan tidningarna hade kunnat vara givande och den ursprungliga tanken var att göra en sådan jämförelse. Det hade bland annat kunnat peka på eventuella skillnader mellan hur dags- och kvällspressen beskriver rädsla. Det hade också varit motiverat att separera dags- och kvällspress eftersom de skiljer sig åt i produktionen av nyheter, vilket beskrevs i denna undersöknings teoriavsnitt under rubriken Hur brott blir nyheter. Det kan sålunda vara problematiskt att slå ihop olika tidningsartiklars beskrivningar av rädsla. Att en sammanslagning ändå har gjorts i denna studie beror på att jag har bedömt det som givande att också få en helhetsbild av dagspressens beskrivningar av rädsla för brott. Det ligger också i linje med strävan att hitta olika teman/kategorier som mer sammanfattar innehållet än tittar på skillnaderna. Jag har bedömt det som att resultatdelen hade behövt struktureras på ett annat sätt om strävan också hade varit att analysera skillnaderna mellan dags- och kvällspress. Det främsta skälet är emellertid tids- och utrymmesbrist. En vidare studie skulle särskilt kunna fokusera på skillnaderna mellan dags- och kvällspressens beskrivningar av rädsla för brott.

En förhoppning var att även studera gratistidningar som Metro och Stockholm City (som finns tillgänglig från och med oktober 2002, då tidningen startades), liksom lokaltidningar som skickas hem till boende i Stockholmsområdet. Gratistidningarna hade varit särskilt intressanta att studera eftersom de till större utsträckning än andra tidningar läses av lågresursgrupper och invandrare (Hadenius & Weibull, 2005:405). Dessa tidningar hade möjligen kunna bidra med ytterligare perspektiv på rädslan för brott. För år 2002 finns dessa tidningar bara tillgängliga på mikrofilm. Om dessa tidningar skulle ha studerats hade alla nummer av tidningarna behövt sökas igenom manuellt på mikrofilm, vilket skulle innebära ett allt för omfattande arbete.

De fyra utvalda tidningarna samlades in genom en sökning i databaserna Mediearkivet och Presstext. Från början var tanken att utgå från sökorden brott, rädsla, oro, trygg, otrygg, risk, brottsoffer, brottsling och kriminell. Det var också meningen att de första fem åren av 2000-talet skulle undersökas. När sökningen sedan genomfördes, till en början med bara de fem första

(inklusive Göteborgstidningen och Kvällsposten som i praktiken fungerar som Expressens lokalupplaga): 341 900 (Tidningsstatistik, 2006). Aftonbladet och Expressen kommer att kallas för kvällstidningar för att särskilja dem från morgontidningarna Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet. Trots att kvällstidningarna har en morgonutgåva är det vanligt att kalla dem kvällstidningar, vilket exempelvis Nygren gör (jfr Nygren 2005:91).

sökorden i endast två tidningar under år 2005, gav det en träff på 19511 stycken artiklar. Eftersom så många artiklar inte är hanterbara eller önskvärda för en kvalitativ studie gjordes ett flertal begränsningar i sökningen. Skälet med begränsningarna var att kraftigt få ner mängden artiklar. Det var också att kunna få ett urval texter som på något sätt berör rädsla/oro för brott i Sverige under ett år.

Sökorden begränsades till brott och oro/rädsla. Tidsperioden avgränsades till att endast omfatta artiklar publicerade under år 2002, eftersom intervjuerna i avhandlingens första delstudie genomfördes detta år. Urvalet omfattar hela innehållet i tidningarna eftersom en första genomläsning visade att det förekom enstaka artiklar om rädsla/oro för brott i till exempel kultur- och sportdelarna.

Med de beskrivna begränsningarna och utvidgningarna gav sökningen sammanlagt 1609 artiklar³⁶. En första rensning av artiklarna gjordes baserat på de rubriker och ingresser som fanns med i Presstext och Mediearkivet. Artiklar som togs bort vid denna rensning var de där det var tydligt att det inte handlade om rädsla/oro för brott. Det var exempelvis artiklar om benbrott, flygrädsla och förlossningsskräck³⁷. Vid de fall då det var tveksamt om artikeln handlade om rädsla för brott togs artikeln med till de vidare analyserna.

Därefter genomfördes en andra rensning i vilken alla kvarvarande artiklar snabbt lästes igenom. De artiklar som inte skildrade rädslan för brott i Sverige togs bort, till exempel artiklar om bombattentaten på Bali, krypskytten i Washington och efterspelet av terrorattackerna i USA den 11 september. Artiklar som skildrar brott och rädslan för brott utomlands kan ha stor betydelse för rädslan för brott i Sverige men det ansågs omöjligt att inkludera dem på grund av att det skulle bli ett allt för omfattande material för en kvalitativ innehållsanalys. Det här urvalet innebär att alla artiklar om rädsla/oro för brott i Sverige, som publicerades i de fyra tidningarna år 2002, finns kvar efter de två gallringarna. Begränsningen i urvalet är lagd till en riksnivå, vilket betyder att urvalet inkluderar fler än bara lokala artiklar samtidigt som det inte omfattar globala artiklar. Trots att urvalet är på en nationell nivå är de många gånger Stockholmsfokuserade eftersom tidningarna är Stockholmstidningar. De skildrar således främst brott och rädsla för brott i Stock-

³⁶ De 1609 artiklarna hade följande fördelning: Aftonbladet: 499 artiklar (31%), Dagens Nyheter: 407 artiklar (25%), Svenska Dagbladet: 353 artiklar (22%) och Expressen: 350 artiklar (22%).

³⁷ Oftast var dessa bedömningar relativt enkla att göra; ett exempel på en sådan artikel som togs bort hade rubriken: *Sjöodjur visar sig oftare för kvinnor* (Aftonbladet 020222). Andra fall var svårare att bedöma och dessa artiklar fick läsas igenom flera gånger. Exempelvis handlade artikeln *Barnen i våldets skugga – Skolan, socialen polisen – alla sviker barnen* (AB 020929) inte om rädsla för brott trots att titeln antyder att den skulle kunna göra det.

holmsområdet. Även om urvalet av artiklar är nationellt innebär valet av tidningar att det främst är en beskrivning av en lokal rädsla som inkluderas i denna studie.

Efter de två rensningarna kvarstod sammanlagt 167 artiklar som fördelade sig på följande sätt på de olika tidningarna: Aftonbladet: 68 stycken, Dagens Nyheter: 35 stycken, Svenska Dagbladet: 35 stycken och Expressen: 29 stycken. Det motsvarar i stort sett fördelningen som den såg ut innan rensningen. Andelen artiklar från Expressen blev något färre efter rensningen samtidigt som artiklar från Aftonbladet ökade³⁸. De analyserade artiklarna redovisas i bilaga 2. De kvarvarande artiklarna kännetecknas av att de explicit nämner rädsla för brott eller oro för brott. Artiklarna som analyseras är således en blandning av texter som endast berör rädsla och artiklar med rädslan i centrum (se även Beskrivning av de analyserade artiklarna).

Analysen i denna studie

De kvarvarande artiklarna lästes igenom ytterligare en gång och de delar av artiklarna som jag tyckte var av intresse för studien markerades. De stycken som på något vis berörde rädsla, oro, trygghet, ilska eller liknande var av särskilt intresse. Personer, platser, händelser/brott och förklaringar som skildrades i artiklarna ansåg jag också vara viktiga för analysen. Jag var också intresserad av att se hur pressen beskriver de perspektiv på rädsla för brott som nämns inom forskningen och av intervjupersonerna i de två tidigare delstudierna.

I praktiken gjordes grupperingen av artiklarna genom att jag i artiklarnas marginaler noterade begrepp och beskrivningar av rädsla som förekom i texten och som jag betraktade som betydelsefulla. De ord som ansågs kunna sammanfatta de delar av artikeln som berörde rädslan för brott skrev jag högst upp på artikeln, på så vis formade jag olika grupperingar.

Efter att artiklarna från två av tidningarna (Aftonbladet och Svenska Dagbladet) hade analyserats på ovanstående vis grupperades de i olika högar. Grupperingen gjordes vid detta stadium av analysen för att materialet var mer hanterbart när bara omkring hälften av artiklarna fanns med. Det gjorde det också möjligt att presentera preliminära resultat av studien på en konferens³⁹. Grupperingarna baserade sig på det centrala innehållet i den delen av

³⁸ Fördelningen efter de två rensningarna: Aftonbladet: 41%, Dagens Nyheter: 21%, Svenska Dagbladet: 21%, Expressen: 17%. Jämför gärna med fotnot 4.

³⁹ Konferens anordnad av Nordiska Samarbetsrådet för Kriminologi i Reykholt, Island 4-7 maj 2006.

texten som berörde rädsla. Grupperna hade benämningar som barn, poliser, förort, hedersvåld, altruistisk rädsla och sexualbrott. Efter att ha sammanfattat resultaten på konferensföreläsningen strukturerade jag om grupperingarna. Jag ansåg nämligen att de behövde samlas bättre under vissa teman. Utgångspunkten i den kommande analysen blev presstudiens frågeställningar. Eftersom jag hela tiden hade haft dem i bakhuvudet hade jag också format många av grupperingarna utifrån dem. De sammanfattande grupperingarna av artiklarna har jag kallat för teman medan de undergrupper av artiklar som gemensamt bildar ett tema kallar jag för kategorier.

Med utgångspunkt i studiens frågeställningar bildade jag fyra teman och under dessa sorterades de tidigare grupperingarna in. Dessa teman blev också grunden för sorteringen av artiklarna från de två resterande tidningarna (Expressen och Dagens Nyheter). Den första kallas för "Rädsla för brott definieras" och tanken var att försöka ringa in hur pressen behandlar rädsla, risk och oro. Jag tyckte att det gick att urskilja tre kategorier i detta tema: rädsla i samband med brott, artiklar med rädsla i fokus och artiklar som tar upp den altruistiska rädslan.

Det andra temat handlar om de grupper av människor som beskrivs som rädda i artiklarna och de brott som dessa grupper utsätts för eller riskerar att utsättas för. Jag tyckte nämligen att det var tydligt att artikelförfattarna ofta fokuserade artiklarna på olika grupper när de beskrev rädsla för brott. Detta tema kallas sålunda för "Rädsla för brott personifieras". Olika rädda grupper kopplades också till specifika platser. Att lyfta fram vissa grupper av människor är i sig en journalistisk teknik och möjligtvis går det inte att säga att det är ett tema. Jag har ändå valt att se rädda grupper som ett tema. Framst för att jag tycker att det bidrar till att förstå hur dagspressen konstruerar rädsla för brott. Temat tar upp rädda kvinnor, uppdelat i "vanliga" vålds- och sexualbrott respektive hedersvåld. Hedersvåld uppmärksammades nämligen särskilt mycket under det studerade året. Temat inkluderar också rädda barn och ungdomar liksom rädda män i yrkeslivet och rädda vittnen.

Det tredje temat "Rädsla för brott situationaliseras" tar upp var rädslan placeras geografisk. Artiklarna om förorten verkar vara de enda som har platsen som utgångspunkt i beskrivningarna om brott och rädsla. Andra platser som hemmet och arbetsplatsen beskrivs också i många artiklar i samband med brott och rädsla. I dessa fall nämns dock platsen bara i "förbifarten" och annat är i fokus, exempelvis brottsoffret eller brottet.

Det sista temat "Rädsla för brott kontextualiseras" inkluderar de artiklar som beskriver de sammanhangen inom vilka rädsla för brott skildras. Temat inkluderar främst artiklar som nämner det otryggare samhället. Även artiklar som handlar om färre poliser och där staten som gärningsman berörs inklu-

deras i temat eftersom jag ser det som att rädslan presenteras i dessa sammanhang. Frågeställningen om hur brottsligheten beskrivs i samband med rädsla för brott har inget eget tema eftersom det skildras i alla fyra teman.

Analysmetoden i studien är både deduktiv och induktiv. Den tidigare forskningen och intervjustudien har influerat vad som kan anses vara intressant att utforska i artiklarna. Samtidigt har förhållningssättet varit öppet och syftet har varit att utforska flera dimensioner av rädsla för brott utan att begränsa analyserna till vad som har framkommit i tidigare studier och teorier.

Kvantitativ beskrivning av de analyserade artiklarna

I det här avsnittet ges en kvantitativ beskrivning av de analyserade artiklarna. Det görs för att ge en överblick av materialet och för att tydliggöra analysen och redovisningen av resultaten.

Den största andelen artiklar i urvalet är längre artiklar, endast tolv av de 167 artiklarna är notiser⁴⁰. Majoriteten av artiklarna finns under temat Rädsla för brott personifieras (81 artiklar) och särskilt i kategorin Rädsla för brott personifieras (30 artiklar). Det följs av Rädsla för brott definieras (47 artiklar), Rädsla för brott kontextualiseras (27 artiklar) och Rädsla för brott situationaliseras (12 artiklar).

Tretton artiklar har sorterats in i två kategorier, en primär kategori som jag främst har tyckt att den tillhör och en sekundär kategori som artikeln också passar in i men inte lika mycket som i den primära kategorin. I tabellen anges sorteringen i den sekundära kategorin med en parentes. Det kan exempelvis vara en artikel som skildrar rädda kvinnor men även tar upp den frånvarande polisen. Då har den sorterats in i kategorin Rädsla för brott personifieras som primär kategori och även i den frånvarande polisen, där artikeln redovisas inom parentes men inte räknas med i kategorin. En redovisning av antalet artiklar och notiser för varje tema/kategori finns i tabell 2.

Det centrala innehållet i artiklarna är oftast något brott och rädslan beskrivs i samband med detta brott (78 artiklar). Uppskattningsvis får rädslan en tredjedel av utrymmet i sådana artiklar medan brottet beskrivs i den resterande delen. Rädsla är det centrala innehållet i 27 av artiklarna medan rädsla och brott får ungefär lika stort utrymme i 26 artiklar.

⁴⁰ Här definieras notiser som artiklar vilka är kortare än en halv sida i Mediearkivet och Press-text. Dessa är vanligtvis osignerade eller signerade TT.

Tabell 2. Indelning av de analyserade artiklarna enligt antal artiklar och notiser, uppdelat på respektive tema och kategori.

Teman & kategorier: (Sammanlagt antal)	Antal artiklar	Antal notiser
Rädsla för brott definieras (47)	43 (+6)⁴¹	4
Rädsla kombinerat med brott (25)	22 (+5)	3
En självständig rädsla (12)	11	1
Rädsla för andras skull (10)	10 (+1)	0
II. Rädsla för brott personifieras (81)	75 (+6)	6
Rädda kvinnor (30)	27 (+3)	3
Rädda barn och ungdomar (19)	18 (+1)	1
Rädda män (19)	17 (+2)	2
Rädda vittnen (5)	5	0
Övriga (8) ⁴²	8	0
III. Rädsla för brott situationaliseras (12)	12	0
Den farliga förorten (12)	12	0
IV. Rädsla för brott kontextualiseras (27)	25 (+3)	2
Det otryggare samhället (9)	8	1
Den frånvarande polisen (10)	9 (+3)	1
Staten som gärningsman (8)	8	0
Totalt (167)	155	12

⁴¹ Parentesen innebär att artikeln redan har redovisats i en annan kategori men även analyseras i kategorin med parentesen. Artikeln har dock bara räknats en gång, nämligen i den primära kategorin. Här kommer jag att ange vilka primära kategorier som artiklarna i parenteserna har tagits ifrån. Det redovisas kategori för kategori. Rädsla kombinerat med brott (5+) = 1 art. från Rädda kvinnor och 4 från Den farliga förorten. Rädsla för andras skull (1+) = 1 en art. från Rädda barn. Rädda kvinnor (3+) = 1 art. från Rädda barn och 2 från Den farliga förorten. Rädda barn (1+) = 1 art. från Den frånvarande polisen. Rädda män (2+) = 2 art. från Den frånvarande polisen. Den frånvarande polisen (+3) = 1 art. från Det otryggare samhället och 2 art. från Staten som gärningsman. Sammanlagt används 13 artiklar i 2 olika kategorier. De redovisas en gång i den primära kategorin och sedan ytterligare en gång inom parentes i den sekundära kategorin där de används. En artikel (AB 020618) används i tre kategorier. Den primära kategorin för artikeln är farliga förorter men den används också i Rädsla kombinerat med brott och Rädda kvinnor.

⁴² Kategorin Övriga innehåller fem artiklar om Rädda flyktingar och tre artiklar om Rädda kändisar.

De resterande 36 artiklarna har något annat huvudinnehåll än både rädsla och brott. Det kan exempelvis vara politiska förslag, polisarbete, brottsförebyggande arbete och skildringar av interner. I tabell 3 i bilaga 3 ges en beskrivning av det centrala innehållet i artiklarna uppdelat på respektive tema/kategori.

Majoriteten av artiklarna är publicerade i Aftonbladet. Den tidningen är särskilt väl representerad i kategorin Rädsla kvinnor och Rädsla barn och ungdomar med 15 respektive 13 artiklar. För en redovisning av vilken tidning som artiklarna i respektive kategori är publicerade i, se tabell 4 i bilaga 3.

Resultat

Resultatdelen börjar med en redovisning av hur rädslan för brott definieras i dagspressen. Pressens beskrivningar om rädslans koppling till brott, rädslan som ett fristående ämne och den altruistiska rädslan tas upp i detta kapitel. Det följs av en redogörelse av hur rädslan för brott personifieras. Särskilda avsnitt tar upp pressens beskrivningar av rädda kvinnor, rädda barn och ungdomar, rädda män och rädda vittnen. Därefter kommer ett kortare kapitel som tar upp hur rädslan för brott situationaliseras, d.v.s. på vilka platser människor är rädda för brott enligt pressen. Resultatdelen avslutas med ett kapitel om hur rädslan för brott kontextualiseras. De sammanhang som rädslan för brott beskrivs inom tas upp. Det inkluderar föreställningen om ett otryggare samhälle, färre poliser och staten som gärningsman.

Rädsla för brott definieras

”Rädsla för brott definieras” sammanfattar hur tidningarna definierar själva begreppet rädsla för brott. Den inleds med en beskrivning av de brott som rädslan för brott kopplas till. Därefter ges en redogörelse av hur rädslan för brott beskrivs av artikelförfattarna när rädslan, inte brottsligheten, är i fokus. I tidningsartiklarna var även den altruistiska rädslan framträdande, vilket kommer att redovisas nedan.

Rädsla kombinerat med brott

I majoriteten av alla tidningsartiklar kopplas rädsla för brott på olika sätt till faktiska, brottsliga händelser. Rädsla för brott beskrivs som en konsekvens av a) att personligen ha utsatts för ett brott b) att tillhöra en grupp som riskerar att utsättas för ett brott eller c) att befinna sig eller bo på en plats där det har begåtts brott. Oftast förekommer de två första kategorierna tillsammans i artiklarna medan temat med farliga platser vanligtvis är ett eget tema. De i särklass vanligaste personerna som porträtteras i artiklarna som brottsoffer är kvinnor och barn. Dessa brottsoffers utsatthet beskrivs i ljuset av att kvinnor riskerar att utsättas för sexualbrott medan barnen löper en risk att utsättas för brott av sina föräldrar och för mobbning av sina skolkamrater. En mer utförlig beskrivning av rädda kvinnor och barn följer under rubriken Rädsla för

brott personifieras. När det gäller kopplingen mellan rädsla och att befinna sig på en brottsutsatt plats är det främst Stockholms förorter som är i fokus. Det temat återfinns under rubriken Rädsla för brott situationaliseras.

Brott som inte avser sexualbrott mot kvinnor eller brott mot barn får förhållandevis litet utrymme i artiklarna. I de fall de kopplas ihop med rädsla, och därmed kommer med i urvalet, handlar det om spektakulära och extrema brott. Flera mord som har begåtts i Stockholms förorter beskrivs. Som en konsekvens av morden skildras förortsbornas rädsla för brott genom intervjuer med invånarna. Andra extrema brott under det undersökta året är ett mord som har begåtts av en hyresvärd. Hyresvärden torterar och mördar en kvinna och tvingar sedan kvinnans sambo att både göra sig av med kroppen och erkänna brottet. I detta fall beskrivs rädslan vara orsaken till att sambon inte vågar ingripa och förhindra brottet (Svenska Dagbladet 020617; Aftonbladet 020617)⁴³.

Mindre extrema brott som *sprider oro* och *stor rädsla* enligt artiklarna är rån. De gärningsmän som beskrivs är bland annat en så kallad tunnelbanerånare (AB 021026) och en värdetransportrånare (AB 020627). Det finns också en artikel som handlar om flera rånare som inriktar sig på äldre offer (SvD 021007). Även rån som skedde flera år tidigare kan aktualiseras och beskrivas utifrån den rädsla som blev konsekvensen av rånen. Expressen (EX 020317) väljer att lyfta fram en aktuell schlagerstjärnas brottslighet från hans tonårstid då han ingick i en *fruktad väskryckarlaga*. Journalisten har intervjuat ett av *ligans offer* som beskriver rånen som skräckfyllda. Ett av offren säger att hon känner sig *chockad, förlamad och handfallen*. Ett annat offer beskriver väskryckningens långvariga konsekvenser:

”Kerstin”, 66, känner än i dag oro för att bli utsatt igen.

- Jag går alltid och trycker längs hus och väggar och håller hårt i väskan.

- Jag är hela tiden uppmärksam.

(EX 020317:100 S1)

⁴³ Tidningarna kommer i fortsättningen att förkortas på följande sätt: Svenska Dagbladet = SvD; Aftonbladet = AB; Dagens Nyheter = DN; Expressen = EX. Tidningsförkortningen följs av publiceringsdatumet. Vid citat som är längre än två meningar anges även artikelns sidnummer så som det är publicerat i Mediearkivet eller Presstext. I texten markeras citat med kursiv stil, annars skrivs citaten med indrag och 10 punkters textstorlek.

De som beskrivs som rädda för brott är vanligtvis brottsoffer, som ovan, eller potentiella brottsoffer. Rädsla är däremot sällan i fokus i dessa fall utan journalisten inriktar sig vanligtvis på att beskriva brottet. Därför förekommer bara enstaka rader om rädslan för brott. I en artikel om *Våldsamma rån mot åldringar* citerar journalisten en person från polisens kriminaljour som berättar att *stor rädsla har spridit sig på grund av detta* och syftar på rånerna (SvD 021017). Även potentiella vittnen kan bli rädda. När en värdetransport rånas blir ett 40-tal personer inlåsta i en Systembolagsbutik (i artikeln är det ottydligt vem som låser in dem), och många vittnen blir *oroliga* (AB 020627). Vittnens rädsla kommer att beskrivas mer utförligt längre fram i resultatdelen under rubriken *Rädda vittnen*. Journalisterna skriver också om personer som är bekanta med brottsoffer och hur de kan uppleva en rädsla. Ofta hänger det samman med att de bekanta också bor i samma bostadsområde som offret. Efter ett mord i en Stockholmsförort uttalar sig en bekant till offret: *Det är klart att man blir rädd när något sånt här händer* (AB 020228).

Enstaka artiklar skildrar våld som har skett i samband med fotbollsbråk. Ett mord på en supporter kallas för *Fotbolls-mordet* i en artikelrubrik. Ett flertal fotbollsspelare och tränare runt om i landet intervjuas och får frågor om sina reaktioner på brotten och hur de tror att mordet kommer att påverka fotbollen i stort. Samtliga tillfrågade är män och de diskuterar fotbollspublikens eventuella rädsla. En expertkommentator nämner både sin egen oro och andras oro för att utsättas för våld i samband med fotboll: *Publiken kan bli orolig för att gå på fotboll. Själv känner jag oro sedan ett par år tillbaka*. En fotbollsspelare menar att: *Det här kan helt klart påverka negativt. Just barnfamiljer tänker sig nog för lite extra efter att det varit bråk*. En annan fotbollsspelare tror däremot *inte att den vanliga publiken blir rädda igen* (EX 020803). En annan artikel handlar om en supporter som har blivit allvarligt misshandlad. Konsekvenserna blev omfattande; förutom de fysiska skadorna upplever han ett år senare fortfarande en *rädsla* i folksamlingar. Han påminns också om händelsen efter mordet på fotbollssupportern: *Det var en obehaglig känsla eftersom jag själv har varit med om något liknande* (AB 020926). I en kort intervju med en man och en kvinna som är supportrar vid en högriskmatch säger de intervjuade emellertid att de inte känner *någon rädsla* (AB 020809).

I dagspressen förekommer det också andra typer av brott som inbrott och anlagda bränder, vilka kopplas ihop med rädsla. I samband med att dessa brott beskrivs ges offren en röst: *Jag blev ledsen* (EX 020830); *De är fortfarande skakade och rädda* (AB 020420); *Chockad och förtvivlad larmade hon polisen* (EX 020817). Dessa brott beskrivs utifrån offrens perspektiv samtidigt som det inte görs några längre reportage utan olika offer, eller representanter för offren, citeras kortfattat.

En annan typ av rädsla som beskrivs i flera artiklar är rädslan för nynazister. Det är inget tydligt brott som förknippas med denna rädsla men artiklarna går att förstå som rädsla för våldsbrott eller trakasserier. Journalisterna tar upp *främlingshatet* och skriver om en *stor rädsla för konflikter mellan invandrare och rasister* (DN 020620). Det förekommer enstaka exempel på hur människor vidtar åtgärder för att skydda sig *förmodligen av rädsla för aktioner från nynazister* (SvD 021123). Invandrares rädsla skildras också:

- Jag kan höra dem ända hem till mig, säger Nora. Det är män med svarta kängor som skriker och delar ut propagandablad. Det fyller mig med oro
(DN 020620: A11)

Även vissa folkgruppers rädsla för trakasserier beskrivs vid enstaka tillfällen (EX 020620). I en del artiklar försöker journalisterna att förklara och förstå främlingsfientlighet. Själva främlingsfientligheten anses grunda sig i en rädsla och ilska men även i en rädsla för förändringar (AB 020922). *Men strukturella förklaringar är ofta svåra att ta till sig för den som känner sig hotad, trakasserad och rädd*, skriver Aftonbladet (AB 020606). Engagerade invånare som arbetar mot rasism skildras också, *Vi vägrar att stanna inne för nazisterna*, säger ordföranden i organisationen Salembor mot rasism. Konsekvenserna av att anpassa sig kan annars bli omfattande:

Nazisternas parader är inga demonstrationer i demokratisk mening. De är inte tecken på yttrandefrihet. Paradernas syfte är att skapa rädsla och anpassning i det omgivande samhället. När en nervös kommunledning uppmanar medborgarna att inte ordna någon motdemonstration utan hålla sig inomhus - då hjälper kommunen nazisterna, serverar dem rädslan på ett silverfat. När oron och anpassningen sprider sig hotar även vardagsrasismen att växa.
(AB 020702: 26)

I vissa fall kopplas rädslan tydligt till en hotsituation. Efter att Ikeas varuhus i Nederländerna har råkat ut för en *bombdramatik* känner kunder *oro* på Ikea-varuhus i Sverige. Kunderna upplever det som *obehagligt att gå in i varuhuset* och de *höll koll på var nödutgångarna finns inne i varuhuset* (DN 021205). I ett annat fall är det rädslan för en frisläppt mördare som skapar oro eftersom han släpps redan ett drygt år efter domen. Chefsåklagaren citeras: *Det isar i blodet, jag har aldrig upplevt något liknande*, menar hon. En polisman uttalar sig också om mördaren och *befarar att han planerar att*

fortsätta med med [sic] sin hämndaktion som inleddes med mordet förra året. Som en följd av det anser polismannen att:

- Många människor lever farligt nu, många känner skräck. Men mannen är ju rent juridiskt fri. Vi kan inte göra något förrän han begår ett nytt mord eller annat brott.

(EX 021212: 008 S1)

I de enstaka artiklar som diskuterar olika former av ekonomisk brottslighet används begreppet oro istället för rädsla. Dessa är alla publicerade i Dagens Nyheter. En artikel fokuserar helt på människors oro för kreditkortsbedrägerier när de handlar över Internet. Artikeln är skriven ur kortutgivarnas synvinkel och talespersoner för dessa säger att den omfattande oron för Internetköp är obefogad, vilket också artikelrubriken förmedlar. En chef på Försvårshögskolan menar att *oron är överdriven* och oron förklaras av en säkerhetsrådgivare med att bankerna har *skrämt upp kortkunder* (DN 020203). I en annan artikel diskuteras säkrare kontokort som har införts i Frankrike och *bosparat konsumenterna mycket oro* (DN 020724). Dagens Nyheter skriver också om ett företag som har producerat ett felaktigt dialysfilter med flera dödsfall som följd. Informationschefen för företaget betonar hur viktigt det är att *patienterna aldrig någonsin ska behöva känna ens ett uns av oro*. Liksom i de övriga artiklarna skildras händelsen utifrån företagets perspektiv (DN 020104).

En självständig rädsla

Det finns många fall där journalisten har valt att fokusera på rädslan för brott utan att direkt koppla den till utsattheten för brott eller brottsligheten, en slags självständig rädsla. I några av dessa artiklar framstår rädslan som en naturlig företeelse som dessutom ökar. Artikelförfattarna hänvisar till kvantitativa undersökningar och bygger sina argument på dessa. I en debattartikel som är skriven av Polisförbundets ordförande och bostadsorganisationen HSB:s ordförande betonas att *åtta av tio tycker att samhället har blivit otryggare*. De framhåller att det är viktigt att ta rädslan för brott på allvar men att de flesta inte är rädda för brott:

En färsk Sifo-mätning som Polisförbundet och HSB låtit genomföra om hur människor ser på tryggheten i sina bostadsområden är i vissa delar uppmunt-

rande medan andra är skrämmande och förfärliga. De flesta går utan rädsla på promenadvägen genom parken. De flesta har inte utsatts för några grövre brott i sina bostadsområden. Men undersökningen förmedlar också en annan och mer dystert bild som pekar på att det finns en växande otrygghet. Hela 83 procent som fick frågan: ”Tycker du att samhället blivit otryggare eller tryggare under senare år?” säger nämligen att samhället blivit otryggare.

(DN 020909: A4)

Sålunda nyanseras rädslan något i artikeln samtidigt som budskapet är att otryggheten ökar. En annan artikel med oro som tema baseras på Länsförsäkringars undersökning om oro för brott och olyckor. Det första som lyfts fram i artikeltexten är att *Varannan kvinna i Stockholm är orolig för att bli våldtagen*. Den stora andelen oroliga kvinnor lyfts fram och kontrasteras mot männens lägre andel. Därefter beskrivs andra typer av oro som är mer framträdande än oron för brott: oro för dålig sjukvård, oro för trafiken och oro för att ens barn ska drabbas av en olycka (DN 020905).

I några artiklar som har rädslan för brott i fokus är tonen en helt annan. I dessa beskrivs rädslan i närmast ironiska ordalag som irrationell och oförståelig. De är alla publicerade i slutet av tidningarna och skrivna med ett humoristiskt tonfall. Artiklarna har rubriker som *Du har väl låst om dig* (SvD 021228), *Ingen rädder för Le Pen här...* (AB 020505) och *Halloween – Nu bor rädslan inom oss* (AB 021027). Ett exempel är från Svenska Dagbladet med ingressen i fetstil:

Rädslan är vår sanna drivkraft. Och ångesten har äntligen blivit vår arvedel. Bomber på varuhus och chartermål, skottlossningar på biografer, brutala rån mot mopedister, taxichaufförer och åldringar. Rädslan sprider sig likt ett aggressivt förkylningsvirus. En överreaktion, visst. Nog har tillvaron här hemma blivit lite mer riskfylld. Fler olaga intrång och fler stölder anmäls till polisen. Men inbrotten minskar. Liksom bilolyckorna. Ändå upplever åtta av tio svenskar att samhället har blivit farligare, särskilt utanför den egna närmiljön. I grannkvarteret och i förorten intill, för att inte tala om tio flygtimmar bort – där är det farligt.

(SvD 021228:65)

En av dessa artiklar inriktar sig mer på att försöka förklara varför rädslan för brott hamnar överst i en undersökning om olika typer av rädslor utförd av Styrelsen för psykologiskt försvar. I ingressen förklaras rädslan för brott med att *Förr skrämdes vi från vettet av troll, satan och näcken. Idag är medel-svensson rädd för veganer, vädret och mc-gäng*. Journalisten har bland annat

intervjuat en manusförfattare för skräckfilmer som refererar till skräckfilmen Exorcisten och säger:

- Jag tror att vi är mer rädda för det som finns inom oss, och det okända mitt i vardagen. Rädslan går inåt nu. De monster som finns i dag är mänskliga monster. Det skrämmer oss mer än djävulen i Exorcisten från 70-talet

(AB 021027:33)

Artikeln beskriver således rädslan för brott som en rädsla för det okända och oförståeliga (AB 021027). En liknande förklaring ges i en artikel i Svenska Dagbladet:

Det oprovocerade våldet skrämmer eftersom det är så oförutsägbart. Oavsett om det är en främling på stan som får stryk eller ett barn som misshandlas av sin förälder, så gör den obefintliga kopplingen mellan orsak och verkan detta våld extra svårt att hantera.

(SvD 020627:20)

Det oprovocerade och oförklarliga våldet både orsakar och orsakas av rädsla, enligt artikeln. Rädsla och otrygghet under barndomen kan leda till våld mot någon *oskyldig* senare i livet. En psykoterapeut citeras i samma artikel och hon menar att otryggheten från barndomen *kan bli ett monster som tar kommandot över barnet, och behåller det kommandot även när barnet blivit vuxet* (SvD 020627). Således går det att se att *allt "oförklarligt" våld är förövarnas traumatiska erfarenheter i barndomen*, menar en annan psykoterapeut i en artikel publicerad dagen innan i samma tidning. Journalisten betonar dock att *"obegripligt" gatuvåld* är mycket ovanligt (SvD 020626).

Rädsla för andra skull

Den altruistiska rädslan, rädsla för andras skull, lyfts fram i flera artiklar. De handlar nästan uteslutande om föräldrars oro för att deras barn ska utsättas för brott. Ett undantag är en man som har dömts för sin inblandning i en narkotikaaffär och som uttrycker en *oro för sin familj* (AB 020722). Ett annat undantag är en artikel om en 15-årig tjejs oro för att hennes kompis ska utvisas *till en nästan säker död*. Det beror på att kompisens pappa har hotat att ta livet av sin dotter (AB 021125).

Förutom dessa artiklar ligger fokus på föräldrars oro för sina barn, både pappors och mammors oro skildras. Sveriges dåvarande justitieminister Tomas Bodström berättar om sin uppväxt och citeras i rubriken: *Det är klart att pappa var orolig för mig*. Tomas Bodström talar själv om sin oro för sin son och svarar på journalistens fråga: *Vad är det värsta du oroar dig för ska hända?*

- Pojkar riskerar ju att råka mer illa ut än flickor. Olof är min äldsta son, tio år, och ibland önskar man att det kunde stanna här. Nu har man någorlunda koll på läget. Barnen pratar fortfarande med en. Jag bara väntar på att det ska bli: "Vart ska du gå?" "Ut." (Skratt). Samtidigt måste det ju komma.

(AB 020120:13)

Andra artiklar beskriver konkreta brott som har eller kan ha hänt en person och dennes föräldrar intervjuas. Polisen misstänker att en död kropp som de har hittat är en försvunnen 22-årig man. Mannens familj är *lämnade i stor ovisshet och oro* (EX 021231). En mamma som har åtalats för att ha knuffat ner sin son från en bro släpps fri och i samband med det intervjuas pappan. Han säger att *det var chockartat när hon släpptes. Nu känner jag en stark oro för att hon ska träffa min son igen* (EX 020308). En kvinna, vars dotter har mördats, beskriver i efterhand dagen då det hände: *Men denna dag fanns en oförklarlig mamma-oro, som vägrade ge med sig. – Jag kände i magen att något inte stod rätt till* (SvD 020922). Det största utrymmet för den altruistiska rädslan ges under året av Aftonbladet åt en kvinna vars son har blivit rånad av ett ungdomsgäng. Mamman skriver själv om händelsen i en artikel under temat brott och straff, som är en del av tidningens bevakning av viktiga valfrågor:

På hemväg från jobbet får jag ett mobilsamtal. Det är min son. "Mamma jag har blivit hotad och rånad på min nya moppe, två killar med ett basebollträ slog mig på hjälmen." Den första känsla som infinner sig är rädsla, en oerhörd rädsla och oro för att mitt barn har blivit skadat. Sen åker gasen i botten och ve den som stannar mig. Efter att ha bearbetat och åter bearbetat denna händelse kan jag nu dela in känslöförloppet i tre faser varav detta var nummer ett. När jag förvissat mig om att min son inte skadats fysiskt kommer fas två: Vrede och ilska för att någon har förnedrat min son, med våld tagit ifrån honom hans käraste ägodel som han har slitit och sparat för, som han fått på sin konfirmationsdag, som han har meckat och pysslat med och sett fram emot. Så helt plötsligt, på en sekund, är allt borta, bara en hjälm finns kvar som påminnelse. Den oerhörda ilska jag kände gentemot förövarna gjorde att jag

inte kunde koncentrera mig på någonting annat än detta. Jag ringde polisen flera gånger och fick varje gång samma svar: Inte tid.

(---) Fas två var lång, mycket lång. Den hann nästan inte gå över innan min son blev drabbad ytterligare en gång av exakt samma sak. Allt inom ett år. Fas tre innehåller väldigt mycket tankar om vad man skulle kunna göra, varför vissa lagar är som de är, varför det finns så otroligt lite resurser när man ser att dessa tendenser till brott ökar hela tiden. Förövarna är ofta inte äldre än offren. Varför har samhället, som annars alltid har en förmåga att lägga näsan i blöt, inte gripit in tidigare?

(AB 020225:30)

Mamman skildrar således ingående hur rädslan och oron blandas med känslor som ilska, hjälplöshet och funderingar kring åtgärder mot brott. En liknande ilska uttrycks av en pappa vars dotter har utsatts för *sexmobbing* i skolan. Han säger: *När jag fick höra vad som hänt kände jag ett fruktansvärt hat. Jag är arg för att tjejerna försökte säga ifrån men att ingen brydde sig* (AB 020326). Några artiklar belyser mödrars rädsla för att barnen har utsatts eller ska utsättas för sexualbrott. Svenska Dagbladet har bland annat en längre artikel som beskriver en vårdnadstvist. När domstolen dömer till pappans favör går mamman under jorden med sonen Simon. Mammans rädsla beskrivs och hon säger: *Jag lever varje dag med skräcken att någon ska dyka upp bakom hörnet och ta Simon ifrån mig och föra honom till pappan* (SvD 020806).

I artiklarna förstås således rädslan för brott framförallt som en rädsla kopplad till olika sorters brott, främst våldsbrott, men också som en rädsla som inte har någon direkt koppling till brott och även som en altruistisk rädsla.

Rädsla för brott personifieras

Dagspressen tenderar att göra rädsla personlig, lyfta fram vissa människors erfarenheter av brott och sedan generalisera detta att gälla för olika grupper av människor. Här kommer det att göras en genomgång av de grupper av människor som är framträdande i artiklarna om rädsla för brott. Vilka grupper lyfts fram, vilka glöms bort? Det verkar också som att det finns en tendens till att rädslan för vissa typer av brott liksom specifika platser och situationer lyfts fram och kopplas ihop med olika grupper av människor. Det är också en aspekt som kommer att inkluderas i denna kategori.

Artiklarna om rädsla för brott domineras av rädda kvinnor och rädda barn. Kvinnorna i artiklarna är framförallt rädda på offentliga platser eller i hemmen medan barnen främst är rädda i hemmen och i skolorna. Männens rädsla skildras också i ett flertal artiklar, men i första hand i samband med yrkeslivet. Dessutom förekommer det att artiklarna handlar om rädda vittnen, deras rädsla skildras främst i samband att de ska vittna i rättegångar.

Rädda kvinnor

Kvinnors rädsla handlar främst om rädslan för män och för vålds- och sexualbrott. När det gäller kvinnor med utländskt påbrå skildras deras rädsla inom ramen för hedersrelaterat våld.

Rädsla för vålds- och sexualbrott

Sexualbrott får stort utrymme i de studerade artiklarna. I en artikel om jämställdhet diskuteras våldtäkt på ett mer teoretiskt plan och artikelförfattaren hänvisar till en professor i statsvetenskap:

Männens större fysiska styrka har också möjliggjort otaliga övergrepp mot kvinnor i form av våldtäkter och misshandel. För att citera Maud Eduards: ”Det finns en tanke - men kanske bara en - som jag vågar påstå förenar alla kvinnor: Tänk om jag blir våldtagen?”

(SvD 020826: 52)

Journalisten tar upp vilka konsekvenser en *social konstruktion* av männens, i allmänhet, större fysiska styrka har för kvinnor och hur det fysiska våldet har bidragit till att etablera männens makt. *Befria Norrland från machogubbarna*, skriver en journalist i Aftonbladet. Hon menar att kvinnor *kränks på sina arbetsplatser* av män och därför måste kvinnorna sjukskriva sig eller flytta från Norrland. I denna *machokultur* mobbas och hotas kvinnorna på sina jobb, vilket leder till *rädsla, ensamhet och förtvivlan* (AB 020917). I Expressen förekommer en artikel som också lägger ett samhällsperspektiv på mäns våld mot kvinnor. Samhällets skiftande syn på våldtäkt diskuteras och journalisten tar upp hur den varierar beroende på vem som är offer respektive förövare:

Tre faktorer krävdes för att en Våldtäkt skulle bokföras: ett fläckfritt offer, ett oväntat överfall och en allmänt skräckinjagande gärningsman. Men så ser vi ju inte på saken längre. Eller?

(---) Stereotyperna lever. I verkligheten är våldtäktsmannen ofta en ex-pojkvän eller en dejt. Då har man blivit våldtagen med litet v.

(EX 021017: 002 S1)

Rädslans roll i en våldtäkt diskuteras också i samma artikel:

Inse att våldtäkt inte händer kvinnor som förtjänar det, eller kvinnor som egentligen vill, utan vem som helst. Inse, också, att det faktum att hon förlamades av rädsla, i stället för att kämpa för sitt liv, inte gör henne medskyldig.

(EX 021017: 002 S1)

Det betonas således att vilken kvinna som helst kan utsättas för en våldtäkt, liksom att rädslan faktiskt kan vara en bidragande orsak till att våldtäkten kan genomföras. Ledarskribenten, som har skrivit artikeln, avfärdar också att våldtäkter endast begås av okända gärningsmän utomhus.

Flera artiklar beskriver våld och våldtäkter mot kvinnor som har utförts av närstående män. En konsekvens av en våldtäkt kan, enligt en annan artikel, bli att *en våldsutsatt kvinna nekar av rädsla* och inte vågar anmäla förövaren (DN 021201). Oro kan också vara ett symptom på att en kvinna har utsatts för våld men inte vågar berätta om det (EX 020206). I en artikel om en gruppvåldtäkt beskrivs mediernas uppmärksammande av händelsen ha bi-

dragit till att ett av offren vågade anmäla händelsen (AB 020618). En annan konsekvens av en våldtäkt är att andra kvinnor än offret kan bli rädda att träffa på våldtäktsmannen; det nämns kortfattat i en av Expressens artiklar (EX 020717). Det är inte bara kvinnorna som påverkas av en våldtäkt. En gruppvåldtäkt i ett mindre samhälle gjorde att många invånare blev *förbannade* och *ursinniga* på förövarna (AB 020618).

Flera artiklar ger uttryck för en viss frustration över våld och våldtäkter mot kvinnor. En journalist skriver om kvinnors rädsla för män och diskuterar ifall det kan tolkas som ett könsförtryck. Han citerar en amerikansk forskares artikel:

Och detta samtidigt som polisen använder rasistiska terrortekniker och vägrar att vidta åtgärder som skulle kunna göra det offentliga rummet säkrare för kvinnor, och ger dem de facto utgångsförbud.

(AB 020222: 5)

En ledare i Expressen tolkar också våldet som ett slags könsförtryck och lyfter fram hur samhället tillämpar en strategi för att *osynliggöra våld mot kvinnor*:

VISST HÄNDER DET, MEN INTE HÄR HOS OSS. På turistorter i Sverige säger man att det är turisterna. I andra småsamhällen säger man att det är de nyinflyttade. På landsbygden säger man att det är stockholmarna. I Stockholm säger man att det är invandrarna, alkoholisterna, de arbetslösa. Det är alltid någon annan som gör det - vilket kan förklara varför nästan var fjärde kommun ger noll kronor i bidrag till kvinnojourer.

(EX 020206)

Våldet mot kvinnorna, liksom oron för våldtäkter och misshandel, tas således inte på allvar av samhället, enligt en del artiklar. De ansvariga skyller ifrån sig eller använder felaktiga metoder för att komma till rätta med problemet.

Personer som reagerar mot männens sexuella trakasserier skildras i en artikel med rubriken *Stoppa kladdet - Vi tar inte ert kladd längre*. Den handlar om *sexmobbnings i skolan* och två tjejer som *tröttnat på att känna sig rädda och förnedrade*. De är också trötta på att *killar kladdar och kränker sina tjejkompisar genom sexuella övergrepp*. Tjejerna beskriver också den rädsla

som de upplevde efter att ha blivit hotade av mobbarna. - *Jag är skiträdd* säger den ena tjejen som snart ska tillbaka till skolan efter en praktikperiod. Ordföranden i Sveriges elevråd kommenterar händelsen och säger att *tjeje- nas rädsla borde fungera som en väckarklocka för skolledning och politiker* (AB 020306).

I enstaka fall beskrivs även kvinnor som har utsatts för våld i hemmet av någon närstående man. Dessa artiklar är i allmänhet ganska kortfattade. En incident gäller en polis som har misshandlat sin sambo men som trots det får arbeta kvar inom sitt yrke. En socialdemokratisk politiker ställer sig mycket kritisk till beslutet och anser att andra kvinnor som misshandlas kan dra sig för att anmäla händelsen: *Om det sprider sig att du som kvinna kan riskera att möta en polis som slagit sin fru, kommer de inte att anmäla av rädsla för att möta en ny man som slår* (AB 020814).

Det verkar således kunna leda till en rädsla för brott hos kvinnor som befinner sig i liknande situationer. Dessutom kan det göra att kvinnor misstror poliser. I en annan artikel är det också en inom ordningsmakten, en väktare, som har förföljt sin före detta sambo. *Jag har inget liv* säger kvinnan och är *mycket kritisk till hur rättssystemet hanterat hoten. Trots upprepade polis- anmälningar har inget hänt* (AB 021207). Även här ges en bild av att samhället inte kan hantera våld mot kvinnor på ett, av de utsatta kvinnorna, accepterat sätt.

Rädsla för hedersrelaterat våld

I de hittills redovisade artiklarna framgår det sällan om kvinnorna har ett svenskt eller utländskt ursprung; när namn anges är de emellertid svensk- klingande. Det utländska ursprunget på både offret och förövaren har där- emot en stor betydelse i artiklarna som handlar om hedersvåld. Hedersmord och hedersvåld är mycket betydande ämnen under hela år 2002 men särskilt i början på året när Fadime Sahindal mördas *för "hederns skull"* av sin pappa (AB 020127). Både Aftonbladet och Expressen har en löpande artikelserie som heter *Mordet på Fadime* (t.ex. AB 020123; EX 020204). Begravningen och den efterföljande rättegången bevakas flitigt i de studerade tidningarna.

Fadimes rädsla för sin familj nämns i någon enstaka tidningsartikel (EX 020204). Under det studerade året fokuserar journalisterna mer på hennes systems rädsla i samband med hon ska vittna i rättegången mot pappan. Sys- tern beskrivs psykiskt som *inte alls lika stark som Fadime var* (SvD 020313). I diskussionerna om Fadime och hedersmord uttalar sig dåvarande integrations- och demokratiministern Mona Sahlin och säger att de utsatta invandrarflickornas *rädsla och frihetslängtan måste tas på allvar*. Hon före-

slår flera åtgärder som lagändringar, tjejhush, besöksförbud och opinionsbildning för att stärka utsatta tjejer (AB 020217). I Svenska Dagbladet omnämns också utländska kvinnors rädsla och artikelförfattarna kräver hårdare straff för hedersmord (SvD 020312). Hedersmord blir under året även ett fristående ämne och diskuteras i ett flertal artiklar utan någon direkt anknytning till Fadimes fall. Journalisterna skriver om olika fall av hedersmotiverat våld och beskriver unga kvinnors rädsla för sina familjer (AB 020203; AB 020206; SvD 020123). En kvinna som skulle ha gifts bort med en man hon aldrig hade träffat beskriver rädslan för sin familj efter att hon hade flytt från dem:

Jag vågade inte synas vid fönstren, utan kröp runt i lägenheten av rädsla för att de skulle se mig. Om jag såg en bil som såg ut som pappas så blev jag livrädd. Mitt hjärta slog tusen slag i sekunden. Mina föräldrar och bröder gick runt nere på stan bland mina vänner, bekanta och klasskamrater och knackade dörr och letade efter mig. Jag hade långa sömnlösa nätter av rädsla för att de skulle dyka upp. Jag slutade lita på mina vänner, jag berättade aldrig för dem var jag var. Även för dem var jag tvungen att ljuga.

(AB 020206: 13)

Tidningarna beskriver även andra kvinnor som inte vågar visa sig ute av rädsla för att deras familjer ska få tag på dem. *"Tusen flickor förföljs"* menar en advokat som har engagerat sig i hedersrelaterat våld (AB 020619). Hennes engagemang skildras även i Svenska Dagbladet. Där säger advokaten att trots att *arbetet medför vissa risker* har hon *aldrig varit rädd för att själv bli skadad* (SvD 020331).

Andra artiklar problematiserar hedersmord och hedersbegreppet. Aftonbladet tar ett ställningstagande redan i rubriken: *Ett brutalt mord – ingenting annat* (AB 020127). Under rubriken *Kränkningen* skriver journalisten Ingrid Hedström om debatten: *föll hon offer för samma våld som drabbar svenska kvinnor som dödas och misshandlas av sina män?* (DN 021231). I en annan artikel ifrågasätts diskussionen om hedersmord och artikelförfattaren menar att det inte har med kultur att göra utan liknar annan kvinnomisshandel som har sin grund i *makt och maktlöshet* (AB 020123).

Enstaka artiklar tar upp förövarnas rädsla istället för offrets rädsla. En notis berättar att *fördomar och rädsla är orsak till mycket ont* (SvD 020205). En annan artikel försöker omtolka hedersmord från en kulturell handling till att istället förstås som en handling orsakad av rädsla och segregation (AB 020127).

Utländska kvinnors rädsla för brott nämns också i enstaka artiklar om *trafficking*, människohandel för sexuella ändamål. Aftonbladet berör ämnet och samma kvinna beskrivs i två artiklar. Kvinnan har utnyttjats för prostitution och är rädd för represalier eftersom hon talar ut i pressen; av den anledningen vill hon vara anonym när hon berättar om sexhandeln (AB 020528; AB 020926).

Rädda barn och ungdomar

Barn skildras som särskilt rädda för att utsättas för brott av sina fäder i hemmen och av andra barn i skolorna. Både flickor och pojkar beskrivs som rädda i dessa artiklar. Många artiklar handlar om våld i hemmet och hur barn både blir utsatta för våld och blir vittne till hur deras pappa misshandlar mamman. Aftonbladet har en artikelserie som heter *Barnen i våldets skugga* och en av dessa artiklar tar upp att *200 000 barn ser pappa slå mamma*:

De är många och de är bortglömda. Och de lever i ständig skräck för att mamma ska dö. Det som borde vara den trygga punkten, hemmet, är brottsplatsen. Den som borde skydda slår.

(AB 020927: 13)

I artikeln kallas barnen för *de rädda barnen som ingen vill se*. Barnen beskrivs gå runt *med en ständig oro för att pappa skulle ha gjort någonting hemskt med mamma* (AB 020927). En annan artikel i Aftonbladet, som inte ingår i serien, tar upp hur barn som bevittnar våld i familjen upplever det:

De kan känna ångest, skräck och rädsla. De kan få mardrömmar, sömnproblem och depressioner. En del barn blir slutna och apatiska, andra aggressiva och utåtagerande.

(AB 020406: 19)

Barn som misshandlas av sina föräldrar kallas i Aftonbladet för *andra klassens brottsoffer*. Journalisten försöker omdefiniera *den så kallade vanliga barnmisshandeln* och visa att det medför allvarliga konsekvenser för barnet. Misshandeln av barn som sker i hemmen gör dem inte bara rädda utan det är även en *kränkning av identiteten*. Våldet leder också till *nedbrytningen av ett*

barns självförtroende (AB 021122). En folkpartistisk politiker kräver hårdare straff när barn misshandlas inom familjen eftersom:

- Ett barn som misshandlats innanför hemmets fyra väggar har drabbats av ett dubbelt svek. Dels våldet, dels att våldet kommer från den som de känner tillit till och de bygger hela sin framtid på.

(AB 021122: 19)

Tidningarna tar upp flera exempel på barn som har utsatts för vålds- och/eller sexualbrott i hemmet av någon närstående. En artikel handlar om två flickor som har utsatts för fysisk och psykisk misshandel av sin pappa under många år. Döttrarna berättar om *skräcken* och hur de *blev borta i huvudet av rädsla* (EX 020616). En annan artikel handlar om en flicka som blev våldtagen av sin barnvakt när hon var ung. Journalisten skriver att gärningsmannen nyligen blev dömd till ett långt fängelsestraff. Offrets rädsla är inte i centrum utan tvärtom, hon säger: - *Jag ska försöka hjälpa andra som stöd i jourtelefon. Nu är det min tur att leva utan att vara rädd* (AB 020924).

Pojkar som har utsatts för våld i hemmet tas också upp i de studerade tidningsartiklarna. Ett fall gäller en tvååring som misshandlades till döds i sitt hem av sin styvfar. Här diskuteras förskolornas ansvar, rubriken lyder: "*Förskolorna är för dåliga att anmäla misshandel*" – *Dagispersonalen hade kunnat rädda pojken*. Förskollärarna var emellertid *rädda för att anmäla* säger en kvinna som är engagerad i Kommittén mot barnmisshandel. Hon tar också upp tvååringens rädsla:

Linus levde sannolikt i skräck för sin styvfar.

- Jag tycker att det är så djupt tragiskt att barnet inte har kunnat kommunicera detta till sin omgivning utan tvingats att gå med denna smärta och enorma rädsla. Tänk att vara ständigt rädd - och det finns inte någon som begriper!

(AB 020418: 21)

Under året skildras mobbningen i skolorna i flera artiklar. Konsekvenserna av mobbningen är ofta oro och rädsla både bland de direkt drabbade och bland andra skolbarn. Problemen med mobbning och våld har ökat på en skola i Göteborg, enligt Dagens Nyheter. Efter att en elev attackerade sin

lärare känner sig eleverna *otrygga på skolan*. De har *då och då känt sig hotade eller direkt hotats av andra elever* (DN 020110). Expressen beskriver elevers oro i samband med skolstarten:

När skolan började i måndags sprang många barn fyllda av glädje och förväntan till sin första skoldag. Andra kände en klump i magen. De drar sig inför ännu ett år av oro. Oro för mobbning, utanförskap eller våld. När slagen haglar är det svårt att lära.

(EX 020825: 4 S1)

En av Moderaternas riksdagsledamöter uttalar sig i samma artikel om *terrorn i plugget* och anser att *skolan måste kunna lyfta ut våldsbenägna elever som sprider skräck och oro* (EX 020825). Andra artiklar tar upp fall av mobbning som har slutat med allvarliga fysiska skador. Exempelvis fick en pojke sitt näsben knäckt av sina mobbare (EX 020602), en annan blev medvetlös (DN 020607) medan en flicka fick hjärnskakning (AB 021007). I artiklarna uttrycker föräldrarna oro för att något ännu värre ska hända deras barn. Pappan till flickan som fick hjärnskakning beskriver även de psykiska konsekvenserna för sin dotter. *Värst var den ständiga rädslan och ångesten, har Lina berättat. Ibland kräcktes hon innan hon gick till skolan* (AB 021007). Journalisten tar även upp hur mobbningen av Lina har definierats och Melker som är pappa till flickan citeras:

Från skolan och kommunens sida har det flera gånger sagts att kränkningarna inte varit riktade mot Lina. Det rörde sig, enligt skolan, om olyckshändelser i samband med bus. Melker Olofsson är trött på de argumenten. - På ingen annan arbetsplats skulle man kunna busa med sina kollegor så att de åker skytteltrafik till sjukhus.

(AB 021007: 7)

Mobbningen ses således som ett allvarligt problem i alla artiklar som tar upp ämnet. Den beskrivs som omfattande och med både allvarliga fysiska och psykiska konsekvenser. Rädslan är en betydande konsekvens för både offren för mobbning och de andra eleverna i de drabbade skolorna.

Rädda män

I artiklarna beskrivs männens rädsla för brott främst i samband med deras yrkesutövning. De undantag som finns är få. Några män uttrycker *oro* eller *obehag* i samband med fotbollsmatcher, det beskrevs under rubriken Rädsla kopplas till brott. En annan man uttrycker en rädsla i samband med att han ska vittna mot kända kriminella, det skildras längre fram under rubriken Rädda vittnen. Två fall gäller uppmärksammade gärningsmän som är rädda för att utsättas för brott i fängelset. Det ena fallet är Fadimes pappa som *fruktar för sitt liv i fängelset*. Journalisten har också intervjuat en kriminalinspektör som medger att det finns fog för pappans rädsla (EX 020316). Calle Jonsson som åtalades i Grekland för att ha knivhuggit en grekisk man är också rädd för fängelse. Enligt honom har den grekiska polisen hotat honom och sagt att de ska våldta honom. *Trots den 40-gradiga hettan har han sovit i långbyxor och tjock tröja, rädd för att bli våldtagen* (AB 020623). Således förekommer beskrivningar av rädda män även utanför yrkeslivet men de fallen är ofta ovanliga och ibland också något extrema.

Rädda män i yrkeslivet

När artiklarna beskriver mäns rädsla för brott handlar det således i stort sett alltid om en rädsla inom yrkeslivet. I dessa artiklar framhålls särskilt polisens rädsla för brott. Under kravallerna i Göteborg år 2001 var många poliser rädda, framgår det av två artiklar (SvD 020618; AB 020505). Aftonbladet har tagit del av polisförhören och citerar en polis som säger att: *Då känner man ju att ja, vi kommer nog att dö här*. Även till vardags har polisyrket blivit farligare. Detta enligt en annan artikel där journalisten har intervjuat Signar Johansson, vice ordförande i Polisförbundet:

När Aftonbladet för två år sedan frågade 100 poliser om det blivit farligare att arbeta som polis svarade 69 stycken ja. Två tredjedelar trodde dessutom att svenska poliser blivit räddare. Signar Johansson vill inte kalla det för rädsla. Snarare handlar det om vaksamhet.

- Dessvärre är anledningen att det finns fler beväpnade i farten och det leder till att polisen får använda vapen, säger han.

(AB 020527: 9)

Vid ett fall där en man har skjutit ner sin granne nämner en journalist polisens och ambulanspersonalens rädsla. Den skottskadade fick ligga utan hjälp i över en timme eftersom polis och ambulanspersonal inte vågade närma sig honom *av rädsla för att bli skjutna* (AB 021101). En annan artikel skildrar

samma händelse men nämner endast ambulanspersonalens rädsla (AB 021221).

Några artiklar handlar om taxichaufförers rädsla för brott. De verkar bland annat vara en följd av att en taxichaufför har blivit mördad i Sundsvall. I samband med beskrivningen av mordet på taxichauffören *kräver* andra taxichaufförer *bättre säkerhet* i sina yrken genom att få tillstånd till kameror i bilarna (EX 020520). När Kammarrätten ger tillstånd till kameraövervakning uttrycker VD:n för ett taxibolag sin glädje. Han menar att mordet i Sundsvall *har rört upp oro och funderingar*. Han påpekar dock att det inte sker så många brott med tanke på det stora antalet körningar per år. Antalet vapen i samhället har emellertid ökat vilket motiverar kameraövervakningen: *Jag har ingen bild av att det blivit fler brott men folk har mer vapen och det har blivit grövre våld*, säger han (SvD 020523). I slutet av året när kameraövervakningen har genomförts uttalar sig den nye VD:n för samma bolag som i den tidigare artikeln och menar att säkerhetsarbetet främst har genomförts för taxiförarnas skull *men ökad trygghet och mindre rädsla kan också vara positivt för kunderna*.

Andra yrkesgrupper som känner av en rädsla för brott är politiker (SvD 021127), tunnelbanevärdar (AB 020929) och TV-anställda (AB 020913). En artikel om politikerns rädsla baserar sig på en undersökning av Kommunförbundet och den tar upp både kvinnors och mäns rädsla. Enligt rubriken ökar hoten och våldet mot politiker. Den dåvarande integrations- och demokrati-ministern Mona Sahlin säger att hon har lärt sig att leva med hoten. Hoten kan också ge upphov till en hel del rädsla. Konsekvenserna blir många gånger att politiker hoppar av sina uppdrag, berättar Sahlin. I en handbok som har sammanställts för att motverka hoten och våldet berättar en man om *den rädsla som kommer om familjen drabbas*:

- Vi fick klart för oss hur djupt hoten påverkade vår familj när hustrun skulle byta lakan i en av sönernas sängar och upptäckte att han sov med en kniv under kudden, säger en av de intervjuade politikerna.

(SvD 021127: 6)

Ovanstående artikel med Sahlin är en av de få exempel på när kvinnors rädsla i yrkeslivet beskrivs. Andra exempel som förekommer är en artikel om kronprinsessan Victoria och hennes *oro för sin säkerhet*. Artikeln handlar dock främst om hennes oro för sina vänners säkerhet (AB 020823). En annan tidning skriver om TV-kocken Tina Nordström som har hotats och utsatts för "flåsare" i telefonen. Inspelningsplatsen för TV-programmet hålls därför

hemlig av oro för överfall på Nordström. Artikeln avslutas dock med en nedtoning av orons konsekvenser: *Trots kändislivets baksidor vägrar Tina Nordström att låta sig tryckas ner av några knäppskallar. - Hur skulle det se ut om jag alltid låste in mig? (EX 020303)*. De kvinnor som beskrivs som rädda i sina yrkesliv framstår därför som mindre rädda än männen.

Rädda vittnen

Några artiklar fokuserar på människors rädsla för att ställa upp som vittnen i rättegångar. En man som har vittnat mot *grovt kriminella* säger: *"De kommer att jaga mig tills de hittar mig"*. Han berättar om sin konstanta rädsla:

- Jag är i princip rädd hela tiden, även på jobbet, även på gatan, även när jag åker hiss. När man färdas på vägar är man försiktig, jag kollar vilka som sitter i olika bilar, säger Anders och kastar en blick omkring sig.

(SvD 020911: 6)

Rädslan för att vittna är särskilt stor mot individer som är kända som kriminella. Ett exempel som tas upp är en del *svarttaxiförare* som har begått brott. Polisen menar att de har svårt att åtala förarna eftersom *det finns en rädsla att vittna* (SvD 020902). En annan polisinspektör skriver själv en artikel i Aftonbladet där han berättar om sin förståelse för att vittnen är rädda. Polisinspektören beskriver hur vittnen som ska in i rättssalen lämnas på egen hand trots att de upplever situationen som *obehaglig* och känner *påtaglig rädsla och nervositet* (SvD 020412). En man som ska vittna mot fotbollssupportrar som har misshandlat honom berättar om de hot han har fått motta. Hoten går ut på att han inte kommer att överleva resan hem från rättegången. Trots hoten säger mannen *Det är inte roligt men det här är något jag måste göra. Det är som en jobbig uppförsbacke* (AB 020926). Sammanfattningsvis består de grupper av rädda människor som lyfts fram i pressen av vittnen, kvinnor, män i yrkeslivet liksom barn och ungdomar.

Övriga

Det finns ytterligare några artiklar som kännetecknas av en personifiering. Dessa få artiklar handlar om rädda flyktingar och rädda kändisar. Rädda kändisar tar jag upp i rädda män i yrkeslivet där jag exempelvis kontrasterar beskrivningen av TV-kocken Tina Nordströms rädsla med rädda män i yrkeslivet. Kategorin rädda flyktingar skiljer sig något från andra grupper av

rädda människor som skildras i artiklarna. Flyktingarna är framförallt rädda för utvisning eftersom det kan leda till att de utsätts för brott i hemlandet. Det verkar således vara en något annorlunda rädsla för brott som beskrivs eftersom det i första hand är en rädsla för utvisning som i andra hand kan leda till en utsatthet för brott. När de rädda flyktingarna beskrivs används mycket starka ord som att *De var livrädda* (SvD 021211), *ett skräckvälde* (AB 021219) och *en resa mot döden* (AB 021103). Artikelförfattarna gör också en bedömning av hur pass reell flyktingarnas rädsla är. De kommer fram till att *det finns mycket som talar för att hennes rädsla är befogad* (AB 021103) eller *Om det är sant vet inte jag, men deras rädsla är äkta* (SvD 021211).

Rädsla för brott situationaliseras

”Rädsla för brott situationaliseras” sammanfattar de artiklar där fokus ligger på sådana platser där människor, enligt artiklarna, är rädda för brott och där pressen beskriver att brott sker. Flera av dessa platser beskrevs i förra kapitlet eftersom de var så starkt sammankopplade med olika rädda grupper. Det kapitlet visade att vad som anses vara farliga platser skiljer sig åt för kvinnor, män och barn/ungdomar. I de redovisade artiklarna framstod både hemmet och de offentliga platserna som farliga för kvinnor. För männen är de farliga platserna främst arbetsplatsen och för barnen är det skolan och hemmet. Förutom dessa platser, som verkar vara speciellt farliga för vissa grupper, skriver tidningarna en hel del om Stockholms förorter när de skildrar rädslan för brott, vilket kommer att beskrivas nedan. Förorterna framstår som farliga för alla som vistas eller bor där. Till skillnad från hemmet, skolorna och arbetsplatserna som beskrivs som farliga platser för vissa grupper, är artiklarna om förorterna fokuserade på just platsen. På det viset situationaliseras rädslan för brott specifikt till Stockholms förorter.

Den farliga förorten

Den farliga förorten är ett vanligt förekommande tema i tidningarna. De rubriker som nämner specifika platser handlar i stort sett alltid om Stockholms ”ökända” förorter. Förorterna omnämns särskilt i samband med att ett allvarligt brott har begåtts på platsen. Det förekommer många exempel på rubriker om de farliga förorterna:

Rinkeby väntar på nästa mord – Sorgen blandas med rädsla efter dödsskjutningen av 19-åringen.

(AB 020228: 8)

- Det kan hända igen - Nu sprider sig skräcken för våldet i Bagarmossen.

(AB 020810: 8)

Våldet i Skärholmen: Liga rånade äldre på bilar.

(DN 021120: A8)

Rimbo skakas av våldtäkterna – Främlingsfientliga partier sprider propaganda där invandrare misstänks för grova brott.

(AB 020618: 11)

Farligast att bo i Botkyrka – Här utsätts kvinnor för flest våldsbrott.

(AB 020217: 19)

Trots att många andra artiklar i materialet handlar om brott begångna i Stockholm nämns ortsnamnet i rubriken främst när ett brott har skett i en förort. Generellt framstår förorterna som i hög grad drabbade av allvarliga våldsbrott och de verkar befolkas av rädda invånare. Bagarmossen och Skärholmen förekommer i flera artiklar. Dagens Nyheter har en artikelserie som heter *Morden i Bagarmossen* (t.ex. DN 020814; DN 020817) som beskriver hur rädslan har ökat sedan två mord har skett på platsen. Journalister från flera olika tidningar har varit i Bagarmossen och intervjuat de boende om deras rädsla. Aftonbladet skriver i en av underrubrikerna, markerad med fetstil, att rädslan är stor:

Församlingspedagog Jonathan Alexander säger att många av rädsla valde att hålla sig inomhus under gårdagen. - Vi är chockade. Vi hade aldrig trott att något sådant här skulle hända. Jag har hört folk säga att de flyttar härifrån om detta fortsätter, säger han.

Rädslan är stor

Rädslan för att våldet ska kräva fler dödsoffer i Bagarmossen är stor. - Det kommer att hända mer. Det är inte slut med detta, säger en kvinna.

(AB 020810: 8)

Artiklarna betonar att *rädsla och oro råder i Bagarmossen* (DN 020814) och att många invånare inte vågar gå ut. Intervjupersonerna uttrycker en häpnad över att det har begåtts två mord i Bagarmossen. En ung tjej säger: *Det var hemskt, läskigt, obehagligt. Jag blev rädd, trodde inte att sånt kunde hända här* (SvD 021209). Flera artiklar tar också upp risken för att det kan ske fler mord. De poliser som har intervjuats i artiklarna ger däremot en annan bild av händelserna och försöker lugna allmänheten. *Faran är över och folk kan vara trygga*, säger en polis i en av artiklarna om Bagarmossen (DN 020814).

Många av framställningarna om Bagarmossen känns igen när andra förorter beskrivs i samband med brott. Efter ett mord i Rinkeby skriver journalisterna om hur rädslan sprids. En vän till offret säger: *Det finns så mycket vapen bland gängen att man bara väntar på ett nytt mord* (AB 020228). I samma artikel får läsaren veta att skjutvapen blir allt vanligare i samband med våldsbrott, enligt Länskriminalen i Stockholm. En annan artikel om Botkyrka berättar att området har flest fall av anmälda våldtäkter, kvinnomisshandel och olaga hot mot kvinnor. Även här är det en polis som försöker tonar ner den negativa bilden av området och refererar till det samhällsgranskande TV-programmet Fittja Paradiso:

- Många av dem som är rädda har aldrig utsatts för brott. De har sett Fittja Paradiso och andra skildringar av Botkyrka i medierna och är rädda därför, säger Maatti Paavo, förundersökningsledare på närpolisen i Botkyrka.

(AB 020217: 19)

Det förekommer även enstaka beskrivningar av orädda invånare i de omskrivna förorterna. En 16-årig pojke säger angående morderna i Bagarmossen: - *Jag trodde det skulle vara vildare, kanske mera hämnd, men det är lugnt. Totalt lugnt* (SvD 021209). En kvinna i Botkyrka berättar om en färgspray som hon har i fickan till skydd mot våldsmän men säger: *Jag är aldrig rädd. Men alltid på min vakt* (AB 020217). De rädda invånarna dominerar emellertid artiklarnas skildringar av förorterna. Den orädda kvinnan i Botkyrka kontrasteras till exempel senare i artikeln med en kvinna som säger: - *Jag är alltid rädd* (AB 020217).

Två positiva artiklar om förorten Skärholmen publicerades i Dagens Nyheter under en och samma dag. Temat är *Säkrare boendemiljö* och artiklarna skildrar hur en *otrygg förort har blivit tryggare* (DN 020507a). Genom aktivt arbete i området har poliser och andra viktiga aktörer hjälpts åt och vidtagit åtgärder för att öka tryggheten. Enligt polisens mätningar har det gjorts

att avsevärt fler känner sig trygga (DN 020507a). En Lugna gatan-värd säger att - *Ingen ska behöva vara rädd för att gå ut på kvällen* (DN 020507b).

Emellertid publicerar samma tidning senare under året en artikel med rubriken *Våldet i Skärholmen* som bland annat handlar om ett mord på en äldre man i Skärholmen. Ordföranden i det lokala Brottsförebyggande rådet intervjuas om sin oro för att rädslan för brott ska öka i området som en konsekvens av mordet (DN 021120). På det viset framstår Skärholmen trots allt som en otrygg och farlig förort i dagspressen.

Rädsla för brott kontextualiseras

”Rädsla för brott kontextualiseras” beskriver de sammanhang som rädslan för brott beskrivs inom. Eftersom omvärldens skeenden inte har inkluderats i studien är det de svenska förhållandena som återspeglas. Det är människors syn på samhället som allt otryggare som reflekteras mest i artiklarna. I dessa diskussioner nämns ofta avsaknaden av poliser, vilket kommer att redovisas under en särskild rubrik. I samband med Göteborgskravallernas efterdyningar skriv många artiklar om staten som gärningsman och även rädslan för brott skildras inom denna kontext.

Det otryggare samhället

Flera artiklar som handlar om rädslan för brott tar även upp att samhället blir allt mer otryggt och osäkert. Att det är valår i Sverige framkommer i flera artiklar som berör rädslan för brott. Moderaterna har brottsligheten som valfråga och den dåvarande ordföranden i riksdagens justitieutskott, Fredrik Reinfeldt, lägger fram en rapport som refereras i en artikel:

Han presenterade en rapport med den genomgående tesen att den svenska rättsstaten befinner sig på reträtt. Medborgarnas oro för att utsättas för brott ökar och färre räknar med hjälp då de blir utsatta. Många brottstyper tolereras i praktiken av rättsväsendet och påföljderna är ”svaga och ofta verkninglösa”.

(DN 020719: A12)

Även i en annan artikel nämner Moderaterna rädslan för brott:

Vi tolererar inte våld och brott och tar människors oro för ett hårdare samhällsklimat på allvar. Brottsoffer upplever upprepade kränkningar när rättsväsendet inte utreder och bekämpar brott.

(SvD 020802: 6)

Ett annat borgerligt parti, Folkpartiet, tar också upp att människors oro över att drabbas av brott ökar samtidigt som poliserna har blivit allt färre (DN 020912). I en debattartikel menar en kvinna som är diversearbetare att det ökande våldet beror på ett problemsamhälle som inte bara leder till rädsla utan också utbrändhet, stress och otillräcklig vård (SvD 020517).

Under året skriver dagspressen om ett flertal händelser som tolkas som tecken på att samhällsklimatet blivit värre. Kidnappningen av rikemanssonen Erik Westerberg tolkas av hans farbror som *en väckarklocka för hela samhället*, och det citeras även i artikelrubriken. Ett annat citat av hans farbror avslutar samma artikel: *Det kanske är så att hela Sverige behöver bli lite försiktigare. Den krassa verkligheten kryper närmare oss svenskar* (DN 020818: A5).

Den eventuella risken för biologisk terrorism (bioterrorism) diskuteras under året som en följd av terroristdåden den 11 september i USA och hotet om ett krig i Irak. En artikel i Dagens Nyheter fokuserar på *oron för internationell bioterrorism*. En före detta chef för Forsvarets forskningsanstalt i Sverige varnar för att *en trängd Saddam Hussein kan tänkas slå tillbaka genom att sprida smittkoppor*. Senare i artikeln säger samma person att han *oroar sig för att någon kan ha köpt eller stulit viruset från det ryska laboratoriet*. En tjänsteman från ett ryskt lagringsinstitut får också uttala sig och säger: *Det finns alltid någon galning*. Chefen från Socialstyrelsens smittskydds-enhet tonar dock ner oron och säger att myndigheten är beredda att börja vaccinera vissa grupper i Sverige om något inträffar och att oron hittills grundar sig på spekulationer (DN 021213).

Fruktan och skräcken för ett varuhusattentat skapar oro i ett annat fall. Här gäller det huruvida det är möjligt att spränga ett specifikt varuhus i Sverige. Det tas upp eftersom samma typ av varuhus i Finland precis har sprängts. En terroristexpert citeras apropå förhållandena i Sverige: *Att skydda sig mot en ensam galning är i princip omöjligt*, säger han. Journalisten tar även upp andra terroristattentat som har ägt rum under senare år och skräcken för att människor ska inspireras av dessa dåd. Fallen som omnämns är bland annat krypskytten i Washington, terrorattackerna på Bali, USA den 11 september 2001 och gisslandramat i Moskva. Chefen för polisens nationella insatsstyrka intervjuas och citeras även i artikelrubriken *"Det är omöjligt att skydda sig"*. *Polischefen: Svenskarna lever i falsk trygghet*. Han säger också:

- I Sverige har vi invaggat oss i ett slags falsk säkerhet att det inte kan hända här, säger Bertil Olofsson. Det som hände i Finland kan lika gärna hända här. Varför skulle vi vara förskonade?

(EX 021025: 106)

I artikeln säger polischefen även: *Vi ska vara medvetna om att vi inte kan skydda oss till hundra procent.* Han diskuterar hur lätt det är att tillverka bomber, mycket tack vare tillgängligheten på Internet: *Att göra en bomb är inte mycket svårare än att baka kanelbullar* (EX 021025).

En annan artikel tar upp oron för att personer som är intagna på fängelser ska kunna begå brott med hjälp av mobiltelefoner. Inget specifikt fall tas upp utan säkerheten diskuteras i mer allmänna ordalag. En kriminalkommissarie säger: - *Vad som sker på kåkarna i dag är oerhört oroande. Det är inte ovanligt att folk som avtjänar långa fängelsestraff bara kan fortsätta utföra brott* (SvD 021116). Artikeln ger en känsla av att det inte går att förhindra att kriminella begår brott även om de döms till fängelsestraff.

Även *en av vår tids främsta kriminalförfattare*, Karin Fossum, uttalar sig om att samhället är mer otrött idag. Hon talar också om sin rädsla för att hennes barn ska utsättas för brott och hon funderar på till vilken utsträckning det går att lita på andra människor:

Karin Fossum säger att det är stor skillnad mellan hennes egen uppväxt och den värld hennes barn lever i.

- Då kunde vi lifta hem. Min mor tyckte inte om det men det var accepterat överallt. Idag är det otänkbart att jag skulle tillåta min 15-åriga dotter att göra något liknande.

(AB 021026: 27)

Den frånvarande polisen

I flera artiklar tas det upp att det finns en brist på poliser i Sverige. *I Stockholm har poliserna blivit färre*, skriver moderaten Kristina Axén Olin i egenskap av ordförande i Stockholms polisstyrelse. Hon kopplar ihop polisbristen med att *många kvinnor känner obehag och ibland rädsla när man är ute sena kvällar och nätter* (SvD 020710). *Färre poliser gör att numer har polisen i stort sett bara tid att komma när något allvarligt brott redan inträffat.* Det mindre antalet poliser märks i brottsligheten och påverkar allmänhetens oro, enligt artikeln (DN 020530).

Polisförbundet har genomfört en undersökning som visar att *Bristen på poliser har lett till att det nu finns medborgargarden eller liknande verksamhet i en tredjedel av landets kommuner* (DN 020409). I Svenska Dagbladet skriver två personer från småkommunernas nätverk att *Polisen behövs även på landet*. Många av landets kommuner anlitar privata vaktbolag och det *inger stark oro för framtiden*. På landsbygden har antalet poliser minskat och det nationellt uppsatta målet om 19 000 poliser kommer inte att räcka, enligt artikeln. Att det behövs allt fler poliser också på landsbygden motiveras med:

Tyvär kan vi konstatera att brottsligheten hela tiden vinner terräng och tar sig alltmer råa och oprovocerade former. Internationell kriminalitet blir mer och mer märkbar i Sverige. Detta måste påverka antalet poliser i aktiv tjänst.

(SvD 021202: 5)

Fler poliser krävs också av Vänsterpartiet (EX 020710) och av Socialdemokraternas dåvarande oppositionsborgarråd i Stockholm, Annika Billström (DN 020817). Det moderata kommunalrådet i Österåker skriver att *polisen inte har tillräckligt med resurser för att trygga säkerheten för medborgarna* (SvD 020514). Det är en åsikt som återspeglas i flera artiklar. I Dagens Nyheter menar journalisten att medborgargarden är *ett bevis på att samhället inte klarar att värna de grundläggande demokratiska rättigheterna*. Lite senare i artikeln står det:

Men det finns starka skäl att tro att det vi nu ser är ett resultat av ett hårdare och mer rättslöst samhälle. Eller helt enkelt en konsekvens av att polisen inte längre räcker till för att garantera medborgarna den säkerhet och den trygghet de har rätt till.

(DN 020409: A4)

I en annan artikel skriver en polis att polisens resurser inte räcker men att det inte är Polisförbundets fel utan beror på politiska beslut (DN 020531). Uppgifter om att polisen inte kan skydda medborgarna förekommer inte bara på debattsidor och ledare utan finns också representerade i nyhetsartiklar. Den tydligaste artikeln handlar om konsekvenserna av ett bombattentat på ett varuhus i Finland. *Här står polisen maktlös*, står det i texten (EX 021025). En annan artikel skildrar följderna av kravallerna i Göteborg och i den menar

skribenterna att *Polisen klarade inte av att skydda staden. Polisen lyckades inte heller skydda de fredliga demonstranterna* (DN 021215).

I de studerade artiklarna förekommer det bara två artiklar där det ges en motbild till att det finns för få poliser eller till att samhället är otryggare. Dåvarande justitieminister Thomas Bodström menar att Polisförbundets *propaganda om polisbrist och medborgargården är våldsamma överdrifter*. Han anser att det inte stämmer att Sverige har få poliser jämfört med andra länder. Bodström får emellertid relativt lite utrymme i artikeln (DN 020527). Det dåvarande socialdemokratiska oppositionsborgarrådet Annika Billström kräver mer poliser men menar att Stockholm egentligen inte är en farlig stad. *Jämfört med de flesta internationella världsstäder är Stockholm en småstadsideyll*, säger hon. Resten av artikeln handlar dock om det ökande antalet misshandelsfall och rån, rädslan i samhället, farliga platser i Stockholm och åtgärder mot brott (DN 020817).

Staten som gärningsman

De artiklar som har inkluderats i denna kategori handlar framförallt om rädslan för poliser och polisvåld under kravallerna i Göteborg år 2001. En debattartikel i Aftonbladet är skriven av några demonstranter som drabbades av polisvåldet. De beskriver känslor av *maktlöshet och förnedring* blandat med *rädsla* och *ursinne*. En av artikelförfattarna berättar om vad han råkade ut för:

FÖR INTE SÅ LÄNGE sedan stormade män med automatgevär in i mitt sovrum, ryckte upp mig från ett kortspel och lade mig på en blöt skolgård där hundar och poliser skällde på mig. Jag låg där med ansiktet mot asfalten och min vrede krympte till rädsla och förtvivlan. En timme gick innan jag till slut blev uppdragen. En maskerad man filmade mig, jag blev nekad mina skor och bortkörd från platsen. Dimmig av ilska och förödmjukelse irrade jag omkring i natten med plastpåsar på fötterna och nästa dag for vi därifrån.

(AB 020321: 26)

Orden som används för att beskriva erfarenheterna från Göteborgskravallerna är väldigt starka och känslomässiga. Föräldrar till ungdomar som hamnade i konflikt med polisen skriver om sina barn att *De var demokratins ansikte i ett våldtaget Göteborg*. Konsekvenserna blev också allvarliga, enligt samma föräldrar:

Som föräldrar till de här ungdomarna har vi efteråt fått se deras rädsla, skräck, ångest. Men den rädslan har hos flera av dem ersatts med en tappad tilltro, en ny syn på samhället som de fram till den natten trodde att de kunde lita på.

(DN 021215: A4)

Föräldrarna kräver också att *de som kränktes av polisen måste få upprättelse*. Rubriken på artikeln implicerar också att polisen inte värnar om demokratin: *"Vi måste få en polis som försvarar demokratin"* (DN 021215). Andra artiklar om Göteborgskravallerna beskriver dem på liknande sätt fast mer nyanserat och inte med riktigt lika starka ord. Två av artiklarna tar också upp polisernas rädsla och det används delvis för att förstå deras agerande under kravallerna (AB 020505; SvD 020618).

Statlig övervakning av FNL-aktivister är temat i en artikel i Svenska Dagbladet. En före detta aktivist berättar om sin rädsla; han drömde mardrömmar och tycker att övervakningen var *oerhört kränkande* (SvD 021219). En misstänkt kapare i Västerås uttalar däremot en positiv syn på staten och hans pappa säger till pressen: *Vi lever i en rättsstat så varken jag eller min son känner någon oro* (EX 021001).

Sammanfattande diskussion

I det här kapitlet kommer pressens bilder av rädsla för brott att sammanfattas och diskuteras i ljuset av den tidigare forskningen och även jämföras med intervjupersonernas beskrivningar av brott och rädsla för brott.

Pressens bild av rädsla för brott

De studerade artiklarna ger en relativt samstämmig bild av rädsla för brott: den är omfattande och den ökar. Journalisterna stöder sig gärna på statistiska undersökningar om rädsla och de refererar till några enkätstudier på området. Några enkätstudier som har genomförts på tidningarnas initiativ, liksom dem i Lees studie (2007: 193-198), förekom dock inte i det studerade materialet. Tidningarna lyfter ofta fram rädda människor som får berätta om sina erfarenheter och känslor. Det är främst den emotionella rädslan för brott som beskrivs; det är en av de tre typerna av rädsla för brott i Ferraros och LaGranges (1987:73) kategorisering.

I de flesta artiklar kopplas rädsla ihop med ett konkret brott. Det är vanligtvis ett brott där det sker en personlig kontakt mellan offret och förövaren (främst vålds- och sexualbrott). I dessa sammanhang förekommer enstaka diskussioner om riskbedömningar, den andra typen av rädsla enligt Ferraro och LaGrange (ibid.). Den emotionella rädslan är emellertid vanligast i samband med beskrivningar av brott i dagspressen. I intervjustudien pratade intervjupersonerna också vanligen om en känslomässig rädsla och tog upp reaktioner som obehag, oro och rädsla. Riskbedömningar nämndes av alla intervjupersoner, antingen på mitt eller intervjupersonernas initiativ. Förutom att särskilja risk från rädsla utgick många intervjupersoner från riskbedömningar när de vidtog brottsförebyggande åtgärder i sin vardag. De resonerade exempelvis mycket kring risk när de valde vilken väg de skulle gå hem.

De som pratar om rädsla för brott i pressen är oftast brottsoffer, vittnen, bekanta till brottsoffret eller boende i ett område där ett spektakulärt brott har skett. Men även politiker och poliser förekommer flitigt i artiklarna. Det händer att de intervjuade i pressen uttrycker en allmän oro för brott, att de är

bekymrade över brottsligheten, vilket är den tredje typen av rädsla som beskrivs av Ferraro och LaGrange (ibid.).

Kränkning är ett begrepp som används i flera artiklar. Det tas inte upp i den internationella litteraturen om rädsla för brott att döma av den genomförda litteraturgenomgången som redovisas i avhandlingens första del. Bara en intervjuperson nämner kränkning. Pressen skriver främst om kränkning i samband med att brottsoffer beskriver sina upplevelser av brott, vilket också är fallet den gången det tas upp i intervjustudien. Kränkning är därför bara indirekt kopplat till rädslan eftersom utsatthet för ett brott verkar vara en förutsättning för att kunna känna sig kränkt. Begreppet kränkning används också i artiklar som beskriver rättsväsendets agerande. Exempelvis anses brottsoffer bli kränkta när rättsväsendet inte bekämpar brott tillräckligt och när polisen begår övergrepp mot demonstranter.

Ilska förekommer enstaka gånger i samband med att rädsla för brott beskrivs i pressen. Ditton (1999a; 1999b) har tidigare visat att ilska kan vara ett alternativ till rädsla. Flera intervjupersoner i den förra delstudien tog upp ilska och talade om det som en reaktion på begångna brott. I pressen uttrycks ilskan också som en reaktion på brott och även som ett komplement till rädsla, särskilt den altruistiska rädslan.

Den altruistiska rädslan syftar på rädslan för att andra ska utsättas för brott (DuBow, McCabe & Kaplan, 1979). I presstudien skildras den altruistiska rädslan ibland ganska ingående. De flesta beskrivningar gäller föräldrars rädsla för att deras barn ska drabbas av brott, vilket Warrs (1992) studie också visade. Artiklarna ger även exempel på andra skildringar där människor är oroliga för sina vänner eller för sin familj. I pressen verkar det vara acceptabelt att män är lika oroliga för sina barn som kvinnor är, och att föräldrar kan vara oroliga för både sina döttrar och söner. Den altruistiska rädslan är utmärkande även i intervjustudien. Många intervjupersoner talar om sin oro för sina barn eller andra närstående.

När rädsla för brott är i fokus i artiklarna förstås den som rationell i vissa fall och irrationell i andra. Här väger artikelförfattarna mer eller mindre implicit in en riskbedömning. Samtidigt försöker de ibland att förklara den ”oförklarliga” rädslan, vanligtvis som en rädsla för det okända och oväntade. Till exempel framstår det oprovocerade våldet som särskilt skrämmande just för att det är oväntat.

Sårbarhet tas upp i enstaka artiklar som en förklaring till rädsla. I en av artiklarna som beskriver våldtäkter ur ett teoretiskt perspektiv tas också den fysiska sårbarheten upp. Artikelförfattaren nämner mannens fysiska styrka i samband med att övergrepp mot kvinnor diskuteras. I intervjustudien pratar

en del intervjupersoner om fysisk styrka och hur det kan skydda mot brott. Några utförligare resonemang om den sociala eller ekonomiska sårbarheten i samband med rädsla har emellertid inte kunnat hittas i de studerade artiklarna eller i intervjuerna. Detta skiljer sig således mot forskningens starka betoning av sårbarhet som en förklaring till rädsla för brott (t.ex. Killias & Clerici, 2000).

Brottsligheten i artiklarna

Pressen skriver att både rädslan för brott och brottsligheten har ökat. Det är särskilt våldsbrotten som har ökat och även blivit allt rårare enligt pressen. Intervjupersonernas uttalanden om brott påminner mycket om skildringarna i artiklarna. I båda studierna förekommer liknande uttryck om brottsligheten. Något som exempelvis nämns både i artiklarna och av intervjupersonerna är att det finns fler och fler vapen i samhället. Intervjupersonernas kunskaper om brott och vapen kommer i stor utsträckning från medierna, enligt intervjupersonerna själva. Många av intervjupersonernas exempel på brott är sådana de har läst om eller sett i medierna.

I pressen verkar artikelförfattarna emellertid mer intresserad av att beskriva enskilda, allvarliga våldsbrott än att diskutera brottsligheten i allmänhet. Brottsligheten beskrivs främst i samband med de allvarligare brotten som uppmärksammas stort i tidningarna. Det är förklarligt utifrån att spektakulära våldsbrott uppfyller journalisternas kriterier för ”riktiga” nyheter. De är ovanliga och drabbar ett synligt brottsoffer (Surette, 1998:61). Många artiklar handlar om extrema brott där det finns en tydlig förövare och ett uppenbart offer. Mordet på Fadime, ”Fotbollsmordet”, mordet i Bagarmossen och Rinkeby liksom våldtäkterna i Rimbo är exempel på sådana brott. En del av dessa brott tolkas tydligt av journalisterna som tecken på att brottsligheten blir rårare. Det görs bland annat genom att vissa artiklar utvidgar beskrivningarna av brotten och även skriver om den ökande brottsligheten och antalet vapnen som blir allt fler. Liknande tendenser förekommer i intervjustudien. De intervjuade lyfter fram spektakulära brott och tar det som tecken på att brottsligheten har ökat. Det kännetecknar det som Martin Innes kallar för signalerande brott (Innes, 2004; 2003).

Dock är inte alla de extrema brotten signalerande brott. Utifrån mordet på Fadime drar nyhetspressen till exempel inga långtgående slutsatser om att samhälle har blivit värre utan mordet framställs på ett annat sätt (som kommer att diskuteras längre fram i detta kapitel). Ingen av intervjupersonerna tar upp hedersvåld, istället är det andra spektakulära våldsbrott som nämns. Det verkar emellertid inte vara brott som begicks år 2002 som har gjort störst

intryck på intervjupersonerna utan tidigare, våldsamma brott och brott som har begåtts i närheten av deras hem.

I de artiklar där de mer extrema brotten förknippas med att brottsligheten har blivit värre används brotten i enstaka fall för att motivera hårdare tag mot brottslingar. Hårdare straff krävs för begångna brott och åtgärder som kamerateövervakning krävs för att förebygga brott. Dessutom används brotten ännu oftare för att begära att det ska finnas fler poliser i samhället. Här är det främst politiker från flera olika partier och talespersoner för polisen som för fram detta önskemål. Många av de signalerande brotten kopplas också intimt ihop med förorterna. På så vis är det inte bara brotten som kan fastna i läsarnas "kollektiva minne", som beskrivs av Innes (2003:51ff,64f.), utan även brottsplatsen. "Ökända" förorters namn tas upp tillsammans med brott eller rädsla i rubrikerna och förstärker sannolikt en negativ bild av platserna. Förorter tenderar följaktligen inte bara att förknippas med brott, vilket Nygren (2005:161-164) kunde visa, utan verkar också sammankopplas med rädsla för brott.

I intervjustudien verkar flera ha en tydlig bild av förorten som brottsutsatt. Intervjupersonerna berättar att de inte åker till förorten eftersom den upplevdes som obehaglig, men det beror också på att de inte har något ärende dit. Andra som bor i förorterna kunde också ha en negativ bild av dessa men den var mer nyanserad. Förorter förknippas således med brott, men intervjupersonerna som brukar vistas i förorterna är inte lika generaliserande som de som sällan är där.

I materialet finns det exempel på att pressen etablerar nya typer av brott. Det är tydligast i fallet med Fadime och diskussionerna om "hedersmord" och "hedersvåld". Mordet på Fadime är en så kallad superprimär nyhet (Chermak, 1994:117ff) som bevakas i flera artiklar av alla de studerade tidningarna. Under året blir hedersmord och hedersvåld välkända begrepp i pressen. Liksom andra typer av brott framställs även dessa brott som omfattande. Hedersmord/-våld är emellertid inte ett helt okritiserat begrepp. Några journalister menar att hedersvåld inte bör tolkas utifrån kulturella faktorer utan förstås på samma sätt som andra vålds- och sexualbrott riktade mot kvinnor, d.v.s. som en maktdemonstration från manssamhällets och den enskilde mannens sida.

Mobbningen i skolorna är ett annat agerande som lyfts fram i pressen och omdefinieras. På samma sätt som vid hedersrelaterat våld belyser journalisterna mobbningens allvarliga fysiska och psykiska konsekvenser för offret. Mobbingen beskrivs som olika former av våld, hot och kränkningar. I bägge fallen får anhöriga till offret, eller offret själv om det är möjligt, uttala sig.

På det viset etableras både hedersvåld och mobbning som ”riktiga brott” och ”riktiga nyheter”.

Några tydliga brottsvågor liknande de Fishman (1981) beskriver går inte att urskilja i materialet. Däremot finns det ett fall där journalisten gör en beskrivning av flera rån mot äldre och kallar det för *våldsamma rån mot åldringar* (SvD 021007). Det påminner om Jönsons studie där tidningarna kopplade ihop flera brott mot äldre under kategorin ”åldringsbrott” (Jönson, 2002). Artiklarna om hedersmord beskrivs inte som brottsvågor, även om det sannolikt finns utrymme för en sådan tolkning. Istället etableras den typen av brott som ett nytt begrepp och en ny brottskategori på det tidigare beskrivna sättet.

En form av rädsla för brott som inte alls diskuteras inom forskningen eller av intervjupersonerna förekommer däremot i enstaka artiklar. Det är oron för ekonomiska brott som skildras. Dessa artiklar verkar delvis ha som syfte att tona ner rädslan för brott. Brotten beskrivs utifrån bland annat kontokortutgivares synvinkel, inte utifrån allmänhetens perspektiv. Artiklarna om ekonomiska brott är några av de få artiklar som avfärdar rädslan.

Rädda personer och otrygga platser

Kvinnors rädsla i pressen återspeglar det som har framkommit i litteraturen om rädsla för brott, nämligen att kvinnors rädsla kan förstås som en rädsla för sexualbrott (bl.a. Ferraro, 1996; Stanko, 1995; Warr, 1984). Kvinnors rädsla för våldtäkt, sexuella trakasserier och våldsbrott riktade specifikt mot kvinnor är mycket framträdande i artiklarna. Dessutom beskrivs en frustration över att det görs för lite i samhället för att minska våldet mot kvinnorna. I artiklarna framstår de flesta kvinnor som rädda för våldtäkter, det skildras som en realistisk, gemensamt upplevd känsla. Det är följaktligen inte bara inom forskningen som våldtäkter skildras som *the female fear* (Gordon & Riger, 1989). Sexuellt våld och sexuella trakasserier förekommer på alla platser i samhället enligt artiklarna. Artikelförfattarna skriver inte bara om överfallsvåldtäkter i samband med att rädsla för brott beskrivs, istället är andra typer av sexualbrott vanligare. Artiklarna skildrar sexuella trakasserier på skolor liksom våldtäkter i hemmen av närstående män. Det är således sexualbrott mot kvinnor i vardagliga situationer som förknippas med rädsla.

Intervjupersonerna pratar framförallt implicit om sexualbrott. De uttrycker en mer diffus rädsla som inte alltid är kopplad till en viss brottstyp. Det framgår emellertid att intervjupersonerna främst är rädda för våldsbrott. Kvinnorna i studien nämner bara sexualbrott enstaka gånger. Det verkar som att rädslan för sexualbrott inte är en framträdande känslan bland intervjuer-

sonerna. Istället är det en mer otydlig rädsla för att något ska hända, där sexualbrott sannolikt ingår som ett oroande alternativ för kvinnorna. På liknande sätt verkar det oroa männen att deras närstående kan utsättas för sexualbrott. Även här är det mer underförstått att det kan ske.

Flera artiklar handlar om mäns rädsla för brott i yrkeslivet. Tidigare studier har visat att även om människor drabbas av våld på sina arbeten tolkas det inte alltid som våld. En vanlig strategi är istället att tona ner händelserna genom att avdramatisera och skämta bort dem (Åkerström, 2000:300-306). Andra studier pekar på att det inte är vanligt att män uttrycker en rädsla för brott eftersom det inte anses ”macho” (Stanko & Hobdell, 1993). Därför är det särskilt förvånande att män som arbetar inom polisyrket, som kan ses som ett relativt ”machoyrke”, beskrivs som rädda i ett flertal artiklar. Beskrivningarna av dessa män går följaktligen mot förväntningarna på dem som (orädda) män och även mot bilden av att arbetsplatser är trygga platser.

Samtidigt som männens rädsla på arbetsplatsen är framträdande i artiklarna är frånvaron av rädda kvinnor i yrkeslivet påtaglig. Det förekommer enstaka exempel på kvinnor som uttrycker en rädsla för exempelvis sexuella trakasserier på arbetet eller en rädsla när de får motta hot, men de kvinnorna är i minoritet. En del av dessa kvinnor avfärdar dessutom rädslan och tonar ner den på ett sätt som påminner om resultaten i Åkerströms studie (2000). Männens rädsla inom arbetet tonas däremot inte ner utan det framhålls att männens yrken har blivit farligare, att det finns fler skjutvapen och att rädslan inom männens yrkesgrupper har ökat.

Ett sätt att förstå detta kan vara att de flesta studier i litteraturöversikten som handlar om mäns ovillighet att prata om rädsla har genomförts i Storbritannien (Sutton & Farrall, 2005; Goodey, 1997; Stanko & Hobdell, 1993). Veronica Burcars (2005) intervjustudie i Sverige visar däremot att unga män pratar om rädsla för brott, även om de gör det på ett alternativt sätt, och de tar i stort avstånd från åsikterna att män är tuffa och orädda. I denna avhandlingens intervjustudie fanns det tydliga tecken på att flera av männen distanserar sig från ett ”machoideal”. *Jag är ju ingen He-man*, säger en av männen och tar avstånd från den muskulöse och modige hjälten. Männen i studien talar också om sin oro att utsättas för brott på väg hem, ute i krogmiljö och i tunnelbanan. De verkar följaktligen vara långt ifrån ovilliga att tala om rädslan för brott.

Inom forskningen anses manlighetsidealet skilja sig åt mellan olika kulturer (Messerschmidt; 2000:10f.). Kanske kan det vara så att föreställningarna om maskuliniteten och vad som associeras med maskulinitet varierar mellan Storbritannien och Sverige. I Sverige är det möjligen mer accepterat för män att ge uttryck för en rädsla för brott än vad det är i Storbritannien.

Barns och ungdomars rädsla verkar vara väldigt accepterad i pressen och får stort utrymme. Skolan och hemmet, som är barnens två viktigaste arenor i vardagslivet, granskas ingående. Det är inte okända gärningsmän som hotar barnen i dessa artiklar utan föräldrar och andra barn. Barnen lyfts fram i egenskap av brottsoffer men även som rädda individer. Det senare sker i och med att en del artiklar betonar att vissa barn blir vittne till mycket våld och därmed blir rädda för brott. Forskningen lyfter också fram barns oro för att utsättas för våld av andra barn (t.ex. Tulloch, 2000, Tiby 2006). I intervjustudien är det föräldrarnas altruistiska oro för sina barn som dominerar. Inga barn intervjuades i studien och de har därför inte kunnat tala om sin eventuella rädsla. Föräldrarnas oro handlar framförallt om att barnen kan bli utsatta för brott av okända män(-niskor) på offentliga platser. På det viset skiljer sig föräldrarnas föreställningar mot dem i pressen.

Äldres rädsla, som är mycket väl beskriven i tidigare undersökningar (t.ex. Pain, 1997a; McCoy, 1996) får däremot ett nästan obefintligt utrymme i de studerade artiklarna. Det förekommer bara enstaka exempel på artiklar om "åldringsbrott" som Jönson (2002) skriver om. Det är svårt att veta hur frånvärdet av rädda äldre i pressen ska tolkas. Äldre människor kan nämligen enkelt framställas som tydliga offer, vilket kan tänkas vara lockande för pressen. Att brottslingar ger sig på äldre som är fysiskt svagare än dem själva passar väl in i artiklar med teman som "ondska", vilket beskrivs av Dahlgren (1987:49). En del statistiska undersökningar visar också att äldres rädsla är omfattande (t.ex. Statistiska centralbyrån, 2005). Därför är det ännu mer förvånande att artiklar om äldres rädsla för brott är så få under det studerade året. Kanske beror det på att andra grupper som rädda barn, rädda kvinnor och rädda män i yrkeslivet får stort utrymme i artiklarna, vilket gör att de äldres rädsla inte kan ta mycket plats. Det är också möjligt att det rör sig om en "utmattning" i pressen. McCombs (2006:78) beskriver den stora konkurrensen mellan olika ämnen i medierna vilket gör att bara en del ämnen får utrymme på mediernas dagordningar. Äldre brottsoffer har tidigare förekommit flitigt i pressen och beskrivits utifrån många aspekter, visar Jönsons studie (Jönson, 2002). Därför är det troligt att journalisterna strävar efter att lyfta fram nya problem och nya grupper av människor.

De äldre personerna i intervjustudien talar en del om sin rädsla för brott men de berättar också att de i stort inte är rädda. En äldre kvinna tror dock att brottslingarna "är ute" efter äldre personer och hon håller hårt i sin handväska när hon är och handlar. En yngre kvinna anser att äldre är *perfekta offer* medan en annan äldre kvinna inte tänker på brott förutom när hon hör talas om det genom medierna. Den äldres kvinnans vardagsliv verkar inte heller vara präglad av någon rädsla för brott.

Skildringar av rädsans samhälle

Flera artiklar handlar också om övergripande risker som delvis påminner om dem som Beck (1992) beskriver i sina teorier om risksamhället. Bioterror, galna bombmän och kidnappningar skildras i artiklarna och tolkas som tecken på att det svenska samhället håller på att bli farligare och brotten värre. Intervjupersonerna tar bland annat upp 11 september-attacken och bomberna på Bali. Enligt olika personer som uttalar sig i artiklarna bör svenskar vara mer försiktiga och till och med mer rädda än vad de är. Budskapet verkar vara att läsarna bör akta sig eftersom de kan råka ut för farliga brott utan någon förvarning. Riskerna är således omfattande, övergripande och oförutsägbara. I intervjustudien talade människorna om att det har blivit en annan stämning i samhället, de upplever att brottsligheten ökar och blir rårare samtidigt som människor inte kommer till varandras undsättning lika ofta som förut.

Enligt artiklarna har poliserna blivit färre och de kan inte heller skydda medborgarna mot brott. För att polisen ska kunna erbjuda skydd och stå emot den ökande brottsligheten och det hårdare samhället krävs det att fler utbildas och anställs. Om det inte blir fler poliser i samhället finns risken att invånarna startar medborgargarden för att kunna känna sig tryggare, är budskapet i en av artiklarna. Det återspeglar möjligen de tendenser som finns i samhället att medborgarna får ta ett allt större ansvar för sin egen säkerhet, vilket beskrivs av flera forskare (Listerborn, 2002; Garland, 2001; Rose, 2000). I artiklarna framstår det egna ansvaret som negativt och många personer får utrymme i tidningarna för att kräva fler poliser, inte minst polisen själv. Det är främst talespersoner för polisen och politiker från olika partier som uttalar sig. Att representanter för polisen kräver mer resurser och fler poliser förstärker bilden av att polisen inte längre kan skydda medborgarna mot brott, varken i städer eller på landsbygden. I en del artiklar är detta ett mycket tydligt budskap. När politiker från flera olika partier håller med poliserna förstärks åsikterna i och med att samma besked kommer från flera olika håll.

Pressen framställer en bild av att polisen inte kan skydda medborgarna mot brott och dessutom kan poliser själva begå brott. Med Göteborgskravallerna som exempel visar flera artikelförfattare hur polisen kan ge sig på medborgarna. Poliserna uppfyller inte sina förpliktelser att skydda allmänheten och därutöver utsätter de en del demonstranter och aktivister för våld. Även om vissa artiklar speglar händelserna ur polisens perspektiv och beskriver polisernas rädsla är det polisens handlanden som framstår som det mest anstötliga.

En del artiklar framhäver vittnens rädsla för att vittna. Trots rädslan har de vittnen som beskrivs i artiklarna ändå ställt upp. Det gör att rädslan i dessa fall framstår som en känsla som kan övervinnas och brottsligheten som något som kan "besegras". Pressen ger således också en positiv beskrivning av samhället. Den framstår som en motbild till beskrivningarna av brottsligheten som blir värre, riskerna som ökar och polisen som inte kan skydda medborgarna.

Nyanserade och stereotypa beskrivningar i pressen

Flera forskare har beskrivit hur medierna förmedlar rådande sociala normer i samhället (Hall m.fl., 1978). Medierna kan influera konsumenterna genom att framställa en bild av den allmänna opinionen när det gäller ett bestämt ämne (Noelle-Neumann, 1974). Nyheter om brott kan ses som moraliska berättelser om vilka beteenden som är accepterade i samhället (Sparks, 1992). Beskrivningar av brottslighet kan därför fungera som en modern social kontroll av mänskligt beteende (Dahlgren, 1987). På samma vis verkar pressens beskrivningar av rädslan för brott inte bara förse läsaren med information utan även förmedlar rådande normer kring rädslan.

Att döma av pressens skildringar verkar det vara accepterat för vissa grupper av människor att vara rädda för särskilda typer av brott. Exempelvis ifrågasätts inte kvinnors rädsla för sexualbrott utan ses som förståelig. Pressen ger även exempel på acceptabla reaktioner i förhållande till brott. Det handlar främst om känslor som rädsla, oro, ilska och kränkningar. Rädslan situationaliseras också genom att associeras med en viss plats och ibland med en viss tid. Samtidigt som artiklarna ger läsaren en föreställning om samhälleligt godkända normer kan de också förmedla vilken typ av rädsla som är mindre accepterad. Utifrån artiklarna verkar det som att exempelvis mäns oro utanför yrkeslivet är svår att acceptera, liksom kvinnors rädsla inom yrkeslivet eller kvinnor som inte är rädda överhuvudtaget. Detta indikerar en stereotyp bild av rädslan för brott i pressen.

Men beskrivningarna av rädsla för brott är inte helt entydiga i de studerade artiklarna. Artikelförfattarna presenterar också en alternativ bild. Denna bild av rädsla för brott och brottslighet skymtar fram i enstaka artiklar och meningar. Här framkommer det bland annat att Stockholm inte är en farlig stad, provocerat gatuvåld är ovanligt och det är bara några typer av brott som ökar. De flesta människor är inte heller rädda för brott, inte ens alla förortsinvånare eller kvinnor är nödvändigtvis rädda. Sålunda presenterar pressen en mer nyanserad bild av rädslan för brott samtidigt med en stereotyp bild. Den nyanserade bilden är dock mindre framträdande än de sedvanliga beskrivningarna. Genom beskrivningarna etablerar tidningarna ett särskilt sätt

att tala om och förhålla sig till rädsla för brott. På så vis konstruerar artikel-
författarna en tydlig bild av rädsla för brott som läsarna på ett eller annat sätt
behöver förhålla sig till.

SLUTSATSER

Syftet med avhandlingen har inte bara varit att studera hur rädsla för brott beskrivs i tre olika sammanhang, utan även att se hur de tre beskrivningarna förhåller sig till varandra. Rädsla för brott framställs inte på ett enda sätt i de respektive undersökningarna, istället förekommer många olika skildringar. Vid sammanställningen av de tre studierna har jag både fokuserat på det som är gemensamt i varje studie och lyft fram en del motsättningar.

I slutsatserna tänker jag främst ta upp vad som verkar särskilja de bilder av rädsla för brott som ges i delstudierna. Beskrivningar av rädsla som bara förekommer i en delstudie kommer att skildras. Likaså kommer det som eventuellt inte tas upp i en delstudie, trots att det tas upp i de två andra att beskrivas. Genom att peka på en del skillnader berörs indirekt även likheterna mellan studierna. Det som presenteras är emellertid inte resultaten från en systematisk jämförelse. Istället lyfts mer intressanta resultat fram, särskilt sådant som jag föreställer mig är någorlunda nya resultat. Jag kommer att resonera kring en del svårigheter med undersökningarna och problematisera vissa resultat. Slutligen kommer undersökningarnas beskrivningar av rädsla för brott kopplas till teorierna om risksamhället som inledde denna avhandling.

Rädsla för brott enligt forskningen

Det som är slående när det gäller synen på rädsla för brott enligt forskningen är att rädsla inte anses kunna förklaras av vare sig utsatthet för brott eller risken att utsättas för brott. Även om en mindre del av forskningen på området uppehåller sig vid rädsla som en konsekvens av brottsligheten, är denna inriktning tydligt marginell. Rädsla för brott förstås istället som en komplex upplevelse med flera orsaker. En anledning är att majoriteten av de kvantitativa undersökningar som har genomförts inte har kunnat visa något tydligt samband mellan rädsla och brott. Att risk och utsatthet för brott inte kan förklara rädslan för brott var också en av orsakerna till att forskare överhuvudtaget började intressera sig för ämnet i slutet av 1960-talet.

Senare studier har replikerat de tidigare undersökningarnas upplägg och ofta ställs en eller ett fåtal frågor om rädsla för brott med exakt samma formuleringar.

ring som i de första studierna. Kanske är det just därför som de senare undersökningarna också visat liknande resultat som de allra första studierna. Dock har de omfattande, kritiska diskussionerna av kvantitativa mätningar av räds-lans omfattning inom akademien både lett till en utveckling av de statistiska studierna och en inriktning mot andra sätt att undersöka området. I samband med detta har forskarna också letat efter andra förklaringar till rädsla och i stort avfärdat utsatthet för brott som en förklaring. Istället har forskningen inriktats på förklaringar som sårbarhet, den fysiska och sociala miljön och mediernas påverkan.

Samtidigt har forskarnas undersökningsmetodik spridit sig och idag genom-för svenska myndigheter, medier och företag egna mätningar av rädsla för brott. Kritiken mot de kvantitativa metoderna och utvecklingen av enkätun-dersökningarna har inte spridits eller tillämpats i någon större utsträckning utanför den akademiska världen. Rädsla för brott undersöks fortfarande ofta bara med en eller två frågor och ibland med väldigt oklara formuleringar. Många gånger ser myndigheter, politiker och medier också brottsligheten som den tydligaste förklaringen till människors rädsla. Rädslan anses kunna minska om brottsligheten minskar. Det skiljer sig således skarpt från forsk-ningens förståelse av ämnet. Även presstudien i denna avhandling visar att dagspressen tydligt kopplar ihop rädsla för brott med brottslighet.

Något annat som utmärker forskningens bild av rädsla för brott är forskarnas minimala intresse för den altruistiska rädslan. Trots att den typen av rädsla uppmärksammades tidigt inom forskningen har den inte alls undersökts vida-re i någon större utsträckning. I denna avhandlingens intervju- och presstudie förekommer däremot flera beskrivningar av den altruistiska rädslan. I inter-vjustudien pratar många om att de är oroliga för att deras barn ska utsättas för brott och skadas. De yngre intervjupersonerna talade också om sin oro för att deras kompisar ska råka illa ut. Andra tar upp oron för sina respektive makar eller sambor. Även i tidningsartiklarna finns det flera beskrivningar av den altruistiska rädslan som påminner en hel del om dem i intervjustudi-en.

Inom forskningen har det således etablerats en bild av att rädsla för brott är ett individuellt problem, d.v.s. att rädsla för brott främst är synonymt med rädsla för egen del. De förklaringar till rädsla som har lyfts fram gäller fram-förallt för den individuella rädslan. Den altruistiska rädslan verkar inte anses behöva någon förklaring. Möjligen beror det på att altruistisk rädsla ses som mer förståelig än individuell rädsla. Mycket av forskningen om (individuell) rädsla handlar just om att särskilt försöka förstå de grupper av individer som uttrycker en rädsla som inte står i proportion till risken eller utsattheten. Om forskarna betraktar altruistisk rädsla som något begripligt och rationellt hos

dem som har barn, vänner och en partner, är den inte heller intressant att förstå och förklara.

Kanske hade litteratur om rädsla för brott som utgår från ett psykologiskt perspektiv kunna ge en annan bild av forskningens syn på den altruistiska rädslan. Det jag sammanfattar i litteraturöversikten är framförallt den anglosaxiska och nordiska kriminologins, och till en viss mån även sociologins, syn på rädsla för brott. Sannolikt har mitt val av kriminologiska och sociologiska undersökningar medfört att förklaringar till rädsla som utgår från individen inte finns representerade i lika hög grad som en inkludering av den psykologiska litteraturen hade inneburit. Det kan ha särskilt stor betydelse i mina diskussioner om att rädsla för brott ofta kan förstås som en avsaknad av kontroll, vilket jag tar upp utförligare längre fram.

Litteraturöversikten innehåller främst anglosaxisk litteratur, även om den nordiska forskningen också finns representerad. Mycket av den nordiska forskningen bygger vidare på de anglosaxiska studierna, vilket gör att forskarna till en viss del riskerar att reproducera resultat och föreställningar om rädsla för brott. På samma sätt finns det en risk att jag själv har reproducerat resultaten i intervju- och presstudien när jag till stor del har utgått från tidigare forskning. Även om jag har funderat kring min förförståelse och försökt vara öppen för nya synsätt har resultaten från den tidigare forskningen tydligt bidragit till min förståelse av intervjupersonernas och pressens konstruktioner av rädsla för brott. Forskningens syn på rädsla för brott har också förändrats mycket sedan ämnet började undersökas, vilket självklart gör att den här avhandlingen reflekterar de tankegångar och den syn på rädsla för brott som råder inom den akademiska forskningen i början på 2000-talet.

Forskningens förståelse av rädsla för brott verkar i dagsläget vara på väg att förändras utifrån flera olika perspektiv. Forskningen om rädsla för brott kan numer betraktas som en självständig gren inom kriminologin. Dess tidigare ställning som en marginell underkategori inom viktimologin har förändrats i takt med att förklaringarna till rädlans orsaker också har ändrats. Det har således skett en expansion av själva ämnet.

Rädsla för brott har också kommit att inkludera allt fler människor. Tidigare ansågs främst kvinnor och äldre tillhöra de grupper med störst andel rädda individer. Sedan 1990-talets början har även rädsla bland män liksom barn och ungdomar lyfts fram inom forskningen, vilket litteraturgenomgången visade. Liknande tendenser har beskrivits gällande brottsofferrörelsen (t.ex. Tham, 2001; Furedi, 2005). I samband med att brottsofferrörelsen växte fram utvidgades begreppet brottsoffer. Från att ha fokuserat på kvinnor och barn som brottsoffer innefattar begreppet idag större delen av befolkningen (även om fokus fortfarande ligger mycket på kvinnor och barn). Forskningen om

rädsla för brott kan därmed förstås som en utvidgning av brottsofferrörelsens "brottsoffer".

Det är svårt att avgöra hur omfattande forskningen om rädsla för brott egentligen kan bli. Brittiska kriminologer menar exempelvis att intresset för ämnet har minskat avsevärt under 1990-talet (Jackson, 2002:67). I Sverige verkar utvecklingen mer ovisst. Forskare verkar bli mer intresserade av rädsla för brott och andelen avhandlingar på området blir allt fler. Emellertid är den sammantagna forskningen på området fortfarande inte särskilt omfattande, endast ett fåtal forskare studerar rädsla. Sannolikt kommer den svenska universitetsforskningen på området inte att växa till samma proportioner som i exempelvis Storbritannien. Många aspekter av rädsla har dessutom redan utforskats i de anglosaxiska undersökningarna. Det som däremot förefaller växa inom detta ämnesområde i Sverige är antalet kvantitativa undersökningar som genomförs av företag och myndigheter. I dessa undersökningar betonas ofta kopplingen mellan utsatthet för brott och rädsla för brott. Att minska brottsligheten som en åtgärd för att minska rädslan är också något som ofta framhålls. Det senaste tillskottet till dessa undersökningar är Brottsförebyggande rådets nationella trygghetsundersökning som genomfördes för första gången 2006 (Brottsförebyggande rådet, 2007). Kanske är rädsla för brott ett ämne som i Sverige håller på att övertas av myndigheter och företag?

Rädsla för brott enligt intervjupersonerna

Det som stack ut mest i intervjustudien var att intervjupersonerna sa att de inte tänkte på brott i vardagen. Detta sa de efter att ha pratat i ungefär en timme, ibland två timmar, om rädsla, oro, risk, otrygghet och brott. Varje intervju avslutades nämligen med att jag frågade "hur mycket tänker du på brott en vanlig dag?" eller en liknande fråga. Jag bad också intervjupersonerna att försöka bortse från att vi hade pratat om brott och rädsla under hela intervjun. Ibland nämnde också intervjupersonerna själva att de i allmänhet inte är rädda för brott.

Det indikerar att rädsla för brott inte verkar vara ett särskilt stort problem för intervjupersonerna, åtminstone inte den individuella rädslan. Intervjupersonerna sa att de tänker på brott om de hör talas om brott genom medierna, av någon bekant eller vid de tillfällena när de själva befinner sig ensamma på en offentlig plats då det är mörkt eller sent. Det är emellertid inte särskilt ofta det händer. Om rädslan skulle vara väldigt stark vid dessa tillfällen, trots att tillfällena inte är särskilt frekventa, skulle intervjupersonerna sannolikt tala om rädslan som ett stort problem. Istället sa de att de kan bli lite rädda eller oroliga men att det inte är en känsla som håller i sig.

Möjligen vill intervjupersonerna framhålla sig själva som orädda. Samtidigt berättar de om enstaka händelser som har gjort dem ordentligt uppskrämda, vilket tyder på att de inte har svårt att tala om sin rädsla. Det kan också vara så att "tänka på brott" inte är samma sak som att vara orolig eller rädd för brott. Flera svarar likväl att de inte tänker på brott och utvecklar svaret till vad som kan tolkas som att de inte är rädda.

Sammantaget framstår intervjupersonerna inte som särskilt rädda för brott, varken enligt min uppfattning utifrån det som framkommer under intervjuerna eller enligt intervjupersonerna själva. Den altruistiska rädslan verkar däremot vara ett större problem för intervjupersonerna och vidare studier på området vore önskvärt. Det skiljer sig sålunda från forskningen och dagspressen där människors rädsla för brott anses vara ett problem. Även om människor inte generellt beskrivs som rädda framhålls ändå kvinnors, barns, och äldres rädsla i forskningen. I pressen är det också kvinnors och barns rädsla som beskrivs men även mäns rädsla skildras i artiklarna.

Många gånger går det att förstå intervjupersonernas rädsla för brott i vissa specifika situationer som en känsla av att de inte har kontroll. Det handlar främst om att inte kunna kontrollera andra människor. Enligt intervjustudien kännetecknas typiska brottslingar av att de är oförutsägbara, exempelvis på grund av droger. Om andra människor upplevs som stökiga, påverkade eller bara för många för att kunna kontrollera, undviks de helst.

Det är inte bara personer utan även platser och situationer som kan upplevas som okontrollerbara. Mörker, instängdhet (i exempelvis en tunnelbanevagn) eller okända platser kan påverka rädslan i negativ riktning. Det verkar bero på att sådana förhållanden inger intervjupersonerna en känsla av att de inte kan överblicka och kontrollera situationen. Välbekanta områden där människor känner varandra ger upphov till en motsatt känsla, en känsla av kontroll. Det kan förklara varför både intervjustudien och andra undersökningar som refererats i litteraturöversikten har visat att människor oftast anser att brott begås "någon annanstans", än på platser som de själva är bekanta med.

Avsaknaden av kontroll berörs ibland explicit av intervjupersonerna, de tar exempelvis upp att onyktra personer inte går att kontrollera. Intervjupersonerna pratar också om att de tycker att det är obehagligt då det är mörkt eftersom de inte kan överblicka situationen. Det är emellertid inget som intervjupersonerna själva tar upp som ett sätt att förstå sin rädsla. Oftast är dock känslan av kontroll något som nämns implicit. Medierna och andra indirekta och direkta erfarenheter av brott som intervjupersonerna tar upp påminner dem om att de kan utsättas för brott. Det får dem att känna att brotten kommer närmare dem själva, vilket minskar känslan av att brott sker någon an-

nanstans och att de har kontroll över sin närmiljö. De passiva och aktiva åtgärder mot brott som intervjupersonerna berättar om handlar specifikt om att ta kontroll över situationen. Även den altruistiska rädslan kan förstås utifrån en avsaknad av kontroll. Det är svårt för intervjupersonerna att överblicka vad deras närstående har för sig och kontrollera att de närstående inte utsätts för brott. Sin egen omgivning kan intervjupersonerna däremot kontrollera, vilket kan vara ett sätt att förstå varför rädslan för egen del inte verkar vara stor medan den altruistiska rädslan framstår som ett större bekymmer.

I presstudien kunde jag inte se några beskrivningar av rädsla som tydligt skulle kunna tolkas som en brist på kontroll. Att känslan av kontroll kan vara betydelsefull för rädsla är inget som heller har diskuterats i någon större utsträckning inom den kriminologiska eller sociologiska forskningen om rädsla för brott. Att förstå rädsla för brott som en avsaknad av kontroll nämns bara av enstaka forskare. Möjligen är det en förklaring som har betonats inom den psykologiska litteraturen. Kanske är det också något som diskuteras inom etnologin; Stattin (2006:158) menar till exempel att rädsla genom alla tider har kännetecknats av en fasa för det okontrollerbara. Det som förändras är snarare objektet för rädslan. Dagens objekt är således brottsligheten och brottslingen.

Något som också särskiljer intervjupersonernas rädsla för brott från forskningens och pressens beskrivningar är att det verkar som att det inte finns några tydliga könsskillnader i intervjuerna. En stor del av forskningen om rädsla för brott handlar om skillnaden mellan kvinnors och mäns rädsla som främst förklaras med kvinnors rädsla för sexualbrott. Analysen av dagspressens artiklar visade att även pressen lyfter fram kvinnors rädsla för sådana typer av brott.

Kvinnorna i intervjustudien nämner bara sexualbrott någon enstaka gång. När de pratade om att de var rädda för brott i vissa situationer frågade jag dem vad de trodde skulle hända. Deras rädsla verkade ofta vara väldigt diffus och de hade en obestämd rädsla för att "något" skulle kunna hända. Ibland svarade de mer konkret att de kunde skadas, bli påhoppade eller rånade. Det hade varit intressant om jag vid dessa tillfällen särskilt hade frågat om sexualbrott. Möjligen ansåg kvinnorna att det var underförstått att det var sexualbrott de avsåg. Kanske hade jag fått en annan bild av de intervjuade kvinnornas (och eventuellt också männens) rädsla om vi explicit hade diskuterat rädslan för sexualbrott.

Nu är det snarare likheterna i de intervjuade männens och kvinnornas beskrivningar av rädsla för brott som framträder. Både männen och kvinnorna pratar på liknande sätt om rädsla, försiktighetsåtgärder och altruistisk rädsla.

De tog också upp sårbarhet och vem som riskerar att bli ett brottsoffer utan att entydigt koppla ihop det med kvinnor. Samtidigt förekom det en del skillnader, exempelvis att kvinnorna i studien vanligen jämförde sin sårbarhet med andra kvinnor medan männen jämförde den med män. Skillnaderna i kvinnors och mäns rädsla var emellertid långt ifrån så framträdande som den beskrivs i forskningen och dagspressen.

Studien var emellertid inte upplagd för att studera könsskillnader, en annan metod hade möjligen varit lämpligare för att undersöka sådant. Däremot kunde intervjuerna ha återspeglat olika sätt som kvinnor och män förhåller sig till och upplever rädsla för brott, men något sådant tycker jag inte att intervjuerna antydde.

Intervjupersonernas starka intryck från mediernas skildringar av rädsla för brott var också något som skiljde dem från forskningens mer nyanserade beskrivningar av mediernas inverkan på rädslan. Min förförståelse från litteraturöversikten var att det är oklart om, och i sådana fall hur mycket, medierna influerar rädslan för brott. I intervjustudien framstod medierna däremot som en mycket viktig influens. Många av intervjupersonerna talade om brott som de hade läst om i tidningarna eller sett på TV och de formulerade en stor del av sina kunskaper om brott utifrån mediernas beskrivningar. En del intervjupersoner menade att de blir rädda av att läsa om och se brott i medierna. Andra sa att de snarare påminns om brott av medierna men inte blir direkt rädda.

Intervjustudien är dock ingen mediestudie som exempelvis utgår från receptionsforskningen inom medievetenskapen och jämför mediekonsumtion med rädsla för brott. Jag studerade inte exakt hur mycket medier intervjupersonerna konsumerar eller vilken typ av medier de tillägnar sig, även om sådana saker också diskuteras i intervjuerna. I intervjuerna tar intervjupersonerna också självmant upp medierna och refererar till bilder av brottsligheten, brottslingar och brottsoffer som de har tillägnat sig genom press, radio och TV. Bilden som konstrueras i dessa intervjuer är att mediernas influenser på rädslan för brott är mycket påtaglig.

Rädsla för brott enligt dagspressen

I presstudien är det tydligt hur rädsla för brott förklaras och kopplas ihop med brottsligheten. Likaså förknippas rädslan med olika grupper av människor och specifika platser. Hemmet, skolan och arbetsplatsen är de platser som nämns när kvinnornas, barnens och männens rädsla beskrivs. De offentliga platserna är relativt frånvarande i pressens skildringar av rädsla, särskilt i jämförelse med forskningens och intervjustudiens beskrivningar.

En presstudie där särskilt beskrivningarna av brottsligheten studeras skulle sannolikt ge en annan bild av platser än undersökningen om rädsla, nämligen att de offentliga platserna är farliga. I de studerade artiklarna om rädsla ges däremot inte en så entydig bild. De offentliga platserna (exempelvis i förorterna) skapar rädsla men andra platser som arbetsplatsen och hemmet framhålls i minst lika hög grad. Undersökningar av självdeklarerad utsatthet för brott av exempelvis Statistiska centralbyrån visar att arbetsplatsen och hemmet är vanliga brottsplatser och människor utsätts således för brott på sådana platser som tidningarna nämner. Det kan dock inte vara den enda förklaringen till att dagspressen framhåller dessa platser i sina beskrivningar av rädsla. Att döma av den refererade litteraturen i presstudien verkar pressen nämligen ha stora möjligheter att välja hur rädsla för brott ska framställas.

Möjligtvis är det så att brott framstår som särskilt skrämmande om de har begåtts på platser som både är en del av människors vardag och normalt också kännetecknar trygghet. För artikelförfattarna framstår kanske detta som särskilt intressant i skildringarna om rädsla för brott. Intervjupersonerna i den andra delstudien ansåg att typiska brott skedde ”någon annanstans” och begicks av okända och okontrollerbara människor. I delstudiens sammanfattande diskussion tolkade jag det som att de känner sig mindre rädda med en sådan konstruktion av brottsligheten. När artikelförfattarna skriver om brott som sker på en vanligtvis trygg plats och om brottslingar som är bekanta med offret beskriver de kanske den typ av brott som ger upphov till mest rädsla. En skildring sådana brott kan också ge ett intryck av att brott kan ske överallt och ökar även den dramatiska effekten. Det är åtminstone en typ av rädsla som artikelförfattarna och deras redaktioner antagligen tror ska intressera läsarna. Det visar eventuellt också på att det i samhället finns en förståelse för att rädsla kan upplevas på andra platser än de offentliga platserna och att närstående kan ge upphov till rädsla. Rädsla för brott i det privata är således accepterat.

Dagspressen framställer män, kvinnor, barn, ungdomar, vittnen och flyktingar som rädda. Den grupp som saknas är de äldre. I presstudiens sammanfattande diskussion tog jag upp att det eventuellt kan röra sig om en sorts utmattning. Förutom de äldre, skildrar artiklarna så många olika rädda grupper och farliga situationer, att rädslan för brott i stort sett gäller hela befolkningen. Det förefaller som att alla har en anledning att vara rädda och rädslan för brott i vardagen framstår som en allmängiltig upplevelse. Pressen skapar således en bild av att det är accepterat för alla att uttrycka en rädsla för brott.

Samtidigt skildras rädslan som väldigt gruppbounden. Rädsla för olika typer av brott kopplas starkt till personer som tillhör specifika grupper och befinner sig i särskilda situationer. På det viset skildras rädslan som starkt knuten

till en viss typ av individ. Rädsla för brott framstår därför som väldigt tude-
lad i dagspressens beskrivningar eftersom den både framställs som allmän-
giltig och mycket individbunden.

Att rädda män i yrkeslivet tas upp i tidningsartiklarna kanske återspeglar en
tendens som också verkar finnas inom forskningen, nämligen att allt fler
grupper av människor inkluderas i rädslan för brott. Grupperna med rädda
kvinnor och äldre har kompletterats med andra rädda grupper. Eftersom
forskningen, intervjupersonerna och dagspressen lyfter fram rädda män,
återspeglar det troligen en förändring i synen på vilka som kan uttrycka rädsla.
De känslor som traditionellt har förknippats med manlighet håller sannolikt
på att förändras. Dagspressen ger därför utrymme för att ”macho” män,
som exempelvis poliser, talar om sin rädsla.

I alla tre delstudierna förekommer beskrivningar av det otrygga samhället
som kan kopplas till rädsla för brott. Inom forskningen på området skildras
vanligtvis risksamhället och dess betydelse för rädslan. Intervjupersonerna i
den andra delstudien tog upp att samhället är otryggare än förut med ett
hårdnande samhällsklimat, grövre brottslighet och mera vapen i omlopp.
Liknande beskrivningar av ökande våld och växande rädsla förekommer
också i dagspressen.

Det som skiljer dagspressens framställningar från de två andra delstudierna
är att artikelförfattarna lyfter fram frånvaron av polisen. Det finns alldeles
för få poliser och de kan varken kontrollera brottsligheten eller skydda med-
borgarna. Artiklarna kan läsas som att polisfrånvaron leder till en rädsla för
brott. Människorna kan inte längre lita på att polisen ska försvara dem. Re-
presentanter för polisen säger i flera artiklar att de inte kan trygga medbor-
garnas säkerhet utan mer resurser. Att polisens företrädare uttalar sig på det
viset kan delvis ses som att de försöker berättiga polisens arbete och tilldelas
mer resurser. En sådan framställning hade dagspressen också kunnat vinkla
negativt. Polisverksamheten skulle kunna skildras som misslyckad eftersom
polisen inte kan skydda medborgarna. Istället intar artikel-författarna poli-
sens perspektiv och publicerar också enstaka artiklar skrivna av poliser. Poli-
ser får således ganska fritt utrymme att förmedla uppfattningar om sin egen
organisation i den studerade dagspressen. Möjligen beror det på dagspres-
sens starka beroendeförhållande till polisen, i många artiklar om brott är
polisen den främsta källan. I dagspressen etableras således en bild av ett
otryggt samhälle där medborgarna bör ta eget ansvar för sin säkerhet efter-
som polisen inte längre kan skydda dem.

I början av avhandlingen skriver jag att jag inte tänker studera vilka som för
fram olika frågor om brott och rädsla. Att jag här lyfter fram polisen som
aktör beror på att det var så framträdande i artiklarna. I inga andra tidnings-

artiklar i presstudien fanns det en så tydlig grupp som drev en särskild fråga. Exemplet med poliserna som uttalar sig i dagspressen visar att det hade varit intressant att undersöka även andra aktörer. Kanske hade det inte varit så svårt att integrera en sådan analys som jag först trodde.

Det är svårt att avgöra hur mycket dagspressens bilder av rädsla för brott, och rädslans koppling till brottsligheten, inverkar på läsarna. I det här fallet går det bara att resonera kring pressens påverkan. Artiklarna om rädsla för brott under år 2002 är inte många. Genom att rensa bort artiklar som inte handlar om rädsla för brott eller rädsla för brott i Sverige kvarstod bara 167 artiklar. Även om rädsla är ett populärt ämne verkar det sålunda inte ligga i fokus för någon större mediebevakning, åtminstone inte rädslan i Sverige. Detta trots att en inledande sökning visade att svenska tidningar har publicerat över 5000 artiklar om rädsla/oro för brott sedan millennieskiftet. En stor del av artiklarna handlar sålunda om rädsla utomlands. Syftet med delstudien var dock att analysera pressens beskrivningar av rädsla och brott. Presstudien är således ingen studie om påverkan. Det innebär att antalet artiklar egentligen inte har någon betydelse för resultaten. Däremot går det att fundera på om inte pressens beskrivningar av brott sannolikt har större betydelse för människors rädsla för brott än pressens beskrivningar av rädsla. Om inte annat är antalet artiklar om brott många gånger fler än artiklarna om rädsla. Det gör att människor sannolikt i större utsträckning läser om brott än om rädsla och troligen influeras av det.

Intervjustudien är mer lämplig för att diskutera mediernas påverkan än presstudien. Under samtalen kunde intervjupersonerna själva beskriva hur medierna influerade deras rädsla. Trots detta är det inte intervjustudien utan presstudien som jag inleder med teorier om mediernas påverkan. Dessa teorier hade kanske kunnat väljas bort; samtidigt ger de en god överblick av hur forskare har resonerat kring mediernas påverkan och delvis sätter den också forskningen i ett historiskt ljus. Genomgången av medieteorier visar att hur forskare ser på mediernas influenser beror på forskarnas egen samtid. Resultaten i studierna om mediernas beskrivningar formas givetvis även av respektive undersöknings metodologiska utgångspunkter. Det är något som gäller även för den här avhandlingen. Om jag hade studerat skillnaderna mellan morgon- och kvällspressen eller mellan storstads- landsorts- och lokaltidningar hade jag kanske fått fler nyanserade beskrivningar av rädsla för brott. Genom att välja bort detta framstår sannolikt dagspressen som mer likriktad än vad den annars skulle kunna beskrivas som.

Rädsla för brott och risksamhället

När jag skriver om rädsla för brott använder jag ibland den bestämda formen av rädsla (*rädslan* för brott), vilket också är vanligt förekommande inom forskningen ("the fear of crime"). Det implicerar eventuellt att det handlar om en enda typ av rädsla som enkelt kan beskrivas och förstås, vilket inte är avsikten. Istället har avhandlingen förhoppningsvis visat att rädsla för brott verkar vara en mångskiftande företeelse som inkluderar många olika reaktioner på mer än bara brott. I studiernas resultatdelar och analyser har varierande typer av rädsla beskrivits och framförallt, olika sätt att betrakta rädsla för brott.

Rädsla för brott kan också förstås utifrån ett större sammanhang. Beskrivningar av dagens samhälle i intervjuerna liksom i pressen reflekterar en del av det så kallade risksamhället, så som det beskrivs av Beck. I risksamhället gör de omfattande riskerna och individualiseringen att individens ansvar för sig själv ökar (Beck, 1992; Furedi, 2005). Det återfinns även i pressens artiklar om den frånvarande polisen. Intervjupersonerna beskriver också att de är medvetna om att de riskerar att utsättas för brott och riktar sin vaksamhet mot okända platser och individer. Enligt Bauman stärker risksamhället känslan att individen bara kan lita på sig själv och rädslan projiceras på "främlingar" (Bauman, 2002). Om samhället uppfattas som otryggare blir människor troligen mer vaksamma "utåt" mot okända människor och värnar samtidigt mer om sina närstående. I teorierna om risksamhället ingår dock inte den altruistiska rädslan utan fokus ligger endast på den individuella rädslan, d.v.s. rädslan för egen del.

Taylor (1999) och Beck (1992) beskriver hur människor blir allt mer individualiserade samtidigt som familjekonstellationerna förändras. Förändringarna av familjen har dock haft olika innebörd för kvinnor respektive män. I Sverige har kvinnors ansvar för det oavlönade hemarbetet minskat och möjligheterna till en egen inkomst och ett liv utanför familjen ökat. Parallellt har männen börjat utöka sitt ansvar för barnen och hemmet. Vad dessa förändrade könsmonster har för betydelse för rädslan för brott är svårt att avgöra. Mina undersökningar har inte heller varit upplagda för att jag ska kunna uttala mig om detta men det går att föra vissa resonemang utifrån dem.

Om kvinnor numer vistas oftare i det offentliga rummet, på offentliga platser och arbetsplatser, kan det leda till att deras rädsla för brott ökar eftersom människor i allmänhet verkar vara rädda för okända "främlingar" på offentliga platser. Samtidigt blir kvinnor alltmer vana vid att vistas utanför hemmet, de blir välbekanta med fler miljöer och möter allt fler okända människor. Kvinnors ekonomiska sårbarhet minskar och de vidtar även åtgärder som ökar deras känsla av kontroll. Det leder troligen till att kvinnor upplever

att deras rädsla för brott minskar. För männens del har närvaron i familjelivet ökat, vilket möjligen leder till en ökad altruistisk rädsla. De förändrade köns-
mönstren gör också att män lättare kan ge uttryck för sin rädsla för brott för
egen del och för andras del. Männens upplevelse av rädsla för brott ökar
därför sannolikt. Det är sålunda möjligt att en ökad jämställdhet jämnar ut
skillnaderna mellan mäns och kvinnors upplevelse av rädsla för brott.

Teorierna om risksamhället är emellertid inte helt problemfria. Intervju-
studien visade till exempel att flera intervjupersoner tyckte att samhället var
otryggare nu än förr samtidigt som de inte ansåg att de var rädda för att per-
sonligen råka ut för brott. Likaså skiljer intervjupersonerna risk från rädsla,
oro och obehag. Det verkar som att det kan vara värdefullt att även teoretiskt
skilja risk från rädsla för brott. Inom teorierna om risksamhället är det fortfa-
rande otydligt hur rädsla förhåller sig till risk. Intervjupersonerna verkar
uppfatta risk som en sannolikhet att utsättas för brott medan rädsla är en
subjektiv upplevelse av denna risk. En sådan tolkning ger vidare att rädslan
verkar ha andra orsaker än den faktiska risken att utsättas för brott. Den upp-
fattningen framkommer i både litteraturöversikten och intervju-studien.

Många gånger uttalar sig politiker om att en minskad brottslighet leder till en
minskad rädsla för brott. Men eftersom risken att utsättas för brott inte ver-
kar uppfattas som samma sak som rädsla för brott, eller vara tydligt kopplad
till rädsla, är resonemanget något svagt. Det verkar emellertid finnas åtgär-
der som både minskar risken att utsättas för brott och samtidigt minskar
rädslan. Flera exempel på sådana aktiva och passiva åtgärder tas upp i inter-
vjustudien. Det som kännetecknar dessa åtgärder är att de inger människor
en känsla av ökad kontroll, och ökad kontroll minskar sannolikt rädslan för
brott.

Dagens samhälle som har kallats för ett risksamhälle eller rädslans samhälle
kanske istället bör ses som att det mest kännetecknas av en strävan efter
kontroll. Det kan således kallas för en kontrollkultur, vilket är Garland's
(2001) benämning. Med uttrycket syftar Garland på den tidstypiska fokuse-
ringen på brott, brottsoffer och straff. I det här sammanhanget har kontroll en
något annan betydelse än Garland avser. Genom att människor upplever att
de kontrollerar olika situationer och okända "främlingar" med hjälp av pas-
siva och aktiva försiktighetsåtgärder kontrollerar de samtidigt sin rädsla för
brott. Det är svårt att kontrollera sådana situationer för andras del, vilket
influerar den altruistiska rädslan. En uppmaning som barn ofta får höra av
sina oroliga föräldrar är "Var rädd om dig!". Det är också en sammanfattning
av den allmängiltiga upplevelsen av rädsla för brott som tidningarna förmed-
lar till sina läsare. Uttrycket "Var rädd om dig!" syftar inte specifikt på rädsla
för brott utan på en mer en omfattande, diffus känsla av obehag. Det är

också så rädslan för brott kan förstås, som ett komplext begrepp vilket innefattar mer än både rädsla och brott. Var rädd om dig!

English Summary

Since the 1970s, there has been an enormous increase in the amount of interest focused on the issue of fear of crime, and the question may today be viewed as a new area of study in its own right within the field of criminology. Fear of crime is the focus for a great deal of attention in the Anglo-Saxon academic research literature, as well as in the field of politics and in the media. To date, however, relatively little attention has been directed at this subject by the Swedish research community.

The objective of this dissertation is thus to investigate the fear of crime. Three central research questions constitute the focus for the dissertation's three studies: 1) How is fear of crime understood in the Anglo-Saxon and Nordic research published in this area? 2) How is fear of crime perceived by a number of interview subjects? 3) How is fear of crime depicted in the daily press in Stockholm? In part, the objective of the dissertation also involves examining how the descriptions of the fear of crime that emerge in the three studies relate to one another. The dissertation takes its point of departure in the constructionist approach and in theories on the risk society. It also presents a brief overview of the ways in which fear of crime has been defined and structured in the existing research in this area.

Literature review

The first study presented in the dissertation takes the form of a review of the literature, which begins with a methodological discussion. The study's objective is to provide an overview of the Anglo-Saxon and Nordic research on the fear of crime. The focus is directed at studying how researchers have explained the fear of crime, and at discussing the significance of crime for this fear. Fear of crime is often studied on the basis of one of two approaches. On the one hand the subject can be studied on the basis of a view that this fear is related to people's direct or indirect experiences of crime. It can also be studied on the basis of an approach that seeks to explain the fear of crime in terms of factors other than crime. The literature review illustrates both approaches.

The surveys on fear of crime conducted by Statistics Sweden (SCB) show that the proportion reporting such fears increased during the 1980s but has remained relatively stable since the beginning of the 1990s at a level of around sixteen percent. Levels of fear of crime vary dramatically between different groups of people, however. By comparison with the situation in other countries, the proportion of people who feel unsafe appears to be lower in Sweden.

Fear of crime is not always linked to whether or not the individuals concerned have been exposed to crime or whether they are at risk of being victimised by crime. It is likely that crime victims who have been exposed to serious violent offences do become afraid, but at the same time, many people experience fear of crime without having themselves been victimised. It is therefore essential also to study the influence of factors other than exposure to crime.

Women, elderly people, the poor, ethnic and other minority groupings are often presented as comprising the groups where the proportion experiencing fear of crime is greatest. The fear experienced by these groups can be understood on the basis of amongst other things their levels of vulnerability. The members of these groups are also at greater risk of exposure to certain types of crime that are directed specifically at them as a result of this group membership. The way people are brought up, and social expectations, also impact upon the fear of crime. Over recent years, the fear of crime experienced by men, children and youths has also become the focus of attention.

Levels of fear of crime vary across different types of situation. People usually perceive their homes and workplaces as being safe, despite the fact that these are locations where it is common for people to be exposed to crime. Public places feel more unknown and more uncontrollable, which leads to a situation where people are more often afraid in locations of this kind. In addition, situational factors such as the physical and social environment in a given neighbourhood have an effect on the fear of those living in a given area.

Conditions in society at large also affect the fear of crime. A lot of people's perceptions of crime are formed on the basis of conversations with others. Much of the information on crime that exists in society is produced by the media, which probably increases people's awareness of crime and affects their levels of anxiety. Researchers have also argued that crime policy has an impact on the fear of crime.

The research review shows that a large number of factors are important for developing an understanding of the fear of crime. The research also includes

examples of antagonisms, representing the contrasting focus of more recent and slightly older research efforts. In order to understand how people relate to fear, it is important to investigate people's experiences by means of interviews. The literature study is therefore followed by an interview study.

The interview study

The objective of the interview study is to investigate the experiences of fear of crime within a group of people and to examine the factors that affect their fear. The study examines the individuals' conceptions of crime, criminals and crime victims, and also their constructions of fear, anxiety and risk. The study also examines the link between conceptions of crime and fear of crime.

The interview study is based on 28 in-depth interviews of which eight took the form of pilot interviews. The group of twenty principal interview subjects were chosen in order to produce a heterogeneous sample, in order to allow for the study of different experiences of fear. The sample comprises men and women in equal proportions, and the age of the interview subjects ranges between 16 and 93 years. The sample was drawn from among people living in very different areas of Stockholm.

The presentation of the study's findings begins with a description of the interview subjects' conceptions of trends in society in general, on crime, on criminals, on crime victims and on unsafe locations and times. These conceptions appear to be clearly linked to the fear of crime, since they influence both the situations and the people in relation to which the interview subjects experience fear, and also the people who they think are at risk of being exposed to crime.

The descriptions provided by the interview subjects depict a rising crime trend, with offenders who have become more violent and who use fire-arms increasingly often. Offenders emerge from the interview subjects' descriptions as both unknown and uncontrollable. The interview subjects are primarily afraid of people who are under the influence of alcohol or drugs. The elderly, children and women are perceived as constituting typical crime victims at the same time as the majority of people are viewed as having the potential to become crime victims. When describing dangerous locations, the interview subjects spoke of public places "somewhere else".

The media emerges as one of the most important influences on the fear of crime. The interview subjects described several examples of the way in which the media has directly affected their fear of crime. Indirect exposure to crime, through knowing someone who has been the victim of crime, also

appears to affect the fear of crime to some extent. Several of the interview subjects have had direct experiences of crime which can result in fear if they interpret the event as a crime, and see themselves as victims of crime.

Almost all of the interview subjects described taking some form of passive or active steps to avoid becoming the victims of crime. At the same time, a number of the interview subjects stated that they do not think of crime in the course of their everyday lives, and that they are not afraid of becoming the victims of crime. The majority of the interview subjects reported that the fears that they may experience on occasions are restricted to specific situations. In these contexts, the interview subjects described reactions such as discomfort, anxiety, fear or having become upset. Many of the interview subjects raised the subject of altruistic fear, i.e. the fear that somebody close to them might be exposed to crime. This appears to constitute a greater problem than the fear of being exposed to crime oneself.

The interview study shows that the interview subjects express a large number of different reactions to crime. These reactions are more multi-faceted than the traditional definition of fear of crime. The interview subjects' understanding of fear of crime thus includes much more than just *fear*. What the interview subjects describe within the framework of the "fear of crime" concept are first and foremost reactions to unknown and uncontrollable people and situations. This suggests that "fear of crime" includes concerns relating to much more than simply *crime*.

The press study

In Sweden, the readership of the daily press is amongst the highest in the world, and the fear of crime is a commonly recurring theme in the daily papers. Despite this fact, hardly any research has to date been conducted into how the press describes fear. The objective of this study is to examine how the daily press in Stockholm depicts fear of crime, and also to see how crime is portrayed in connection with the description of this fear.

The study begins with a review of a number of theories on the influence of the media, including cultivation theory and the media's agenda setting function. The selection process that leads to certain crimes being written about in the media is described, as is the way the media depicts crime. The media is coming to focus its attention to an increasing extent on violent crime, fear of crime and crime victims, and a special focus is directed at crimes committed in certain areas.

The material included in the study is drawn from four Stockholm-based national daily newspapers, two broadsheets: Dagens Nyheter and Svenska Dagbladet, and two evening tabloids: Aftonbladet and Expressen. The analysis includes a total of 167 articles published in 2002, which describe crime-related fear/anxiety in Sweden. The method employed in the study constitutes a qualitative, thematic content analysis whose objective is to define different themes. Once the material had been read a number of times, four themes were identified. The first of these themes, "Fear of crime is defined", examines the way in which the press deals with fear, risk and anxiety. The articles primarily describe fear in connection with crime, but some of them focus on fear in itself and a number of others take up altruistic fear.

The second theme, "Fear of crime is personified", deals with the groups of people who are described as experiencing fear and the crimes to which these groups are exposed or to which they risk being exposed. The articles focus on women who are afraid of being exposed to violent and sexual offences, and to violent honour crimes. This theme also includes children and youth who experience fear, witnesses and refugees who experience fear, and men who experience fear in connection with their occupations.

The third theme, "Fear of crime is situationalised", takes up the issue of where the fear is located geographically. Articles about the suburbs are the only ones that have location as the point of departure for their descriptions of crime and fear. Other locations, such as the home and the workplace, are also described in a large number of articles, but in these cases the locations are mentioned only in passing.

The final theme, "Fear of crime is contextualised", discusses articles focusing on the contexts in which the fear of crime is depicted. These are primarily articles focusing on how society has become less safe, but also articles focusing on decreases in the number of police and on the state as a perpetrator of crime.

The study shows that the newspapers describe a large number of people as experiencing fear of crime, and also that they describe fear of crime as being on the increase. Crime is also described as being on the increase and as becoming more brutal, society is described as becoming increasingly unsafe and the police as being unable to protect citizens. The articles also occasionally provide a glimpse of an alternative picture, however. In some of the articles, and in parts of articles, it emerges that not everyone is afraid, and that Stockholm is not a dangerous city. These alternative descriptions are much less prominent than the more stereotypical depictions however.

Taken together, the dissertation presents three pictures of the fear of crime, in the research literature, in interviews and in the daily press. In the research literature, fear is viewed as an individual problem. It is not linked to either exposure to crime or the risk of being exposed to crime. Explanations other than crime are viewed as being more important to an understanding of this fear. The understanding of this phenomenon found in the research has changed over the years, and amongst other things, an ever increasing number of groups of individuals are described as experiencing fear. To summarise the findings of the interview study, the interview subjects do not appear to be afraid of crime and they say that they do not think about crime in the context of their everyday lives. They may experience fear in certain specific situations, in certain locations and in relation to persons they do not know. These situations appear to be characterised by a lack of control, which tends to be linked to the fear of crime. The media emerges as being clearly linked to the fear of crime. The views of fear expressed by men and women respectively were surprisingly similar. In the daily press, the fear of crime is portrayed in both the home and the workplace, and thus not always in public places. It is also acceptable for men to express a fear of crime in the newspaper articles. The absence of police is described as one of the causes of the fear of crime. The descriptions expressed in the interviews and in the press reflect some of the theories on the risk society. Risk appears to be perceived as being separate from fear. A reduction in the level of crime would therefore be likely to lead to a reduction in the risk for being exposed to crime, but not in the fear of crime. The fear of crime may instead probably be reduced by measures that increase people's sense of control.

Translated by David Shannon

Referenser

Altheide, David (2002). *Creating fear: News and the construction of crisis*. New York: Aldine de Gruyter.

Altheide, David (1997). The news media, the problem frame and the production of fear. *The Sociological Quarterly*, 38 (4), 647-668.

Altheide, David (1996). *Qualitative media analysis*. USA: Sage Publications.

Altheide, David (1987). Reflections: Ethnographic content analysis. *Qualitative Sociology*, 10 (1), 65-77.

Anderson, Simon; Kinsey, Richard; Loader, Ian & Smith, Connie (1994). *Cautionary tales: Young people, crime and policing in Edinburgh*. Storbritannien: Storbritannien: Aldershot.

Argyrous, George (1997). *Statistics for social research*. Hong Kong: MacMillan Press Ltd.

Balvig, Flemming (1990). Fear of crime in Scandinavia – New reality, new theory? *Scandinavian Studies in Criminology*, 11, 89-127.

Balvig, Flemming (1978). *Angst for kriminalitet*. Danmark: Gyldendal.

Bannister, Jonathan (1993). Locating fear: Environment and ontological security. I: Jones, H. (red.) *Crime and the Urban Environment*. s. 69-83. Newcastle upon Tyne: Avebury.

Bauman, Zygmunt (2002). Violence in an age of uncertainty. I: Crawford, A. (red.) *Crime and insecurity. The governance of safety in Europe*. s. 52-73. USA: Willan Publishing.

Bauman, Zygmunt (2000). *Globalisering*. Sverige: Studentlitteratur.

Bauman, Zygmunt (1999). *In search of politics*. Padstow: Polity Press.

Bauman, Zygmunt (1997). *Postmodernity and its discontents*. Cambridge: Polity Press.

Bauman, Zygmunt (1993). *Postmodern etik*. Uddevalla: Daidalos.

Bauman, Zygmunt & May, Tim (2001). *Thinking sociologically*. Padstow: Blackwell Publishers.

Beck, Ulrich (1998). *Risksamhället. På väg mot en annan modernitet*. Uddevalla: Daidalos.

Beck, Ulrich (1992). *Risk society. Towards a new modernity*. Bath: Sage Publications.

Becker, Howard (1998). *Tricks of the trade. How to think about your research while you're doing it*. USA: The University of Chicago Press.

Beckett, Katherine (1997). *Making crime pay. Law and order in contemporary American politics*. USA: Oxford University Press.

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2000). *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Best, Joel (1999). *Random violence: How we talk about new crimes and new victims*. Berkely: University of California Press.

Best, Joel (1995). Debates about constructionism. I: Rubington, E. & Weinberg, M. (red.). *The study of social problems. Seven perspectives*. s. 341-351. USA: Oxford University Press.

Boers, Klaus (2003). *Crime, fear of crime and the operation of crime control in the light of victim surveys and other empirical studies*. Konferenspaper presenterat på European Committee on Crime Problems, 22nd Criminological Research Conference, Strasbourg, 24-26 november, 2003.

Boutellier, Hans (2004). *The safety utopia. Contemporary discontent and desire as to crime and punishment*. Nederländerna: Kluwer Academic Publishers.

Box, Steven; Hale, Chris & Andrews, Glen (1988). Explaining fear of crime. *British Journal of Criminology*, 28 (3), 340-356.

Boyatzis, Richard (1998). *Thematic analysis and code development. Transforming qualitative information*. USA: Sage Publications.

Brottsförebyggande rådet (2007). *Förtroendet för rättsväsendet. Resultat från nationella trygghetsundersökningen, 2006*. Brå-rapport 2007:9. Sverige: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet (2000). *Brott och otrygghet i Örebro*. Brå-rapport 2000, Internetpublikation. <http://www.bra.se/extra/publication/> (Nedladdat: 2004-10-04).

Bryant, Jennings & Zillmann, Dolf (red.) (2002). *Media effects. Advances in theory and research*. USA: Lawrence Erlbaum Associates.

Burcar, Veronika (2005). *Gestaltningar av offererfarenheter. Samtal med unga män som utsatts för brott*. Akademisk avhandling. Lund: Sociologiska Institutionen, Lunds Universitet.

Caldeira, Teresa (2000). *City of walls. Crime, segregation and citizenship in São Paulo*. USA: University of California Press.

Carlson, Tom (red.) (1999). *Massmedia 2000*. Falun: Kunskapsförlaget/P.A. Nordstedt & Söner.

Carlsson, Karl-Magnus (2002). *Rädsla för brott - sanning eller konsekvens. Ungdomar och vuxna i Tyresö och deras rädsla för brott*. D-uppsats. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Chermak, Steven (1994). Crime in the news media: A refined understanding of how crime becomes news. I: Barak, G. (red.) *Media, process and the social construction of crime*. s. 95-131. USA: Garland Publishing.

Chiricos, Ted; Escholz, Sarah & Gertz, Marc (1997). Crime news and fear of crime: Toward and identification of audience effects. *Social Problems*, 44, 342-357.

Clausen, Susanne (2002). Terrorangrebet på USA og bekymring for kriminalitet. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 89 (1), 16-26.

Cohen, Stanley & Young, Jock (1981). Part one: The process of selection. I: Cohen, S. & Young, J. (red.) *The manufacture of news: Social problems, deviance and the mass media*. s. 15-34. USA: Sage Publications.

Coston, C.T.M. (1993). Worries about crime: Rank ordering survival concerns among urban transient females. *Deviant Behavior*, 14, 365-376.

Croall, Hazel (2004). *Lurad och förgiftad. Att avslöja utsatthet för ekobrott*. Brå-rapport 2004:1. Stockholm: Fritzes.

Dahlgren, Peter (1987). *Pressens bild av brottsligheten*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Dahlgren, Peter (1980). TV news and the suppression of reflexivity. *Urban Life*, 9 (2), 201-216.

Dalglish, David & Myhill, Andy (2004). *Reassuring the public: A review of international policing interventions*. Findings 241. London: Home Office.

Davison, Phillips (1983). The third-person effect in communication. *The Public Opinion Quarterly*, 47 (1), 1-15.

Delanty, Gerard & Strydom, Piet (2003). New directions and challenges. I: Delanty, G. & Strydom, P. (red.) *Philosophies of social sciences*. s. 365-383. Storbritannien: Open University Press.

D'Elia, Alberto (2001). The deviance of the foreign immigrant in the mass media. I: Albrecht, H-J.; Koukoutsaki, A. & Serassis, T. (red.) *Images of crime. Representations of crime and the criminal in science, the arts and the media*. s. 131-168. Tyskland: Max-Plank-Institut.

van Dijk, Jan; Manchin, Robert; van Kesteren, John & Hideg, Gergely (2007). *The burden of crime in the EU: A comparative analysis of the European survey of crime and safety*. Bryssel: Gallup Europe.
<http://www.tilburguniversity.nl/intervict/burdenofcrimefinal.pdf>
(Nedladdat: 2007-02-19).

Ditton, Jason; Chadee, Derek; Farrall, Stephen; Gilchrist, Elizabeth & Bannister, Jon (2004). From imitation to intimidation. A note on the curious and changing relationship between the media, crime and fear of crime. *British Journal of Criminology*, 44, 595-610.

Ditton, Jason & Farrall, Stephen. (2000). Introduction. I: Ditton, J. och Farrall, S. (red.) *Fear of crime*. s. xv-xxiii. Gateshead: Ashgate.

Ditton, Jason; Farrall, Stephen; Bannister, Jon & Gilchrist, Elisabeth (2000). Crime surveys and the measurement problem: Fear of crime. I: Jupp, V.; Davies, P. och Francis P. (red.) *Doing criminological research*. s. 142-156. Trowbridge: Sage Publications.

Ditton, Jason; Farrall, Stephen; Bannister, Jon; Gilchrist, Elisabeth & Pease, Ken (1999a). Reactions to victimisation: Why has anger been ignored? *Crime Prevention and Community Safety*, 11 (3), 37-54.

Ditton, Jason; Bannister, Jonathan; Gilchrist, Elisabeth och Farrall, Stephen (1999b). Afraid or angry? Recalibrating the 'fear' of crime. *International Journal of Victimology*, 6 (2), 83-99.

Dolmén, Lars (2002). *Brottslighetens geografi. En analys av brottsligheten i Stockholms län*. Akademisk avhandling. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Doob, Anthony & MacDonald, Glenn (1979). Television viewing and fear of victimization: Is the relationship casual? *Journal of Personality and Social Psychology*, 37 (2), 170-179.

Dowds, Lizanne & Ahrendt, Daphne (1995). Fear of crime. I: Jowell, R.; m.fl. (red.) *British Social Attitudes the 12th report*. s. 19-40. Aldershot: Dartmouth Publishing.

DuBow, Frederic; McCabe, Edward & Kaplan, Gail (1979). *Reactions to crime: A critical review of the literature*. Washington D.C.: National Institute of Law Enforcement and Criminal Justice.

Elofsson, Stig (1998). *Rädd att gå ut om kvällarna*. Socialhögskolan, Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet och Stockholms stad, Forskningsenheten, Kultur och Idrottsförvaltningen.

Escholz, Sarah; Chiricos, Ted & Gertz, Marc (2003). Television and fear of crime: Program types, audience traits, and the mediating effect of perceived neighborhood racial composition. *Social Problems*, 50 (3), 395-415.

Estrada, Felipe & Flyghed, Janne (2001). Inledning. I: Estrada, F. och Flyghed, J. (red.) *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. s. 11-22. Lund: Studentlitteratur.

Estrada, Felipe (1997). Ungdomsvåld: upptäckten av ett samhällsproblem. Ungdomsbrottslighet i svensk dagspress 1950-1994. *Sociologisk Forskning*, 4, 51-72.

EU-Conference (2001). *Towards a knowledge-based strategy to prevent crime*. Sundsvall, 21-23 februari, 2001.

Evening Press (020316). *Fear of crime 'doesn't exist'*.
<http://archive.thisisyork.co.uk/2002/3/16/289375.html>
(Nedladdat: 2007-02-15).

Ezzy, Douglas (2002). *Qualitative analysis. Practice and innovation*. Malaysia: Routledge.

Farrall, Stephen (2002). Revisiting crime surveys: Emotional responses without emotions? Or look back at anger, *International Journal of Social Research Methodology*, 7 (2), 157-171.

Farrall, Stephen & Ditton, Jason (1999). Improving the measurement of attitudinal responses: An example from a crime survey. *International Journal of Social Research Methodology*, 2 (1), 55-68.

Farrall, Stephen & Gadd, David (2004). Research note. The frequency of the fear of crime. *British Journal of Criminology*, 44, 127-132.

Farrall, Stephen, Bannister, Jon; Ditton, Jason & Gilchrist, Elisabeth (1997). Questioning the measurement of the 'fear of crime': Findings from a major methodological study. *British Journal of Criminology*, 37, 658-679.

Fattah, Ezzat (1993). *Crime and older people. Victimization and fear of crime among the elderly: A possible link?* Konferenspaper presenterat på Australian Institute of Criminology Conference 23-25 februari 1993.
<http://www.aic.gov.au/conferences/olderpeople/fattah.pdf> (Nedaddat: 2004-03-04).

Fejes, Andreas (2006). *Constructing the adult learner: a governmentality analysis*. Akademisk avhandling. Linköping Universitet, Institutionen för beteendevetenskap. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-6231>
(Nedladdat: 2006-12-12).

Ferraro, Kenneth (1996). Women's fear of victimization: Shadow of sexual assault, *Social Forces*, 75 (2), 667-688.

Ferraro, Kenneth (1995). *Fear of crime. Interpreting victimization risk*. USA: State University of New York Press.

Ferraro, Kenneth & LaGrange, Randy (1987). The measurement of fear of crime. *Sociological Inquiry*, 57, 70-101.

Figgie, Harry (1980). *The Figgie report on fear of crime: America afraid. Part 1: The general public*. USA: A-T-O Inc.

Fishman, Mark (1981). Crime waves as ideology. I: Cohen, S. & Young, J. (red.) *The manufacture of news. Social problems, deviance and the mass-media*. s. 98-117. USA: Sage Publications.

Furedi, Frank (2005). *Culture of fear. Risk-taking and the morality of low expectation*. King's Lynn: Continuum.

Gabriel, Ute & Greve, Werner (2003). The psychology of fear of crime. Conceptual and methodological perspectives. *British Journal of Criminology*, 43 (3), 600-614.

Garland, David (2001). *The culture of control. Crime and social order in contemporary society*. Guildford and King's Lynn: Oxford University Press.

Garland, David (1990). *Punishment and modern society. A study in social theory*. Guildford & King's Lynn: Clarendon Press.

Garofalo, James & Laub, John (1978). The fear of crime: Broadening our perspective. *Victimology: An International Journal*, 3 (3-4), 242-253.

Gerbner, George m.fl. (1978). Cultural indicators: Violence profile no.9. *Journal of Communication*, 28, 176-207.

Gerbner, George & Gross, Larry (1976). Living with television: The violence profile. *Journal of Communication*, Spring, 173-199.

Giddens, Anthony (1994). "Living in a post-traditional society" I: Beck, U.; Giddens, A. & Lash, S. (red.) *Reflexive modernization*. s. 56-110. Cambridge: Polity Press.

Giddens, Anthony (1990). *The Consequences of modernity*. Cambridge: Polity Press.

Gilchrist, Elisabeth; Bannister, Jon; Ditton, Jason & Farrall, Stephen (1998). Women and the 'fear of crime'. Challenging the accepted stereotype. *British Journal of Criminology*, 38 (2), 283-298.

Gilliam, Jr.; Franklin, D. & Iyengar Shanto (2000). Prime suspects: The influence of local television news on the viewing public. *American Journal of Political Science*, 44 (3), 560-574.

Girling, Evi; Loader, Ian & Sparks, Richard (2000). *Crime and social change in middle England: Questions of order in an English town*. London: Routledge.

Glassner, Barry (1999). *The culture of fear: Why Americans are afraid of the wrong things*. New York: Basic Books.

Glynn, Carroll; Hayes, Andrew & Shanahan, James (1997). Perceived support for one's opinions and willingness to speak out: A meta-analysis of survey studies on the "spiral of silence", *The Public Opinion Quarterly*, 61 (3), 452-463.

Goodey, Jo (2005). *Victims and victimology. Research, policy and practice*. Dorchester: Pearson Education Limited.

Goodey, Jo (1997). Boys don't cry. Masculinities, fear of crime and fearlessness. *British Journal of Criminology*, 37 (3), 401-418.

Goodey, Jo (1994). Fear of crime: What can children tell us? *International Review of Victimology*, 3, 195-210.

Gordon, Margaret & Riger, Stephanie (1989). *The female fear*. New York: Free Press.

Gripsrud, Jostein (1999). *Mediekultur mediesamhälle*. Uddevalla: Daidalos.

Gross, Kimberly & Aday, Sean (2003). The scary world in your livingroom and neighbourhood: Using local broadcast news, neighbourhood crime rates, and personal experience to test agenda setting and cultivation. *Journal of Communication*, 53 (3), 411-426.

Gunnlaugsson, Helgi & Þórisdóttir, Rannveig (2003). Nyhedsformidling og frygt for kriminalitet i Reykjavik: Ændring i tryghed i 2001. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 90 (2), 105-112.

Gunter, Barrie (2000). *Media research methods*. Trowbridge: Sage Publications.

Hacking, Ian (2004). *Social konstruktion av vad?* Riga: Thales.

Hadenius, Stig & Weibull, Lennart (2005). *Massmedier. En bok om press, radio & TV*. Falun: Albert Bonniers Förlag.

- Hale, Chris. (1996). Fear of Crime: A review of the literature. *International Review of Victimology*, 4, 79-150.
- Hall, Stuart; Critcher, Chas; Jefferson, Tony; Clarke, John & Roberts, Brian (1978). *Policing the crisis. Mugging, the state, and law and order*. Throwbridge & Esher: The Macmillan Press.
- Harris, Richard (1969). *The fear of crime*. USA: Frederick A. Praeger Publisher.
- Heath, Linda & Petraitis, John (1987). Television viewing and fear of crime: Where is the mean world? *Basic and Applied Social Psychology*, 8 (1-2), 97-123.
- Heber, Anita (2002). *Ledarsidornas syn på brottsligheten i Svenska Dagbladet och Göteborgs-Posten mellan 1995 och 2000*. D-uppsats. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Heber, Anita (2001). *Pressens bild av Jackie Arklöv och Annika Östberg*. C-uppsats. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Hijmans, Ellen (1996). Review essay. The logic of qualitative media content analysis: A typology. *Communications*, 21 (1), 93-108.
- Hindelang, Michael; Gottfredson, Michael & Garofalo, James (1978). *Victims of personal crime: An empirical foundation for a theory of personal victimization*. Cambridge: Ballinger.
- von Hofer, Hanns (2006). Ökat våld och/eller vidgade definitioner? *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 93 (2), 193-208.
- Holloway, Wendy & Jefferson, Tony (2000). *Doing qualitative research differently: Free association, narrative and the interview method*. London: Sage Publications.
- Holloway, Wendy & Jefferson, Tony (1997a). The risk society in an age of anxiety: Situating the fear of crime. *British Journal of Sociology*, 48 (2), 255-266.
- Holloway, Wendy & Jefferson, Tony (1997b). Eliciting narrative through the in-depth interview. *Qualitative Inquiry*, 3 (1), 53-70.
- Holstein, James & Gubrium, Jaber (1995). *The active interview*. USA: Sage Publications.

Hope, Tim & Sparks, Richard (red.), (2001). *Crime, risk and insecurity*. St Ives: Routledge.

Hough, Michael (1995). *Anxieties about crime: Findings from the 1994 British crime survey*. London: Home Office.

Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (1999). Etikregler för *humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. <http://www.stingerfonden.org/documents/hsetikregler.pdf> (Nedladdat: 2005-08-09).

Hörnqvist, Magnus (2001). *Allas vårt ansvar – i praktiken. En statligt organiserad folkrörelse mot brott*. Rapport 2001:2. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Innes, Martin (2004). Signal crimes and signal disorders: Notes on deviance as communicative action. *British Journal of Sociology*, 55 (3), 335-355:

Innes, Martin (2003). 'Signal crimes': Detective work, mass media and constructing collective memory. I: Mason, P. (red.) *Criminal visions. Media representations of crime and justice*. s. 51-69. Padstow: Willan Publishing.

Iyengar, Shanto & Simon, Adam (1997). News coverage of the gulf crisis and public opinion. I: Iyengar, S. & Reeves, R. (red.) *Do the media govern? Politicians, voters and reporters in America*. s. 248-258. Thousand Oaks: Sage Publications.

Jackson, Jonathan (2002). *Fear of crime: An examination and development of theory and method*. Akademisk avhandling. London School of Economics and Political Science, University of London.

Johansson, Magnus. (1997). *Rädsla för brott – En kvalitativ studie om rädsla för brott och undvikandet av risk*. Rapport 1997:4. Sociologiska institutionen, Lunds universitet.

Justitiedepartementet (1996). *Allas vårt ansvar. Ett nationellt brottsförebyggande program*. Ds 1996: 59. Stockholm: Fritzes.

Järvinen, Margaretha (2000). *The biographical illusion – Constructing meaning in qualitative interviews*. Rapport. Sociologisk institut, Köpenhamns universitet.

Jönson, Håkan (2002). *Idealt problem med förhinder. En studie av massmediers rapportering om brott mot äldre*. Rapport 2002:2. Lund: Network for Research in Criminology and Deviant Behaviour, Lunds universitet.

Jönson, Håkan (2001). Äldre människor som offer för våld och brott. I: Åkerström, M. & Sahlin, I. (red.) *Det motspänstiga offret*. s. 119-155. Lund: Studentlitteratur.

Katz, Jack (1995). What makes crime 'news'? I Ericson, R. (red.) *Crime and the media*. s. 47-75. Gateshead: Dartmoth Publishing.

Kearon, Tony & Leach, Rebecca (2000). Invasion of the 'body snatchers': Burglary reconsidered. *Theoretical criminology*, 4 (4), 451-472.

van Kesteren, John, Mayhew, Pat & Nieuwbeerta Paul. (2000). *Criminal victimisation in seventeen industrialised countries: Key findings from the 2000 international crime victim survey*. The Hague: Research and Documentation Centre (WODC), Netherland Ministry of Justice Series.

Kilchling, Michael (2003). *Non-governmental organisations and their influence on public perceptions of crime and its control*. Konferenspaper presenterat på European Committee on Crime Problems, 22nd Criminological Research Conference, Strasbourg, 24-26 november, 2003.

Killias, Martin (1990). Vulnerability: Towards a better understanding of a key variable in the genesis of fear of crime, *Violence and Victims*, 5, 97-108.

Killias, Martin & Clerici, Christian (2000). Different measures of vulnerability in their relation to different dimensions of fear of crime. *British Journal of Criminology*, 40, 437-450.

Kitsuse, John & Spector, Malcolm (1995). The definition of social problems. I: Rubington, E. & Weinberg, M. (red.). *The study of social problems. Seven perspectives*. s. 294-302. USA: Oxford University Press.

Koskela, Hille (1999). *Fear, control and space: Geographies of gender, fear of violence, and video surveillance*. Akademisk avhandling. Department of Geography, University of Helsinki.

Koskela, Hille (1998). 'Gendered exclusions': Women's fear of violence and changing relations to space. I: Koskela, H. *Fear, control and space: Geographies of gender, fear of violence, and video surveillance*. Akademisk avhandling. Department of Geography, University of Helsinki.

Koskela, Hille (1997). 'Bold walk and breakings': Women's spatial confidence versus fear of violence. *Gender, Place and Culture*, 4 (3), 301-319.

Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Sverige: Studentlitteratur.

Larsson, Daniel (2006). *Exposure to crime as a consequence of poverty: Five investigations about relative deprivation, poverty and exposure to crime*. Akademisk avhandling. Umeå: Sociologiska Institutionen, Umeå Universitet.

Lee, Murray (2007). *Inventing fear of crime. Criminology and the politics of anxiety*. Padstow: Willan Publishing.

Lilja, Elisabeth (2002). *Segregationens motsägelsefullhet. Integrerad i en stadsdel – segregerad i staden*. Meddelande 114. Kulturgeografiska institutionen, Stockholms universitet.

Lindgren, Sven-Åke (2005). Social constructionism and criminology: Traditions, problems and possibilities. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 6 (1), 4-22.

Lindgren, Magnus; Pettersson, Karl-Åke & Hägglund, Bo (2001). *Brottsoffer. Från teori till praktik*. Stockholm: Jure CLN AB.

Liska, Allen & Baccaglini, William (1990). Feeling safe by comparison: Crime in the newspapers. *Social Problems*, 37 (3), 360-374.

Listerborn, Carina (2002). *Trygg stad. Diskurser om kvinnors rädsla i forskning, policyutveckling och lokal praktik*. Akademisk avhandling. Göteborg: Chalmers Tekniska Högskola.

Listerborn, Carina (2000). *Tryggare stad – kan man förändra rädslans platser?* Göteborg: Stadsbyggnadskontoret.

Litzén, Staffan (2006). *Oro för brott i urban miljö. Trygghetsundersökningar med anknytning till Stockholm*. Akademisk licentiatavhandling. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Litzén, Staffan (2005). *Trygghet och trivsel i stadsdelarna Liljeholmen och Gröndal. Sammanställning av resultaten från en trygghetsundersökning år 2003*. Rapport. Liljeholmen: Brottsförebyggande rådet i Liljeholmen.

Loader, Ian & Sparks, Richard (2002). Contemporary landscapes of crime, order and control. I: Maguire, M., Morgan, R. & Reiner, R. (red.) *The Oxford handbook of criminology*, s. 82-112. Padstow: Oxford University Press.

Logi Kristjánsson, Álfgeir (2007). On social equality and perceptions of insecurity. A comparison study between two European countries. *European Journal of Criminology*, 4 (1), 59-86.

Lundgren, Eva; Heimer, Gun, Westerstrand, Jenny & Kalliokoski, Anne-Marie (2001). *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige - en omfattningsundersökning*. Stockholm: Fritzes.

Lupton, Deborah (1999a). *Risk*. Storbritannien: Routledge.

Lupton, Deborah (1999b). Dangerous places and unpredictable strangers: Constructions of fear of crime. *The Australian and New Zealand Journal of Criminology*, 32 (1), 1-15.

Löfvenberg, Sofia & Melin, Peter (1999). *Hemlösas utsatthet för brott. En pilotstudie på 25 hemlösa personer i Stockholm*. C-uppsats. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Madriz, Esther (1997a). *Nothing bad happens to good girls*. USA: University of California Press.

Madriz, Esther (1997b). Images of criminals and victims. A study on women's fear and social control. *Gender & Society*, 11 (3), 342-356.

Mallén, Agneta (2005). *Trygghet i skärgårdsmiljö. En studie om rädsla för brott i Åboland*. Akademisk avhandling. Lund: Sociologiska institutionen, Lunds universitet.

Marshall, C. & Rossman, G. (1995). *Designing qualitative research*. USA: Sage Publications.

Martens, Peter (1998). *Brottslighet och utsatthet för brott bland personer födda i Sverige och i utlandet*. Brå-PM 1998:2. Stockholm: Fritzes.

Mathiesen, Thomas (1986). *Makt og medier: En innføring i mediesosiologi*. Larvik: Pax.

McCombs, Maxwell (2006). *Makten över dagordningen. Om medierna, politiken och opinionsbildningen*. Borgå: SNS Förlag.

- McCombs, Maxwell & Shaw, Donald (1972). The agenda-setting function of the mass media. *Public Opinion Quarterly*, 36 (2), 176-187.
- McCoy, Virginia m.fl. (1996). Lifestyles of the old and not so fearful: Life situations and older persons' fear of crime. *Journal of Criminal Justice*, 24, 191-205.
- McQuail, Dennis (2005). *McQuail's mass communication theory*. Oxford: Sage Publications.
- Merry, Sally (1981). *Urban danger. Life in a neighborhood of strangers*. USA: Temple University Press.
- Messerschmidt, James (2000). *Nine lives. Adolescent masculinities, the body, and violence*. USA: Westview Press.
- Mischler, E. (1986). *Research interviewing. Context and narrative*. Cambridge: Harvard University Press.
- Newburn, Tim & Stanko Elisabeth (1994). When men are victims. The failure of victimology. I: Newburn, T. och Stanko, E. (red.), *Just boys doing business? Men masculinity and crime*. s. 153-165. Chatham: Routledge.
- Newhart Smith, Lynn & Hill, Gary (1991). Victimization and fear of crime. *Criminal Justice and Behavior*, 18 (2), 217-239.
- Nilsson, Bo (2003). *Brottsoffer: Offerskapets innebörder och villkor i (o)säkerhetens kultur*. Finland: Boréa.
- Nilsson, Anders & Estrada, Felipe (2003). Victimization, inequality and welfare during an economic recession. *British Journal of Criminology*, 4, 655-672.
- Noelle-Neumann, Elisabeth (1974). The spiral of silence. A theory of public opinion. *Journal of Communication*, 24, 43-51.
- Nohrstedt, Stig Arne & Ekström, Mats (1994). *Ideal och verklighet. Nyhetsjournalistikens etik i praktiken*. Kungälv: Högskolan i Örebro & Göteborgs universitet.
- Nygren, Gunnar (2005). *Skilda medievärldar. Lokal offentlighet och lokala medier i Stockholm*. Akademisk avhandling. Sverige: Brutus Östlings Bokförlag Symposium.

- Oredsson, Sverker (2003). *Svensk oro. Offentlig fruktan i Sverige under 1900-talets senare hälft*. Riga: Nordic Academic Press.
- Pain, Rachel (2003). Youth, age and the representation of fear. *Capital and Class*, 22, 151-171.
- Pain, Rachel (2001). Gender, race, age and fear in the city. *Urban Studies*, 38, 899-913.
- Pain, Rachel (2000). Place, social relations and the fear of crime: A review. *Progress in Human Geography*, 24 (3), 365-387.
- Pain, Rachel (1997a). 'Old age' and ageism in urban research: The case of fear of crime. *International Journal of Urban and Regional Research*, 21 (1), 117-128.
- Pain, Rachel (1997b). Social geographies of women's fear of crime. *Transactions of the institute of British geographers*, New Series, 22 (2), 231-244.
- Pain, Rachel (1995). Elderly women and fear of violent crime: The least likely victims? *British Journal of Criminology*, 35 (4), 584-598.
- Pain, Rachel (1993). Women's fear of sexual violence: Explaining the spatial paradox. I: Jones, H. (red.) *Crime and the urban environment*. s. 55-68. Newcastle upon Tyne: Avebury.
- Pain, Rachel (1991). Space, sexual violence and social control: Integrating geographical and feminist analyses of women's fear of crime. *Progress in Human Geography*, 15 (4), 415-431.
- Pain, Rachel & Francis, P. (2001). *Living with crime: Spaces of risk for homeless young people*. Stencil. Department of Geography, University of Durham, England.
- Painter, Kate (1992). Different worlds: The spatial, temporal and social dimensions of female victimization. I: Evens, D.; Fyfe, N. och Herbert D. (red). *Crime, policing and place: Essays in environmental criminology*. s. 164-195. London: Routledge.
- Pantazis, Christina (2000). 'Fear of crime' Vulnerability and poverty. *British Journal of Criminology*, 40, 414-436.
- Patton, Michael (1987). *How to use qualitative methods in evaluation*. USA: Sage Publications.

Pfeiffer, Christian; Windzio, Michael & Kleimann, Matthias (2005). Media use and its impacts on crime perception, sentencing attitudes and crime policy. *European Journal of Criminology*, 2 (3), 259-285.

Police Professionals (2004). Policing the reassurance gap. *Police Professionals*, Juni, 22-24.

Pollack, Ester (2001). *En studie i...medier och brott*. Akademisk avhandling. Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Stockholms universitet.

Regeringen (2006). *Regeringsförklaringen*.
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/07/02/32/bcc6951a.pdf>
(Nedladdat: 2006-11-27).

Regeringen (2003). *Regeringsförklaringen*.
<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/01/14/48/75590281.pdf>
(Nedladdat: 2007-01-30).

Reiner, Robert (1997). Media made criminality: The representation of crime in the mass media. I: Maguire, M.; Morgan, R. och Reiner, R. (red.) *Oxford Handbook of Criminology*, 2nd ed. s. 189-231. Oxford: Oxford University Press.

Reiner, Robert; Livingstone, Sonia & Allen, Jessica (2001). Casino culture: Media and crime in a winner-loser society. I: Stenson, Kevin & Sullivan, Robert (red.) *Crime, risk and justice. The politics of crime control in liberal democracies*. s.175-193. Storbritannien: Willan Publishing.

Reiner, Robert; Livingstone, Sonia & Allen, Jessica (2000). No more happy endings? The media and popular concern about crime since the Second World War. I: Hope, T. & Sparks, R. (red.) *Crime, risk and insecurity*. s. 107-125. St Ives: Routledge.

Riksdagen (2000/01). *Proposition nr 1. Rättsväsendet*.
<http://www.riksdagen.se/debatt/propositioner/index.asp>
(Nedladdat: 2005-03-11).

Romer, Daniel; Hall Jamieson, Kathleen & Aday, Sean (2003). Television news and the cultivation of fear of crime. *Journal of Communication*, 53 (1), 88-104.

- Rose, Nikolas (2000). The death of the social? Re-figuring the territory of government. *Economy and Society*, 25 (3), 327-356.
- Rubington, Earl & Weinberg, Martin (1995). Social constructionism. I: Rubington, E. & Weinberg, M. (red.). *The study of social problems. Seven perspectives*. s. 287-293. USA: Oxford University Press.
- Sahlin, Ingrid & Åkerström, Malin (2000). Efterskrift. I: Sahlin, I. & Åkerström, M. (red.) *Det lokala våldet. Om rädsla, rasism och socialkontroll*. s. 320-332. Sverige: Liber.
- Sandstig, Gabriella (2003). *Orons platser. En granskning av människors upplevelser av rädsla och otrygghet*. Arbetsrapport nr 8. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Sasson, Theodore (1995). *Crime talk: How citizens construct a social problem*. Hawthorne: Aldine de Gruyter.
- Schlesinger, Philip & Tumber, Howard (1994). *Reporting crime. The media politics of criminal justice*. Guildford & King's Lynn: Oxford University Press.
- Semmens, Natasha; Dillane, Jennifer & Ditton, Jason (2002). Preliminary findings on seasonality and the fear of crime. Research note. *British Journal of Criminology*, 42, 798-806.
- Sherizen, Sanford (1978). Social creation of crime news. All the print news fitted to print. I: Winick, C. (red.) *Deviance and mass media*, s. 203-225. USA: Sage Publications.
- Sjöberg, Lennart (1991). Vad påverkar våra upplevelser av risker? I: Wiklund, G. (red.) *Rädslan för brott*. s. 41-51. Brå-rapport 1991:2. Stockholm: Allmänna förlaget.
- Skogan, Wesley (1990). *Disorder and decline. Crime and the spiral of decay in American neighborhoods*. USA: University of California Press.
- Skogan, Wesley & Maxfield, Michael (1981). *Coping with crime. Individual and neighborhood reactions*. USA: Sage Publications.
- Smith, Susan (1989). Social relations, neighbourhood structure, and the fear of crime in Britain. I: Evans, D. och Herbert, D. (red.) *The Geography of Crime*. s. 193-227. Kent: Routledge.

Smith, Susan (1987). Fear of crime: Beyond a geography of deviance. *Progress in human geography*, 11 (1), 1-23.

Smith, Susan (1986). *Crime, space and society*. Cambridge: Cambridge University Press.

Smith, Susan (1984). Crime in the news. *British Journal of Criminology*, 24 (3), 289-295.

Smolej, Mirka & Kivivuori, Janne (2006). The relation between crime news and fear of violence. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology*, 7, 211-227.

Softas-Nall, Basilia & Bardos, Achilles (1995). Fear of rape. Its perceived seriousness and likelihood among young Greek women. *Violence against women*, 1 (2), 174- 182.

Sohlberg, Peter & Sohlberg, Britt-Marie (2002). *Kunskapens former. Vetenskapsteori och forskningsmetod*. Falköping: Liber.

SOU (2004:121). Slag i luften. En utredning om myndigheter, mansvåld och makt. Stockholm: Fritzes.

Sparks, Richard (1992). *Television and the drama of crime. Moral tales and the place of crime in public life*. Bury St Edmunds: Open University Press.

Stanko, Elisabeth (1996). Warnings to women. Police advice and women's safety in Britain. *Violence against women*, 2 (1), 5-19.

Stanko, Elisabeth (1995). Women, crime and fear. *The Annals of the American Academy*, 539, 46-58.

Stanko, Elisabeth & Hobdell, Kathy (1993). Assault on men. Masculinity and male victimization. *British Journal of Criminology*, 33 (3), 400-415.

Statistiska centralbyrån (2007). *Trygghet och säkerhet. Efterfrågade tabeller och diagram*. http://www.scb.se/templates/subHeading_122375.asp (Nedladdat: 2007-01-10).

Statistiska centralbyrån (2005). *Trygghet och säkerhet. Efterfrågade tabeller och diagram*. http://www.scb.se/templates/subHeading_122375.asp (Nedladdat: 2005-09-16).

Statistiska centralbyrån (2004). Offer för våld eller hotelser. I: Häll, L. (red.) *Offer för våld eller egendomsbrott 1978-2002*. s. 33-102. Örebro: Statistiska Centralbyrån.

Statistiska centralbyrån (2003). Våldsoffer. I: *Välfärd och ofärd på 90-talet*. Kapitel 17. Örebro: SCB.

Stattin, Jochum (2006). *Från gastkramning till gatuvåld. En etnologisk studie av svenska rädslor*. Falun: Carlssons.

Sundhage, Carin (2005). "Jag vägrar låta mig begränsas bara för att jag är orolig" Unga kvinnors berättelser om hur de skapar trygghet genom riskreducerande strategier. D-uppsats. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Surette, Ray (1998). *Media, crime, and criminal justice. Images and realities*. USA: Wadsworth.

Sutton, Robbie & Farrall, Stephen (2005). Gender, socially desirable responding, and the fear of crime: Are women *really* more anxious about crime? *British Journal of Criminology*, 45, 212-224.

Svenning, Conny (1999). *Metodboken. Samhällsvetenskaplig metod och metodutveckling*. Sverige: Lorentz Förlag.

Tamm, Maare (2003). *Barn och rädsla*. Sverige: Studentlitteratur.

Taylor, Ian (1999). *Crime in context. A critical criminology of market societies*. Storbritannien: Polity Press.

Taylor, Ian (1995). Private homes and public others. An analysis of talk about crime in suburban south Manchester in the mid-1990s. *British Journal of Criminology*, 35 (2), 263-285.

Taylor, Ian; Evans, Karen & Fraser, Penny (1996). *A tale of two cities. A study in Manchester and Sheffield*. Guildford och King's Lynn: Routledge.

Taylor, Ian & Jamieson, Ruth (1996). Fuktan för brott och fuktan för att falla. I: Åkerström, M. (red.) *Kriminalitet, kultur, kontroll – en antologi*. s. 245-274. Fagernes: Carlssons Bokförlag.

Tham, Henrik (2001a). Brottsoffrets uppkomst och framtid. I: Åkerström, M. & Sahlin, I. (red.) *Det motspänstiga offret*. s. 27-45. Lund: Studentlitteratur.

Tham, Henrik (2001b). *Law and order - from the bottom or from the top?* Konferenspaper presenterat på the European Society of Criminology Conference, 2001, Lausanne, 6-8 september.

Thomsson, Heléne (2002). *Reflexiva intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Tiby, Eva (2006). Ungas utsatthet och rädslor – med egna ord. I: Roxell, L. & Tiby, E. (red.) *Frågor, fält och filter. Kriminologisk metodbok*. s. 85-118. Lund: Studentlitteratur.

Tiby, Eva (1999). *Hatbrott? Homosexuella kvinnors och mäns berättelser om utsatthet för brott*. Akademisk avhandling. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Tidningsstatistik (2006). Uppgifter i telefonsamtal med Peter Hedén 2006-08-07.

Titscher, Stefan; Meyer, Michael; Wodak, Ruth & Vetter, Eva (2000). *Methods of text and discourse analysis*. Trowbridge: Sage Publications

Trost, Jan (1997). *Kvalitativa intervjuer*. Sverige: Studentlitteratur.

Tulloch, Marian (2000). The meaning of age differences in the fear of crime. *British Journal of Criminology*, 40, 451-467.

Tulloch, John & Lupton, Deborah (2003). *Risk and everyday life*. Gateshead: Sage Publications.

Tulloch, John m.fl. (1998). *Volume 1. Fear of crime. Audit of the literature and community programs*. Australia: The National Campaign Against Violence and Crime.

Tulloch, John & Enders, Mike (1998). Strategies and programs. I: Tulloch, J. m.fl. (red.) *Volume 1. Fear of crime. Audit of the literature and community programs*. s. 163-190. Australia: The National Campaign Against Violence and Crime.

Valentine, Gill (1992). Images of danger: Women's sources of information about the spatial distribution of male violence. *Area*, 24 (1), 22-29.

Valentine, Gill (1989). The geography of women's fear. *Area*, 21 (4), 385-390.

- Walklate, Sandra (1998a). Excavating the fear of crime: Fear, anxiety or trust? *Theoretical Criminology*, 2 (4), 403-418.
- Walklate, Sandra (1998b). Crime and community: Fear or trust? *British Journal of Sociology*, 49 (4), 550-569.
- Wallström, Karolin (2004). *Räcker det att minska brottsligheten för att öka tryggheten? Analys av polisens medborgarundersökningar genomförda i 198 kommuner åren 1998-2003*. D-uppsats. Kriminologiska institutionen, Stockholms Universitet.
- Warr, Mark (1992). Altruistic fear of victimization in households. *Social Science Quarterly*, 73 (4), 723-736.
- Warr, Mark (1990). Dangerous situations: Social context and fear of victimization. *Social Forces*, 68 (3), 891-907.
- Warr, Mark (1984). Fear of victimization: Why are women and the elderly more afraid? *Social Science Quarterly*, 65, 681-702.
- Wendt Höjer, Maria (2002). *Rädslans politik. Våld och sexualitet i den svenska demokratin*. Akademisk avhandling. Lund: Liber.
- Wikström, Per-Olof (1990). *Brott och åtgärder mot brott i stadsmiljön*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Wikström, Per-Olof & Torstensson, Marie (1997). *Lokalt brottsförebyggande arbete*. Sörentorp: Polishögskolan.
- Wikström, Per-Olof; Torstensson, Marie & Dolmén, Lars (1997a). *Lokala problem, brott och trygghet i Gävleborgs län*. Västergötland: Polishögskolan.
- Wikström, Per-Olof; Torstensson, Marie & Dolmén, Lars (1997b). *Lokala problem, brott och trygghet i Dalarna*. Västergötland: Polishögskolan.
- Wikström, Per-Olof; Torstensson, Marie & Dolmén, Lars (1997c). *Lokala problem, brott och trygghet i Stockholms län*. Västergötland: Polishögskolan.
- Wikström, Per-Olof; Dolmén, Lars & Fermefors, Emma (1997). *Att förebygga oordning och öka tryggheten i stadskärnan*. Sörentorp: Polishögskolan.
- Wilson, James & Kelling, George (1982). Broken windows. *The Atlantic Monthly*, 249, 29-38.

Young, Alison (1996). *Imagining crime: Textual outlaws and criminal conversations*. Thousandbridge: Sage Publications.

Zedner, Lucia (1994). Victims. I: Maguire, M.; Morgan, R. & Reiner, R. (red.) *The Oxford Handbook of Criminology*. s. 1207-1246. Storbritannien: Clarendon Press.

Åkerström, Malin (2000). "Det gicks bärsärkagång" - nedtoningen av våld på sjukhem. I: Åkerström, M. & Sahlin, I. (red.) *Det lokala våldet. Om rädsla, rasism och socialkontroll*. s. 297-320. Sverige: Liber.

Åkerström, Malin (1996). 'Våldet', en moralisk panik? Emotionellt engagemang eller publika tyckanden? I: Åkerström, M. (red.) *Kriminalitet, kultur, kontroll – en antologi*. s. 226-244. Fagernes: Carlssons.

Öhman, Arne (1991). Brott och rädsla. Om rädsans psykologi. I: Wiklund, G. (red.) *Rädslan för brott*. s. 41-51. Brå-rapport 1991:2. Stockholm: Allmänna förlaget.

Bilaga 1. Intervjuguide

Huvudintervjuerna

- **Allmänna uppfattning** om brottsligheten?
t.ex. Upplever du det som att brottsligheten ökar eller minskar eller är stabil?
- Varför tror du att du har den uppfattningen?

- Är du orolig för att **råka ut för brott**?
- Vilken typ av brott är det?
- Kan du beskriva en **situation** där du upplever att du är orolig för att råka ut för brott?
(alt. en situation där du anser att du riskerar att råka ut för brott)

- **Vilken typ av människor** tror du begår sådana brott?
- Vad tror du att det beror på att sådana människor begår brott?
- Varför tror du att du har den uppfattningen?
- Vilken typ av människor tror du att det är som råkar ut för sådana brott?
- Varför har du den uppfattningen?

- Specifikt **område** / specifik tid på dygnet?
- Upplever du ditt eget bostadsområde som tryggt eller otryggt?
- Varför?

- Upplever du att **andra människor** är oroliga för att råka ut för brott?
- Vilken typ av brott?
- Är du orolig för att andra i din närhet kan råka ut för brott?
- Vilken typ av brott?
- Är andra i din närhet oroliga för att du kan råka ut för brott?

- Vi har pratat om oro för brott, men hur stor upplever du att **risken** är att du ska råka ut för brott?
- Upplever du att det är någon skillnad mellan risk och rädsla?
- Tar du till några **åtgärder** för att minska risken att råka ut för brott? (betenden?)

- Hur tänker du då? (Upplever du att du är **oförsiktig** när du inte vidtar åtgärder mot brott?)
- Anser du att du generellt är försiktig eller oförsiktig när det gäller att minska risken för att du ska råka ut för brott? Eller tänker du inte på det alls?

- Läser du i **dagstidningar** om brott?
- Vad tänker du när du läser om brott?
- Upplever du att det påverkar din uppfattning om brottsligheten? (Hur?)
- Läser du **böcker** om brott? (ex. deckare?)
- Upplever du att det påverkar din uppfattning om brottsligheten? (Hur?)
- Tittar du på **TV**-program som tar upp brott? (Vilka?)
- Upplever du att det påverkar din uppfattning om brottsligheten? (Hur?)
- Tittar du på **filmer** som handlar om brott? (Vilka?)
- Upplever du att det påverkar din uppfattning om brottsligheten? (Hur?)

- Har du upplevt att **politikerna** hanterat brottsligheten?
- Vad tycker du att man borde göra åt brottsligheten?
- Hur ska man hantera personer som begår brott **enligt dig**?

- **Vad anser du påverkar dig mest** i din uppfattning om brottsligheten?

Sist: Nu har vi pratat mycket om oro för brott men om du försöker att bortse från det vi har pratat om:

- Hur ofta tänker du på brott en vanlig dag?
- Hur ofta tänker du på att du kan råka ut för brott?

Slut. Är det något du vill tillägga?

Tack! (Bandspelaren stängs av)

Hur kändes det att bli intervjuad?

Pilotintervjuerna

Den första frågan som ställdes till intervjupersonerna var: Vad tänker du på när du tänker på brott och brottslighet? Därefter var frågorna inte strikt formulerade utan avsikten var främst att nedanstående områden skulle beröras, men inte nödvändigtvis i en viss ordning eller särskilt från varandra. Fokus för intervjun var dock respondenternas reaktioner och känslor inför brott.

Egen utsatthet

Anhörigas utsatthet

Bevittnade brott

Reaktioner på brott (det kan vara brott som man själv/anhörig utsatts för eller något man har bevittnat/ hört talas om)

Egen brottslighet

Försiktighetsåtgärder

Förändringar i beteendet

Rädsla

Risk

Oro

Trygghet

Bilaga 2. Analyserade artiklar

Artiklarna redovisas enligt tidning, publiceringsdatum, rubrik och artikelförfattare.

Dagens Nyheter

- DN 020104 Förundersökning mot Baxter läggs ned. Staffan Kihlström.
DN 020110 Skola stängde efter misshandel. Peter Sandberg.
DN 020126 Ett fackförbund på farliga vägar. Osign.
DN 020203 "Oro för Internetköp obefogad". Lilian Almroth.
DN 020218 Avhandlingen: Mödrars vånda vid sexualövergrepp. Kerstin Vinterhed.
DN 020409 Var tredje kommun slår larm om effekterna av polisbristen: "Medborgargården tar över". Jan Karlén.
DN 020507a Säkrare boendemiljö: Otrygg förort har blivit tryggare. Petter Backman & Josef El Mahdi.
DN 020507b Säkrare boendemiljö: De tacklar rädslan på olika sätt. Josef El Mahdi.
DN 020527 Väljarna och brottsligheten: Bodström avfärdar polisuppgifter.
DN 020530 Polisbristen ger upphov till oro. Tommy Hansson.
DN 020531 Inte Polisförbundets fel. Lars Alvarsjö.
DN 020607 13-åring misshandlad i skolan. Anders Forsström.
DN 020620 Främlingshatet gror i Rimbo. Leif Norrman.
DN 020719 M gör brottslighet till valfråga. TT.
DN 020720 Få yrkesgrupper ifrågasätts så hårt som väktarna. Samtidigt växer efterfrågan dramatiskt, i rika villakvarter och i glesbygdskommuner. Följ med till Väktarskolan i Skärholmen. Georg Cederskog.
DN 020724 Kopieringsskyddade kontokort dröjer. Henrik Norberg.
DN 020814 Morden i Bagarmossen: Ett bostadsområde i sorg. Anders Forsström.
DN 020817 Morden i Bagarmossen: Romer flyr av rädsla efter hot. Anders Forsström.
DN 020817 Oppositionsborgarrådet Annika Billström (s) kräver att regeringen särbehandlar Stockholm: "Ge oss 776 fler närpolis". Annika Billström.

DN 020818 Kidnappardramat: ”En väckarklocka för samhället”. Annika Folcker.
DN 020820 Analys/Henrik Brors. Val 2002/Valmanifest: Persson hoppas på drömläge. Henrik Brors.
DN 020821 Val 2002: M vill ta urinprov på tolvåringar. TT.
DN 020822 Mordrättegång: ”Dumdristigt men modigt”. TT.
DN 020905 Stockholmarna oroar sig för dålig sjukvård. Cecilia Bodström.
DN 020909 Åtta av tio tycker att samhället blivit otryggare visar ny Sifo: ”Unga män mest rädda för våld”. Jan Karlsson & Gun Britt Mårtensson.
DN 020912 Folkpartitoppen hårdlanserar Lars Leijonborg: ”Han är lämpligast som statsminister”. Kan Björklund & Marit Paulsen.
DN 021026 Tonårsboomen/del 1: Fler unga kräver sin plats i stan. Caspar Opitz.
DN 021112 Längre straff ökar trängseln. Caspar Opitz.
DN 021120 Våldet i Skärholmen: Liga rånade äldre på deras bilar. Caspar Opitz.
DN 021129 Flyktingfrågan: Utlämnad och avvisad. Ingrid Hedström
DN 021201 DNA-test kan lösa vardagsbrott. Anita Sjöblom.
DN 021205 Hoten mot Ikea: Bevakningen skärps i Sverige. Mia Holmgren.
DN 021213 Smittkoppor: Plan mot bioterror efterlyses. Per Snaprud.
DN 021215 ”Vi måste få en polis som försvarar demokratin”. Kryisia Flato, Gunilla Granath, Hans Hulth m.fl.
DN 021231 År 2002 i Dagens Nyheter. Kränkningen. Ingrid Hedström.

Svenska Dagbladet

SvD 020109 Muck från det inre fängelset. Osign.
SvD 020123 HON VÅGADE INTE SÄGA NEJ TILL DEN MAN FAMILJEN UTSETT MEN FLYDDE EFTER GIFTEMÅLET. Susan gömmer sig för pappa. Osign.
SvD 020205 Gripande farväl till Fadime. Osign.
SvD 020312 Rigorös säkerhet när Fadimes syster vittnar. Fredrik Engström.
SvD 020312 Straffa hårt för hedersmord! Amin Jabar & Kurdo Baksi.
SvD 020331 Hon vågar ta strid. Osign.
SvD 020412 Jag arbetar som polisinspektör i Stockholms City. Patrick Widdell.
SvD 020514 Lägre bistånd – fler poliser. Björn Molin.
SvD 020517 Farlig egosim och nationalism. Agnes Darenius.
SvD 020523 Klartecken för kamera i taxi – Kammarrätten godkänner tio stillbilder per kund. Ann-Helén Laestadius.
SvD 020614 När Liv Marend kom hem från Göteborg förra sommaren hade. Björn Malmström.

SvD 020617 Den 46-årige hyresvärd som misstänks ha dödat en kvinna och. Fredrik Engström.
SvD 020618 Skrämmande vittnesmål från Göteborg – Debattböcker. Marie Demker.
SvD 020626 Våld föds ur vanmakt och bortträngd rädsla. Lars Hillås.
SvD 020627 I terapin skapas utrymme mellan tanke och handling, Lars Hillås.
SvD 020710 I Stockholm har poliserna blivit färre. Kristina Axén Olin.
SvD 020801 Den 31-åriga kvinnan kvävde sina båda barn minuterna efter. Fredrik Engström.
SvD 020802 Miljöpartiet: 4 Tidiga insatser på individnivå. Osign.
SvD 020806 ”Förlorar jag nästa mål flyr jag och Simon – igen”. Åsa Leberg & Magnus Jacobson.
SvD 020826 Diskriminerande monopol på jämlikhetsvision. Ulf Bjereld.
SvD 020902 Polisen kräver hårdare tag mot svarttaxiförare. Ann-Helén Laestadius.
SvD 020911 ”De kommer att jaga tills de hittar mig”. Osign.
SvD 020922 Nej, inte trodde väl Dagmar Wallin att ett år skulle räcka. Karin Thunberg & Dan Hansson.
SvD 021001 Lever i underlivet för att slippa dö. Maria Kappel.
SvD 021007 Våldsamma rån mot åldringar, Björn Malmström. Engström.
SvD 021116 Slutringt på mobil för interner – Kriminalvårdsstyrelsen vill ändra lag för att stoppa brott som begås inifrån fängelset. Niklas Kierkegaard.
SvD 021123 HD osäkrar rättssamhället. Roger Fjellström.
SvD 021127 Hoten och våldet mot politiker ökar. Ola Billger.
SvD 021202 Polis behövs även på landet. Anders Agnemar & Ronny Svensson.
SvD 021209 ”Hotbilden hade funnits länge”, Osign.
SvD 021211 Ambassadören ville köra ut dem. Lars Hillås.
SvD 021213 Taxi klick, välkommen. Klick, klick, klick. Erik Sidenbladh.
SvD 021219 En särskild rädsla rider svensken – Bok. Nils Erik Forsgård.
SvD 021219 ”Jag hade mardrömmar” – Lars Isaksson är säker på att han stod på listan över kommunister som skulle gripas.
SvD 021228 Du har väl låst om dig, Osign.

Aftonbladet

AB 020105 Mannens vapen – att skada hunden – Hot mot husdjur tvingar kvinnor att stanna hos män som slår. Dennis Larsson.
AB 020117 Bo Lundgren som klasskämpe – knappast. Ingvar Persson.

AB 020120 Intervju Sveriges sexigaste minister – Jag blev kär direkt när jag såg henne – Jag var ganska ung när jag rökte hasch – Det är klart att pappa var orolig för mig. Ulrika Svensson.

AB 020123 Allting handlar om maktlöshet – MORDET PÅ FADIME. Belinda Olsson.

AB 020124 Ungt val 2002 – Hur ska du hindra att jag rånas igen? – Patrik, 16, ställde justitieminister Bodström mot väggen. Tobias Brandel.

AB 020127 Ett brutalt mord – ingenting annat. Kerstin Thorvall.

AB 020203 Susan, 19, flyr från sin familj – Gifte sig mot deras vilja – Nu törs hon inte gå ut. Ylva Bergman.

AB 020206 Brevet från Samira: Min enda vän förrådde mig – Aftonbladet GRANSKAR. Samira.

AB 020217 Arvet efter Fadime – Kampen mot hederstänkandet är hela samhällets ansvar. ÅP.

AB 020217 Farligast att bo i Botkyrka – Här utsätts kvinnor för flest våldsbrott. Christina Larsson.

AB 020222 Ras-, klass-, eller könsförtryck? Pelle Andersson.

AB 020225 Prata, prata, prata! Mariette Razola.

AB 020227 Pojken måste få hjälp att bearbeta. Camilla Nordström.

AB 020228 Rinkeby väntar på nästa mord – Sorgen blandas med rädsla efter dödsskjutningen av 19-åringen. Thomas Gustafsson & Lennart Håård.

AB 020307 Misstänkt lejd mördare greps – Tros ha avrättat 32-åring i Tumba. Andreas Harne.

AB 020319 Skytteklubb sålde falska vapenintyg. Hans Österman.

AB 020321 Vi kräver upprättelse för polisens övergrepp. Elias Granath, Pernilla Edin, David Flato m.fl.

AB 020326 STOPPA KLADDET – Vi tar inte ert kladd längre – Amanda och Camila anmälde sin skola till Skolverket – då ökade trakasserier. Annika Sohlander.

AB 020406 Vårdsmän får delad vårdnad. Riksdagskvinnor kräver lagändring. Mary Mårtensson.

AB 020418 ”Förskolor är för dåliga att anmäla misshandel” – Dagispersonalen hade kunnat rädda pojken. Mary Mårtensson.

AB 020420 Handikappat par hölls inlåst och plundrades – Grannarna häktade för stöld och utpressning. Pelle Tagesson.

AB 020505 Ingen rädder för Le Pen här... Jan Helin & Jan Karlsson

AB 020505 Två sköt – en kula träffade – Nya uppgifter om dramat där Hannes, 19, skadades. Lars Söderberg.

AB 020517 Rädslan stor bland barnen – Rektorn: Skolan håller öppet för elever som inte vågar gå hem. Thomas Gustafsson.

AB 020527 7 av 10 poliser: Jobbet har blivit farligare. Annika Sohlander.

AB 020528 Flickorna hölls som sexfångar – Bordellmamman tog nästan alla pengar de tjänade ihop. AFTONBLADET AVSLÖJAR. Richard Aschberg & Erik Korsås.

AB 020602 Barndomsminnen – från en tid av rädsla. Kerstin Thorvall.
AB 020605 Berghagen får livvakter – Höjd säkerhet på Skansen i somma. Dan Panas.
AB 020606 Hur gör man för att eleverna inte ska bli rasister? – Skolan slutar – men problemen finns kvar. NIKLAS NÅSANDER har några förslag. Niklas Nåsander.
AB 020611 Hycklande regering ignorerar förtrycket. Sara Mohammad & Taliha Shabrandi.
AB 020617 Hon torterades i månader – Hyresvärden misstänks ha dödat kvinnan – och tvingat sambon erkänna. Carl Hjelm.
AB 020617 Mördad när han hjälpte ett barn – ”Rigi var snäll och ställde upp för alla”. Johan Bergqvist.
AB 020618 Rimbo skakas av våldtäkterna – Främlingsfientliga partier sprider propaganda där invandrare misstänks för grova brott. Oisin Cantwell.
AB 020619 ”Tusen flickor förföljs” Viktoria Martinsson.
AB 020623 Drömsemestern slutade i häktet – Calle Jonsson: - Nu stannar jag i Sverige och jobbar. Patrik Kronqvist.
AB 020627 Oroliga vittnen bjöds på vin. Johan Bergqvist.
AB 020702 Vi vägrar att stanna inne för nazisterna. Carina Hedström.
AB 020722 Åklagare: Det kan ha varit hämnd. Camilla Nordström.
AB 020809 Förbrödring bland fansen: - Det är så här det ska vara. Johan Flinck.
AB 020810 – Det kan hända igen – Nu sprider sig skräcken för våldet i Bagarmossen. Carl Hjelm.
AB 020814 Aftonbladet avslöjar – ”Beslutet är olämpligt”. Christina Larsson.
AB 020823 Kronprinsessan är hårdbevakad – Victoria talar ut om oron för sin säkerhet. Kidnappingsdramat. Daniel Nyhlén.
AB 020824 Tydlig skillnad på höger och vänster. Åsa Petersen.
AB 020913 SVT-chef: Det är obehagligt – Tv-anställda i skräck efter avslöjandet om kidnappingsplaner. Per Ola Ohlsson.
AB 020917 Befria Norrland från machogubbarna. Helen Doktare.
AB 020922 Så görs rädslan till främlingsfientlighet. Jan Helin.
AB 020924 ”Han hämtade mig på natten” – Anna våldtogs under fem år – barnvakt dömd till tolv års fängelse. Britt Peruzzi.
AB 020926 Hallå polisen, gör något nu – Två år efter avslöjandet – sexhandeln fortsätter. Richard Aschberg.
AB 020926 Redo att möta misshandlarna – ”Vi har blivit hotade, men det här är något jag måste göra”. Erik Thulin.
AB 020927 BARNEN I VÅLDETS SKUGGA – 200 000 barn ser pappa slå mamma. Nneka Amu & Christina Larsson.
AB 020929 Connex-värdar misshandlades – Kastades ner på spåret när de försökte avstyra bråk. Katarina Sternudd.

AB 021004 ”Jag skriver för att hålla Jennifer levande” DOKUMENT Mor-
det på en dotter – Dagmar gjorde en bok om sin dotter som mördades av sin
karatetränare. Kerstin Weigl.
AB 021006 Vi SKRIKER för lite inför barnen. Camilla Svenonius.
AB 021007 Mobbades – kan inte gå – Lina, 17, plågades i två år – orkar inte
vara med i rätten. Jens Kärrman.
AB 021013 Tre drakar – Psykisk tortyr – för barnen. Monica Gunne.
AB 021026 T-banerånare gripen. Lennart Håård.
AB 021026 ”Vi kan alla döda i hastigt mod” – Karin Fossum kände en man
som blev mördare. Ingalill Mosander.
AB 021027 Halloween – Nu bor rädslan inom oss. Ulrika Svensson.
AB 021101 Ryttare sköts av sin granne – 66-åring retade sig på att hästen
lockade flugor. Zendry Svärdekrona.
AB 021103 Farida blev våldtagen – nu lever hon under dödshot. Kerstin
Thorvall.
AB 021122 Brott mot barn. Barnet får stryk – föräldrarna frias – ”Misshan-
del av skyddslöst barn kan aldrig vara ringa”. Christina Larsson.
AB 021125 ”Jag är rädd Rebeca ska dödas” – Sara, 15, vädjar: Utvisa inte
min bästa kompis. Kerstin Nilsson.
AB 021126 Skjutne 34-åringen häktad på sjukhuset. Osign.
AB 021130 De stoppade avvisningen – Rebeca får stöd av hela Hagfors.
Thomas Gustafsson.
AB 021203 Karina Wennstam, inför slutpläderingen idag: Tingsrätten är
sexistisk. Katarina Wennstam.
AB 021207 Hämnades – med en orm i brevlådan. Katarina Sternudd.
AB 021209 – Som ett straffläger. Politiker chockade: Flyktingförläggning
var ett skräckväld. Johan Edgar.
AB 021221 Här skjuter han häst och ryttare – ”Jag skulle bara skrämmas”.
Kerstin Nilsson.
AB 021228 ”Lilja hade kastats ut” Christina Larsson.

Expressen

EX 020113 EXPRESSEN AVSLÖJAR. Den makabra barnhandeln. SÅ
KUNDE ESKILSTUNAPARET KIDNAPPA BARNEN OCH FÖRA UT
DEM UR IRAK. Anders Fallenius & Kassem Hamade.
EX 020204 MORDET PÅ FADIME. 43 000 hälsningar. Expressens läsare
och Kronprinsessan Victoria hyllar Fadimes minne. Burre Behdjou & Britta
Svensson.
EX 020206 KRÖNIKA. Kvinnovåldet bor inte här. Ann Charlotte Marteus.
EX 020210 Melissa-mannen letade efter nya kvinnor på nätet. Lennart Krii-
sa.

EX 020303 Hoten mot tv-kocken. Tina Nordström: Det finns dagar då jag inte vill gå utanför dörren. Per Hägred.

EX 020308 Nu vill frisläppta mamman ha ensam vårdnad om sonen. Magnus Hellberg.

EX 020316 MORDET PÅ FADIME. ”Jag överlever inte i fängelse”. Läkaren varnar för att Fadimes pappa kan utsättas för hämnd. Warda Khaldi.

EX 020317 Maria, 70, blev Mendez offer. ”Jag tänkte bara på att rädda mitt liv”. Magnus Hellberg.

EX 020520 Här hittades Jarmo död. ”Vi tror att han mördades på fyndplatsen”. Carloine Dewoon.

EX 020602 Johan fick näsbenet knäckt i skolan. Caroline Dewoon.

EX 020616 Plågade av sin pappa. Flickorna levde i skräck i sju år. Magnus Hellberg & Warda Khaldi.

EX 020620 debatt. Livslott utan laglott. Irka Cederberg.

EX 020710 (V)i vill ha fler poliser. Vänsterpartiet om brott och straff. Gudrun Schyman, Alice Åström & Yvonne Oscarsson.

EX 020712 Polisens misstanke om vad som hände i 35-miljonersvillan: Kvinnlig läkare slog sin handikappade sambo med järnrör.

EX 020717 Kvinna våldtagen av ”affärsman”. Eva Kallersand.

EX 020803 FOTBOLLS-MORDET. osign.

EX 020813 Dömd pedofil är med i reklamen. ”Jag klappade ihop när jag såg honom i tv”. Tommy Schönstedt.

EX 020817 Rättsskandalen Ellen. Polisen lät mördaren hållas. Mannen dömd för 74 brott – tilläts plundra Ellens stuga. Niclas Rislund.

EX 020825 Sten Tolgfors om terrorn i plugget: Åtala skolor med mobbningsproblem. Sten Tolgfors.

EX 020830 Dagiset brändes ner av pyromanen. ”Jag ville gråta när jag såg vad som hade hänt”. Niclas Ericson.

EX 021001 ”Det är så skönt att vara frisläppt”. Misstänkte Västeråskaparen släppt ur häktet. Niclas Rislund.

EX 021017 Madonnan och horan. Ann Charlotte Marteus.

EX 021024 Egoinsikt. ”Min son är en våldsman”. Efter en tuff tid hjälper Eva-Britt andra anhöriga till brottslingar. Åsa Bolmstedt.

EX 021025 ”Det är omöjligt att skydda sig”. Polischefen: Svenskarna lever i falsk trygghet. Magnus Hellberg.

EX 021116 ”Löjligt att jag skulle ha förföljt henne”. Jagger om anklagelserna. Niklas Svensson.

EX 021202 Ny inndrog gör dem till monster. Hemlig rapport avslöjar smuggeltrafiken till Sverige. Magnus Hellberg.

EX 021212 De väntar på hans hämnd. Ett år efter mordet är Vartti Isberg fri igen. Ingvar Hedlund.

EX 021231 Försvunna 22-åringens pappa: ”Det är en gåta”. Amanda Taawo.

Bilaga 3. Beskrivning av de analyserade artiklarna

Tabell 3. Beskrivning av det centrala innehållet i artiklarna uppdelat på respektive tema och kategori. Det centrala innehållet anges som Brott, rädsla för brott (Rädsla), brott & rädsla för brott (Brott & Rädsla) och Annat.

Teman & kategorier: (Sammanlagt antal)	Brott	Rädsla	Brott & Rädsla	Annat
Rädsla för brott definieras (47)	20	17	2	8
Rädsla kombinerat med brott (25)	15	4	2	4
En självständig rädsla (12)	1	8	-	3
Rädsla för andras skull (10)	4	5	-	1
II. Rädsla för brott personifieras (81)	46	5	16	14
Rädda kvinnor (30)	16	3	8	3
Rädda barn och ungdomar (19)	14	1	3	1
Rädda män (19)	9	-	3	7
Rädda vittnen (5)	4	1	-	-
Övriga (8)	3	-	2	3
III. Rädsla för brott situationaliseras (12)	3	4	4	1
Den farliga förorten (12)	3	4	4	1
IV. Rädsla för brott kontextualiseras (27)	9	1	4	13
Det otryggare samhället (9)	3	1	2	3
Den frånvarande polisen (10)	2	-	2	6
Staten som gärningsman (8)	4	-	-	4
Totalt (167)	78	27	26	36

Tabell 4. Indelning av de analyserade artiklarna enligt vilket tidning artiklarna är publicerade i, uppdelat på respektive tema och kategori. Tidningarna som har analyserats är Svenska Dagbladet (SvD), Dagens Nyheter (DN), Expressen (EX) och Aftonbladet (AB).

Teman & kategorier: (Sammanlagt antal:)	SvD	DN	EX	AB
Rädsla för brott definieras (47)	10	12	10	15
Rädsla kombinerat med brott (25)	4	5	6	10
En självständig rädsla (12)	4	6	-	2
Rädsla för andras skull (10)	2	1	4	3
II. Rädsla för brott personifieras (81)	15	7	16	43
Rädda kvinnor (30)	7	2	6	15
Rädda barn och ungdomar (19)	0	2	4	13
Rädda män (19)	4	2	5	8
Rädda vittnen (5)	3	-	-	2
Övriga (8)	1	1	1	5
III. Rädsla för brott situationaliseras (12)	1	6	-	5
Den farliga förorten (12)	1	6	-	5
IV. Rädsla för brott kontextualiseras (27)	9	10	3	5
Det otryggare samhället (9)	3	4	1	1
Den frånvarande polisen (10)	3	5	1	1
Staten som gärningsman (8)	3	1	1	3
Totalt (167)	35	35	29	68

Kriminologiska institutionens avhandlingsserie

1. Tiby, Eva (1999) Hatbrott? Homosexuella kvinnors och mäns berättelser om utsatthet för brott.
2. Ring, Jonas (1999) Hem och skola, kamrater och brott.
3. Estrada, Felipe (1999) Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem: utveckling, uppmärksamhet och reaktion.
4. Kaspersson, Maria (2000) Dödligt våld i Stockholm på 1500-, 1700- och 1900-talen.
5. Westfelt, Lars (2001) Brotts och Straff i Sverige och Europa. En studie i komparativ kriminologi.
6. Dolmén, Lars (2002) Brottslighetens geografi. En analys av brottsligheten i Stockholms län.
7. Pettersson, Tove (2002) Tre perspektiv på brottsliga nätverk: supporterbråk, etnicitet och genus.
8. Nilsson, Anders (2002) Fånge i marginalen. Uppväxtvillkor, levnadsförhållanden och återfall i brott bland fångar.
9. Rytterbro, Lise-Lotte (2002) Medling – möten med möjligheter. En analys av en nygammal reaktion på brott.
10. Andersson, Robert (2002) Kriminalpolitikens väsen.
11. Lander, Ingrid (2003) Den flygande maran. En studie om åtta narkotikabrukande kvinnor i Stockholm.
12. Shannon, David (2003) Swedish Graffiti. A Criminological Perspective.
13. Emanuelsson Korsell, Lars (2003) Bokföringsbrott – en studie i selektion.
14. du Rées, Helena (2004) Miljöbrott, myndighet och marknad. En studie om miljöstraffrätt och allmänprevention.
15. Rönneling, Anita (2004) Berättelser från en välfärdsstat. Om förståelse av marginalisering.

16. Sørli Lundgren, Vanja (2005) In a Man's World. Tolkningar av lovbrudd gjort i langtransportens yrkeskonst.
17. Oskarsson, Mikael (2005) Lag eller ordning. Polisens hantering av EU-toppmötet i Göteborg 2001.
18. Tryggvesson, Kalle (2005) Freedom in a bottle. Young Swedes on rationales and norms for drunken behaviour.
19. Palm, Jessica (2006) Moral concerns - Treatment staff and user perspectives on alcohol and drug problems.
20. Lilja, My (2007) Drug Discourses in Contemporary Russia: A Study of the National Press, NGOs and the Government.
21. Hörnqvist, Magnus (2007) The Organised Nature of Power. On Productive and Repressive Interventions Based on Considerations of Risk.
22. Bergqvist, Martin (2007) Räkna med den ekonomiska brottsligheten. Om det kvantitativa studiet av ekonomisk brottslighet.
23. Heber, Anita (2007) Var rädd om dig! Rädsla för brott enligt forskning, intervjupersoner och dagspress.